AKADEMIA
OBRONY NARODOWEJ

JAWNE

POUFNE

Egz. Nr 9

STRATEGICZNE UŻYCIE SIŁ ZBROJNYCH W DZIAŁANIACH OBRONNYCH NA TERYTORIUM KRAJU

„OBRONA"

(III etap badań)

TOM I

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 55787
Akademii Obrony Narodowej

WARSZAWA 1993

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

JAWNE

POUFNE

Egz. nr . . . 9

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 55787
Akademii Obrony Narodowej

BIBLIOTEKA GŁÓWNA
Nr ewid. P/463/76
III
Zbiorów Niejawnych - Akademii ON

STRATEGICZNE UŻYCIE SIŁ ZBROJNYCH W DZIAŁANIACH OBRONNYCH NA TERYTORIUM KRAJU "O B R O N A"

(III etap badań)

TOM I

Archiwum
Biblioteka Główna AON
29.01.2003 Jan Kalinowski

Opracował zespół oficerów
Kierownik problemu naukowego
płk prof. dr hab. Michał KRAUZE

WARSZAWA 1993

SPIS TRESCI

		str.
WSTĘP	.....	5
I.	ZAŁOŻENIA STRATEGII OBRONY (OBRONA-1)	13
II.	MORALNO-PSYCHOLOGICZNE PRZYGOTOWANIE WOJSK DO DZIAŁAŃ OBRONNYCH (OBRONA-2)	59
III.	OBRONA POWIETRZNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ (OBRONA-3).....	119
IV.	PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE OBRONY WYBRZEŻA RP (OBRONA-4)	187
V.	KIEROWANIE OBRONĄ PAŃSTWA I DOWODZENIE SIŁAMI ZBROJNYMI W DZIAŁANIACH OBRONNYCH NA TERYTORIUM KRAJU (OBRONA-5)	217
VI.	ZABEZPIECZENIE OPERACYJNE OBRONY (OBRONA-6)	313
VII.	WSPARCIE LOGISTYCZNE (OBRONA-7)	409
VIII.	PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE OBRONY STREFY MW RP (OBRONA-8)	465

WSTĘP

Niniejszy wstęp, oprócz roli typowej dla tego rodzaju tekstu, będzie także spełniał funkcję podsumowania rezultatów pracy poszczególnych zespołów autorskich (OBRONA 1-8) uzyskanych w procesie badawczym.

Opracowanie naukowe, które przekazujemy zleceniodawcy i oddajemy do rąk czytelników zainteresowanych problematyką strategicznego użycia sił zbrojnych RP w działaniach obronnych na terytorium kraju, stanowi sprawozdanie z trzeciego już etapu badań. Zdaniem zespołu autorskiego, w etapie tym osiągnięty został wyższy poziom podbudowy naukowej prezentowanej teorii problemu i rozwiązań praktycznych. Praca jest ponadto merytorycznie bogatsza oraz w większym stopniu uwzględnia trendy zmian w organizacji i funkcjonowaniu sił zbrojnych RP będące rezultatem reformowania szeroko rozumianej obronności państwa.

W trzecim roku realizacji problemu naukowego znacznie polepszyły się warunki pracy zespołu autorskiego. Chodzi tu przede wszystkim o dostęp do coraz pełniejszej i w miarę stabilnej informacji na temat docelowego modelu sił zbrojnych RP. Gwoli ścisłości wywodu należy jednak zaznaczyć, że problem ten nie jest aktualnie jednoznacznie zdeterminowany. Przyjęte rozwiązania nadal podlegają mniejszym lub większym modyfikacjom w stosunku do zamierzeń początkowych i etapowych. Nie może i nie powinno to jednak nikogo dziwić, bowiem takie są koszty tworzenia nowego - w dodatku przy braku sta-

bilizacji, zwłaszcza politycznej i gospodarczej, tak wewnętrznej, jak i zewnętrznej.

Trzyletnia praca zespołu autorskiego, finalizowana sukcesywnie w postaci opracowań naukowych właściwych dla poszczególnych etapów badań (I, II, III) tożsamych z latami kalendarzowymi (1991, 1992, 1993), wskazuje jednoznacznie przyrost wiedzy o coraz to większej wartości naukowej. Prezenetowane były także rozwiązania nadające się do wykorzystania lub przynajmniej inspirujące gremia kierownicze, podejmujące decyzje w sprawach obronności RP, do określonych przemyśleń.

Wraz z upływem czasu ewolucji poddawany był cel badań oraz brzmienie niektórych tematów wchodzących w skład problemu naukowego.

Celem trzeciego etapu badań było przygotowanie syntetycznego materiału naukowego, przedstawiającego optymalny wariant użycia sił zbrojnych w operacjach obronnych na terytorium kraju.

W procesie badań realizowanych w 1993 r. wykorzystany został dotychczasowy dorobek naukowy uzyskany w etapach - pierwszym i drugim, wnioski wynikające z dwudniowej konferencji naukowej przeprowadzonej w listopadzie 1992 r. oraz uwagi recenzentów oceniających rezultaty drugiego etapu badań.

Zamierzeniem zespołu autorskiego było, aby treści przedstawione w niniejszym sprawozdaniu z badań miały charakter w dużym stopniu uniwersalny, tzn. dotyczyły określonych generaliów (rozwiązań strukturalnych, organizacyjnych, zasad operacyjno-strategicznych, sposobów użycia rodzajów sił zbrojnych, ich wszechstronnego zabezpieczenia operacyjnego w działaniach obronnych itp.). Uniwersalność oczekiwanych re-

zultatów badań polegać miała na tym, ażeby wypracowane propozycje rozwiązań miały charakter względnie trwały i stały. Wszelkie zatem wprowadzone modyfikacje i zmiany, będące rezultatem uwarunkowań politycznych, militarnych, ekonomicznych, sytuacyjnych i innych, przecież nieuniknione w procesie reformowania sił zbrojnych RP, nie powinny jednak naruszać (burzyć) całej konstrukcji. W przypadku problemu "OBRONA" konstrukcję tę stanowią wspomniane już "generalia".

W kontekście założenia, wynikającego z wytycznych zleceniodawcy, że w roku 1993 badania dotyczące strategicznego użycia sił zbrojnych RP powinny być zakończone, zespół autorski postanowił, iż ich rezultaty zostaną zaprezentowane w formie sprawozdania naukowego. Miało to więc być opracowanie zawierające konkretne propozycje rozwiązań, bez zbędnych komentarzy, uzasadnień, analiz, odniesień historycznych itp. Chociaż tak się w większości opracowań cząstkowych (tematów) stało, to jednak ostrość tego wymagania została złagodzona, głównie na skutek rozłożonego na wiele lat i ciągle trwającego procesu tworzenia nowego modelu obronności RP. Dlatego do rąk zleceniodawcy i zainteresowanego problematyką badań czytelnika oddajemy dzieło stosunkowo obszerne, bo liczące ponad 500 stron. Zważyć jednak należy, że w skład problemu naukowego wchodzi osiem samodzielnych tematów, w tym kilka o bardzo rozległym obszarze badań, np.: kierowanie obroną państwa i dowodzenie siłami zbrojnymi (OBRONA-5) oraz zabezpieczenie operacyjne obrony (OBRONA-6).

Bardzo ważnym postulatem, do którego spełnienia zespół autorski usilnie dążył, było "dowiązanie" koncepcji strategicznego użycia sił zbrojnych do terytorium RP przez wskazanie kierunków rubieży, rejonów, obiektów i stref, a także określonych orientacyjnych wskaźników dotyczących ich (tzn. sił zbrojnych) działania. Wynikające z tego postulatu problemy, jako bardzo ważne, będą eksponowane w procesie dalszych badań.

Badania realizowane w ramach problemu naukowego "OBRONA" zostały zsynchronizowane, w zakresie merytorycznym i metodologicznym, z pracą innych zespołów badawczych, rozwiązujących zwłaszcza problemy resortowe.

Literatura przedmiotu, na co zespół autorski wskazał już w pierwszym opracowaniu (1991 r.), jest bardzo uboga. Można wręcz stwierdzić, że jej nie ma. Potwierdziła się zatem wysunięta wówczas teza, że istniejące "stare" rozwiązania w większości nie przystają do nowych warunków organizacji i funcjonowania systemu obronnego RP. Zadecydowały o tym zwłaszcza zmiany doktrynalne, a w tym przyjęcie założenia, że ewentualne działania bojowe prowadzone będą na obszarze własnego kraju oraz przeniesienie akcentów, w strategii i sztuce operacyjnej, z działań o charakterze zaczepnym na działania obronne.

W związku z tym, że prezentowane w niniejszej pracy rezultaty badań stanowią nowy wkład do teorii i praktyki sztuki wojennej, mają jak każde tego rodzaju opracowanie, charakter dyskusyjny i mogą się stać przedmiotem wielu polemicznych odniesień.

Trzeba wyraźnie zaznaczyć, że zmieniły się, i to w sensie pozytywnym, warunki pracy poszczególnych zespołów badawczych (OBRONA 1-8). Jeżeli w początkowym okresie badań (I etap), określaliśmy je jako trudne, to obecnie (III etap) można je ocenić jako dobre. Chodzi tu zwłaszcza o coraz większe zbliżanie się do w miarę precyzyjnego modelu sił zbrojnych RP, "zagospodarowanie" obszarów niewiedzy na temat różnych aspektów obronności kraju przez inne zespoły badawcze oraz wyeliminowanie "szumów" informacyjnych, jakie zwykle mają miejsce w początkowym okresie tworzenia nowego.

W stosunku do dwóch tematów badawczych (OBRONA - 1 i OBRONA - 3) zmienione zostało brzmienie ich tytułów. I tak, dotychczasowy tytuł "Zadania strategiczne i działania wojsk lądowych" zastąpiony został nowym tytułem, któremu nadano brzmienie "Założenia strategii obrony", a "Zintegrowany system obrony powietrznej zastąpiono tytułem "Obrona powietrzna RP". Nowe tytuły wyszczególnionych tematów są bardziej adekwatne do treści i rozwiązań prezentowanych przez poszczególne zespoły badawcze.

Jak wcześniej stwierdziłem, w trzecim etapie badań, zachowując generalnie wymaganie dotyczące zwięzłości wywodu naukowego, zrezygnowano z restrykcyjnego ograniczenia liczby stron opracowania oddanych do dyspozycji kierownikom zespołów badawczych. Dlatego objętość poszczególnych tematów jest zróżnicowana i zawiera się w przedziale od 26 (OBRONA - 4) do 92 stron (OBRONA - 6). Nie pozostało to bez wpływu na przyjętą metodę wnioskowania i uogólniania rezultatów badań. Krótkie opracowania tematów są w całości wnioskami i uogólnieniami, czyli stanowią swego rodzaju syntezę wyników badań.

Do takich tematów można zaliczyć: OBRONĘ 1,3,8. Jej wykładnię zawierają materiały naukowe znajdujące się w dyspozycji zespołów badawczych, które zastosowały takie podejście do prezentacji rezultatów badań. W opracowaniach tematów objętościowo większych, wnioski i uogólnienia precyzowane są np.: we wprowadzeniu, w końcowej części pracy (podsumowanie) lub na zakończenie poszczególnych rozdziałów (OBRONA - 5,6).

Cała praca, rozumiana jako problem naukowy opatrzony kryptonimem OBRONA, składa się z tematów o charakterze niejawnym i z tematów, którym można przypisać klauzulę "do użytku służbowego". Rozważając dwa warianty jej wydania: pierwszy - w dwu częściach, w tym pierwsza niejawna, druga do użytku służbowego i wariant drugi - jedno wydawnictwo o charakterze niejawnym, wybraliśmy drugie rozwiązanie. Zadecydowało o tym szereg przesłanek natury formalnej i praktycznej.

W kolejnym, czwartym etapie badań przypadającym na 1994r. zespół koordynacyjny zamierza:

- poddać weryfikacji rezultaty pracy uzyskane w trzecim etapie badań;
- do współuczestniczenia w procesie badań, w szerszym niż dotąd wymiarze, zaprosić kompetentne osoby wojskowe i cywilne spoza środowiska naukowego uczelni;
- podjąć czynności przygotowawcze (organizacyjne i merytoryczne) do przeprowadzenia na przełomie 1993/94 r. dwudniowej konferencji naukowej, z uwzględnieniem rezultatów badań przydatnych dla problemu OBRONA, a uzyskanych w czasie realizacji innych problemów resortowych (BEZPIECZEŃSTWO, ROZWÓJ, KIERUNKI),

Niniejsze opracowanie naukowe składa się z ośmiu tematów, oznaczonych kryptonimem OBRONA (od 1 do 8). Ostatni temat, tzn.: OBRONA - 8, stanowi samodzielne opracowanie zespołu naukowego Akademii Marynarki Wojennej, umieszczone w opracowaniu zbiorczym w formie przedstawionej przez zleceniobiorcę (AMW).

Nazwiska kierowników tematów oraz członków zespołów autorskich zostały umieszczone na stronach tytułowych poszczególnych rozdziałów.

Funkcję sekretarza problemu naukowego pełnił płk dr Mieczysław ADAMCZYK.

I

ZAŁOŻENIA STRATEGII OBRONY POLSKI

"OBRONA - 1"

(III etap badań)

Opracował zespół oficerów w składzie:

Kieronik tematu - płk dr Jacek PAWŁOWSKI
Członkowie zespołu - gen. bryg. dr Bolesław BALCEROWICZ
płk prof. dr hab. Stanisław KOZIEJ
płk dr hab. Józef MARCZAK
płk dr Ryszard KORDAS
płk dr Wacław SKOBEL

SPIS TREŚCI

Strona

I. CHARAKTER AGRESJI ZBROJNEJ..... 17
II. PODSTAWOWE WYMAGANIA WOBEC OBRONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA..... 19
III. STRATEGIA OBRONY POLSKI..... 22
IV. ZAŁOŻENIA SYSTEMU WOJSKOWEGO..... 33
V. PRZYGOTOWANIE SIŁ ZBROJNYCH..... 37
1. Dostosowanie struktury wojsk operacyjnych do potrzeb i warunków obrony Polski..... 37
2. Przygotowanie obrony terytorialnej..... 39
3. Gotowość sił zbrojnych. Strategiczne rozwinięcie..... 42
4. Operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony..... 45

ZAŁĄCZNIKI:

1. Etapy agresji i obrony państwa..... 49
2. Istota obrony państwa..... 50
3. Podstawowe zadania wojsk operacyjnych..... 51
4. Podstawowe zadania obrony terytorialnej..... 52
5. Nazwa i ogólna treść strategii przygotowanej, powszechnej obrony narodowej..... 53
6. Ogólna struktura systemu wojskowego..... 54
7. Ogólny skład sił zbrojnych oraz propozycje czasu pokoju i okresu wojny..... 55
8. Orientacyjny udział wojsk operacyjnych i terytorialnych w realizacji zadań obrony RP.. 56
9. Idea dostosowania istniejących sił zbrojnych do potrzeb obrony Polski..... 57

I. CHARAKTER AGRESJI ZBROJNEJ

Definicja pojęcia agresji została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych w 1974 roku. Stwierdzono w niej, że: "agresją jest użycie przez państwo siły zbrojnej przeciwko suwerenności, integralności terytorialnej lub niepodległości politycznej innego państwa lub w inny sposób sprzeczny z Kartą Narodów Zjednoczonych[1]. Oznacza to, że istota agresji sprowadza się do napaści zbrojnej jednego państwa lub kilku na drugie.

Jak wynika z analizy historycznej, podstawowym sposobem osiągania celu agresji jest szeroko rozumiane uprzedzenie strony przeciwnej w rozwinięciu i koncentracji wojsk, wyborze kierunków (obiektów) i czasu uderzeń. Wyraża się ono wcześniejszym rozwinięciem oraz uzyskaniem gotowości do użycia sił uderzeniowych, zwłaszcza rakietowych i lotnictwa oraz desantowo- szturmowych, a w ślad za tym - głównych zgrupowań uderzeniowych wojsk operacyjnych. Uprzedzenie przez agresora strony przeciwnej, to spełnienie jednej z najstarszych, ale i podstawowych zasad sztuki wojennej, jaką jest zaskoczenie. Z kolei uzyskane zaskoczenie daje możliwość uchwycenia, a następnie utrzymywania inicjatywy operacyjnej i strategicznej na kierunkach głównych uderzeń.

Istotą zaskoczenia jest wykrycie słabości przeciwnika, a następnie szybkie ich wykorzystanie w działaniu zmierzającym do pozbawienia go woli walki (obrony). Agresor może nie dążyć do osiągnięcia swoich celów przez fizyczne wyniszczenie wojsk przeciwnika. Może starać się wykorzystać manewr i ogień do złamania jego woli walki przez wyłuskiwanie słabych miejsc w obronie państwa. Należy ponadto zauważyć, że współczesna agresja odznaczać się będzie ogromną dynamiką działań.

Użycie siły zbrojnej do agresji - to działanie, które może być ujmowane w różnej skali czasowej. Wojny i konflikty zbrojne po drugiej wojnie światowej wskazują, że czasowy wymiar rozpo-

---

1 Encyklopedia powszechna PWN, Wydanie III, Warszawa 1983, s. 42.

częcia agresji ulega generalnie znacznemu skróceniu. Można wyróżnić kilka podstawowych etapów agresji.

Będą nimi:

- operacje powietrzne wraz z uderzeniami lotniczo- rakietowymi na terytorium przeciwnika;
- uderzenia powietrzno-lądowe (morskie) z zaskoczenia na kilku kierunkach na główne zgrupowania wojsk oraz obiekty o znaczeniu strategicznym;
- wtargnięcie wojsk lądowych i desantowo-szturmowych w głąb atakowanego terytorium;
- odpieranie przeciwuderzeń (przeciwnatarcia) strony broniącej się;
- zajmowanie (opanowywanie) terytorium (jego części) w zależności od celów agresji;
- utrzymywanie terytorium (okupacja) (zał. 1).

Charakter agresji i jej skutki zależą w znacznym stopniu od sposobów rozpoczynania wojny, sposobów prowadzenia działań zaczepnych oraz efektywności bojowej nowoczesnych środków rażenia. Należy zakładać, że rozpoczęcie wojny (konfliktu zbrojnego) nastąpić może z zaskoczenia w skali operacyjnej, a nawet strategicznej, bez uprzedniej koncentracji sił nad zagrożoną granicą (granicami). Jest to możliwe wówczas, gdy agresor posiada w składzie atakujących wojsk związki powietrzno-manewrowe.

W wyniku zaskoczenia mogą zostać sparaliżowane systemy kierowania państwem i dowodzenia wojskami, zniszczone samoloty na lotniskach i rakiety na wyrzutniach oraz uchwycone z powietrza ważne obiekty i rubieże. Powietrzno-lądowy sposób działań zaczepnych agresora niesie ze sobą groźbę równoczesnego uderzenia ogniem i wojskami, nie tylko na przednią strefę obrony, ale również na obiekty, rubieże i rejony obrony w głębi. Konsekwencją tego może być sparaliżowanie obrony, co umożliwi szybkie wtargnięcie zgrupowań pancerno-zmechanizowanych w głąb kraju oraz udaremnienie manewru odwodów na główne kierunki uderzenia. Zrozumienie charakteru współczesnej agresji zbrojnej i wynikających z niej wymogów obrony państwa jest warunkiem koniecznym sformułowania racjonalnej i skutecznej koncepcji obrony Rzeczypospolitej.

II. PODSTAWOWE WYMAGANIA WOBEC OBRONY STRATEGICZNEJ PAŃSTWA

Relacja, jaka zachodzi między dwoma nierozłącznymi zjawiskami wojny - agresją i obroną - jest szczególnej rangi, bowiem charakter agresji wyznacza wymagania stawiane obronie. Punktem wyjścia do określenia tych wymagań wobec strategicznej obrony państwa winno być, odpowiedno do wyodrębnionych wcześniej etapów agresji zbrojnej, wyróżnienie etapów obrony. Za podstawowe można uznać:

- operacje przeciwpowietrzne oraz obronę wojsk i obiektów o znaczeniu strategicznym przed uderzeniami lotniczo-rakietowymi;
- obronę obszarów przygranicznych;
- obronę na kierunkach głównych uderzeń agresora z jednoczesnym zwalczaniem desantów powietrznych, wojsk desantowo-szturmowych (w tym także od strony morza);
- przeciwuderzenia (przeciwnatarcie);
- obronę regularną w głębi terytorium oraz działania nieregularne na obszarach zajętych przez przeciwnika;
- masowy ruch oporu zbrojnego i biernego na okupowanym terytorium (zał. 1).

Z zestawienia i porównania etapów agresji i obrony państwa wynika jak ważna jest nie tylko obrona obszarów przygranicznych oraz obszarów znajdujących się na kierunkach uderzeń przeciwnika, ale również przygotowana obrona całego terytorium. Szczególną rolę spełniać w niej będzie zorganizowanie masowego oporu zbrojnego i niezbrojnego. Tak więc przygotowanie obrony państwa musi obejmować zapewnienie zdolności do przeciwdziałania agresji w każdym z jej pięciu etapów.

W myśleniu o obronie państwa należy zwrócić szczególną uwagę na potrzebę przygotowania społeczeństwa do powszechnego oporu. V. Clausewitz ujmuje tę myśl następująco: "... niezależnie od tego jak małe i słabe jest dane państwo w stosunku do swego wroga, nie powinno ono unikać tego ostatniego (powstania ludowego), czyli właśnie powszechnej obrony - przyp. aut. pod groźbą stwierdzenia, że nie ma już w nim duszy".

Również i dziś czołowy teoretyk Zachodu A. Beaufre w swej strategii odstraszania formułuje postulat "maksymalnego rozszerzenia groźby działań partyzanckich".

Mając zatem na uwadze charakter i mechanizmy współczesnej agresji można sformułować podstawowe wymagania i sposoby przygotowania skutecznej obrony państwa (zał. 2). Na obecnym etapie badań uznajemy, że najważniejsze wymagania współczesnej obrony są następujące:

1) Nie dać się zniszczyć uderzeniami lotniczo-rakietowymi oraz uniemożliwić uchwycenie z powietrza ważnych obiektów w głębi państwa.

2) Zatrzymać (związać, uwikłać, sparaliżować) lądowe zgrupowania uderzeniowe przeciwnika w pasie przygranicznym (siłami i środkami obrony stale tam rozmieszczonymi oraz zgrupowaniami sił szybkiego reagowania).

3) Posiadać (oraz zachować) siły i środki do manewru na kierunki głównych uderzeń przeciwnika dla wzmocnienia miejscowej obrony lub wykonania przeciwuderzeń.

4) Przygotować obronę na całym terytorium państwa przewidując wydzielenie określonych sił do prowadzenia samodzielnie lub wspólnie z wojskami operacyjnymi obrony ważnych obiektów i rejonów oraz do wsparcia działań wojsk operacyjnych, a także natychmiastowego podjęcia na masową skalę działań nieregularnych na obszarach zajętych przez przeciwnika.

Ażeby wyżej wymienionym wymaganiom uczynić zadość, należy wypracować odpowiadające im jak najskuteczniejsze sposoby działania w obronie państwa. Można przyjąć, że będą to:

1) Przygotowanie skutecznej obrony powietrznej i ukryć dla sił i środków będących obiektami rażenia w pierwszej kolejności.

2) Przygotowanie obrony terytorialnej.

3) Przygotowanie obronne terytorium (ukrycia, system zapór, niszczeń itp.).

4) Zachowanie zdolności manewrowej oraz siły obronno-uderzeniowej przez wojska operacyjne.

5) Zespolenie działań wojsk operacyjnych z siłami obrony terytorialnej oraz działań regularnych z działaniami nieregularnymi na obszarach zajętych przez przeciwnika.

Wyszczególnienie wymagań obrony państwa i sposobów jej prowadzenia jest w gruncie rzeczy praktycznym rozwinięciem głównej zasady strategii (istoty strategii wg A. Beaufre) oraz ogólnej teorii walki (wg T. Kotarbińskiego). Wyraża się ona w stwierdzeniu, że: istotą strategii jest walka o swobodę działania, tj. dążenie do pozbawienia jej przeciwnika, a zapewnienia jej siłom własnym.

W rozważaniach o obronie państwa nie sposób pominąć relacji między działaniami prowadzącymi do osiągnięcia celu obrony (a mianowicie walką zbrojną jako sposobem ostatecznym) i odstraszaniem obronnym, które we współczesnym świecie ma duże znaczenie oraz zastosowanie. Odstraszanie obronne oznacza zniechęcanie przeciwnika do podjęcia akcji przez wykazanie mu, że nie zdoła osiągnąć siłą swych celów politycznych oraz może ponieść takie straty i narazić się na takie uciążliwości, które przewyższą ewentualne korzyści z agresji. Odstraszanie obronne osiąga się dzięki posiadaniu odpowiednich sił i środków obrony oraz realizacji takich przygotowań obronnych, które dla ewentualnego agresora stanowić będą wystarczającą i wiarygodną przestrogę.

Wpółcześnie, skuteczna obrona państwa, a zarazem skuteczne odstraszanie muszą być wynikiem systematycznych, zawczasu czynionych przygotowań obronnych. W funkcjonowaniu państwa nie może być okresów bezczynności lub zastoju w przygotowaniach obronnych, gdyż obrona przez odstraszanie "działa" także w czasie pokoju i jako taka jest elementem kształtowania przyszłości państwa. Jest więc obrona państwa nie tylko "odpowiedzią" na jakieś konkretne zagrożenie, ale jego stałą i podstawową funkcją. Wszelkie zaniedbania obronne mogą się okrutnie zemścić, jeżeli zlekceważymy jakikolwiek z czynników wchodzących w skład siły obronnej, na którą składają się: duch i wola obrony narodu oraz jego obronne przygotowanie, wiarygodna strategia obrony, odpowiednio do potrzeb przygotowane i wyposażone siły zbrojne, przygotowane do obrony terytorium oraz wiarygodne, trwałe, realne sojusze i gwarancje bezpieczeństwa. Tak rozumiana siła obronna pozwala, w każdej sytuacji przeciwstawić się skutecznie przeważającym siłom agresora.

III. STRATEGIA OBRONY POLSKI

Sformułowana przez Clausewitza zasada prymatu polityki nakazuje ujmować cele strategiczne państwa w hierarchicznej zależności. Należy więc zawsze określać najpierw cele polityczne, a następnie wynikające z nich cele militarne. Te z kolei implikują bezpośrednio charakter strategii militarnej. Nie ma bowiem w konsekwencji clausewitzowskiego myślenia strategii "czystej", tj. niezależnej od polityki.

Cele polityczne państwa wynikają z jego racji stanu odzwierciedlającej interesy narodowe. W swojej istocie cele te sprowadzają się zawsze do zapewnienia narodowi bezpiecznego trwania (przetrwania) i bezpiecznego rozwoju. Cele polityczne różnych państw w różnych konkretnych warunkach historycznych i geopolitycznych są zróżnicowane.

Do głównych elementów składających się na podstawowy cel polityczny Polski, jakim jest istnienie suwerennego państwa w obecnych granicach, funkcjonującego na zasadzie partnerstwa w układach międzynarodowych, można zaliczyć:

- istnienie państwa jako niezależnego podmiotu politycznego;
- zachowanie tożsamości narodu polskiego;
- zachowanie integralności terytorialnej;
- zapewnienie właściwej jakości życia obywateli;
- przywrócenie generalnej orientacji cywilizacyjnej na Zachód.

Strategiczne cele militarne RP są konsekwencją jej celów politycznych. Głównym celem militarnym jest obrona państwa polskiego przed zagrożeniami oraz skuteczne wsparcie jego polityki środkami militarnymi.

Pośrednimi celami militarnymi będą więc:

- odstraszanie polegające na zniechęcaniu potencjalnych przeciwników do użycia siły zbrojnej jako instrumentu nacisku politycznego;
- odstraszanie polegające na zniechęcaniu tychże do dokona nia agresji zbrojnej;
- odparcie agresji zbrojnej bądź uczynienie jej nieopłacalną dla agresora;

- umacnianie militarnej pozycji Polski na arenie międzynarodowej (między innymi przez udział naszych sił zbrojnych w akcjach wojskowych sił międzynarodowych, np. ONZ).

Powszechnie dość jednomyślnie wśród specjalistów przyjmuje się, że w Europie mogą wystąpić dwa podstawowe typy konfliktów zbrojnych:

- pierwszy - to konlikt zbrojny (wojna) na dużą skalę z klasycznymi jego cechami;

- drugi - to lokalny konflikt zbrojny - konflikt o ograniczonej (średniej lub małej) intensywności.

Według większości prognoz, według rezultatów badań prowadzonych przez kompetentne gremia w świecie i w Polsce, trudno znaleźć obecnie istotne przesłanki do przewidywania w najbliższych latach na naszym kontynencie wybuchu wojny na dużą skalę z wszystkimi klasycznymi jej cechami i przejawami. Z konfliktami zbrojnymi średniej i małej intensywności mamy natomiast do czynienia już obecnie, m.in. w Jugosławii, na Kaukazie, w Azji Środkowej itp. Możliwość wybuchu konfliktów lokalnych w innych rejonach Europy jest według powszechnej opinii również dość duża.

W zaistniałej sytuacji, szczególnie ekonomicznej, wygodniej byłoby nam zakładać potrzebę przygotowania się do bardziej prawdopodobnych konfliktów lokalnych. Takie podejście nie gwarantuje jednak realizacji sformułowanych na wstępie celów politycznych Polski. Przy gwałtowniejszych bowiem zmianach sytuacji w Europie (np. u sąsiadów), wzroście ryzyka wybuchu większej lub wielkiej wojny, Rzeczpospolita mogłaby okazać się państwem w istocie bezbronnym.

Wobec trudności przewidzenia rozwoju wydarzeń należy zawczasu podejmować decyzje maksymalnie gwarantujące bezpieczeństwo, czyli - dokonać wyboru stosownej strategii. Orientowanie strategii wyłącznie na konflikty lokalne, oprócz wymiernego obniżenia progu bezpieczeństwa, niesie ponadto groźbę marginalizacji problemów obronności zarówno w świadomości społeczeństwa, jak i konkretnych poczynaniach państwa.

W związku z powyższym należałoby przyjąć strategię przygotowującą RP zarówno do działań (obrony) w wojnie na dużą skalę,

jak i w konflikcie lokalnym.

Istotny dylemat wyboru strategii obrony Polski stanowi pytanie: jak rekompensować przewagę militarną ewentualnego potężniejszego agresora? Porównanie bowiem potencjałów militarnych Polski i jej najsilniejszych sąsiadów wypada dla Rzeczypospolitej zdecydowanie niekorzystnie.

Nie ulega wątpliwości, że kapitalną rolę w rozwiązywaniu tego problemu odegrają posunięcia polityczne i inne przedsięwzięcia pozamilitarne. Nie zwalnia to jednak strategii wojskowej od poszukiwania rozwiązań w zakreślonym dla niej obszarze odpowiedzialności.

Proste przeciwstawienie naszego wojska (tzn. dotychczasowych wojsk operacyjnych) zgrupowaniom uderzeniowym ewentualnego przeciwnika nie może nam dziś zagwarantować sukcesu. Trzeba sięgnąć po inne atuty - a tych obrońca ma więcej niż agresor.

Można bowiem obok oporu w bitwach toczonych przez nowoczesne wojska operacyjne przygotować zbrojny opór powszechny w oparciu o masową formację terytorialną, a także powszechny opór niezbrojny. Obrońca jest też we władaniu terenu, który może zawczasu do obrony przygotować. Może więc sięgnąć po strategię zawczasu przygotowanej obrony powszechnej.

Poszukując odpowiedzi na pytanie: "jaka strategia"?, należy zastosować kryterium sposobu prowadzenia działań obronnych. Optujemy za strategią obronno-zaczepną, zespalającą działania wysoko kwalifikowanych wojsk operacyjnych z wysiłkami obrony terytorialnej, strategią zakładającą powszechny opór zbrojny w formie działań regularnych i nieregularnych, połączony z powszechnym oporem niezbrojnym (m.in. w postaci samoobrony ludności).

Generalnym (ogólnym) celem polityki bezpieczeństwa naszego państwa jest zapewnienie jego suwerenności i integralności terytorialnej.

Cel ten można osiągnąć przez:

1. Stworzenie takiej siły obronnej, która odstraszyłaby potencjalnych agresorów od podejmowania decyzji i prób użycia siły dla wywierania nacisku na Polskę lub dokonania agresji zbrojnej.

2. Takie wykorzystanie siły obronnej, aby umożliwiała ona odparcie ewentualnego uderzenia na Polskę z powietrza, lądu bądź morza oraz uniemożliwiła wtargnięcie agresora w głąb terytorium.

3. Rozbicie lub wyparcie z terytorium Polski sił, które w wyniku agresji desantowały się lub włamały w głąb terytorium Polski.

Doświadczenia wojenne, ogólna teoria walki i wojny oraz analiza przygotowań obronnych wielu państw umożliwiają sformułowanie podstawowych wymagań, jakie musi spełnić strategia dla osiągnięcia założonego celu. Są nimi:

1. Pewność i skuteczność obrony. Oznacza to, że przygotowania obronne muszą zapewnić osiągnięcie celu obrony w każdych warunkach. Wymóg ten ma szczególne znaczenie we współczesnej sytuacji polityczno-militarnej, która cechuje się "zmiennością (...) i niemożnością przewidywania" (gen. Beaufre). Niedopuszczalne jest przygotowywanie obrony według jakiegoś jednego, wykoncypowanego, a nie sprawdzonego w praktyce wariantu. Podstawą dla spełnienia tego wymogu jest uwzględnienie we wszelkich kalkulacjach strategicznych znacznej przewagi wojskowej potencjalnych agresorów oraz dobór środków i sposobów działań obronnych zapewniających co najmniej zrównoważenie tejże przewagi.

2. Elastyczność obrony. Zgodnie z tym wymogiem należy zapewnić możliwość szybkiego dostosowania środków i sposobów obrony do przeobrażeń sytuacji polityczno-wojskowej na zewnątrz oraz wewnątrz kraju, a także do zmian w charakterze środków i sposobów prowadzenia działań bojowych. Strategia wojskowa nie może być bowiem sztywnym, niezmiennym schematem działania. Spełnienie tego wymogu umożliwić mogą stale prowadzone, wiarygodne studia polityczno-obronne, których wyniki stanowiłyby podstawę działalności najwyższych organów kierowania obronnością państwa.

3. Adekwatność koncepcji obrony. Wymóg ten oznacza konieczność zapewnienia zgodności celu obrony, przyjętych sposobów przygotowania i prowadzenia obrony z posiadanymi możliwościami (siły i środki). W sytuacji samodzielności wojskowej Polski cel obrony jest jednoznaczny, a środki na obronę są określone przez możliwości demograficzne i ekonomiczne państwa.

Tak więc wypracowany przez strategię sposób obrony Polski musi zapewnić osiągnięcie celu obrony przy uwzględnieniu obecnych i perspektywicznych jej możliwości.

4. Powszechność obrony. Według tego wymagania niezbędne jest przygotowanie w czasie pokoju i wykorzystanie w czasie ewentualnej wojny całego terytorium, całego narodu oraz wszystkich zasobów państwa do odparcia agresji. Konieczność jego spełnienia wynika zarówno z charakteru obrony słabszego państwa przed silniejszymi, jak i z charakteru współczesnych działań bojowych - obejmujących nie tylko linię frontu, ale całe terytorium i wszystkie znaczące obiekty wojskowe, gospodarcze, polityczne itp.

5. Przygotowanie zawczasu terytorium. Chodzi o wykorzystanie największego atutu obrony, jakiego oczywiście nie posiada agresor, a jakim jest możliwość przygotowania zawczasu terytorium do obrony dla zwielokrotnienia zdolności bojowej siły zbrojnej, och- rony ludności i zasobów oraz dla sparaliżowania ruchu wojsk lądo- wych przeciwnika, a także radykalnego zmniejszenia efektywności jego uderzeń ogniowych (lotniczo-rakietowych i artyleryjskich).

6. Trwałość obrony - utrzymanie terytorium. Wymaganie to oznacza takie przygotowanie i prowadzenie obrony, które nie pozwoli ewentualnemu agresorowi na trwałe zajęcie jakiejkolwiek części terytorium. Ma to znaczenie nie tylko psychologiczne, ale i ekonomiczne, co trafnie ujął gen. Patton w nakazie: "nigdy nie oddawaj terenu - taniej kosztuje utrzymanie tego, co już masz, aniżeli ponowne zdobywanie tego, coś stracił". W warunkach ograniczonej przestrzeni terytorium Polski oraz usytuowa-

nia wielu dużych miast i strategicznie ważnych obiektów wzdłuż granic - utrata części terytorium w działaniach wojennych groziłaby załamaniem całej obrony państwa.

7. Ekonomiczność obrony. Chodzi o konieczność zastosowania w obronie takich środków i sposobów walki, które umożliwiają skuteczne przeciwdziałanie wielokrotnie liczniejszym i lepszym środkom walki przeciwnika.

8. Kompleksowość obrony. Wymaganie to oznacza potrzebę zastosowania w obronie zarówno różnorodnych środków walki, jak i sposobów prowadzenia obrony, które wzajemnie uzupełniając się mogłyby sprostać każdemu zagrożeniu militarnemu.

Po określeniu strategicznych celów politycznych i militarnych oraz wymagań, jakie stoją przed strategią obrony Polski, można sformułować jej treść. Niewątpliwie będzie to strategia, która ze względu na cel polityczny użycia siły usytuuje się wśród strategii defensywnych (obronnych). Natomiast z uwagi na sposób prowadzenia obrony powinna być strategią łączącą elementy strategii obrony powszechnej (totalnej) z obronno-zaczepną. Stąd też w obecnej i dającej się określić perspektywie **polska strategia wojenna (wojskowa) byłaby strategią obronno-zaczepną z elementami powszechnej obrony narodowej.**

Jakkolwiek jest to strategia defensywna (obronna), to podstawowym warunkiem jej realizacji jest posiadanie i zachowanie zdolności do operacyjnych i strategicznych działań ofensywnych (uderzeniowych) w celu:

- nadania odstraszaniu charakteru obronno-uderzeniowego;
- uderzenia na wojska i obiekty agresora na jego terytorium;
- wyzyskania efektów obrony powszechnej dla ostatecznego rozbicia lub wyparcia agresora.

Przyjęcie tak sformułowanej strategii obrony Polski wiąże się z koniecznością posiadania dobrze przygotowanych, nowoczesnych i wysoce mobilnych wojsk operacyjnych. Wymusza też potrzebę utworzenia i odpowiedniego przygotowania masowej formacji o charakterze terytorialnym - wojsk obrony terytorialnej - oraz

realizację zawczasu przygotowań obronnych kraju.

Podkreślić należy, że w obronie strategicznej RP główny ciężar działań obronnych spocznie na wojskach operacyjnych. Będą one realizowały zasadnicze zadania uderzeniowe i obronne na decydujących kierunkach i obszarach działań bojowych (zał. 3). Natomiast przed siłami obrony terytorialnej, które powinny być rozmieszczone na całym obszarze kraju, stanie również wiele zadań.

Do ważniejszych z nich należy zaliczyć:

- bezpośredni udział w lądowej i przeciwdesantowej obronie obszaru kraju;
- wzmocnienie obrony (osłony) granicy państwowej;
- zabezpieczenie przegrupowań wojsk operacyjnych;
- ochrona i obrona obiektów szczególnie ważnych pod względem militarnym;
- przygotowanie i prowadzenie działań nieregularnych na terenie zajętym przez przeciwnika (zał. 4).

Przeznaczenie poszczególnych rodzajów sił zbrojnych winno być następujące:

- wojska lądowe,stanowiące trzon sił zbrojnych RP, - do odparcia lądowo-powietrznych uderzeń agresora aktywnymi działaniami obronnymi we współdziałaniu z pozostałymi rodzajami wojsk, w dowolnym rejonie kraju, na każdym kierunku i wobec każdej formy zagrożenia;
- wojska lotnicze i obrony powietrznej do odparcia agresji powietrznej przeciwnika i osłabienia jego potencjału bojowego oraz tworzenia warunków do prowadzenia skutecznej obrony na terytorium kraju przez wojska lądowe i marynarkę wojenną;
- marynarka wojenna do realizacji zadań obronno-uderzeniowych w obronie morskiej granicy państwa, ochrony żeglugi i interesów gospodarczych w polskich obszarach morskich oraz obrony wybrzeża, przy współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych.

Niezwykle istotnym czynnikiem zwiększającym skuteczność obrony państwa jest przygotowanie obronne terytorium. Do ważniejszych przedsięwzięć przygotowawczych powinno należeć: wykonanie stałych ukryć dla stanowisk kierowania państwem i

dowodzenia wojskami oraz dla środków walki (samoloty, wyrzutnie rakietowe); przygotowanie ukryć dla wojsk i środków walki w rejonach koncentracji oraz na planowanych rubieżach i rejonach obrony; stworzenie gotowego do alarmowego uruchomienia systemu zapór inżynieryjnych i zniszczeń w obszarach przygranicznych oraz w głębi kierunków zagrożonych uderzeniami wojsk lądowych, a wreszcie - przygotowanie do obrony miast i miejscowości położonych nie tylko w obszarach przygranicznych, ale również w głębi na zagrożonych kierunkach. Chodzi zwłaszcza o spełnienie warunku przestrzenności obronnej - stworzenie systemu stref, rejonów i rubieży obronnych ściśle "dowiązanych" do działań wojsk w konkretnych warunkach terenowych. System ten tworzyć będzie infrastrukturę obronną kraju.

Obrona Polski powinna być realizowana w formie różnego rodzaju operacji, tak obronnych, jak i zaczepnych. W założeniach obronnych operacji należy traktować jako nadrzędne: prowadzenie obrony na zawczasu przygotowanych rubieżach (rejonach, obszarach) z dążeniem do możliwie szybkiego załamania (udaremnienia) agresji. Przy tak realizowanym oporze należy przewidywać niezbędność dokonywania manewru (przegrupowań) wojsk z centrum kraju oraz z nie atakowanych kierunków. W sytuacji, gdy przeciwnik zdoła się włamać w głąb terytorium, bitwy obronne należy prowadzić na przygotowanych kolejnych rubieżach, pozycjach i w samodzielnych rejonach obrony. Powinny się one charakteryzować połączeniem regularnej obrony z prowadzonymi na znaczną skalę działaniami nieregularnymi na terenie zajętym przez przeciwnika. Celem obrony w tej fazie działań będzie związanie sił przeciwnika oraz uwikłanie ich w niekorzystne położenie, a następnie osłabienie i ostateczne zatrzymanie natarcia. Zwroty zaczepne w obronie, w każdej skali, powinny być wykonywane natychmiast po stworzeniu sprzyjających warunków do ich realizacji. Wykonanie przeciwuderzeń lub przejście do przeciwnatarcia wymaga przynajmniej częściowego zatrzymania nacierającego przeciwnika - wywalczenia choćby lokalnej przewagi w powietrzu, izolacji jego głębszych odwodów oraz zgromadzenia odpowiedniej ilości sił do uderzenia w wybranym punkcie (rejonie).

W strategicznej obronie Polski należy uwzględniać możliwość czasowej utraty części terytorium oraz poniesienia takich strat, które uniemożliwią dalsze przeciwstawianie się natarciu przeciwnika w formie operacji regularnych. Nieodzowne jest więc uwzględnienie działań oddziałów wojsk pozostawionych na zajętych obszarach, a także podjęcie na szeroką skalę działań nieregularnych. Tak więc warunki do wykonywania zwrotów zaczepnych tworzone będą zarówno przez wojska walczące w starciach regularnych (od czoła), jak też przez jednostki (zgrupowania), które pozostaną w ugrupowaniu i na tyłach przeciwnika. Wynika stąd bardzo istotna zasada w obronie w ogóle, w tym w obronie Polski również, a mianowicie: **zajęcie jakiejkolwiek części terytorium kraju nie może być bezkarne i nie powinno opłacać się agresorowi.**

Reasumując stwierdzić należy, że w obecnej i perspektywicznej sytuacji międzynarodowej polska strategia wojenna (wojskowa) musi:

a) **Ze względu na pozostawanie RP poza sojuszami** - być oparta na samodzielności obronnej, przy jednoczesnym otwarciu na wejście w sojusz, koalicję czy system bezpieczeństwa zbiorowego.

b) **Ze względu na możliwe zagrożenia** - przygotowywać państwo (wojsko) zarówno do stawienia czoła agresji na dużą skalę , jak i do korzystnego rozstrzygania konfliktów lokalnych o skali ograniczonej (małej i średniej).

c) **Ze względu na przewagę potencjałów militarnych możliwych przeciwników** - przewidywać ich rekompensatę przez utworzenie systemu powszechnej, przygotowanej obrony narodowej.

d) **Ze względu na sposób prowadzenia działań obronnych** - przybrać formę obronno-zaczepną, zespalając manewrowe działania wysoko kwalifikowanych wojsk operacyjnych z wysiłkami obrony terytorialnej oraz przygotowując obronnie zorganizowane społeczeństwo do stawienia powszechnego oporu zbrojnego w formie działań regularnych i nieregularnych, połączonego z powszechnym oporem niezbrojnym w postaci samoobrony ludności.

Realizacja przedstawionych założeń strategii obrony Polski

umożliwi skuteczne przeciwstawienie się:

- próbom zastraszania w czasie pokoju;
- każdej agresji zbrojnej;
- ewentualnej okupacji zajętych obszarów.

Konfrontacja celów, wymagań i zadań z możliwościami ich realizacji w obronie Polski stanowi podstawę do sformułowania strategii obrony państwa, której istotą powinno być zespolenie wysiłku wojsk operacyjnych i wojsk obrony terytorialnej w powszechnej, przygotowanej obronie narodowej (zał. 5). Przez "powszechność" obrony należy rozumieć wykorzystanie i zaangażowanie wszystkich możliwych zasobów ludzkich i materialnych do stawiania agresorowi zbrojnego i niezbrojnego oporu. "Przygotowanie" oznaczać będzie realizację zawczasu całego szeregu przedsięwzięć obronnych przez siły zbrojne i naród na całym terytorium. Wreszcie przez sformułowanie "obrona narodowa" rozumieć należy, iż źródłem jej siły będzie przejawiana przez cały naród wola obrony.

Spełnienie założeń strategii powszechnej, przygotowanej obrony narodowej winno zapewniać trwałe, wiarygodne i skuteczne odstraszanie, zniechęcanie potencjalnych przeciwników od podejmowania zamiarów i przygotowań do interwencji lub agresji zbrojnej na Polskę. Natomiast skuteczność odstraszania, zwłaszcza militarnego, musi wyrażać się posiadaniem takich środków i sposobów jego realizacji, które w świadomości kierownictwa polityczno- wojskowego innych państw czy grup politycznych, czyniłyby interwencję lub agresję na Polskę nieopłacalną i niebezpieczną głównie ze względu na:

1. Nierealne osiągnięcie celów politycznych przy użyciu siły zbrojnej przeciwko Polsce.

2. Groźbę poniesienia strat i powstania trwałych implikacji politycznych, militarnych i gospodarczych przewyższających wartość ewentualnych zdobyczy (korzyści) z interwencji lub agresji zbrojnej przeciwko Polsce.

Skuteczność odstraszania militarnego to współcześnie zbrojne, ale i pokojowe zapewnienie bezpieczeństwa narodowego demokratycznego państwa. Jest to zarazem droga do osiągnięcia "ideału" w sztuce wojennej, którą znakomity wódz bizantyjski Belizariusz ujął następująco: "Najpełniejsze i najszczęśliwsze

zwycięstwo to zmusić nieprzyjaciela do zrezygnowania z jego celów, nie ponosząc przy tym samemu żadnych strat"[2].

---

2 Cytat za Liddel Hart B.H. "Strategia. Działania pośrednie". Warszawa 1959, s. 16.

IV. ZAŁOŻENIA SYSTEMU WOJSKOWEGO

W warunkach Polski system wojskowy składa się z dwóch ściśle ze sobą powiązanych podsystemów: bojowego (operacyjnego) i wspierającego (zał. 6). Podsystem bojowy obejmuje elementy bezpośrednio uczestniczące w wojnie (konflikcie zbrojnym), natomiast podsystem wspierający - elementy umożliwiające przygotowanie i funkcjonowanie tego pierwszego. Podsystem ten jest niejako pomostem łączącym podsystem bojowy z władzą, społeczeństwem i gospodarką państwa. Umożliwia on na podstawie regulacji prawnych i decyzji naczelnych władz - przekształcenie zasobów ludzkich i materialnych państwa w siłę militarną.

Celem systemu wojskowego jest organizacyjne ujęcie w strukturze wojskowej wyznaczonej części potencjału ludzkiego, materialnego i terytorialnego państwa i przekształcenie go w siłę obronną dla realizacji strategii obronnej drogą odstraszania, a w ostateczności - zbrojnego przeciwdziałania agresji.

Warunkiem skuteczności funkcjonowania systemu wojskowego jest jego przygotowanie zawczasu, a następnie elastyczne wykorzystywanie stosownie do bieżących potrzeb zapewnienia bezpieczeństwa narodowego Polski.

Głównymi elementami systemu wojskowego państwa są: założenia sztuki wojennej, siły zbrojne i operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony.

Przyszłe siły zbrojne o charakterze obronnym powinny się składać z dwóch różnych co do charakteru działań i możliwości bojowych komponentów (zał. 7).

Pierwszy komponent stanowiłyby wojska operacyjne, wyposażone głównie w ofensywne środki walki o parametrach bojowych odpowiadających standardom europejskim, w liczbie określonej limitami układów o ograniczeniu zbrojeń. Wojska te powinny być mobilne i posiadać zdolność prowadzenia lądowych operacji obronnych oraz zaczepnych, a także obrony przestrzeni powietrznej Polski, obrony wybrzeża oraz polskiej strefy morskiej. Mobilność tych wojsk powinna umożliwiać szybki manewr i koncentrację ich siły na każdym kierunku i obszarze naszego państwa. Lotnictwo i broń rakietowa wojsk operacyjnych powinny

być zdolne do wykonywania uderzeń na wojska i obiekty agresora także na jego terytorium.

Drugi komponent stanowiłyby siły obrony terytorialnej, którego trzonem byłyby wojska terytorialne.

Wojska terytorialne pomyślane są jako masowa terytorialna formacja zbrojna, wyposażona w lekkie, zwykle przenośne środki walki, umożliwiające prowadzenie skutecznej walki obronnej ze zgrupowaniami uderzeniowymi przeciwnika na każdym zaatakowanym obszarze przy wykorzystaniu znajomości terenu i jego obronnego przygotowania. Równocześnie wojska te w sytuacji zdecydowanej przewagi przeciwnika, oznaczającej zniszczenie ich w regularnej obronie, przechodziłyby do działań nieregularnych. "Terytorialność" oznacza, że będą one przygotowywane, mobilizowane i wykorzystywane do działań na określonej części terytorium (miasta, gminy, rejonu) stanowiącej ojcowiznę (miejsce zamieszkania) żołnierzy obrony terytorialnej. Równocześnie wojska obrony terytorialnej przygotowywane będą do realizacji szeregu zadań z zakresu wsparcia i zabezpieczenia działań wojsk operacyjnych, co umożliwi pełne wykorzystanie siły bojowej tych ostatnich do wykonania głównych zadań bojowych na decydujących w określonej sytuacji kierunkach lub obszarach obrony.

Wojska terytorialne - zarówno w czasie zagrożenia i wojny, jak i w czasie pokoju - będą przygotowywane do udzielania pomocy miejscowej ludności nie tylko w obliczu zagrożeń militarnych, ale również zagrożeń bezpieczeństwa publicznego oraz klęsk żywiołowych i katastrof technicznych.

Obrona terytorialna jest także tym elementem, który umożliwi elastyczność wojskowego reagowania na zagrożenia. Dotyczy to całego obszaru Polski - gdyż każdy rejon i każda granica będą w zasięgu natychmiastowego - liczonego w godzinach, a nawet minutach - reagowania sił obrony terytorialnej. Planowana liczebność i struktura sił obrony terytorialnej umożliwi wybiórczą ich mobilizację w dowolnym rejonie, a także nagłe (bez czasochłonnej mobilizacji, koncentracji czy przegrupowania) postawienie pod broń tysięcy żołnierzy - z możliwością sukcesywnego zwiększania ich liczby.

Z całości potrzeb obrony państwa realizowanych w formie różnych co do charakteru zadań obronnych (Zał. 8) wojska opera-

cyjne przygotowywane będą do wykonywania zadań obronnych wymagających mobilności działań, użycia sił uderzeniowo- obronnych, a także ciężkiego i skomplikowanego sprzętu bojowego. Pozostałe zadania obronne, z uwagi na swoje możliwości bojowe oraz ze względu na powszechny charakter tych zadań, będą wykonywały wojska obrony terytorialnej.

Utworzenie wojsk obrony terytorialnej umożliwi dalsze skracanie zasadniczej służby wojskowej i rozłożenie obowiązkowej służby wojskowej na czas pozostawania w rezerwie. Służba w jednostkach obrony terytorialnej stworzy możliwość bezkolizyjnego zespolenia na szczeblu lokalnym życia rodzinnego i zawodowego żołnierzy z obowiązkami obrony ojczyzny. Przyczyni się również do powstania trwałych więzów między żołnierzami obrony terytorialnej a miejscową ludnością. Służba w tych jednostkach może stanowić swego rodzaju - jak to określił gen. Beaufre - "lokalną kuźnię obywatelską", tak potrzebną naszemu państwu.

System wojskowy obrony Polski jest podstawowym elementem narodowego systemu bezpieczeństwa i jako taki może wnosić niezbędny i pożądany przez innych partnerów wkład naszego państwa w tworzenie systemu bezpieczeństwa zbiorowego w Europie.

Do istotnych atrybutów suwerennego państwa należy zaliczyć funkcjonowanie własnego przemysłu zbrojeniowego. Może on dostarczać uzbrojenie i inny sprzęt wojskowy, odpowiadając potrzebom i warunkom obrony Polski oraz zapewnić ciągłość i niezawodność jego dostaw, remontów i modernizacji. Istotne są również z reguły o wiele niższe koszty zakupu własnego uzbrojenia i sprzętu wojskowego w porównaniu z zakupami z zagranicy.

Najistotniejsze i najpilniejsze w zakresie przygotowania sił zbrojnych do obrony Polski jest obecnie:

1. Dostosowanie struktur organizacyjnych i uzbrojenia istniejących wojsk operacyjnych do potrzeb i warunków obrony Polski.

2. Utworzenie obrony terytorialnej.

Realizacja tych przedsięwzięć umożliwi przekształcenie struktury sił zbrojnych z dotychczasowej o charakterze ofensywnym na strukturę o charakterze obronnym (zał. 9). W nowej strukturze w czasie pokoju funkcjonowałyby wojska operacyjne o

zmniejszonych stanach liczebnych i stanach uzbrojenia oraz szkieletowa struktura obrony terytorialnej. Natomiast w stanie zagrożenia i wojny następowałoby stosunkowo niewielkie mobilizacyjne rozwinięcie wojsk operacyjnych oraz kilkunastokrotny lub, w razie potrzeby, nawet kilkudziesięciokrotny wzrost stanu sił obrony terytorialnej.

Taka struktura sił zbrojnych pozwoli na pełną realizację zadań obrony Polski, przy czym nastąpi wyraźny podział tych zadań na wojska operacyjne i OT, stosownie do ich odrębnego charakteru działania i różnych możliwości bojowych. W wyniku takiej restrukturyzacji wojska operacyjne zostaną odciążone przez OT, która przejmie realizację części zadań obronnych. Tym samym stworzone zostaną warunki do pełnego wykorzystania w obronie Polski mobilności i siły uderzeniowej wojsk operacyjnych.

W nowej strukturze wojska operacyjne będą wykonywać takie zadania, jak: obrona na głównych kierunkach uderzenia przeciwnika, obrona powietrzna, przeciwuderzenia (przeciwnatarcia) oraz uderzenia na wojska i obiekty przeciwnika na jego terytorium.

Równocześnie wojska obrony terytorialnej będą realizować zadania wsparcia i zabezpieczenia wojsk operacyjnych, takie jak: zabezpieczenie przegrupowania, rozbudowa inżynieryjna, osłona granic, obrona obiektów itp., co w istotny sposób zwiększy możliwości manewrowe i bojowe wojsk operacyjnych.

V. PRZYGOTOWANIE SIŁ ZBROJNYCH

1. Dostosowanie struktury wojsk operacyjnych do potrzeb i warunków obrony Polski

Przygotowanie wojsk operacyjnych do prowadzenia działań na obszarze Polski oraz utworzenie systemu OT umożliwi radykalne "odchudzenie" dotychczasowych struktur wojsk operacyjnych z dużej części sił i środków mobilnej logistyki i zabezpieczenia mobilnych stanowisk dowodzenia (kierowania), w tym szczególnie z dużej liczby pojazdów. Oczywiście warunkami owego "odchudzania" jest powstanie terytorialnej sieci logistycznej i sieci stacjonarnych stanowisk dowodzenia (kierowania).

Wielkość wojsk operacyjnych jest niejako "z góry" ograniczona limitami CFE-1a, tym niemniej widzimy możliwości dokonania zabiegów organizacyjnych, umożliwiających optymalne "zagospodarowanie" wynegocjonowanych limitów. Nie wnikając w szczegóły ograniczymy się tylko do naszkicowania charakteru pożądanych zmian.

W wojskach lądowych dostosowanie do realizacji zadań obronnych powinno w warunkach naszego kraju dotyczyć przede wszystkim przejścia na elastyczne struktury batalionowo-brygadowe (z batalionem jako oddziałem zdolnym do samodzielnego wykonywania zadań taktycznych) oraz tworzenia sił szybkiego reagowania (wojsk pierwszej gotowości).

Kolejnym kierunkiem zmian może być: zwiększenie nasycenia wojsk lądowych środkami WRE oraz przeciwlotniczymi i przeciwpancernymi, w tym także środkami minersko-zaporowymi.

Za jedną z głównych tendencji rozwoju sił zbrojnych na początku XXI w. należy uznać przekształcenie się wojsk lądowych w powietrzno-lądowe. Wiąże się to z koniecznością przystosowania wojsk zmechanizowanych do przerzutu drogą powietrzną oraz tworzenia nowoczesnych formacji wojsk powietrznozmechanizowanych (powietrzno-manewrowych). Do tego celu niezbędne jest nasycenie wojsk lądowych odpowiednią liczbą śmigłowców desantowo-szturmowych nowej generacji. Powietrzno-lądowy wymiar przyszłego pola walki zmusi wojska lądowe do prowadzenia działań zarówno na lądzie, jak i w powietrzu.

W wojskach lotniczych i obrony powietrznej podstawowe zmiany sprowadzają się do "odwrócenia proporcji". W lotnictwie chodzi przede wszystkim o zwiększenie możliwości realizacji zadań ogniowych i rozpoznania powietrznego - czyli wsparcia działań wojsk lądowych. W obronie powietrznej niezbędna jest reorganizacja struktury kierowania ze zmianą podziału na strefy i sektory OP, w których funkcjonuje sieć posterunków wykrywania i naprowadzania.

Problem dysproporcji rozmieszczenia lotnictwa możliwy jest do rozwiązania przez przygotowanie na wschód od Wisły kilku baz lotniczych, umożliwiających wykonywanie zadań na tym kierunku przez lotnictwo startujące z lotnisk rozmieszczonych w zachodniej części kraju. W perspektywie należy widzieć również budowę nowych lub przystosowanie istniejących kilku lotnisk na wschód od Wisły. Pilnym zadaniem jest stworzenie we wschodniej części kraju systemu zabezpieczenia radiolokacyjnego.

Pożądana jest jakościowa zmiana w lotnictwie myśliwskim oraz rakietowych środkach przeciwlotniczych. Niezbędne będzie również stopniowe tworzenie lotnictwa wojsk lądowych z wykorzystaniem polskich śmigłowców.

Z uwagi na stacjonarny charakter wykorzystania większości sił i środków lotnictwa i obrony powietrznej będzie można w sposób istotny zmniejszyć struktury organizacyjne zabezpieczające ich działanie w doktrynie ofensywnej. Liczebność stanu osobowego WLiOP czasu wojny ulegnie zapewne nieznacznemu powiększeniu w stosunku do stanu czasu pokoju ze względu na duży stopień uzawodowienia tych wojsk.

W marynarce wojennej przystosowanie do zadań obrony polskich obszarów morskich i wybrzeża wymaga zwiększenia jej zdolności operacyjnych, zarówno jeśli chodzi o okręty, jak i lotnictwo morskie oraz nadbrzeżną artylerię rakietową. Pożądane jest również zwiększenie zdolności sił marynarki wojennej do obrony wybrzeża. Z uwagi na wysoki stopień uzawodowienia w tym rodzaju sił zbrojnych liczebność stanu osobowego ulegnie nieznacznemu zwiększeniu w okresie zagrożenia i wojny w stosunku do stanu okresu pokoju.

2. Przygotowanie obrony terytorialnej

Polska ma możliwość wykorzystania do swej obrony, oprócz ograniczonych limitami wojsk operacyjnych, takich niejednokrotnie sprawdzonych już w przeszłości środków obrony państwa, jak: wojska terytorialne, przygotowane obronnie terytorium oraz zaangażowane obronnie społeczeństwo (powstanie ogólnonarodowe). Przygotowanie do obrony państwa tych środków w strukturze obrony terytorialnej stwarza szansę skutecznego przeciwstawienia się zagrożeniu militarnemu ze strony państw silniejszych pod względem ekonomicznym i siły uderzeniowej. Obrona terytorialna stanowiłaby część podsystemu wojskowego systemu obronnego państwa i byłaby przygotowana do prowadzenia wspólnej z wojskami operacyjnymi obrony powszechnej na całym terytorium Polski, a także do wspomagania podsystemów obrony cywilnej i ochrony państwa.

Głównymi elementami obrony terytorialnej byłyby terytorialne organy dowodzenia, wojska terytorialne i wojskowe elementy operacyjnego przygotowania terytorium. W czasie zagrożenia i wojny obronie terytorialnej podporządkowywane byłyby stacjonarne jednostki i instytucje wojskowe oraz Straży Granicznej.

Do zadań obrony terytorialnej należałoby: przygotowanie i prowadzenie obrony rejonów i obiektów na obszarze całego kraju, zapewnienia dogodnych warunków do rozwinięcia i działania wojsk operacyjnych, natychmiastowe podjęcie działań nieregularnych w masowej skali na obszarach zajętych przez agresora oraz wspomaganie obrony cywilnej, a także współudział w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Z powszechnego charakteru obrony państwa wynika masowość wojsk OT - wyrażająca się maksymalnym wykorzystaniem przeszkolonych rezerw osobowych do zadań obronnych w miejscu (rejonie) zamieszkania.

Przy rozpatrywaniu liczebności wojsk terytorialnych konieczne jest uświadomienie sobie charakteru ich bojowego wykorzystania stacjonarnego (przy mobilności taktycznej), a zatem odmiennego całkowicie od wojsk operacyjnych, które cechuje mobilność (manewrowość). Oznacza to, że wojskami terytorialnymi nie

można manewrować, przemieszczając je tak jak wojska operacyjne na kierunki zagrożenia (uderzenia), ale trzeba je tam po prostu zawczasu w potrzebnej liczbie posiadać. Stąd też, dysponując w skali państwa niewielką liczbą, np.: 100 000 - 250 000 żołnierzy, w przypadku agresji na określonym kierunku, można będzie wykorzystać do walki tylko niewielką ich część np. kilka - kilkanaście tysięcy. Chodzi więc o to, ażeby na każdym z przewidywanych kierunków agresji przygotować zawczasu wojska terytorialne o liczebności od kilkudziesięciu do kilkuset tysięcy żołnierzy. Liczebność wojsk terytorialnych wpływać będzie na efektywne wykorzystanie całego potencjału wojsk operacyjnych, które są właśnie mobilną i uderzeniową częścią sił zbrojnych. Ich pełne wykorzystanie będzie możliwe tylko wówczas, gdy wojska terytorialne przyjmą na siebie rozliczne zadania osłony, obrony i wsparcia.

Dokładne określenie wielkości wojsk terytorialnych będzie możliwe po sprecyzowaniu strategii obrony Polski, zadań operacyjnych a także liczby rejonów i obiektów do obrony i ochrony na obszarze kraju. Przygotowanie masowej terytorialnej formacji zbrojnej o liczebności co najmniej 1,0-1,5 mln żołnierzy stanowi także potężną siłę odstraszania, skutecznie zniechęcającą potencjalnych agresorów do użycia siły zbrojnej przeciwko Polsce. Struktury organizacyjne wojsk OT powinna cechować elastyczność i prostota, wyrażające się w dostosowaniu ich organizacji, uzbrojenia i wyposażenia do rodzaju zadań, ich wagi oraz warunków działania. Podstawową jednostką organizacyjną wojsk OT powinien być batalion piechoty OT, przeznaczony do prowadzenia obrony i działań nieregularnych. W dużych miastach wyższą strukturą byłaby brygada OT. Równocześnie do wykonania zadań zabezpieczenia i wsparcia celowe byłoby tworzyć jednostki rodzajów wojsk, np.: rozbudowy inżynieryjnej, zapór i niszczeń, przeprawowe, regulacji ruchu itd. Do ochrony obiektów i samoobrony ludności celowe byłoby tworzyć bataliony i kompanie ochrony.

Wojska OT można wyposażyć w uzbrojenie i sprzęt techniczny lekki (przenośny), prosty w obsłudze, tani, a jednocześnie skuteczny w walce z piechotą, bronią pancerną oraz nisko

lecącymi celami powietrznymi. Chodzi tu głównie o takie środki walki, jak: broń strzelecka, granatniki ppanc i ppiech, PPK, rakiety plot, różnorodne miny i ładunki wybuchowe.

Pododdziały i oddziały OT celowo byłoby przeznaczyć do wykonywania zadań obronnych nie wymagających użycia wojsk operacyjnych oraz zadań zabezpieczenia i wsparcia wojsk operacyjnych "przywiązanych" do określonego miejsca, rejonu lub obiektu.

Równocześnie wojska OT powinny być przygotowane do udzielania w czasie pokoju i wojny pomocy obronie cywilnej, głównie w zakresie zadań ratowniczych oraz do udziału w zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego.

Bazę logistyczną i szkoleniową wojsk OT stanowić mogą stacjonarne jednostki i instytucje wojskowe, a przy ich braku w określonym rejonie - jednostki straży granicznej i policji. W perspektywie należy widzieć stworzenie w ramach OT sieci logistycznej dla obu części sił zbrojnych.

Przygotowanie zawczasu, jeszcze w okresie pokoju, terenu do obrony oraz jego rozbudowa w czasie zagrożenia i wojny w rejonach działania (odpowiedzialności) jednostek OT stanowi podstawowe źródło ich siły obronnej oraz jedno z głównych zadań wsparcia wojsk operacyjnych.

Istotne znaczenie ma przygotowanie i utrzymywanie w służbie czynnej kadry dowódczej i sztabowej OT - do szczebla dowódcy kompanii włącznie.

Również celowe będzie zawarcie w znowelizowanej ustawie o powszechnym obowiązku obrony szczegółowego trybu przygotowania i służby w jednostkach obrony terytorialnej. Różnica w porównaniu ze służbą w jednostkach wojsk operacyjnych sprowadzać się będzie głównie do "rozciągnięcia" jej w czasie. Chodzi o kilkumiesięczne, a nawet krótsze szkolenia podstawowe poborowych, a następnie systematyczne odbywanie kilkudniowych ćwiczeń przez okres pozostawania w rezerwie na przydziale w jednostce OT.

Stosownie do potrzeb obronnych i możliwości ekonomicznych w pierwszej kolejności należałoby utworzyć ośrodki szkolenia OT oraz jednostki OT w miejscowościach leżących w pasie przygranicznym wzdłuż granicy wschodniej, a także w miejscowościach

(obiektach) o znaczeniu strategicznym i operacyjnym.

Tworzone jednostki OT powinny przejmować i kontynuować miejscowe tradycje - wojskowe, narodowowyzwoleńcze i kulturalne - wyrażające się m.in. w ich nazwie, doborze patronów, szczegółach umundurowania, ceremoniale wojskowym itp.

Chodzi o to, by jednostki OT stały się trwałym elementem wojskowym lokalnych społeczności, przedmiotem ich troski i dumy a służba w nich najwyższym honorem. Inaczej mówiąc, chodzi o utożsamianie się miejscowej ludności, w tym szczególnie młodzieży, z ideą powszechnej obrony demokratycznego państwa, zmaterializowaną na danym terenie w działaniu jednostek OT.

3. Gotowość sił zbrojnych. Strategiczne rozwinięcie

W okresie pokoju liczebność sił zbrojnych będzie ograniczona limitami CFE-1a do 234 tys. (bez marynarki wojennej). Stanowić je będą w większości skadrowane częściowo wojska operacyjne z wydzielonymi oddziałami o pełnej gotowości bojowej, przeznaczonymi do natychmiastowego użycia w sytuacjach kryzysowych oraz do osłony strategicznej.

Wojska obrony terytorialnej w czasie pokoju mogłyby mieć rozwinięte terytorialne organy dowodzenia, ośrodki szkolenia oraz skadrowane dowództwa oddziałów i pododdziałów obrony terytorialnej. Głównym zadaniem sił zbrojnych w czasie pokoju będzie utrzymywanie stałej gotowości bojowej oraz szkolenie wojsk.

Dla zapewnienia stałej gotowości bojowej obrony Polski część naszych sił zbrojnych musi być zdolna do natychmiastowego użycia. Dotyczy to nie tylko wojsk lotniczych i obrony powietrznej, powietrznodesantowych oraz marynarki wojennej, które z racji swego charakteru muszą posiadać stale część sił i środków w pełnej gotowości bojowej. Również wojska lądowe, zarówno operacyjne, jak i terytorialne, powinny być zdolne do szybkiego wydzielenia części swych sił do uszykowania rubieży obronnej bądź też obrony przestrzennej na zagrożonym kierunku lub obszarze.

Strategiczne rozwinięcie systemu obronnego państwa - to kompleks przedsięwzięć związanych z przejściem systemu obronnego ze stanu czasu pokojowego na stan czasu wojny.
Obejmuje ono:

- dostosowanie systemu kierowania państwem do potrzeb czasu wojny;
- militaryzację wyznaczonych organizacji, instytucji przedsiębiorstw, dziedzin życia publicznego;
- zapoczątkowanie konwersji przemysłu;
- strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych.

Najistotniejszą częścią strategicznego rozwinięcia systemu obronnego państwa jest strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych. Jego celem jest osiągnięcie przez siły zbrojne pełnej gotowości do wykonania zadań przewidzianych na wypadek wojny. Celem strategicznego rozwinięcia może być również zmuszenie (zniechęcenie) potencjalnego przeciwnika do zaniechania agresji zbrojnej (odstraszanie).

Strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych należałoby dokonywać w sytuacji bezpośredniego zagrożenia militarnego. Zależnie od skali zagrożenia może ono odbywać się stopniowo (selektywnie) bądź całościowo.

Strategiczne rozwinięcie sił zbrojnych obejmuje:

- mobilizacyjne rozwinięcie wojsk;
- osiąganie przez wojska pełnej gotowości bojowej;
- operacyjne rozwinięcie, tj. rozwinięcie wojennego systemu dowodzenia, przegrupowanie wojsk i zajęcie wyznaczonych rejonów oraz przyjęcie określonego ugrupowania do odparcia agresji.

Z rozwinięciem systemu obronnego, a w tym sił zbrojnych, nierozerwalnie związany jest problem osłony strategicznej. Wydzielony z całości sił zbrojnych rzut osłony strategicznej stanowiłby jeden z elementów ugrupowania wojsk.

Osłona strategiczna (w pojęciu szerszym) musi funkcjonować stale, zarówno w okresie pokoju, jak i podczas strategicznego rozwinięcia systemu obronnego (w tym sił zbrojnych). Celem tak pojętej osłony powinno być zabezpieczenie terytorium Rzeczypospolitej przed niespodziewanym zbrojnym naruszeniem granic i wtargnięciem przeciwnika w głąb naszego terytorium.

Osłonę strategiczną RP w czasie pokoju zapewnić powinna ta część sił zbrojnych, która jest w stanie (gotowa) podjąć szybkie skuteczne działania. Rzut osłony strategicznej w czasie pokoju powinny zatem stanowić wydzielone jednostki obrony powietrznej, lotnictwa, wojsk lądowych i marynarki wojennej o najwyższym stopniu gotowości bojowej - zdolne do "szybkiego reagowania", a także siły obrony terytorialnej przygotowane w strefie przygranicznej oraz w pobliżu ważnych obiektów w głębi terytorium.

W czasie strategicznego rozwijania sił zbrojnych rzut osłony musi zostać znacznie wzmocniony, tak, aby mógł skutecznie zabezpieczyć mobilizację, przegrupowanie i przyjęcie ugrupowania obronnego przez resztę sił. Zadania osłony strategicznej określają więc minimalne potrzeby w zakresie wielkości sił zbrojnych utrzymywanych podczas pokoju. Określone wymagania co do wielkości sił zbrojnych czasu pokoju wynikają też z potrzeb przeprowadzenia mobilizacji.

Tak więc zadania osłony strategicznej oraz potrzeby sprawnego przeprowadzenia mobilizacji stanowią determinanty wielkości sił zbrojnych w czasie pokoju oraz stopnia ich gotowości bojowej.

Ze względu na stopień gotowości bojowej celowy jest podział istniejących i mobilizowanych jednostek na cztery grupy:

I grupa - najwyższej gotowości - obejmowałaby jednostki lotnictwa i obrony powietrznej, wojsk lądowych i marynarki wojennej wraz z organami dowodzenia, przeznaczone do stałej osłony strategicznej RP (rzut osłony);

II grupa - jednostki operacyjne i obrony terytorialnej zapewniające osłonę strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych, jednostki zabezpieczające bezpośrednio proces mobilizacji oraz przegrupowanie wojsk, jednostki przygraniczne przewidziane do bezpośredniego odparcia agresji;

III grupa - pozostałe jednostki operacyjne i obrony terytorialnej;

IV grupa - jednostki szkolne, zapasowe itp.

Można przyjąć, że równolegle z procesem mobilizacji - w miarę osiągania gotowości - dokonywać się będzie przegrupowań wojsk operacyjnych w celu szybkiego przyjęcia ugrupowania (bo-

jowego, operacyjnego i strategicznego).

Trudno liczyć na to, że strategicznego rozwinięcia sił zbrojnych będzie można dokonać przed rozpoczęciem agresji. Znaczną część przedsięwzięć, a niekiedy wszystkie, trzeba będzie realizować w trakcie działań wojennych.

4. Operacyjne przygotowanie obszaru kraju do obrony

Operacyjne przygotowanie obszaru kraju jest częścią infrastruktury obronnej państwa, stanowiącej z kolei element ogólnej infrastruktury państwa ściśle związanej z użyciem sił zbrojnych.

Trwałość niektórych obiektów wojskowych i ogólnego przeznaczenia (dotyczy to budowli koszarowych, magazynowych, lotnisk, dróg, mostów itp.) umożliwia ich ciągłe wykorzystywanie przez siły zbrojne, niezależnie od zmiany planów operacyjnych wojsk.

Jednakże dokonywana w Polsce zmiana strategii wojskowej z ofensywnej na obronną powoduje konieczność pilnego dostosowania istniejących obiektów do nowych potrzeb, a przede wszystkim przygotowania umocnień obronnych, których w poprzednim okresie nie przygotowywano (oprócz ukryć na samoloty i niewielkiej liczby ukryć na stanowiskach dowodzenia). Chodzi więc o nadanie operacyjnemu przygotowaniu obszaru kraju charakteru obronnego.

We współczesnych warunkach umocnienia obronne państwa muszą, w razie zaskakujących uderzeń rakietowo-jądrowych, zapewnić przetrwanie stanowisk kierowania państwem i dowodzenia wojskami oraz najważniejszych i najcenniejszych środków walki, takich jak samoloty, wyrzutnie rakietowe itp. Zadanie to osiągnąć można dzięki budowie zawczasu i rozbudowie podczas zagrożenia i wojny różnorodnych ukryć.

Równie ważnym celem współczesnych umocnień obronnych jest zatrzymanie i sparaliżowanie ruchu pancernych i zmechanizowanych zgrupowań przeciwnika. Możliwe to jest przez przygotowanie zawczasu do uruchomienia operacyjnego systemu zapór i niszczeń obsługiwanego przez wojska obrony terytorialnej. Jest to również podstawowy element walki o swobodę działania. W obronie państwa ten element umocnień obronnych zapewnia sparaliżowanie

swobody działania przeciwnika oraz umożliwia swobodę manewru wojskami operacyjnymi.

Najpilniejsze zadania operacyjnego przygotowania obszaru kraju do obrony dotyczą: baz zaopatrzenia, stanowisk dowodzenia i kierowania, lotnisk, poligonów, systemu zapór i niszczeń, rejonów umocnionych, dróg i przepraw.

Bazy zaopatrzeniowe.

Do zadań priorytetowych można zaliczyć przesunięcie w głąb terytorium lub rozśrodkowanie składów położonych w pobliżu granic. Najbardziej ambitnym zadaniem będzie stworzenie terytorialnej sieci logistycznej, dostosowanej do planowanych zadań wojsk operacyjnych i terytorialnych. Konieczne będzie również stopniowe uodpornienie składów na uderzenia lotniczo-rakietowe przez budowę podziemnych ukryć na materiały.

Stanowiska dowodzenia i kierowania.

Bardzo ważne będzie także przystosowanie zawczasu sieci wojennych stanowisk dowodzenia i kierowania - głównych i zapasowych. Z uwagi na znaczenie tych elementów struktury dowodzenia wojskami w działaniach bojowych wskazane będzie przygotowywanie dla nich podziemnych ukryć. Równocześnie rozbudowa stałej sieci łączności w zasadniczym stopniu ułatwi jej wykorzystanie do celów wojskowych.

Lotniska i lądowiska dla śmigłowców.

Zachodzi również potrzeba rozbudowy sieci lotnisk i lądowisk na wschód od Wisły - głównie przez przystosowanie istniejących lotnisk do potrzeb lotnictwa wojskowego oraz przygotowanie drogowych odcinków lotniskowych. Natomiast dla umożliwienia wykorzystania w tym obszarze lotnictwa startującego z lotnisk położonych w zachodniej i środkowej części Polski niezbędna będzie rozbudowa baz lotniczych na części istniejących lotnisk we wschodniej Polsce. Warunkiem uodpornienia lotnictwa na uderzenia przeciwnika będzie dalsza rozbudowa schrono-hangarów oraz innych ukryć na lotniskach dla elementów dowodzenia i zabezpieczenia.

Poligony.

Dyslokacja poligonów na obszarze kraju umożliwia przygotowanie ich zawczasu jako rejonów umocnionych, które na wypadek zagrożenia i wojny mogą być wykorzystane do koncentracji wojsk oraz do prowadzenia obrony bądź mogą służyć jako podstawy wyjściowe do przeciwuderzeń. Celowe jest również przygotowywanie przykoszarowych placów ćwiczeń leżących na obrzeżach miejscowości do pełnienia funkcji węzłów obrony.

Operacyjny system zapór i niszczeń.

Jest to współcześnie podstawowy rodzaj umocnień przygotowywanych zawczasu do alarmowego uruchomienia w czasie zagrożenia i wojny. Bez tego systemu współcześnie - tak jak i we wszystkich wojnach oraz konfliktach od początku I wojny światowej - niemożliwe jest zapewnienie osłony strategicznej i załamanie uderzeń lądowo-powietrznych agresora.

Drogi i przeprawy.

Na kierunkach przewidywanych (planowanych) przegrupowań i manewrów wojsk niezbędne jest - w razie potrzeby - uzupełnienie istniejącej sieci drogowo-przeprawowej przez budowę nowych dróg i przepraw bądź też poprawę parametrów technicznych istniejących obiektów. Część zadań związanych z urządzaniem nowych przepraw polowych czy też dublowaniem przepraw stałych mogą przejąć wojska OT lub jednostki zmilitaryzowane.

Rozbudowa fortyfikacyjna planowanych rubieży, pozycji, stanowisk ogniowych (startowych).

W okresie pokojowym w ramach rozbudowy fortyfikacyjnej należałoby wykonać najbardziej pracochłonne obiekty oraz przygotować plany, siły i materiały do pełnej rozbudowy fortyfikacyjnej w okresie zagrożenia i wojny. We współczesnych warunkach chodzi o prowadzenie rozbudowy fortyfikacyjnej systemem punktowo-przestrzennym oraz o oddzielne przygotowanie ukryć i stanowisk ogniowych (startowych) dla mobilnych środków ogniowych. Większość zadań z zakresu budowy i utrzymania obiektów fortyfikacyjnych powinno zostać zrealizowanych przez pododdziały obrony terytorialnej.

Załącznik 1

ETAPY AGRESJI I OBRONY PAŃSTWA

Lp.	Etapy agresji militarnej	Szkic	Etapy obrony państwa
1.	UDERZENIE Z ZASKOCZENIA NA SIŁY ZBROJNE I OBIEKTY	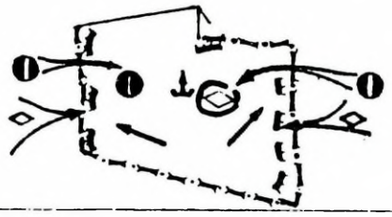	OBRONA GRANIC, WOJSK I OBIEKTÓW
2.	WTARGNIĘCIE W GŁĄB TERYTORIUM	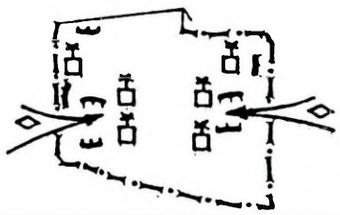	OBRONA NA KIERUNKACH /OBIEKTACH/ UDERZENIA
3.	ODPIERANIE PRZECIWUDERZEŃ, PRZECIWNATARĆ	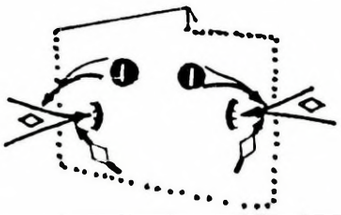	PRZECIWUDERZENIA I PRZECIWNATARCIA
4.	ZAJĘCIE /OPANOWANIE/ TERYTORIUM	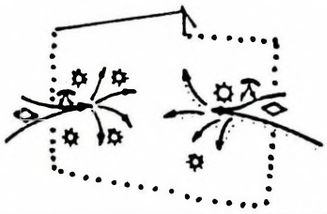	OBRONA REGULARNA I DZIAŁANIA NIEREGULARNE NA OBSZARZE ZAJĘTYM PRZEZ PRZECIWNIKA
5.	UTRZYMYWANIE /OKUPACJA/ TERYTORIUM	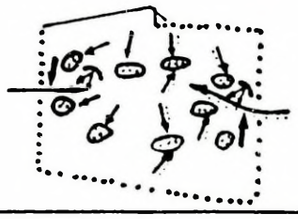	MASOWY RUCH OPORU CZYNNEGO I BIERNEGO

ISTOTA OBRONY PAŃSTWA

A. OBRONA W SKALI TAKTYCZNO-OPERACYJNEJ

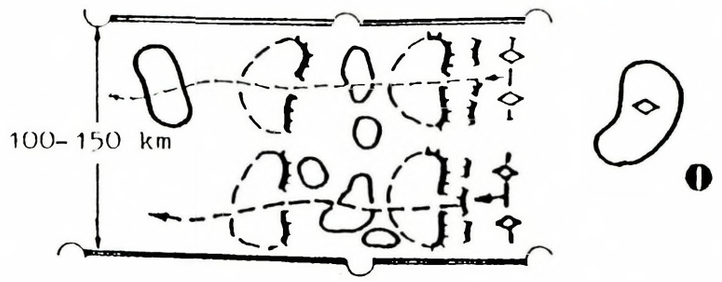

WŁAŚCIWOŚCI

- OGRANICZONY PAS OBRONY
- DUŻE NASYCENIE SIŁ OBRONY /WZDŁUŻ I W GŁĄB FRONTU/
- 1-2 PRAWDOPODOBNE KIER. UDERZEŃ

B. OBRONA W SKALI PAŃSTWA

1. ZAGROŻENIE I WARUNKI

ZAGROŻENIE

- ZASKOCZENIEM /CO DO CZASU, KIERUNKU, SIŁY UDERZENIA/
- OBEZWŁADNIENIEM /SPARALIŻOWANIEM MANEWRU/ WOJSK OPERACYJNYCH
- POWIETRZNO-LĄDOWYM WTARGNIĘCIEM W GŁĄB TERYTORIUM I JEGO OPANOWANIEM

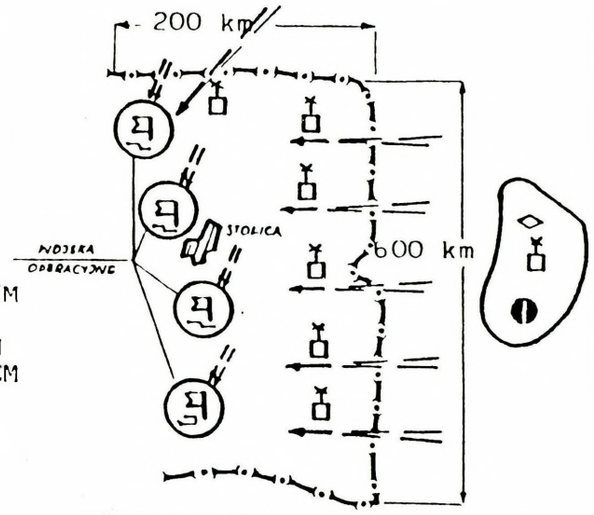

WARUNKI

- KILKUSETKILIMETROWY FRONT OBRONY
- MINIMALNE NASYCENIE WOJSKAMI OPERAC. /ZT/ 100-200 KM/
- ODDALENIE ZT OD GRANICY
- KILKA PRAWDOPOD. KIERUNKÓW UDERZEŃ
- PRZEWAGA /WIELOKROTNA/ AGRESORA

2. WYMOGI I SPOSOBY SKUTECZNEJ OBRONY PAŃSTWA

SPOSOBY

1. ZAPEWNIENIE SKUT. OPL I UKRYĆ WOJSKOM OPER.
2. POSIADANIE MASOWYCH SIŁ OT
3. PRZYGOTOWANIE /ZAWCZASU/ OBRONNE TERYTORIUM /UKRYCIA, ZAPORY, NISZCZ./
4. WYKONANIE SKRYTEGO MANEWRU I UDERZENIA WOJSK OPERACYJNYCH
5. ZESPOLENIE REGULARNEJ OBRONY Z NIEREGULARNYMI DZIAŁANIAMI W UGRUPOWANIU AGRESORA

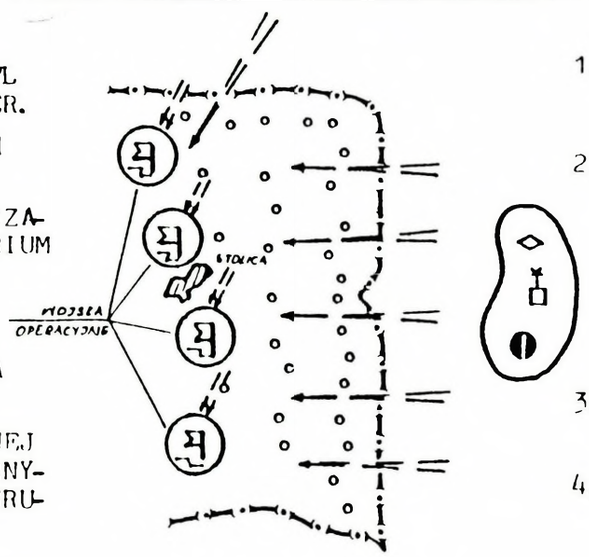

WYMOGI

1. NIE DAĆ SIĘ ZNISZCZYĆ UDERZ. LOTN.-RAKIET.
2. ZATRZYMAĆ /ZWIĄZAĆ, UWIKŁAĆ, SPARALIŻOWAĆ/ UDERZENIE LĄDOWE PRZECIWNIKA W PASIE PRZYGRANICZNYM SIŁAMI OT I WOJSK OPER. TAM ROZMIESZCZONYMI
3. WYKONAĆ MANEWR WOJSKAMI OPERAC. NA KIER. ZAGROŻENIA
4. PRZYGOTOWANIE OBRONY TERYTORIALNEJ NA CAŁYM OBSZARZE ORAZ SIŁ DO DZIAŁAŃ NIEREGUL. W UGRUPOWANIU PRZECIWNIKA

Załącznik 3

PODSTAWOWE ZADANIA WOJSK OPERACYJNYCH

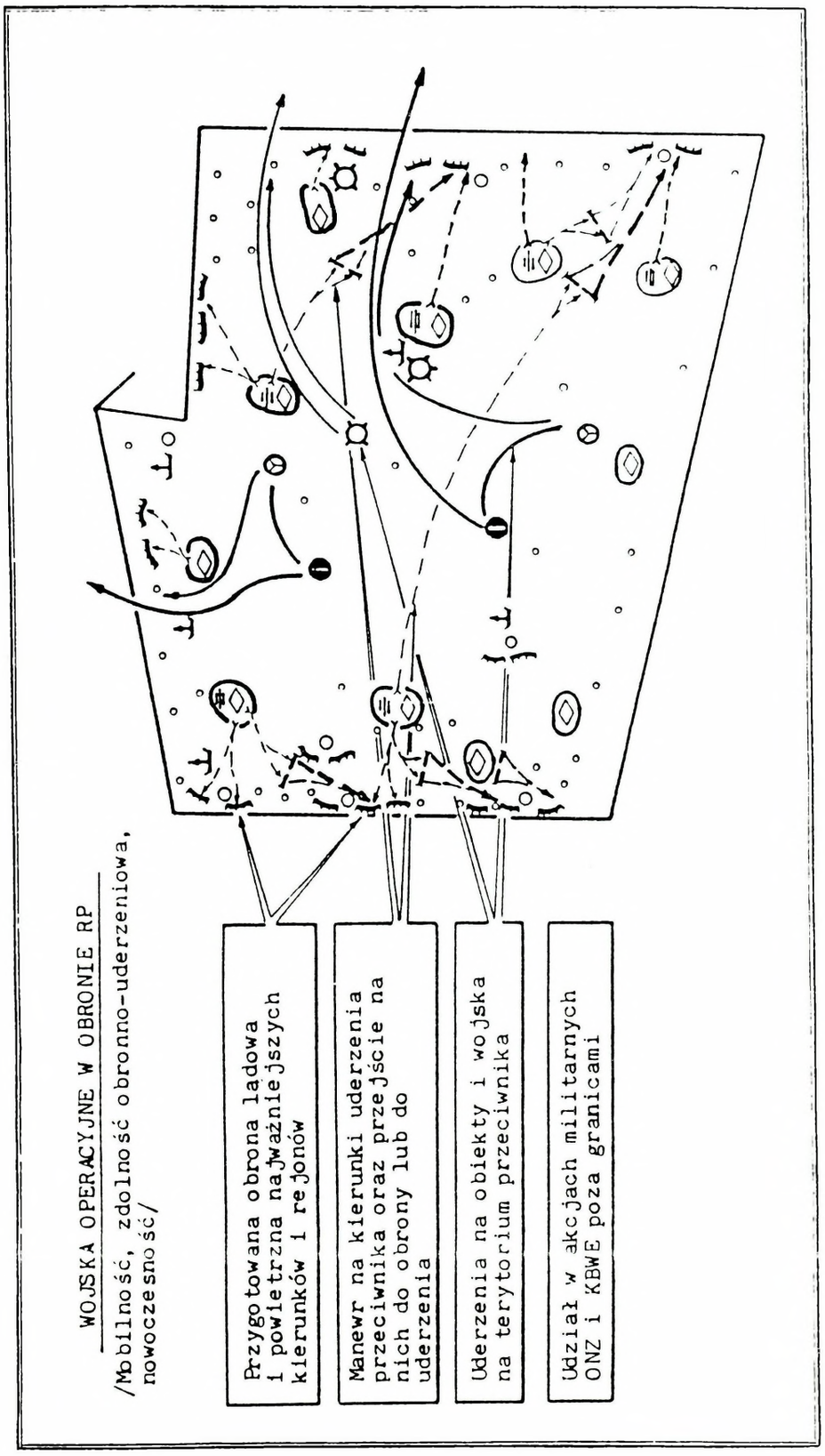

Załącznik 4

PODSTAWOWE ZADANIA OBRONY TERYTORIALNEJ

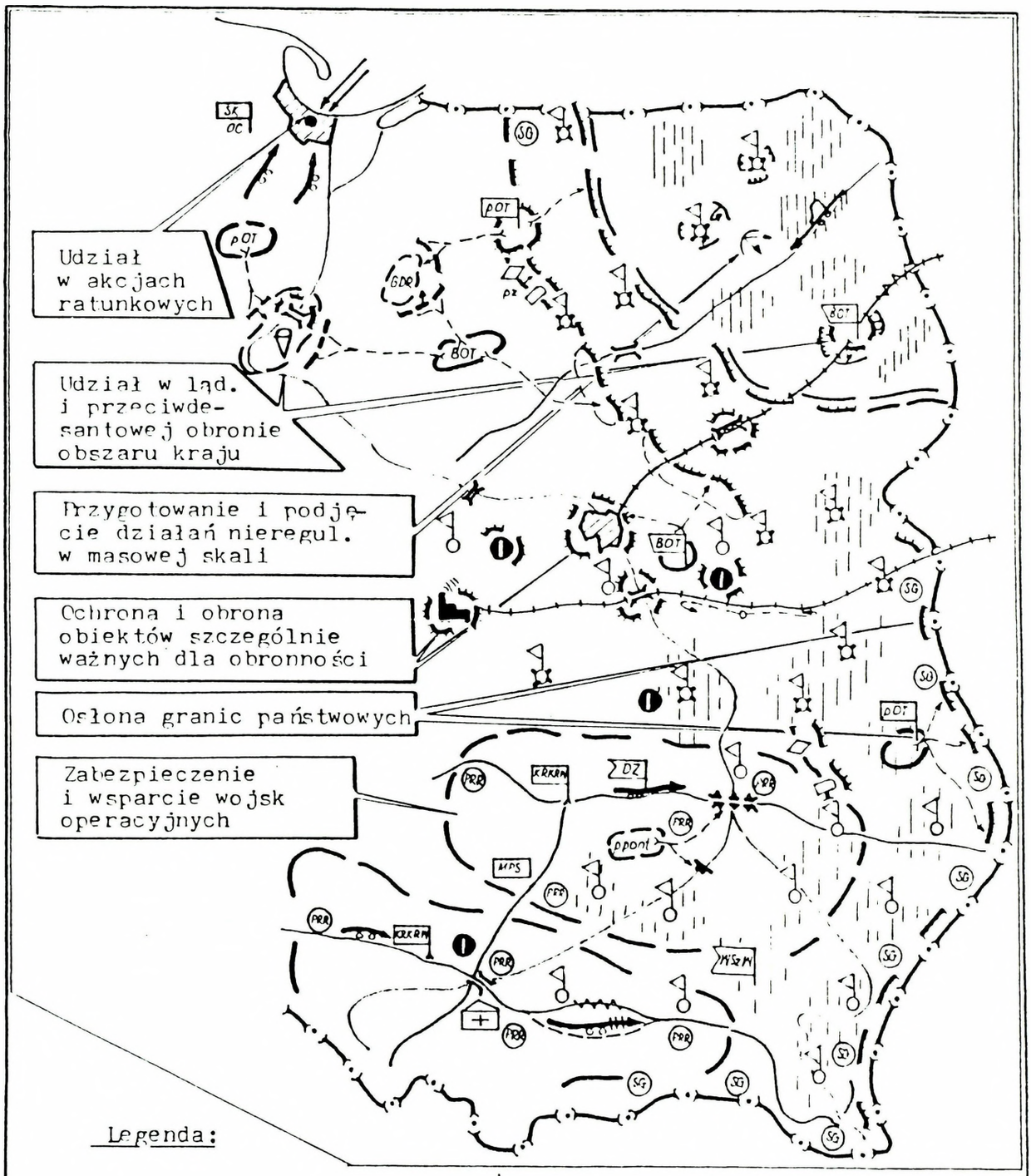

Załącznik 5

NAZWA I OGÓLNA TREŚĆ STRATEGII PRZYGOTOWANEJ, POWSZECHNEJ OBRONY NARODOWEJ

STRATEGIA

PRZYGOTOWANA — OPARTA NA ZAWCZASU PRZYGOTOWANYCH DO OBRONY: SIŁ ZBROJNYCH, LUDNOŚCI I TERYTORIUM

POWSZECHNA — WYKORZYSTANIE DO OBRONY WSZYSTKICH DOSTĘPNYCH SIŁ, ŚRODKÓW I SPOSOBÓW

OBRONA NARODOWA — JEJ ŹRÓDŁEM: WOLA OBRONNA NARODU /NARODOWY CHARAKTER/

JEST TO STRATEGIA O OBRONNYCH CELACH POLITYCZNYCH,

KTÓREJ WARUNKIEM REALIZACJI JEST POSIADANIE

I ZACHOWANIE ZDOLNOŚCI DO:

OPERACYJNYCH I TAKTYCZNYCH DZIAŁAŃ OFENSYWNYCH /UDERZENIOWYCH/ W CELU:

1. NADANIA ODSTRASZANIU NIEZBĘDNEJ WIARYGODNOŚCI.
2. ZAPEWNIENIA MOŻLIWOŚCI UDERZEŃ NA WOJSKA I OBIEKTY AGRESORA NA JEGO TERYTORIUM.
3. WYZYSKANIA EFEKTÓW OBRONY POWSZECHNEJ DLA OSTATECZNEGO ROZBICIA LUB WYPARCIA AGRESORA.

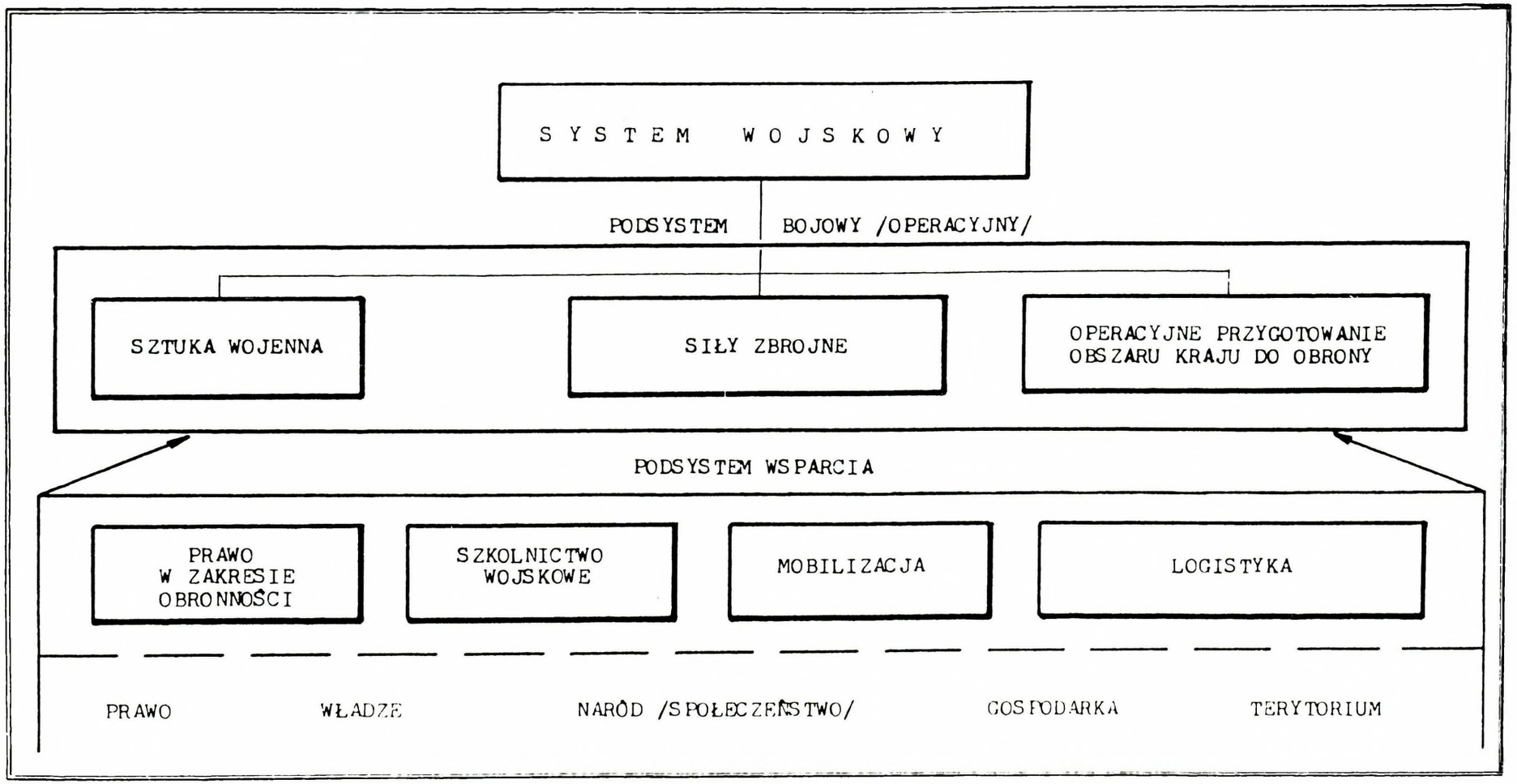
SYSTEM WOJSKOWY
PODSYSTEM BOJOWY /OPERACYJNY/
SZTUKA WOJENNA
SIŁY ZBROJNE
OPERACYJNE PRZYGOTOWANIE OBSZARU KRAJU DO OBRONY
PODSYSTEM WSPARCIA
PRAWO W ZAKRESIE OBRONNOŚCI
SZKOLNICTWO WOJSKOWE
MOBILIZACJA
LOGISTYKA
PRAWO
WŁADZE
NARÓD /SPOŁECZEŃSTWO/
GOSPODARKA
TERYTORIUM

Załącznik 7

OGÓLNY SKŁAD SIŁ ZBROJNYCH ORAZ PROPOZYCJE
CZASU POKOJU I OKRESU WOJNY

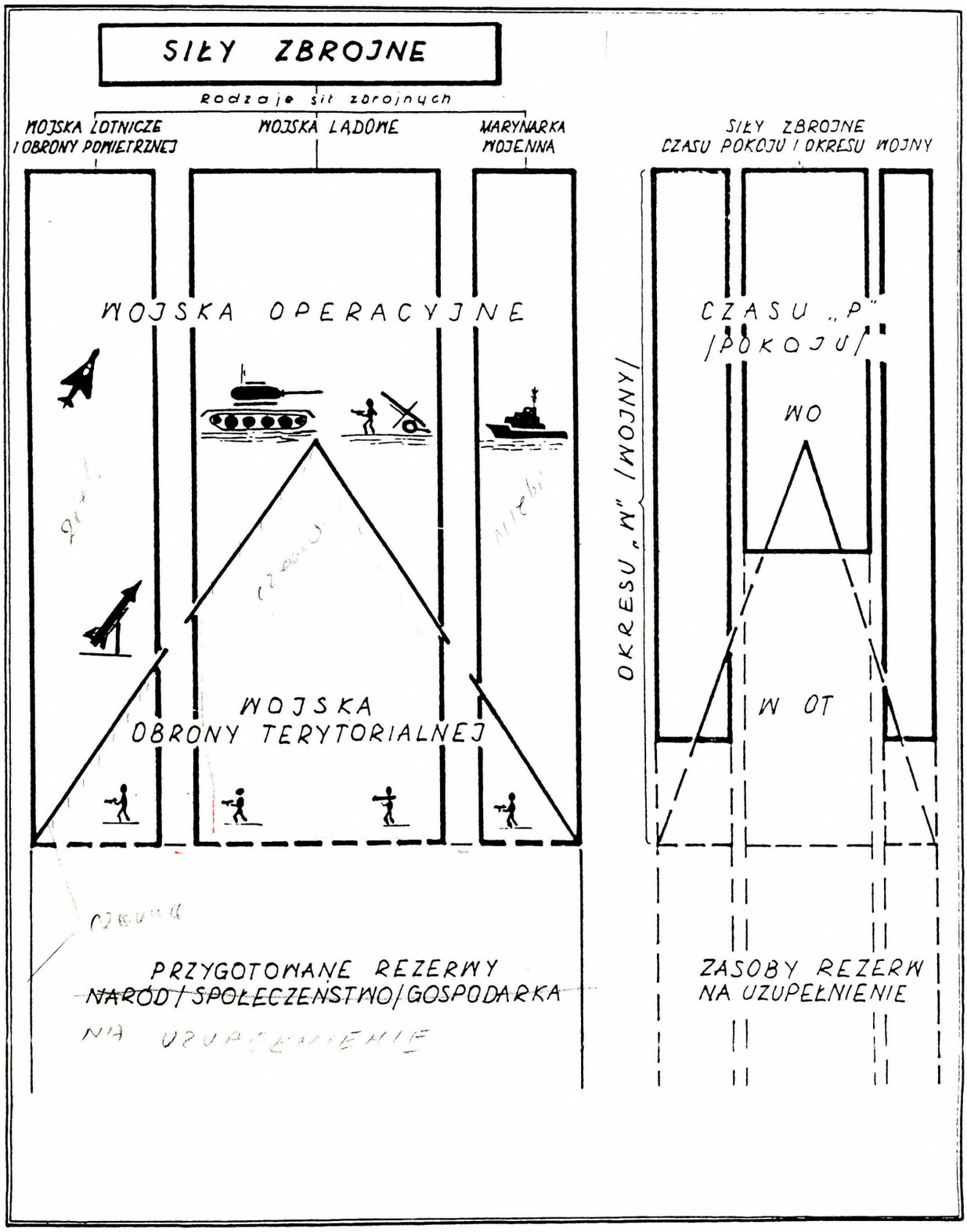

Załącznik 8

ORIENTACYJNY UDZIAŁ WOJSK OPERACYJNYCH I TERYTORIALNYCH W REALIZACJI ZADAŃ OBRONY RP

RODZAJ ZADAŃ OBRONNYCH	ZAKRES UDZIAŁU W REALIZACJI ZADAŃ
OSŁONA GRANIC	
OBRONA MIEJSCOWOŚCI	
OCHRONA OBIEKTÓW	
WALKA Z DESANTAMI I DYWERS.	
KONTROLA TERENU	
OBRONA POWIETRZNA	
OBRONA WYBRZEŻA	
UDZIELANIE POMOCY OC	
ROZBUDOWA FORT. RUBIEŻY	
OPERAC. SYSTEM ZAPÓR I NISZCZEŃ	
PRZEPRAWY POLOWE	
DZIAŁANIA NIEREGULARNE	
KIEROWANIE RUCHEM WOJSK	
UTRZYMANIE PORZĄDKU WEWN.	
OBRONA NA GŁ. KIER. UDERZEŃ	
PRZECIWUDERZENIA I PRZECIWNATARCIA	
UDERZENIA NA TERYTORIUM AGRESORA	

Legenda:

——— wojska operacyjne

——— /w tym wojska lotnicze i obrony powietrznej/

——— wojska obrony terytorialnej

IDEA DOSTOSOWANIA ISTNIEJĄCYCH SIŁ ZBROJNYCH DO POTRZEB OBRONY POLSKI

Załącznik nr

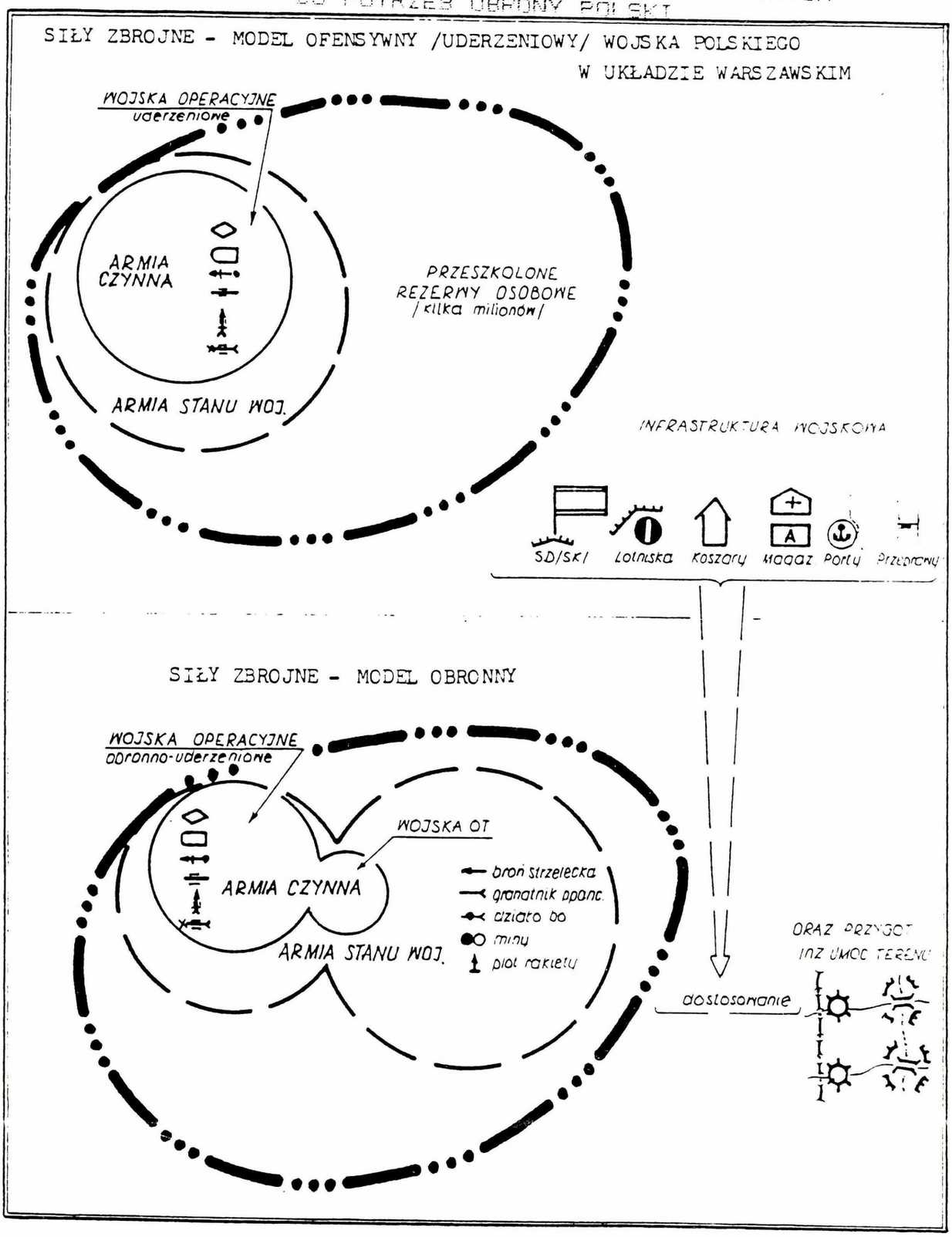

II

MORALNO-PSYCHOLOGICZNE PRZYGOTOWANIE WOJSK DO DZIAŁAŃ OBRONNYCH "OBRONA - 2"

(końcowe sprawozdanie z badań)

Opracował zespół oficerów w składzie:
Kierownik tematu - płk dr Bronisław ROKICKI
Członkowie zespołu - płk doc. dr hab. Mirosław DYRDA
płk doc. dr hab. Jerzy KUNIKOWSKI

SPIS TREŚCI

Strona

WSTĘP 63

1. PSYCHOLOGICZNE IMPLIKACJE WSPÓŁCZESNYCH DZIAŁAŃ OBRONNYCH 64
   1.1. Podstawowe czynniki dezorganizujące funkcje psychiczne oraz zachowania uczestników walki zbrojnej 64
   1.2. Czynniki wywierające korzystny wpływ na funkcjonowanie psychiki oraz zachowania uczestników walki zbrojnej 66
   1.3. Prawdopodobne reakcje psychiczne i zachowania uczestników współczesnych działań obronnych 68
2. KONCEPCJA POSTULOWANEGO SYSTEMU MORALNO-PSYCHOLOGICZNEGO PRZYGOTOWANIA 75
   2.1. Przesłanki doskonalenia oraz ogólne założenia koncepcji 75
      2.1.1. Przesłanki doskonalenia 75
      2.1.2. Ogólne założenia organizacyjne..... 83
   2.2. Zasadnicze ogniwa systemu moralno-psychologicznego przygotowania 86
      2.2.1. Podmiot w systemie moralno-psychologicznego przygotowania 86
      2.2.2. Dobór specjalistów wojskowych 89
      2.2.3. Cele oraz podstawowe zadania moralno-psychologicznego przygotowania 92
      2.2.4. Zasady moralno-psychologicznego przygotowania 99
      2.2.5. Ogólne metody i formy 105
      2.2.6. Drogi zwiększenia realizmu w szkoleniu bojowym 108
      2.2.7. Ocena przebiegu i rezultatów moralno-psychologicznego przygotowania 111

WSTĘP

Niniejsze sprawozdanie zamyka okres trzyletnich badań, których głównym celem było wypracowanie koncepcji moralno-psychologicznego przygotowania wojsk do ewentualnych działań obronnych. Choć ma ono - zgodnie z oczekiwaniami zleceniodawcy - charakter teoretyczny, uwzględnia również - zarówno w warstwie diagnostycznej, jak i projektującej - własne wyniki badawcze oraz prowadzone przez różne instytucje środowiskowe sondaże opinii kadry i żołnierzy zasadniczej służby wojskowej.

W pierwszej części sprawozdania staraliśmy się ukazać najważniejsze, zwłaszcza sytuacyjne uwarunkowania działań obronnych, a także możliwe zjawiska psychiczne dezorganizujące ich przebieg.

Część druga, związana integralnie z pierwszą ma stanowić - w zamyśle autorów - próbę systemowego ujęcia węzłowych kwestii w wyznaczonym przez temat pracy, zasadniczym obszarze badań. Wychodząc z podstawowych przesłanek doskonalenia moralno- psychologicznego przygotowania, a także mając na uwadze w miarę zwięzłe i wyczerpujące przedstawienie efektów badawczych, prezentujemy w niej uogólnienia i wnioski dotyczące celów, zasad i metod, jak również oceny rezultatów tego procesu.

1. PSYCHOLOGICZNE IMPLIKACJE WSPÓŁCZESNYCH DZIAŁAŃ OBRONNYCH

1.1. Podstawowe czynniki dezorganizujące funkcje psychiczne oraz zachowania uczestników walki zbrojnej.

Stosowanie do przyjętego w badaniach założenia o trójelementowej, uproszczonej strukturze wszelkich sytuacji człowieka (zadania, warunki i możliwości podmiotu), czynniki wywierające niekorzystny wpływ na procesy psychiczne i zachowania uczestników walki ująć można w trzy grupy:

1. Trudności, których źródłem będą cechy zadań wykonywanych przez żołnierzy.
2. Trudności wynikające z warunków, w jakich realizowane będą poszczególne czynności .
3. Trudności mające źródło we właściwościach podmiotu działania.

W pierwszej grupie czynników uwagę zwracają takie, względnie trwałe właściwości zadań bojowych, jak :

a) zmienność i złożoność;
b) nowość (w stosunku do opanowanych przez podmiot schematów poznawczych i realizacyjnych);
c) stresogenność i konfliktogenność.

W grupie drugiej wyodrębnić można czynniki <u>stałe</u> (występujące bez względu na rodzaj prowadzonych badań) oraz <u>zmienne</u>, wynikające z zakładanych właściwości operacji obronnej.

Do czynników stałych, będących determinantami wszelkiej walki zbrojnej zaliczyć należy:

a) stałe przeciwdziałanie wojsk przeciwnika;
b) wielowymiarowość i wszechobecność zagrożenia (realnego oraz antycypowanego);
c) deficyt czasu oraz informacji niezbędnych do podjęcia stosownych decyzji;
d) dużą, tworzącą przesłankę do zaskoczenia, dynamikę działań;
e) silne bodźce sensoryczne (zwłaszcza wzrokowe i słuchowe);
f) kumulację trudów i niewygód wojennych;
g) stały niepokój o losy rodziny i innych bliskich osób;
h) wzmożone poczucie odpowiedzialności;
i) planowe osłabianie morale i bezpośrednie oddziaływanie przeciwnika na psychikę walczących żołnierzy (operacje psychologiczne).

W obrębie trudności wynikających z charakteru realizowanych zadań, jako zmienne i w tym sensie specyficzne, potraktować można natomiast czynniki następujące:

a) Duże prawdopodobieństwo realizacji zadań obronnych w warunkach przewagi technicznej oraz inicjatywy operacyjnej potencjalnego przeciwnika.
b) Niekorzystne sychologiczne skutki prowadzenia działań obronnych w wymiarze operacyjnym i strategicznym. W braku uprzedzających działań informacyjno - wyjaśniających, operacje i poszczególne walki obronne mogą być odbierane przez większość uczestników walki zbrojnej jako przejaw słabości własnych wojsk.
c) Możliwość prowadzenia walk obronnych przez poszczególne elementy ugrupowania często w oderwaniu od sił głownych, co sprzyjać będzie kształtowaniu się poczucia względnej izolacji i osamotnienia.

Wśród trudności mających swe główne źródło w cechach osobowości i dyspozycjach psychicznych podmiotu działania, jako najważniejsze przyjąć można następujące:

a) słabo zintegrowany i nietrwały system wartości i postaw pożądanych z punktu widzenia celów walki obronnej;
b) niezadowalające ogólne i specjalistyczne przygotowanie wojskowe;
c) małą odporność psychiczną na stres.

Przedstawione powyżej i ujęte w trzy grupy czynniki należy traktować jedynie jako przesłanki i potencjalne źródła trudności żołnierza na polu walki. Ich dezorganizujący wpływ na funkcjonowanie psychiki oraz zachowanie podmiotu będzie się uwidaczniał dopiero wówczas, gdy niezrównoważenie poszczególnych elementów składowych sytuacji każdego z uczestników walki osiągnie odpowiednio wysoki poziom.

1.2. Czynniki wywierające korzystny wpływ na funkcjonowanie psychiki oraz zachowania uczestników walki zbrojnej

Przewidywania odnoszące się do psychologicznego modelu ewentualnych działań obronnych prowadzą do wniosku, że zakres przedstawionych powyżej uwarunkowań niekorzystnych może być częściowo zredukowany. Destrukcyjnemu wpływowi tych czynników przeciwstawiać się mogą zarówno ogólne i względnie stałe uwarunkowania, jak i te, które wynikają z istoty i właściwości rozpatrywanej operacji obronnej.

Gdy idzie o czynniki nie związane bezpośrednio z prowadzonymi działaniami obronnymi, jako zasadnicze wymienić należy:

a) Wszechstronne przygotowanie żołnierzy i zespołów do prowadzenia skutecznych działań obronnych, znajdujące wyraz m.in. w:
   - pożądanym systemie względnie trwałych wartości i postaw;
   - wysokim poziomie ogólnego i specjalistycznego przygotowania wojskowego (pożądana wiedza, niezbędne nawyki i umiejętności ogólne oraz specjalistyczne);
   - sprawności i wydolności fizycznej;
   - odporności psychicznej na czynniki stresujące pola walki;
   - zintegrowaniu zespołów żołnierskich (zarówno żołnierzy służby czynnej, jak i rezerwy osobowe).

b) Ukształtowane na podstawie przedstawionych wyżej wartości zaufanie do własnych sił i możliwości oraz przekonanie o niezawodności posiadanego sprzętu i uzbrojenia.

c) Silne i trwałe przekonania i postawy religijne żołnierzy, korelujące z reguły pozytywnie z ogólną gotowością do walki oraz zdolnością do znoszenia trudów wojny.

d) Zespół czynników wynikających z ogólnego przebiegu działań bojowych, takich jak:
   - znajomość położenia ogólnego i taktycznego;
   - sukces w walce (własny lub grupowy) ;
   - sprawne funkcjonowanie systemu dowodzenia, zaopatrywania oraz pomocy medycznej;
   - czasowe zmniejszenie intensywności działań bojowych związane z możliwością choćby częściowej regeneracji sił fizycznych i psychicznych.

Korzystny wpływ na przebieg funkcji psychicznych oraz zachochowanie uczestników walki wywierać mogą również takie,wynikające z zakładanych właściwości działań obronnych czynniki,jak:

a) identyfikacja z ogólnymi założeniami doktryny obronnej oraz celami działań obronnych w skali strategicznej, w wymiarze operacyjnym i taktycznym;
b) przekonanie uczestników walki, że dobrze zorganizowana obrona stwarza możliwość skutecznego przeciwstawienia się nawet znacznie silniejszemu przeciwnikowi;
c) prowadzenie operacji na terenie własnego kraju, a w przypadku formacji obrony terytorialnej - w pobliżu miejsca zamieszkania, co wzmacniać powinno wolę oporu obrońców oraz stanowić istotną przesłankę ich wysokiego morale;
d) kształtowanie się poczucia lokalnej bądź czasowej przewagi nad przeciwnikiem w wyniku, wykonywanych często w toku współczesnych działań obronnych, zwrotów zaczepnych;
e) przekonanie żołnierzy jednostek operacyjnych, że ich wysiłek obronny wspierany jest działaniami struktur obrony terytorialnej oraz przychylnie ustosunkowanej społeczności lokalnej.

1.3. Prawdopodobne reakcje psychiczne i zachowania uczestników współczesnych działań obronnych

Biorąc pod uwagę ogólne właściwości potencjalnego pola walki, a także swoiste uwarunkowania działań o charakterze obronnym przewidywać należy, iż ich uczestnicy wielokrotnie znaleźć się mogą w sytuacjach przekraczających granice ich odporności psychicznej i wydolności fizycznej. Choć w systemie walki zbrojnej człowiek pozostaje elementem centralnym, decydującym o jej przebiegu i wynikach, jest jednocześnie ogniwem najbardziej wrażliwym, najbardziej narażonym na różnego rodza-

ju destrukcje. Z tego też wzgledu należy przewidywać, iż najwięcej trudnych do rozwiązania problemów stwarzał będzie właśnie czynnik ludzki. Dokonana analiza psychologicznych czynników działań obronnych, a także znajomość ogólnych prawidłowości zachowania się człowieka (zespołów ludzkich) w sytuacji trudnej pozwalają przyjąć następujące założenia, gdy idzie o prawdopodobny obraz reakcji psychicznych i zachowań uczestników działań obronnych:

1. Prowadzenie działań na terytorium własnego kraju niewątpliwie sprzyjać będzie uporczywości obrony, wyzwalaniu pożądanej aktywności bojowej i ujawnianiu zachowań korzystnych z punktu widzenia celów walki. Wśród czynników warunkujących powszechną identyfikację z celami walki obronnej szczególne znaczenie ma ugruntowanie się w społeczeństwie - w wyniku systemowych rozwiązań organizacyjnych oraz oddziaływań wychowawczych - poczucia rzeczywistej współodpowiedzialności wszystkich instytucji i obywateli za obronność kraju. Wyznaczając czynnikom świadomościowym, motywacji obywatelskiej i ukształtowanym wcześniej postawom prospołecznym znaczącą rolę w ukierunkowaniu zachowań uczestników działań obronnych założyć trzeba jednak, że wartości te mogą okazać się niewystarczające do skutecznego radzenia sobie ze stresem walki.

   Jako wynik długotrwałego działania czynników traumatyzujących, a także jednorazowych silnych bodźców, dość powszechnie wystąpić mogą zachowania niekorzystne z punktu widzenia przebiegu i wyników działań obronnych. Ich zakres, częstotliwość oraz ostrość przejawiania się będą tym większe, im w mniejszym stopniu uczestnicy walki zostaną przy-

gotowani pod względem psychologicznym do działania w warunkach zagrożenia, powszechnego występowania przeciążeń, braków w zaopatrzeniu i innych, dających się modelować w procesie szkolenia sytuacji trudnych.

2. W świetle przeprowadzonych badań mało prawdopodobna wydaje się jednak hipoteza, że w toku ewentualnych działań obronnych wystąpią takie zjawiska (reakcje) psychiczne i zachowania, których istota nie byłaby znana z analizy dotychczasowych konfliktów zbrojnych. Liczyć natomiast się trzeba z tym, że zwiększy się częstotliwość występowania niekorzystnych zjawisk, ich zasięg, głębokość oraz czas utrzymywania się. W konsekwencji pojawić się mogą nowe, rzeczywiście nie spotykane w wojnach dotychczasowych problemy natury organizacyjnej, medycznej, wychowawczej itp., znacznie utrudniające pracę dowództw i sztabów.
3. W ogólnym planie prawdopodobne, niekorzystne zjawiska psychiczne i zachowania można ująć w dwie grupy. Do pierwszej zaliczamy te, które będą występowały przede wszystkim u pojedyńczych żołnierzy, a więc: strach i lęk w różnych jego odmianach. gniew i towarzyszące mu z reguły zachowania agresywne w formach społecznie nie aprobowanych, a także stany depresyjne o różnej etiologii i nasileniu. Tu zdaje się mieścić także - ze względu na przyczyny i mechanizm powstawania - "zespół wyczerpania walką".

   Na drugą grupę składają się te stany psychiczne i zachowania, które mogą obejmować - w zależności od splotu wielu uwarunkowań, mniejsze lub większe zbiorowości. Poza paniką, typową dla tej grupy zjawisk, zaliczyć tu można również stopniowe pogarszanie się nastrojów w poszczególnych elementach struktur organizacyjnych walczących wojsk.

Wśród możliwych implikacji działań obronnych nie sposób nie uwzględnić także częstych konfliktów motywacyjnych oraz problemów moralnych będących następstwem radykalnej zmiany systemów wartości żołnierzy. Bardzo silne, zwłaszcza w pierwszych dniach ich uczestnictwa w działaniach obronnych, może być odczuwana antynomia między poczuciem obowiązku a instynktem życia.

Ujęcie możliwych zjawisk psychicznych i zachowań żołnierzy w dwie grupy ma, niezależnie od stopnia ogólności przyjętego kryterium podziału, jedynie umowny charakter. W rzeczywistości zjawiska te będą się wzajemnie warunkowały i przeplatały, składając się na ogólny obraz strat spowodowanych stresem walki. Rozmiary tych strat, ze względu na wielość determinujących je czynników i rozmaite uwarunkowania sytuacyjne, są niemożliwe nawet do przybliżonego określenia. Jednak nawet gdyby za podstawę kalkulacji przyjąć dane z dotychczasowych konfliktów zbrojnych, należy liczyć się z tym, że przy skrajnie niekorzystnym przebiegu działań obronnych mogą powstać straty, spowodowane wyłącznie stresem walki, sięgające 30-50% ogólnej wielkości strat sanitarnych. Choć z rozmiarami tego rodzaju strat najczęściej korelowało będzie natężenie działań i czas ich trwania, to jednak mogą się one pojawiać w takiej skali również w tych strukturach, które będą zaangażowane w walkę stosunkowo krótko.

4. Uczucie strachu w klasycznej postaci będzie się ujawniało wśród żołnierzy głównie w okresie zdobywania przez nich pierwszych doświadczeń w zakresie określonych rodzajów zagrożeń. Wraz z wydłużaniem się czasu uczestnictwa w dzia-

łaniach bojowych, częściej pojawiać się mogą natomiast stany lęku i lękowego oczekiwania na rozwój zdarzeń.

Łagodne stany lękowe, którym ulegać mogą osobnicy ogólnie podatni na tego rodzaju reakcje, przechodzić mogą z czasem w poważniejsze zaburzenia o obrazie przypominającym ostrą psychozę. W tym stanie żołnierze nie będą praktycznie zdolni do jakiegokolwiek zorganizowanego działania. Powrót dowzględnie normalnej aktywności wymagał będzie najczęściej długotrwałego leczenia szpitalnego. Obiektywnym czynnikiem zmniejszającym prawdopodobieństwo tego rodzaju zaburzeń będzie zakładana aktywność obrony. Przypuszczać należy, że wykonywanie w jej ramach zwrotów zaczepnych oraz redukująca nadmierne napięcie psychiczne dynamika działań będzie zjawiskiem stosunkowo częstym, rzutującym na zachowania żołnierzy.

5. Prawdopodobnie nie mniej częstym, niż miało to miejsce w dotychczasowych konfliktach, zjawiskiem będzie również "zespół wyczerpania walką". Przemawiają za tym takie zakładane właściwości działań obronnych, jak: znaczna możliwość fizycznego zmęczenia żołnierzy intensywnymi działaniami, stałe napięcie psychiczne, gwałtowne zmiany sytuacji taktyczno-operacyjnej, znaczne prawdopodobieństwo masowych strat i rozległych zniszczeń, a także ograniczona możliwość regeneracji sił psychofizycznych.

Wymienione przesłanki, a także silne jednorazowe przeżycia prowadzić mogą ponadto do stanów depresyjnych. Czynnikami sprzyjającymi powstawaniu reaktywnych zaburzeń depresyjnych są często: słaba odporność psychiczna uczestników walki, rozwijające się procesy chorobowe,a także zmiany pourazowe.

6. Odznaczająca się aktywnością i manewrowością obrona łączy również wiele przesłanek sprzyjających wybuchowi paniki, a co najmniej - powstawaniu i utrzymywaniu się przez dłuższy czas niekorzystnych stanów przedpanicznych. Co prawda wiele danych przemawia za tym, że proces utechnicznienia wojsk zmniejsza obecnie możliwość wystąpienia tego zjawiska, to jednak trzeba liczyć się z tym, że w braku stosownych działań profilaktycznych może się ono ujawnić (zwłaszcza w mniejszych strukturach organizacyjnych), powodując skutki znacznie większe od tych, jakie miały miejsce w przeszłości.

   Jednym z czynników zwiększających prawdopodobieństwo wystąpienia stanów panicznych oraz okresowego spadku nastrojów, a nawet morale i dyscypliny walczących wojsk mogą być celowe oddziaływania psychologiczne przeciwnika (operacje psychologiczne).

7. Najtrudniejsze problemy, wymagające skoordynowanych działań wszystkich ogniw organizacyjnych, mogą powstać:
   a) w okresie mobilizacyjnego rozwinięcia jednostek w warunkach bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa;
   b) w czasie pierwszego, bezpośredniego starcia poszczególnych jednostek z ewentualnym przeciwnikiem. Siłę i zakres wpływu stresujących czynników pola walki wyznaczać będzie w tym przypadku brak doświadczenia bojowego, niepewność położenia (zwłaszcza w skali taktycznej), a także zwiększone prawdopodobieństwo zaskoczenia;
   c) w warunkach masowych strat i zniszczeń-zarówno w początkowym okresie wojny, jak i w czasie trwania konfliktu.

8. Analiza doświadczeń historycznych, a także przewidywania odnoszące się do przebiegu współczesnych działań obronnych prowadzą do wniosku, że rozmiary i głębokość niekorzystnych zjawisk mogą być - w wyniku wielopłaszczyznowych działań profilaktycznych - do pewnych granic zmniejszone.

W szczególności możliwe jest skuteczne przeciwdziałanie nadmiernemu strachowi i stanom lękowym, a także (choć z mniejszym skutkiem) "zespołowi wyczerpania walką" oraz zaskoczeniu. Jakkolwiek w wielu opracowaniach formułowane są również pewne sugestie i bardziej konkretne zalecenia dotyczące opanowywania i likwidacji paniki, to jednak ich skuteczność wydaje się współcześnie problematyczna.

Znaczna część przedsięwzięć obliczonych na minimalizowanie wpływu destrukcyjnych czynników ewentualnych działań obronnych oraz wzmacnianie tych, które mogą korzystnie wpływać na zachowania uczestników walki, może i powinna być realizowana w toku działań bojowych. Duże jednak możliwości, - i jak wynika z przeprowadzonych badań, nie w pełni wykorzystywane przeciwdziałania niekorzystnym zachowaniom na polu walki, kryje proces moralno-psychologicznego przygotowania realizowany w okresie pokojowego szkolenia wojsk. Prezentacji głównych założeń postulowanego systemu moralno-psychologicznego przygotowania w Wojsku Polskim poświęcona jest druga część końcowego sprawozdania z badań.

2. KONCEPCJA POSTULOWANEGO SYSTEMU MORALNO-PSYCHOLOGICZNEGO PRZYGOTOWANIA

2.1. Przesłanki doskonalenia oraz ogólne założenia koncepcji

2.1.1. Przesłanki doskonalenia

Przesłanki określające potrzebę stałego doskonalenia przebiegu zwiększania efektywności moralno-psychologicznego przygotowania zawrzeć można w trzech podstawowych grupach.

Pierwsza wynika z przewidywań i naukowo uzasadnionych prognoz przybliżających ogólny obraz potencjalnego pola walki oraz określających specyficzne właściwości i uwarunkowania przebiegu działań obronnych. Rezultaty dotychczasowych dociekań w tej wyjątkowo trudnej do badania sferze zostały przedstawione w pierwszej części niniejszego sprawozdania. W tym miejscu - odwołując się do zamieszczonego niżej rysunku - zwrócić chcemy jedynie uwagę na podstawowe - subiektywne i obiektywne czynniki wpływające na zachowanie i działanie uczestników walki.

Rysunek 1

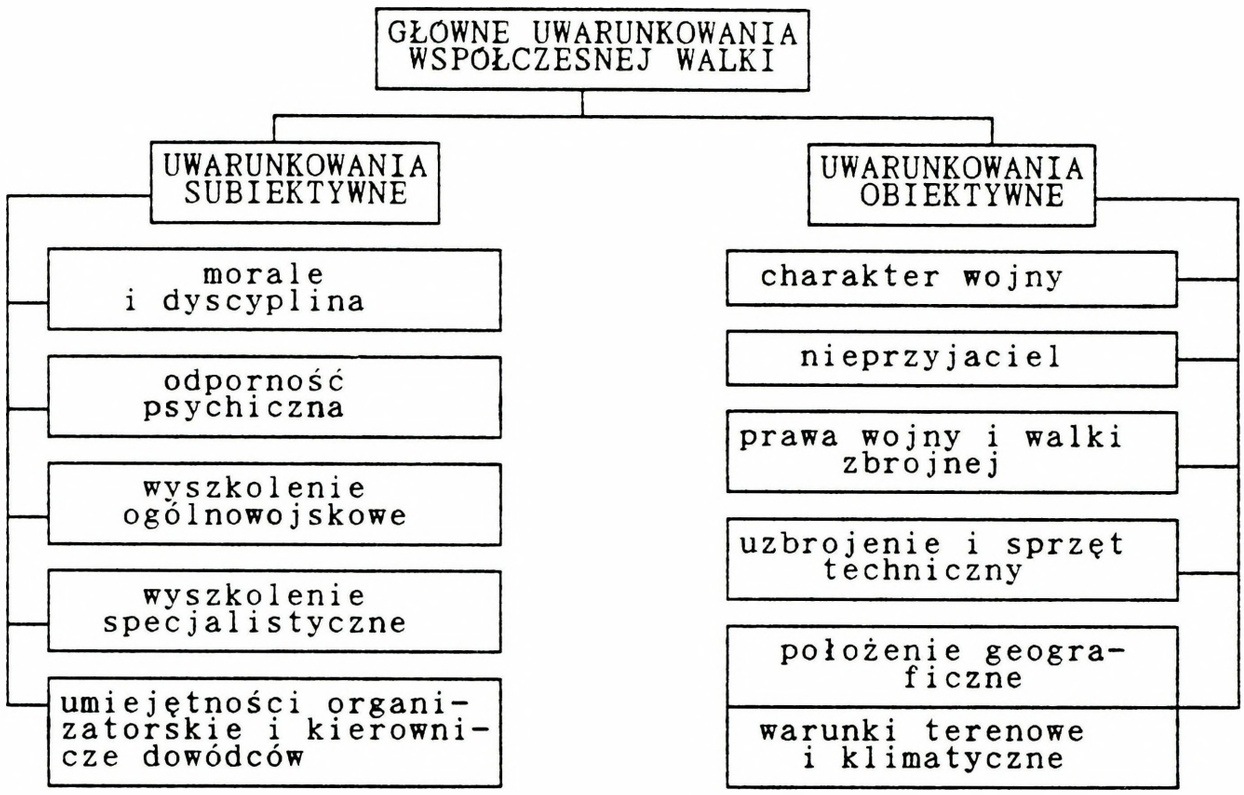

Na drugą grupę przesłanek składają się uogólnienia i wnioski z oceny aktualnego stanu moralno-psychologicznego przygotowania wojsk do działań obronnych. Wyniki bardziej szczegółowej analizy głównych ogniw tego procesu staraliśmy się zawrzeć w sprawozdaniach z poprzednich etapów badań. Ograniczymy się zatem, zdając sobie sprawę z możliwych w takim przypadku uproszczeń, do przedstawienia uogólnionych ocen oraz zarysowujących się (nie zawsze stabilnych) tendencji w obszarze będącym przedmiotem badań.

W wyniku radykalnych przemian w obrębie wszystkich elementów systemu wychowawczego w wojsku (zmiana celów, treści i zasad, przeobrażenia w sferze form i metod, korzystne zmiany -

strukturalno-organizacyjne), działalność wychowawcza zgodna jest obecnie z duchem i ogólnym kierunkiem przeobrażeń społeczno-ustrojowych w państwie, a w znacznej mierze - także z oczekiwaniami społeczeństwa. Pod wieloma względami odpowiada ona, zwłaszcza gdy idzie o kształtowanie postaw patriotyczno-obywatelskich, wymaganiom spójnej działalności systemowej. Jest to widoczne szczególnie wyraźnie na tle słabości pozostałych ogniw edukacji obronnej w państwie oraz niskiego poziomu świadomości obronnej społeczeństwa.

Uwagę zwraca realistyczna - zwłaszcza w środowisku kadry - ocena obecnych i przewidywanych zagrożeń militarnych oraz pozamilitarnych, a także utrzymująca się od pewnego czasu tendencja do optymistycznego oceniania przyszłości sił zbrojnych. Uwidacznia się pozytywny wpływ humanizacji na morale, zwłaszcza gdy idzie o żołnierzy zasadniczej służby wojskowej oraz młodzież poborową (zmniejszanie się liczby ubiegających się o służbę zastępczą). Część kadry jednak w dalszym ciągu skłonna jest doszukiwać się przyczyn trudności wychowawczych m.in. w nadmiernej - jej zdaniem - liberalizacji przepisów regulujących tok życia i służby wojskowej.

Relatywnie wysoka jest, choć tylko w warstwie deklaratywnej, gotowość żołnierzy do spełniania swych powinności, a nawet ponoszenia określonych ofiar. Zdaje się zwiększać poziom identyfikacji z macierzystymi jednostkami, o czym świadczyć może - gdy idzie o kadrę - wzrost pozytywnych ocen ich funkcjonowania. Oba te wskaźniki są niestety znacznie niższe wśród żołnierzy zasadniczej służby wojskowej. Przejawia się to niższą motywacją do spełnienia osobistych obowiązków, brakiem satysfakcji z jej odbywania oraz niskim poziomem tożsamości -

wojskowej. Jest przy tym charakterystyczne, że zaangażowanie żołnierzy w realizację zadań podczas różnego rodzaju ćwiczeń, często pozostaje w sprzeczności do wyrażanej przez nich krytycznej oceny różnych elementów służby wojskowej. Potwierdza to hipotezę, że jednym z ważniejszych warunków zwiększania motywacji do odbywania służby jest właściwy rytm oraz intensywność szkolenia.

O słabościach systemu wychowawczego, tym samym - moralno-psychologicznego przygotowania - świadczy utrzymywanie się w wojsku zjawisk z kręgu patologii społecznej, a także brak radykalnej poprawy w zakresie dyscypliny, traktowanej nadal - przez znaczną część żołnierzy - wyłącznie w kategoriach zewnętrznego przymusu.

Skuteczność funkcjonowania systemu obniżają niewątpliwie takie zjawiska o charakterze ogólnospołecznym, jak:

- dezintegracja wielu elementów więzi społecznej oraz towarzyszące jej stany anomii (nieadekwatności norm i wzorów postępowania do wartości, których realizacji mają służyć);
- prowadzący do dezintegracji osobowości upadek norm, wartości i autorytetów, a także utrzymywanie się w potocznej świadomości stereotypu wyłącznej odpowiedzialności wojska za obronność kraju;
- wzrost frustracji społecznej wskutek braku możliwości zaspokojenia rozbudzonych potrzeb konsumpcyjnych. Jej przejawem jest postępująca apatia i bierność, rzutująca także na morale żołnierzy.

Biorąc powyższe pod uwagę stwierdzić należy, iż dotychczasowe przewartościowania oraz zarysowujące się w obrębie morale wojska tendencje pozytywne,tworzą - w ogólnym rachunku -

dogodne warunki do realizacji celów moralno-psychologicznego przygotowania.

Znacznie niżej ocenić należy stan przygotowania żołnierzy do ewentualnych działań obronnych w warstwie stricte psychologicznej. Prowadzone w tym obszarze badania wskazują, ze proces kształtowania instrumentalnej warstwy osobowości żołnierzy, mimo zarysowujących się pozytywnych tendencji, w dalszym ciągu zawiera wiele elementów żywiołowości i przypadkowości, a jego skuteczność jest jeszcze dość odległa od wymaganej.

Biorąc pod uwagę obiektywne czynniki obniżające skuteczność działalności szkoleniowej (mało nowoczesny sprzęt, ograniczenia w środkach materiałowo-technicznego zabezpieczenia zajęć itp.), stosunkowo nieźle przebiega proces kształtowania niezbędnych w walce nawyków i umiejętności. Odznaczają się one - jak wynika z analizy przebiegu ćwiczeń z udziałem żołnierzy rezerwy - stosunkowo dużą trwałością, a jednocześnie pożądaną w tym przypadku elastycznością. Przy ogólnie pozytywnej ocenie przygotowania specjalistycznego, otwarta pozostaje kwestia granic specjalizacji - także w fachowym przygotowaniu kadry zawodowej.

Rozwiązaniem odwiecznego dylematu szkoleniowego: uniwersalizm czy specjalizacja wydaje się być podejście łączące, w większym niż obecnie stopniu, oba kierunki kształcenia wojskowego.

Nie w pełni zadowalająca jest również - zarówno wśród kadry jak i żołnierzy - znajomość psychologicznych uwarunkowań prawdopodobnego przebiegu działań bojowych a także sposobów ograniczania niekorzystnych zjawisk psychospołecznych w toku walki.

Najsłabszym jednak - w świetle dokonanej analizy - ogniwem jest podsystem wzmacniania psychicznej odporności żołnierzy. Charakterystyczne, że przy ogólnie krytycznej ocenie programów kształcenia z zakresu psychologii w Wyższej Szkole Oficerskiej, kadra zawodowa w zdecydowanej większości trafnie identyfikuje istotę odporności, zna również podstawowe czynniki warunkujące jej poziom. Znacznie gorsza jest natomiast znajomość metodyki wzmacniania (kształtowania) odporności psychicznej w toku służby wojskowej. Większość organizatorów szkolenia, a także oficerów prowadzących osobiście zajęcia, dość krytycznie ocenia ponadto swoje praktyczne umiejętności w tym zakresie. Mimo niedostatecznej znajomości kryteriów oceny odporności, kadra nisko ocenia poziom ukształtowania tej dyspozycji u swoich podwładnych (znacznie niżej niż własną odporność psychiczną).

Jedną z przyczyn słabości jest to, że wśród kryteriów oceny gotowości (zdolności) bojowej jednostki bądź pododdziału, odporność psychiczna nie znalazła, jak dotąd, należnego jej miejsca. Z wyjątkiem takich zajęć, jak szkolenie taktyczne, ogniowe oraz wychowanie (szkolenie) fizyczne, cały proces kształcenia jest oceniany przez większość kadry, a także żołnierzy zasadniczej służby wojskowej jako ogólnie mało sprzyjający kształtowaniu odporności psychicznej.

Inną przyczyną niezadowalającej skuteczności psychologicznego przygotowania wydaje się być niezbyt konsekwentne respektowanie zasad tego procesu, zwłaszcza zasady realizmu w szkoleniu bojowym. Najczęściej jest on sprowadzany do zewnętrznych, niekiedy jedynie spektakularnych, elementów pozoracji pola walki. W znacznie mniejszym stopniu realizm znajduje wy-

raz w rzeczywistym działaniu prowadzących zajęcia oraz wykonawców, a także w celowo stwarzanych sytuacjach dydaktycznych.

Istotną słabością psychologicznego przygotowania w Wojsku Polskim, zwłaszcza gdy idzie o wzmacnianie odporności psychicznej i doskonalenie umiejętności radzenia sobie w sytuacjach trudnych, jest także to, że poza zasięgiem systemowych oddziaływań w tym względzie pozostaje znaczna część kadry zawodowej.

Jeśli przesłanki wskazujące na potrzebę stałego doskonalenia moralno-psychologicznego przygotowania mieszczące się w dwóch pierwszych grupach wiążą się bezpośrednio lub przynajmniej pośrednio z siłami zbrojnymi, to trzeci ich zbiór wykracza poza wojsko i łączy się z szeroko pojmowaną kondycją zdrowotną całego społeczeństwa. W tym obszarze od dłuższego czasu zaobserwować można niekorzystne, a nawet alarmistyczne tendencje. Postępujący kryzys ekologiczny, coraz trudniejsze - dla większości społeczeństwa warunki życia i pracy oraz funkcjonowanie w warunkach przewlekłego stresu - wszystko do prowadzi do nadmierniego obciążenia naturalnych mechanizmów regulacyjnych, w efekcie do nasilenia częstotliwości zapadania na różnego rodzaju schorzenia i choroby o podłożu somatycznym i psychicznym.

Rezygnując z oceny globalnych wymiarów tego zjawiska, warto zwrócić uwagę na niektóre aspekty wiążące się niemal bezpośrednio z rozpatrywanym problemem.

Z punktu widzenia celów i zadań moralno-psychologicznego przygotowania, czy nawet szerzej - ogólnych założeń i potrzeb działalności wychowawczo-szkoleniowej w wojsku, niepokoić musi fakt spadku wytrzymałości i wydolności fizycznej młodzieży po-

borowej - obniżanie ogólnej sprawności fizycznej, także coraz większa liczba przypadków dysharmonii rozwoju motorycznego. Jak wykazują prowadzone badania ponad 20% młodych ludzi stających obecnie przed komisjami poborowymi odpada ze względu na zły stan zdrowia (kategorie B,D i E). O skali problemu świadczyć może również fakt, że tylko w 1992 r. 12 tys. żołnierzy trzeba było zwolnić - głównie ze względu na nie wykryte wcześniej defekty rozwojowe oraz zaburzenia osobowości, które ujawniły się w toku służby wojskowej.

Wyraźnym sygnałem ostrzegawczym, gdy idzie o kondycję psychiczną społeczeństwa, jest także narastanie liczby zamachów somobójczych i samobójstw dokonanych. Jeśli w roku 1989 było ich w skali kraju 4307, to w 1990 - 4970, zaś w 1991 - 5316. O narastaniu skali problemu niech świadczy fakt, że tylko w pierwszej połowie ubiegłego roku - 2900. Nawet jeśli przyjąc, że w skali tego zjawiska w środowisku wojskowym odnotowuje się od pewnego czasu tendencje spadkowe, to jednak nie powinno to przysłaniać ostrości problemu oraz znaczenia wpływu ogólnej kondycji psychicznej młodzieży poborowej na efektywność jej przygotowania do udziału w ewentualnych działaniach obronnych.

Niedostateczna umiejętność radzenia sobie z trudnościami dnia codziennego, a także postępujący rozpad więzi społecznych znajdują również wyraz w innych zjawiskach, niekorzystnych tak z punktu widzenia zdrowia psychicznego i rozwoju jednostki, jak i ze względu na jej zmniejszoną aktywność zawodową i służbową. Z tegorocznych badań CBOS wynika, że na poczucie bezradości w obliczu różnorodnych zagrożeń i trudności skarży się co trzeci Polak; 40% respondentów odczuwa ogólne zniechęcenie i apatię, a ponad 60% - przechodzi okresowe stany depresyjne.

Niepokojąco rośnie także odsetek osób odczuwających konieczność rozładowania - często w formach społecznie nie akceptowanych - rodzącej się agresji.

Sygnalizowane, a także inne niekorzystne tendencje odnoszące się do kondycji psychofizycznej całego społeczeństwa znajdują, rzecz jasna, swoje odzwierciedlenie także w populacji młodzieży poborowej. Jest ona, nawet w potocznej opinii kadry zawodowej - z każdym rokiem słabsza pod względem parametrów fizycznych, a jednocześnie w coraz mniejszym stopniu przygotowana do radzenia sobie nawet z tymi obciążeniami i trudnościami, jakie niesie pokojowa służba wojskowa.

Z tym większym zatem prawdopodobieństwem przyjąć trzeba, że w braku odpowiedniego, względnie trwałego przygotowania, zjawiska rozstroju nerwowego i dezorganizacji zachowania byłby wśród uczestników walki zbrojnej zjawiskiem powszechnym. Świadomość powyższego stanowić powinna zatem, niezależnie od globalnych rozwiązań przyjmowanych w skali państwa, ważną przesłankę ciągłego doskonalenia systemu wszechstronnego, także moralno-psychologicznego przygotowania żołnierzy do ewentualnych działań obronnych.

2.1.2. Ogólne założenia organizacyjne

Prezentację bardziej szczegółowych sugestii i propozycji zmierzających do zwiększenia skuteczności przedsięwzięć moralno-psychologicznego przygotowania oraz stworzenia podstaw do ujęcia ich w sprawnie funkcjonujący system, poprzedzić należy następującymi założeniami:

1. Przedstawiona, wyprowadzona z oceny stanu aktualnego oraz analizy potrzeb koncepcja, nie zakłada zasadniczej reorganizacji, a tym bardziej - instytucjonalizacji układu dotychczasowych ogólnie właściwych kierunków działania w obszarze moralno-psychologicznego przygotowania. Niezbędne są natomiast przeobrażenia i zmiany w podejściu do celów tego procesu, a także zadań wynikających z praktycznej realizacji procesu szkolenia.
2. Moralno - psychologiczne przygotowanie, jako ważny element wszechstronnego przygotowania wojsk do ewentualnych działań obronnych powinno przenikać i w pewnym sensie zespalać cały proces wychowania i szkolenia wojskowego. Chodzi tu zarówno o szersze uwzględnianie celów tego procesu w działalności planistycznej (bez potrzeby tworzenia odrębnych planów i programów), jak i systematyczną ocenę (wewnętrzną i zewnętrzną) uzyskiwanych rezultatów na wszystkich poziomach kształcenia i doskonalenia zdolności obronnych (szkolnictwo wojskowe, kadra, żołnierze zasadniczej służby wojskowej, żołnierze rezerwy itd.).
3. Z uwagi na rozległość i złożoność zadań moralno-psychologicznego przygotowania, uznajemy za niezbędną dalszą koordynację działalności badawczej i metodycznej podejmowanej w tym zakresie przez różne instytucje. Funkcję taką mogłaby przejąć np. odpowiednia komórka organizacyjna Zarządu Oświatowo-Wychowawczego Sztabu Generalnego.
4. Moralno-psychologiczne przygotowanie jest traktowane w prezentowanej koncepcji jako system tylko względnie odosobniony (samodzielny). Dlatego w przewidywaniach dotyczących jego skuteczności należy uwzględniać stan realizacji zadań w

innych płaszczyznach przygotowania (techniczne, specjalistyczne, fizyczne itp.), a także wpływ licznych uwarunkowań o charakterze ogólnospołecznym.

5. Do najważniejszych pozawojskowych uwarunkowań skuteczności systemu moralno-psychologicznego przygotowania zaliczyć należy poczynania wychowawcze i edukacyjne realizowane w pozamilitarnej sferze systemu obronnego. Główne ich rodzaje oraz miejsce w ogólnym systemie szkolenia (przysposobienia) obronnego ilustruje rysunek nr 2. Obrona państwa wymaga bowiem obecnie, bardziej niż kiedukolwiek, nie tylko powszechnego zaangażowania zasobów ludzkich, lecz także dobrego ich przygotowania.

Rysunek 2

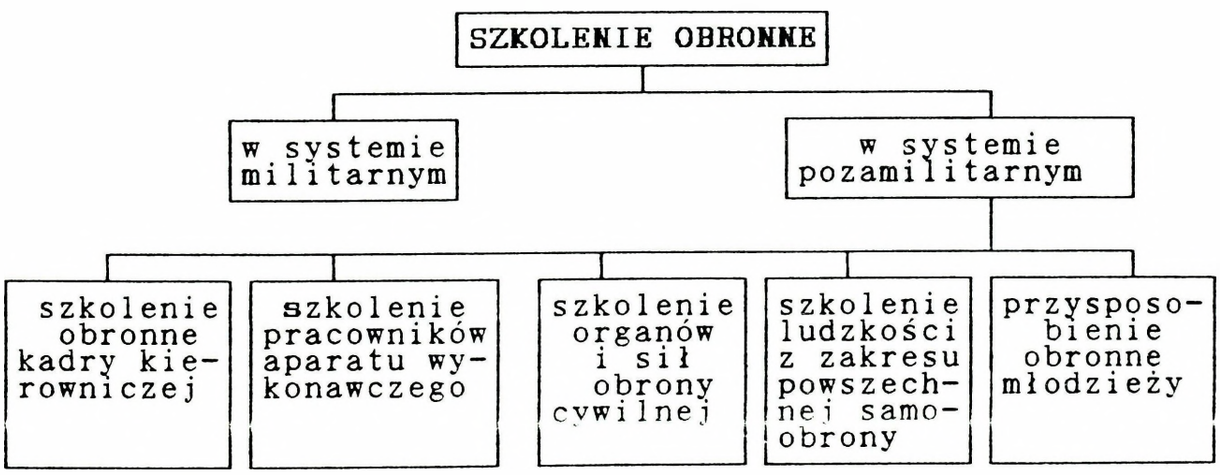

Podejmowane w tym zakresie działania powinny być ukierunkowane głównie na:

a) wzbogacanie wiedzy i doskonalenie umiejętności kadr kierowniczych w zakresie organizowania poczynań obronnych i kierowania nimi na szczeblu centralnym lub terenowym (m.in. w AON);

b) przygotowanie do ewentualnej realizacji zadań obronnych organów sił OC, a także całego społeczeństwa. Uświadamianie możliwych i realnych zagrożeń, praktyczno-wojskowe - w tym i psychologiczne przygotowanie do powszechnej samoobrony przed zagrożeniami czasu pokoju i wojny itd.

W przygotowaniu obronnym społeczeństwa, oprócz wymienionych kierunków działania zakładać także należy - podobnie jak w układzie militarnym systematyczne kształtowanie pożądanych wartości osobowych, zwłaszcza świadomości patriotyczno obywatelskiej oraz gotowości do ewentualnych świadczeń rzeczowych i osobistych.

2.2. Zasadnicze ogniwa systemu moralno-psychologicznego przygotowania

2.2.1. Podmiot w systemie moralno-psychologicznego przygotowania

Przedsięwzięcia składające się na treść moralno-psychologicznego przygotowania w znacznej mierze pokrywają się z ogólnymi celami i treścią oddziaływań pedagogicznych w wojsku, nie wyczerpując ich oczywiście. Odnosi się to zarówno do nauczania, skierowanego głównie na wzbogacanie wiedzy i umiejęt-

ności podmiotu, jak i wychowania, którego celem jest przede wszystkim rozwój i doskonalenie emocjonalno-motywacyjnej sfery osobowości. Z tego punktu widzenia podmiotem moralno-psychologicznego przygotowania są (a przynajmniej powinni być) wszyscy żołnierze, a także kadra zawodowa. Eksponując nie zawsze dostrzeganą potrzebę doskonalenia walorów moralno-bojowych kadry (zwłaszcza odporności psychicznej), kierujemy się założeniem, że - w braku przygotowania - w ekstremalnych warunkach pola walki, dezorganizacji mogą ulegać właśnie bardziej złożone funkcje i czynności składające się na strukturę działalności bojowej dowódców i oficerów sztabu. Zakres, treść oraz organizacyjne formy bezpośredniego uczestnictwa w przedsięwzięciach moralno-psychologicznego przygotowania powinny być, rzecz jasna, dostosowane do miejsca zajmowanego w strukturze hierarchiczno-funkcjonalnej, posiadanego doświadczenia oraz rozpoznanych możliwości rozwojowych.

Za dobór celów, organizację, przebieg oraz efektywność tego procesu odpowiedzialni być powinni przede wszystkim dowódcy poszczególnych szczebli dowodzenia. Realizując zadania moralno-psychologicznego przygotowania winni jednak respektować - na tyle na ile jest to w warunkach wojska możliwe - podmiotowość podwładnych. Chodzi o to, by widzieć w nich nie tylko przedmiot faktycznych bądź możliwych oddziaływań wychowawczych i szkoleniowych, lecz jednostki mające określone potrzeby i dążenia oraz zachowujące - nawet w wojsku - prawo do względnej autonomii.

Ogniwem, któremu w ramach proponowanej koncepcji wyznacza się główną rolę w bezpośredniej realizacji zadań moralno-psychlogicznego przygotowania jest oddział wojskowy. Organizator-

ska rola dowódców tego szczebla wyrażać się powinna w realizacji następujących zadań:

a) konkretyzacja i dostosowanie ogólnych celów i ramowych zadań moralno-psychologicznego przygotowania do specyfiki jednostki oraz określenie wynikających stąd zadań dla poszczególnych ogniw systemu dowodzenia oraz osób funkcyjnych;

b) uwzględnianie w planach szkolenia zamierzeń i przedsięwzięć składających się na treść tego procesu;

c) tworzenie warunków organizacyjno -technicznych oraz klimatu społecznego, sprzyjającego realizacji zadań wychowawczych i szkoleniowych;

d) ogólny nadzór nad przebiegiem moralno-psychologicznego przygotowania oraz prowadzenie niektórych zajęć (zwłaszcza instruktorsko-metodycznych) z podległą kadrą;

e) systematyczna ocena przebiegu i efektów tego procesu;

f) uogólnienie, upowszechnianie i wdrażanie do praktyki wychowawczej oraz procesu szkolenia (kształcenia) najlepszych, zweryfikowanych doświadczeń moralno-psychologicznego przygotowania.

W realizacji powyższych, kierunkowych zadań dowódców wspierać powinni oficerowie sztabu, szefowie rodzajów wojsk i służb, oficerowie wychowawczy, a także pozostałe osoby funkcyjne. Ważna rola przypada tu również kapelanom oraz - w przypadku powszechnego wprowadzenia ich do wojska - psychologom.

2.2.2. Dobór specjalistów wojskowych

W postulowanym systemie moralno-psychologicznego przygotowania istotne miejsce zajmują przedsięwzięcia selekcyjno - klasyfikacyjne, określane ogólnym terminem - dobór psychologiczny.

W świetle dotychczasowej analizy funkcjonowana tego podsystemu oraz przy założeniu powszechnego obowiązku służby wojskowej rysują się następujące kierunkowe zadania oraz możliwe rozwiązania odnoszące się do:

A. Systemu poboru i tzw. selekcji podstawowej

Na tym etapie doboru selekcja powinna umożliwiać precyzyjne wyłonienie tych poborowych, którzy ze względu na ogólny stan zdrowia, stwierdzone defekty fizyczne i psychiczne powinni być zwalniani z obowiązku służby wojskowej. Dotychczasowa, nie zmieniana zresztą od lat metodyka pracy komisji poborowych prowadzi do tego, że każdego roku - na podstawie orzeczeń Rejonowych Wojskowych Komisji Lekarskich - zwalnia się kilka tysięcy żołnierzy już w trakcie odbywania służby.

Znacznie usprawniać pracę komisji poborowych mogłoby wprowadzenie zasady wykonywania niezbędnych badań psychologiczno- psychiatrycznych między rejestracją a poborem. Pozytywnie zweryfikowanym w innych państwach rozwiązaniem jest prowadzenie tego rodzaju badań w wyspecjalizowanych ośrodkach doboru i selekcji poborowych. Poddawane szczegółowej analizie i ocenie ogólne parametry psychologiczne, istotne z punktu widzenia wymagań służby wojskowej, są rejestrowane i wprowadzane

do komputera. Następnie, na podstawie przyjętych kryteriów, określany jest stopień psychicznej zdolności poborowego do służby. O funkcjonalności tego rozwiązania świadczy również znacznie większa niż w systemie przyjętym w Wojsku Polskim, możliwość wykorzystania danych o poborowym w kolejnych etapach doboru, a nawet później, w trakcie odbywania służby wojskowej.

Opis cech oraz dyspozycji psychicznych, a także dane dotyczące środowiska poborowego oraz przebiegu dotychczasowego życia mogłyby nawet znajdować się w teczkach personalnych żołnierzy. Trafiając w momencie wcielenia do rąk przełożonych, ułatwiałyby poznawanie osobowości podwładnych, optymalizując tym samym proces oddziaływań wychowawczych.

B. Klasyfikacji poborowych

Przedsięwzięcia mieszczące się w tym etapie doboru powinny umożliwić określenie przydatności poborowych do poszczególnych profili szkolenia służb i specjalności wojskowych oraz rozmieszczenie ich zgodnie z posiadanymi kwalifikacjami i predyspozycjami psychicznymi. Podstawowym warunkiem optymalizacji tego procesu staje się obecnie zweryfikowanie aktualnie wykorzystywanych w badaniach profili funkcji psychicznych (cech) dla poszczególnych specjalności oraz skonstruowanie ich od podstaw, zwłaszcza w odniesieniu do tych stanowisk i specjalności, dla których nie opracowano dotąd stosownych modeli psychologicznych warunków pracy . Ogólny tok postępowania badawczego powinny wyznaczać następujące ogniwa:

a) wszechstronna analiza działania danego specjalisty wojskowego uwzględniająca opinie psychologów, przełożonych, a także uwagi i spostrzeżenia samych żołnierzy;
b) niezbędne badania eksperymentalne oraz testowe;
c) opracowanie wstępnego profilu pożądanych cech psychicznych dla określonej specjalności, a także wskaźników oraz kryteriów ich pomiaru i oceny;
d) weryfikacja powyższych założeń w warunkach eksperymentu naturalnego lub laboratoryjnego;
e) skonstruowanie końcowego modelu cech określonego specjalisty.

Kolejnym krokiem w procedurze klasyfikacyjnej powinno być zestawienie i porównanie opracowanych w powyższy sposób profili z rzeczywistymi cechami (dymensjami) osobowości poborowych, a następnie kierowanie na określone stanowiska i funkcje tych żołnierzy, których profile osobowościowe są zbieżne z profilami cech psychicznych ważnych dla działalności danego specjalisty.

C. Selekcji wtórnej

Ze względu na niedoskonałość metod diagnozy psychologicznej stosowanych podczas selekcji wstępnej oraz badań klasyfikacyjnych, jak również możliwość pojawiania się niekorzystnych zmian w strukturze psychofizycznej i zachowaniach żołnierzy dopiero w toku służby, należy się liczyć z koniecznością ponownego przeprowadzenia zabiegów selekcyjnych. Na tym etapie selekcji szczególna rola przypada przełożonym najniższych szczebli dowodzenia. Wspólnie z psychologami jednostek powinni

oni w szerszym niż dotąd zakresie włączać się do realizacji zadań kontrolnych i korekcyjnych.

Zarówno celom selekcji, jak i klasyfikacji dobrze służyłoby upowszechnienie zasady szkolenia żołnierzy w wydzielonych ośrodkach specjalistycznych i centrach, skąd dopiero trafialiby do macierzystych jednostek. Jednym z zadań, skupionego w centrach szkolenia personelu medycznego i psychologicznego, byłoby pogłębione diagnozowanie defektów psychicznych nie wykrytych podczas selekcji wstępnej, a także ujawnianie pozytywnych dyspozycji psychicznych żołnierzy. W tym kontekście jako pilna jawi się również potrzeba udoskonalenia systemu ujawniania, kształcenia i optymalnego wykorzystania predyspozycji żołnierzy szczególnie uzdolnionych.

2.2.3. Cele oraz podstawowe zadania moralno-psychologicznego przygotowania

Przez system moralno-psychologicznego przygotowania rozumiemy złożony układ sprzężonych, warunkujących się działań realizowanych w toku służby przez określone instytucje i dowódców, a także podejmowanych przez samych żołnierzy w ramach procesu samowychowania i samokształcenia. Celem wspólnym tych działań jest - w najbardziej ogólnym ujęciu - kształtowanie i doskonalenie wartości moralno-bojowych oraz zawodowo-wojskowych, niezbędnych z punktu widzenia potrzeb ewentualnej walki obronnej.

Wyodrębnienie tej wiązki celów spośród ogólnych celów wychowania wojskowego ma oczywiście charakter umowny i jest świadomie dokonanym uproszczeniem. W rzeczywistości, na prze-

bieg i rezultaty moralno-psychologicznego przygotowania żołnierzy istotny wpływ wywierają także inne, poza wojskowym, systemy wychowania oraz instytucje wychowawcze. Z kolei znaczna część realizowanych w obszarze tegoż przygotowania służy jednocześnie ogólnym celom wychowania wojskowego. W tym sensie cele ogólne oraz wynikające z nich zadania obu procesów są w znacznej mierze zbieżne, a niekiedy nawet tożsame. Zdając sobie sprawę z powyższego, można przedstawiony ogólny cel moralno-psychologicznego przygotowania sprowadzić do następujących, przenikających się zresztą, kierunków oddziaływań wychowawczo-szkoleniowych:

1. Kształtowanie opartej na trwałych przekonaniach, motywacji żołnierzy do ofiarnego wypełniania swoich obowiązków oraz gotowości - w razie potrzeby - do zdecydowanej walki w obronie ojczyzny.

   W tej grupie zadań chodzi głównie o kształtowanie i utrzymywanie wysokiego poziomu morale, przez które rozumiemy w tym wypadku ogół względnie trwałych wartości duchowych, umysłowych oraz emocjonalnych poszczególnych żołnierzy oraz grup żołnierskich, określających ich gotowość do realizacji zadan w czasie pokoju i w warunkach wojny. Z punktu widzenia celów walki obronnej szczególne znaczenie mają takie wartości, jak: patriotyzm wyrażający się w warunkach wojny głównie wolą walki i pokonania ewentualnego agresora, honor i godność żołnierska, konsekwencja i racjonalny upór w działaniu oraz koleżeństwo, odwaga i męstwo. Tu mieści się również wyjaśnianie - głównie w ramach kształcenia patrotyczno-obywatelskiego - racji politycznych narodu i państwa

oraz sprawiedliwego charakteru ewentualnej wojny obronnej.

Ważnym, choć w świetle niektórych definicji wykraczającym poza ramy morale zadaniem, jest kształtowanie zdyscyplinowanych postaw żołnierzy. Chodzi przy tym zarówno o dyscyplinę zewnętrzną, jak i zdyscyplinowanie wewnętrzne, wynikające z akceptacji oraz internalizacji obowiązujących w wojsku norm prawnych i regulaminowych, w tym także przepisów międzynarodowego prawa wojennego.

Utrwalone w wyniku wielostronnych oddziaływań wychowawczych, a także inicjowanych procesów samowychowawczych wartości, stanowić powinny podstawę formowania się i organizacji układów postaw społecznych i moralnych, pożądanych w działaniach obronnych.

Biorąc pod uwagę, że jednym z czynników określających poziom morale jest pewność siebie i zadowolenie, kształtować należy w toku służby także zaufanie do wiedzy i umiejętności dowódców, walorów własnej techniki bojowej, a także - oparte na rzeczywistych przesłankach - przekonanie o indywidualnych i grupowych możliwościach żołnierzy.

2. Kształtowanie - adekwatnych do obecnego stanu wiedzy - wyobrażeń żołnierzy o ogólnych właściwościach ewentualnej wojny i walki zbrojnej, czynnikach warunkujących przebieg i wyniki działań obronnych oraz prawdopodobnych zjawiskach psychologicznych i problemach moralnych na polu walki. Wyobrażenia o których mowa, są jednym z podstawowych warunków stopniowego formowania sie wewnętrznego programu realizacji zadań składających się na działalność bojową. Powinny sprzyjać powstawaniu i utrwalaniu się pożądanych nastawień,

przygotowując tym samym potencjalnego uczestnika walki zbrojnej do podejmowania i rozwiązywania złożonych problemów oraz łatwiejszego znoszenia, dających się przynajmniej częściowo przewidzieć, trudności. Wizja przebiegu ewentualnych działań bojowych powinna być tworzona nie tylko w wyniku teoretycznego wzbogacania wyobrażeń żołnierzy, lecz także poprzez stwarzanie im w procesie szkolenia (kształcenia) warunków do poznawania możliwych utrudnień i zagrożeń, a zarazem - wydobywania, ujawniania i doskonalenia tych wartości, które są niezbędne w działaniu na współcześnie realnym polu walki.

3. Rozwijanie i kształtowanie ogólnych dyspozycji oraz nawyków i umiejętnosci pożądanych z punktu widzenia celów walki. Podstawą ich kształtowania powinny stać się, konstruowane w oparciu o szczegółowe badania empiryczne i psychometryczne, ogólne modele właściwości psychicznych specjalistów wojskowych. Modele te, obok dyspozycji ogólnych, niezbędnych każdemu żołnierzowi, zawierać powinny te dyspozycje i umiejętności, które ze względu na sytuacyjne i czynnościowe uwarunkowania działania, są w danej specjalności szczególnie istotne (np. czas reakcji i koordynacja zmysłowo-ruchowa u operatora).

Poza funkcją selekcyjną, modele właściwości psychicznych powinny stanowić w procesie szkolenia swego rodzaju układ odniesienia umożliwiający obiektywną ocenę przebiegu realizacji zadań w tej płaszczyźnie psychologicznego przygotowania. Ostatecznym jego efektem powinno być ukształtowanie - w oparciu o gruntowną i trwałą wiedzę specjalistyczno-wojskową - złożonych nawyków i umiejętności żołnierzy.Ich ela-

styczność, świadcząca o najwyższym poziomie profesjonalnego mistrzostwa, jest zarazem koniecznym warunkiem skutecznej realizacji nowych zadań w zmieniających się warunkach działalności bojowej.

Obok nawyków czynnościowych, ważną rolę w analizowanej płaszczyźnie przygotowania psychologicznego spełniać powinno kształtowanie pożądanych nawyków reagowania na sytuacje trudne i towarzyszące im napięcie emocjonalne. Wiele danych wskazuje bowiem, że zgodnie z założeniem przyjętym w I etapie badań, istnieje transfer umiejętnosci sprawnego działania z jednej sytuacji trudnej na inne, zwłaszcza odznaczające się podobną strukturą. Jak wynika z przeprowadzonych badań, najlepiej służy temu celowi stawianie żołnierzy w obliczu umiejętnie dozowanych w procesie szkolenia i służby zagrożeń i trudności oraz tworzenie warunków do samodzielnego ich pokonywania. Tym samym możliwe będzie stopniowe przekształcenie się pierwotnej, obronnej orientacji wobec utrudnień w pożądną orientację zadaniową.

W psychologicznym przygotowaniu kadry zwodowej, zwłaszcza dowódców, oprócz nawyków i umiejętności wspólnych wszystkim żołnierzom, wskazać należy na organizatorskie oraz interpersonalne dyspozycje i umiejętnosci warunkujące sprawne kierowanie zespołami ludzkimi w warunkach współczesnej walki, a dotyczące w szczególności;

- przewidywania i rozwiązywania ogólnych problemów psychologicznych, jak również możliwych sytuacji wynikających ze specyfiki rodzaju wojsk lub służb oraz właściwości określonego rodzaju działań bojowych;
- poznawania i kształtowania morale oraz nastrojów ;

- ograniczania skutków niekorzystnych zjawisk psychicznych (lęk, stany paniczne, zmęczenie itp.) oraz napięć grupowych;
- odtwarzania zdolności bojowej czynnika ludzkiego w warunkach masowych strat (w tym także strat psychicznych).

Te i inne, niezbędne dowódcom umiejętności, składające się wraz z wymienionymi już cechami i dyspozycjami na postulowany model ich osobowości, powinny być kształtowane i rozwijane - w stosownym zakresie - na wszystkich szczeblach kształcenia wojskowego, a także w drodze samokształcenia i samowychowania kadry.

4. Wzmacnianie odporności psychicznej kadry i żołnierzy na frus- trujące i stresujące oddziaływania sytuacji trudnych. Odporność jest tu rozumiana jako złożony i dający się w pewnych granicach kształtować mechanizm regulacji psychicznej, pozwalający utrzymać sprawność działania człowieka mimo niekorzystnego wpływu czynników środowiskowych lub określonej sytuacji zadaniowej.

Wychodząc z założeń sytuacyjno-poznawczej koncepcji odporności przyjąć można, że proces jej wzmacniania w toku służby powinien być ukierunkowany przede wszystkim na:

- wzmacnianie układu nerwowego (oczekiwane zmiany są tu jednak bardzo powolne);
- kształtowanie wspomnianych już nawyków reagowania na trudności;
- kształtowanie struktur osobowości sprzyjających znoszeniu zwiększonego obciążenia psychicznego i ułatwiających pokonywanie trudności i przeszkód.

Co się tyczy ostatniej grupy czynników decydujących o poziomie odporności, ważnym zadaniem dowódców jest tworzenie podwładnym warunków do prawidłowej orientacji w różnych szkoleniowych sytuacjach, a tym samym - kształtowania się poczucia choćby częściowej kontroli nad tymi sytuacjami. Ponadto uczyć powinni ujmowania przeszkód nie tyle w kategoriach zagrożenia, lecz swego rodzaju wyzwania, pomagając jednocześnie żołnierzom w adekwatnej ocenie własnych możliwości oraz osiąganiu odpowiedniego poziomu dojrzałości społeczno-emocjonalnej.

5. Integrowanie poszczególnych struktur wojskowych, tworzenie klimatu sprzyjającego powstawaniu pożądanych relacji interpersonalnych oraz tworzenie się wśród żołnierzy poczucia społecznego wsparcia.

Przewidywany przebieg działań obronnych, zwłaszcza konieczność prowadzenia walki w małych, często izolowanych grupach (co dotyczy także sił obrony terytorialnej), tworzy szczególne zapotrzebowanie na takie cechy żołnierskie, jak: koleżeństwo, wzjemne zaufanie, nawyk skutecznego współdziałania i zamienności funkcji oraz poczucie współodpowiedzialności za przebieg i wyniki zespołowego działania.

Wysiłki zmierzające do zapewnienia strukturom wojskowym możliwie największej spoistości powinny być podejmowane nie tylko w trakcie odbywania przez żołnierzy zasadniczej służby wojskowej, lecz także podczas okresowych szkoleń i ćwiczeń rezerw osobowych.

6. Dobór specjalistów wojskowych. Kompleks zadań mieszczących się w tej grupie wykracza w pewnym sensie poza ramy tradycyjnie pojmowanego przygotowania moralno-psychologicznego, co powoduje, że w tym miejscu sygnalizujemy je zaledwie, przeznaczając im osobną część sprawozdania z badań (pkt. 2.2.2.).

Do zadań realizowanych również poza obrębem analizowanego systemu, lecz pośrednio wpływających na jego funkcjonowanie i skuteczność, należy zaliczyć:

a) poznawanie nowych środków walki (zbrojnej i niezbrojnej), a także opracowywanie i wdrażanie najskuteczniejszych sposobów ich niszczenia oraz ograniczania negatywnych skutków, jakie mogą powodować;
b) podwyższanie parametrow techniczno - bojowych sprzętu i uzbrojenia, zwiększanie ich niezawodności oraz polepszanie właściwości ochronnych;
c) wprowadzenie do wojska najnowszych osiągnięć ergonomii oraz psychologii inżynieryjnej;
d) prowadzenie badań nad możliwością wykorzystania na potrzeby sił zbrojnych takich środków farmakologicznych, które wpływając tonizująco na psychikę nie dezorganizowałyby zarazem przebiegu podstawowych procesów psychicznych.

2.2.4. Zasady moralno-psychologicznego przygotowania

Koniecznym, choć niewystarczającym warunkiem skuteczności procesu moralno-psychologicznego przygotowania żołnierzy jest respektowanie określonych reguł (zasad) postępowania, wyprowa-

dzonych z poznanych, obiektywnie występujących prawidłowości. Zbiór tych zasad nie odbiega zasadniczo od tych, jakie przyjmowane są w procesie wychowania i kształcenia; zbieżne są również pedagogiczne i prakseologiczne dyrektywy wynikające z prawidłowości obu procesów. Nieco węższy jest natomiast w tym przypadku zakres treściowy zasad. Ich natomiast zbiór obejmuje:

1. Zasadę motywacji, której istota wyraża się w stwierdzeniu, że proces kształtowania walorów moralno-bojowych, składających się na moralno-psychologiczne przygotowanie żołnierzy jest tym skuteczniejszy, im silniejsza i bardziej wszechstronna jest motywacja ich działania. Wśród wielu czynników warunkujących uruchomienie i siłę motywacji szczególna rola przypada takim przesłankom motywacji prospołecznej, jak: rozwój i natężenie potrzeb społecznych, identyfikacja z krajem i narodem oraz internalizacja wymagań pełnionej roli społecznej żołnierza - obrońcy ojczyzny. Ukształtowane, w wyniku różnorodnych (instytucjonalnych i pozainstytucjonalnych) oddziaływań wychowawczych, wartości wyzwalają gotowość do dodatkowego wysiłku i ofiarności w sytuacjach szczególnych. Tym samym zwiększają prawdopodobieństwo zachowań pożądanych z punktu widzenia ewentualnych działań obronnych.

2. Zasadę aktywności, zgodnie z którą skutecznośc procesu wzbogacania wiedzy żołnierzy o istocie i przyczynach ewentualnego konfliktu, czynnikach decydujących o jego możliwym przebiegu i wynikach, o psychologicznych czynnikach potencjalnego pola walki, a także umiejętność właściwego na -

nim działania są tym większe, w im większym stopniu włączają się oni aktywnie do procesu szkolenia (kształcenia) i wychowania.

Z zasady tej wynika potrzeba kształtowania i rozwijania walorów moralno-bojowych żołnierzy przede wszystkim poprzez ich bezpośrednie uczestnictwo w rozwiązywaniu, celowo wprowadzanych trudności i problemów, z jakimi mogą się spotkać w warunkach bojowych.

3. Zasadę praktyczności, określaną często zasadą związku teorii z praktyką. Zgodnie z wyprowadzoną z tej zasady dyrektywą, żołnierz w toku dialalności szkoleniowej powinien nie tylko zaznajomić się z prawdopodobnym obrazem pola walki, opanować teoretyczne podstawy budowy oraz eksploatacji uzbrojenia i sprzętu wojskowego, lecz także uczyć się metod praktycznego stosowania tej wiedzy i optymalnego działania w różnych sytuacjach bojowych.

Respektowanie przez dowódców na co dzień tej zasady jest zarazem ważną przesłanką uświadomienia przydatności i znaczenia wiedzy, nawyków, umiejętności, a także kształtowanych właściwości osobowościowych dla przebiegu i rezultatów działań obronnych.

4. Zasadę bezpośredniości, uzależniającą skuteczność moralno-psychologicznego przygotowania od stopnia upodobnienia ćwiczebnego pola walki do prawdopodobnych warunków rzeczywistych. Odnosi się to do wiedzy, nawyków i umiejętnosci żołnierzy, jak również do systemu wartości i postaw, pożądanych z punktu widzenia celów działań obronnych. Poglądowość,

która jest jedną z form bezpośredniości, zapewnić można przez symulowanie w toku zajęć sytuacji, w jakich żołnierze mogą się znaleźć na polu walki, powszechne stosowanie imitatorów, trenażerów, materiałów poglądowych w postaci filmów dokumentalnych, szkoleniowych, przeźroczy, schematów itp.

Zakres stosowania zasady bezpośredniości, zwłaszcza gdy idzie o realistyczne odwzorowywanie pola walki, powinien być oczywiście określany stałą troską organizatorów szkolenia o bezpieczeństwo ćwiczących żołnierzy.

5. Zasadę przystępności, która zkłada, że efektywnośc analizowanego procesu jest tym wyższa, im większa jest poznawcza i uczuciowa przystępność jego treści oraz im bardziej są one dostosowane do możliwości recepcyjnych i wykonawczych uczestników szkolenia. Z zasady tej wynika konieczność stopniowania trudności, przechodzenia od łatwiejszego do bardziej złożonego oraz rozkładania oddziaływań wychowawczych i szkoleniowych w czasie.

Praktycznym sposobem respektowania tej zasady powinno stać się również ciągłe analizowanie przez organizatorów szkolenia obiektywnych wskaźników stanu emocjonalnego żołnierzy (ciśnienie krwi, tętno itp.). Okazuje się, że zbyt silne, nie kontrolowane emocje o znaku ujemnym znacznie zmniejszą pojemność recepcyjną człowieka, zainteresowania poznawcze oraz wolę przezwyciężania trudności. Zmniejsza się tym samym skuteczność moralno-psychologicznego przygotowania.

6. Zasadę systemowości, którą można rozpatrywać co najmniej w dwóch aspektach. Pierwszy, będący konsekwencją systemowego podejścia do ludzkiej psychiki, wskazuje na potrzebę kształtowania pożądanych walorów moralno-bojowych poprzez oddziaływanie na całą złożoną strukturę osobowości żołnierzy (system wartości i postaw, system motywacyjny, własny obraz itp.).

Drugi aspekt zasady systemowości związany jest z organizacją moralno-psychologicznego przygotowania. Cele i zadania tego procesu powinny być realizowane podczas zajęć ze wszystkich przedmiotów kształcenia (szkolenia). Z tego też względu przygotowanie to powinno znaleźć swoje odbicie we wszystkich fazach procesu kształcenia, tj.: w planowaniu, przygotowaniu i prowadzeniu zajęć, a także we wnioskach i ocenie uzyskanych rezultatów szkoleniowych. Teoretyczną podstawę modelowania różnych sytuacji z jakimi żołnierz może się spotkać na polu walki stanowi prawidłowość, zgodnie z którą następuje przenoszenie nawyku sprawnego działania z jednych sytuacji na inne. Prawidłowości tej podlegają także nawyki i umiejętnosci człowieka odnoszące się do sfery emocjonalnej i wyrażające się zdolnością do radzenia sobie ze stresem.

7. Zasadę zespołowości wynikającą z postępującego utechnicznienia sił zbrojnych i coraz powszechniejszego wykonywania przez żołnierzy czynności w ramach działań zespołowych. Zgodnie z tą zasadą przyjmuje się, iż efekty psychologicznego przygotowania są tym większe, im bardziej zintegrowana jest grupa społeczna w jakiej funkcjonuje żołnierz oraz im

bardziej jest ona nastawiona na działanie zespołowe (załoga czołgu, obsługa działa itp.).

Uruchamiane w toku zespołowego działania mechanizmy psychiczne stanowią istotną przesłankę identyfikacji jednostki z zespołem i obowiązującymi w nim normami, pobudzają żołnierzy do zwiększonej aktywności poznawczej w toku zajęć, podnoszą ich motywację do jak najlepszej realizacji zadań szkoleniowych oraz sprzyjają kształtowaniu takich wartości, jak: koleżeństwo, wzajemne zrozumienie i zaufanie.

8. Zasadę indywidualizacji wskazującą, że skuteczność oddziaływań wychowawczych i szkoleniowych jest tym większa, im bardziej są one zbliżone do struktury ich osobowości, poziomu wydolności i sprawności fizycznej oraz indywidualnej tolerancji na stres. Z zasady tej wynika zatem potrzeba określania przez dowódcow - wychowawców zakresu zróżnicowania żołnierzy, jego uwarunkowań obiektywnych i subiektywnych, a następnie - stawiania im zadań szkoleniowych odpowiadających ich aktualnym możliwościom.

Respektowanie omawianej zasady sprzyja ponadto znoszeniu poczucia deindywiduacji żołnierzy, pojawiającego się często jako uboczny skutek ich funkcjonowania w ramach większych zbiorowości.

9. Zasadę trwałości uzależniającą skuteczność procesu moralno-psychologicznego przygotowania żołnierzy od ukształtowania spójnego systemu pożądanych wartości i postaw, składających się na względnie trwałą psychiczną gotowość do udziału (w razie potrzeby) w walce obronnej. Owa gotowość -

wymaga m,in. opanowania przez nich rozległej wiedzy o czynnikach determinujących przebieg i wyniki działań obronnych, poznania własnych możliwości, a także optymalnych sposobów działania i radzenia sobie w złożonych sytuacjach pola walki. Zgodnie z omawianą zasadą niezbędne jest stałe aktualizowanie i utrwalanie zdobytej w toku służby wiedzy, nawyków i umiejętności, a także postaw uczestników psychologicznego przygotowania, ciągłe wzbogacanie ich wcześniejszych doświadczeń - nowymi.

Ponieważ trwałość zapamiętywania wzrasta na ogół wraz z wielokrotnością działania danego bodźca, do utrwalania walorów moralno-bojowych wykorzystywać należy - w szerszym niż dotychczas zakresie - także odpowiednio zaplanowane i umiejętnie zorganizowane ćwiczenia żołnierzy rezerwy.

Nietrudno zauważyć, że w przedstawionym zbiorze nie została explicite przedstawiona zasada realizmu bojowego. Została ona formalnie pominięta właśnie ze względu na jej rozległy zakres i znaczenie. Powinna ona stanowić swego rodzaju klamrę spinającą cały proces szkolenia (kształcenia), a wynikające z niej wymagania - znajdować wyraz we wszystkich przedstawionych wyżej zasadach moralno-psychologicznego przygotowania.

2.2.5. Ogólne metody i formy

W przyjętej, syntetycznej formule prezentacji podstawowych form i metod moralno-psychologicznego przygotowania pomijamy niemal zupełnie te, które służą kształtowaniu kierunkowych cech osobowości żołnierzy. Czynimy tak głównie dlatego, -

że w istocie nie różnią się one od powszechnie znanych, choć nie zawsze jeszcze w pełni wykorzystywanych metod wychowania wojskowego (przykład osobisty, przekonywanie, wyróżnianie i karanie, właściwy tok życia wojskowego, wpływ opinii społecznej itd.).

Wśród metod obliczonych głównie na kształtowanie i rozwój dyspozycji instrumentalnych pożądanych na ewentualnym polu walki, szczególną rolę w postulowanej koncepcji moralno-psychologicznego przygotowania wyznaczamy natomiast doskonaleniu dowódców i oficerów sztabów. Liczą się tu nie tylko sprawdzone, lecz także doskonalone metody przygotowania ogólnego, służące zarówno doskonaleniu podmiotowemu przełożonych, jak i podstawowym zadaniom przygotowania i sprawdzania się w praktycznym działaniu ich podwładnych. Chodzi w tym wypadku o takie kompleksowe metody , jak:

- *treningi sztabowe*, które w swych założeniach powinny zawierać różne aspekty pola walki oraz elementy współdziałania z obroną cywilną, czyli wszelkie możliwe poczynania w ramach tzw. pozamilitarnej sfery systemu obronnego;

- *gry wojenne i ćwiczenia*, zakładające doskonalenie żołnierzy i dowódców pod kątem wyszkolenia i moralno-psychologicznego przygotowania. Jak wykazują bowiem badania stosowane i oceny dokonywane podczas ćwiczeń, zarówno gry wojenne jak i ćwiczenia wymagają dużej skuteczności ogniw kierowniczych i dowódców, a także wzmożonego wysiłku fizycznego i psychicznego ćwiczących żołnierzy. Stwarzają ponadto możliwość teoretycznego i praktycznego zgłębiania problemów sztuki wojennej

i praktycznego dowodzenia wojskami poza miejscem stałej dyslokacji, w odmiennych warunkach terenowych oraz klimatycznych (np. zimą w warunkach poligonowych). W tym rodzaju zajęć praktycznych założyć także można różnorodność zachowań wojsk i sztabów. Wiąże się to bowiem z dużymi możliwościami pozoracji współczesnego pola walki, a także modelowania ludzkich zachowań.

Podkreślić jednak należy, iż nawet doskonale przygotowane warunki ćwiczebne nie mogą być identyfikowane z bojowymi. Dlatego też powinny być starannie przygotowane pod względem zewnętrznym i wewnętrznym składników realizmu, z myślą o wszechstronnym doskonaleniu człowieka jako bezpośredniego wykonawcy.

** pokazy sposobów działania na polu walki*, które mogą być realizowane także z udziałem żołnierzy i przy użyciu nowoczesnych oraz tradycyjnych środków pozorujących. Przy ich pomocy ukazywać bowiem można ogrom ewentualnych zniszczeń na współczesnym polu walki, a także różnorodność oddziaływania nowoczesnej techniki na "siłę żywą".

** szczególne jednak miejsce i rola przypadać powinna bezpośredniemu uczestnictwu żołnierzy i dowódców w określonych, a także nie dających się wcześniej przewidzieć sytuacjach ćwiczebnych.*

Natomiast w ramach programowego szkolenia wojskowego organizowanego w poszczególnych rodzajach sił zbrojnych i służb uwzględniać należy - w większym niż dotychczas zakresie - zasady działania na rzeczywistym polu walki, redukujące do minimum zakres umowności w prowadzonych zajęciach. Elementy, dos-

tosowanego do ich specyfiki przygotowania moralno-psychologicznego stanowić powinny integralną część programów szkolenia Chodzi tu głównie o wyszkolenie bojowe, obejmujące przede wszystkim: **szkolenie taktyczne, terenoznawstwo, szkolenie ogniowe i przeciwchemiczne** oraz **szkolenie sanitarne.**

We wszystkich wymienionych wyżej rodzajach szkolenia przejawia się bowiem **dyscyplina żołnierzy** oraz ich **fizyczne przygotowanie**, umożliwiające doskonalenie zwłaszcza takich cech, jak: koleżeństwo, poczucie odpowiedzialności, odwaga i opanowanie, zdecydowanie, a także spryt i zaradność w działaniu.

2.2.6. Drogi zwiększania realizmu w szkoleniu bojowym

Jedną z ważniejszych przyczyn ograniczających skuteczność procesu moralno-psychologicznego przygotowania jest - w świetle przeprowadzonych badań - niezadowalające respektowanie zasady realizmu w szkoleniu. Niezależnie od zewnętrznych, obiektywnych uwarunkowań, przyczyn tego stanu rzeczy należy się dopatrywać w założeniach i dotychczasowej organizacji tego procesu.

Rysujące się kierunkowe zadania w zwiększaniu realizmu szkolenia bojowego można - w świetle dokonanej analizy - sprowadzić do następujących:

1. Upowszechnianie przekonania organizatorów szkolenia oraz kadry zaangażowanej bezpośrednio w organizację przedsięwzięć szkoleniowych o celowości i konieczności respektowania zasady realizmu;

2. Uprzystępnianie i upowszechnianie w środowisku wojskowym ogólnych założeń systemu psychologicznego przygotowania, a także opracowań o charakterze metodycznym dostosowanych do specyfiki szkolenia w poszczególnych rodzajach wojsk i służb. Te ostatnie powstawać powinny w wyniku wspólnych wysiłków teoretyków oraz kadry realizującej zajęcia.

3. Utrwalanie zarysowującej się w szkolnictwie wojskowym tendencji do ściślejszego łączenia teorii z praktyką oraz premiowania twórczego myślenia i działania w rozwiązywaniu problemów szkoleniowych, a nie - jak do niedawna - formalnej, encyklopedycznej wiedzy.

4. Traktowanie stopnia zbliżenia zajęć i ćwiczeń do rzeczywistych warunków pola walki jako jednego z ważniejszych kryteriów oceny ich przebiegu, a odporności psychicznej żołnierzy - jako istotnego wyznacznika zdolności bojowej jednostki. Wiąże się to również z potrzebą przewartościowań w metodyce przygotowania i prowadzenia ćwiczeń. Ich przebieg wynikać powinien nie tyle z opracowanego wcześniej planu, ile z rzeczywistego (choć kontrolowanego) rozwoju zdarzeń oraz zachowań uczestników.

5. Zwiększanie zewnętrznego wymiaru realizmu przez przemyślane naturalizowanie scenerii ćwiczebnej pola walki oraz powszechnniejsze wprowadzanie dystraktorów w postaci zaskakujących efektów wzrokowych i słuchowych, deficytu czasu i informacji itp.

6. Tworzenie w procesie szkolenia, zwłaszcza ćwiczeń, takich sytuacji, które zapewniając jego uczestnikom pełne bezpieczeństwo wyzwalałyby stany psychiczne i reakcje żołnierzy zbliżone do przewidywanych, występujących w rzeczywistych działaniach obronnych (wewnętrzny wymiar realizmu). Wymagania tak rozumianego realizmu w zadowalającym stopniu spełniać może zatem taki model zajęć, w którym część zagrożeń wystąpi jedynie w świadomości uczestników szkolenia. W opracowywaniu "psychologicznego scenariusza" zajęć spełniającego powyższe warunki należałoby częściej korzystać z pomocy psychologów, psychiatrów i innych specjalistów.

   W dalszym planie należałoby przewidywać upowszechnianie się zasady prowadzenia kompleksowych zajęć kontrolno-zgrywających w kilku wyspecjalizowanych, odpowiednio wyposażonych ośrodkach (centrach) szkolenia.

7. Adekwatne pozorowanie, zwłaszcza w ćwiczeniach dwustronnych, działań silnego, dobrze przygotowanego i aktywnego przeciwnika z wszelkimi tego konsekwencjami (wyłącznie "zabitych" lub "rannych" i wymuszanie zamienności funkcji, wycofywanie "zniszczonego" sprzętu, uwzględnianie w kalkulacjach dotyczących stosunku sił prawdopodobnych strat psychicznych itd.). W roli takiego "przeciwnika" występować powinny głównie etatowe pododdziały ww. ośrodków.

8. Tworzenie warunków, by uczestnicy zajęć możliwie szybko poznawali skutki własnych decyzji i zachowań (zarówno poprawnych jak i wadliwych). Służyć temu powinno m.in.:

a) stopniowe wprowadzanie urządzeń rejestrujących i sygnalizujących efekty oddziaływania ogniowego;

b) gromadzenie i przetwarzanie w centrum kierowania ćwiczeniem informacji umożliwiających pełną orientację w rozgrywanych sytuacjach szkoleniowych (aktualny stosunek sił, wielkość strat itp.) oraz wprowadzanie - stosownie do ich faktycznego rozwoju - zmian w przyjętych założeniach;

c) szczegółowe analizowanie trafności podejmowanych decyzji oraz poprawności działania poszczególnych wykonawców.

Błędy popełniane w toku realizacji zadań powinny stać się po zakończeniu ćwiczeń przedmiotem analizy na wszystkich szczeblach struktur organizacyjnych biorących w nich udział.

2.2.7. Ocena przebiegu i rezultatów moralno-psychologicznego przygotowania

Badanie oraz ocenianie stanu moralno-psychologicznego przygotowania do działań obronnych na terytorium kraju, zwłaszcza przygotowania dowództw, sztabów i wojsk nie jest łatwe. Wynika to między innymi ze złożoności współczesnych działań wojennych (pola walki) oraz uogólnionych doświadczeń minionych wojen i obecnie powstających konfliktów zbrojnych. Czynnikiem ułatwiającym jest natomiast częściowe podejmowanie interesującego nas zagadnienia w badaniach naukowych prowadzonych w Akademii Obrony Narodowej, polskiej i obcojęzycznej li-

teraturze teoretycznowojskowej oraz ćwiczeniach, na przykład: "CZERWIEC-92", "WRZESIEŃ-92" i "CZERWIEC-93".

Uwzględniając zatem główne rezultaty dotychczasowych badań oraz praktykę w zakresie szkolenia sztabów i wojsk podkreślić należy, iż sprawdzanie i ocenianie moralno-psychologicznego przygotowania obejmować powinno:

* **po pierwsze** - ogólne przygotowanie wojsk i ludności do działań obronnych, czyli sferę militarną oraz przygotowanie w systemie pozamilitarnym. Niezależnie bowiem od ogólnych założeń i kierunków kształcenia oraz szkolenia operacyjno-taktycznego dowództw, sztabów i wojsk w zakresie właściwego przygotowania obronnego kraju, ważną rolę spełniać będzie przygotowanie ludności. Chodzi zwłaszcza o wypracowanie skutecznego systemu szkolenia obronnego obejmującego kadrę oraz organy odpowiedzialne za sprawne funkcjonowanie państwa w warunkach zagrożenia, a jednocześnie - systematyczną ocenę funkcjonowania tego systemu.

* **po drugie** - sprawdzanie i ocenianie zarówno bezpośredniego wpływu dowódców na działania bojowe, jak i stanu ukształtowania podstawowych wartości subiektywnych przełożonego, decydujących o powodzeniu na polu walki;

* **po trzecie** - diagnozowanie wartości subiektywnych i przygotowania żołnierzy, którzy ponosić będą główny ciężar ewentualnych działań wojennych. Dotychczasowe wojny wykazują bowiem w sposób ewidentny, że wszelkie działania bojowe rozstrzygają dobrze wyszkoleni i dowodzeni żołnierze, skutecznie władający nowoczesnym uzbrojeniem oraz technicznymi środkami walki.

W ocenie dowódców i oficerów sztabu znaczące miejsce zajmować powinna analiza ich przygotowania profesjonalnego, uwzględniająca różnorodne elementy współczesnych założeń obronnych. Mamy na uwadze głównie:

* przygotowanie ogólnodowódcze i specjalistyczne umożliwiające skuteczną realizację celów i zadań działalności operacyjno-rozpoznawczej i organizacyjnej;

* umiejętność analizowania zagrożeń oraz faktycznego przygotowania moralno-psychologicznego wojsk własnych i wojsk nieprzyjaciela;

* znajomość przesłanek sprzyjających powstawaniu zjawisk negatywnych wśród podległych stanów osobowych, prowadzących do wyczerpania walką dezorganizacji a nawet paniki;

* umiejętność organizowania działań ćwiczebnych w warunkach poligonowych oraz poziom rozwoju ogólnych właściwości kierowniczych dowódców i oficerów sztabów wszystkich szczebli.

W systematycznej ocenie moralno - psychologicznego przygotowania żołnierzy, oprócz wartości i postaw, brane być powinny pod uwagę ich umiejętnosci ogólnowojskowe oraz specjalistyczne. Niezależnie bowiem od dyspozycji ogólnych, charakteryzujących każdego żołnierza, liczy się współcześnie zwłaszcza wyszkolenie specjalistyczne. Jego poziom określa - z jednej strony - rzeczywiste możliwości wykorzystania nowoczesnej techniki wojennej, z drugiej zaś - wpływa w znaczącym stopniu

ogólną sprawność funkcjonowania żołnierzy na polu walki. Z tych względów szkolenie specjalistyczne prowadzone być musi w ścisłym związku ze szkoleniem taktycznym. Natomiast w ocenie przygotowania żołnierzy należy uwzględniać w szczególności:

* ogólny poziom zdolności bojowej, a jednocześnie ocenę przygotowania do walki zbrojnej pod względem sprawności działania, dyscypliny, odporności psychicznej oraz wytrzymałości fizycznej;

* poziom wyszkolenia wojskowego przygotowującego do działań ćwiczebnych i wojennych w różnych warunkach;

* jakość wyszkolenia specjalistycznego jako podstawy do uzyskiwania wymaganych stopni gotowości bojowej, zwłaszcza w takich rodzajach broni, które charakteryzują się dużą mobilnością (np. lotnictwo, wojska powietrznodesantowe, obrona przeciwlotnicza) itp.

Poza tym w ocenie przygotowania wojska pełniej uwzględniana być powinna wspomniana już **"zasada realizmu"**.Według niej wymagany poziom przygotowania określany będzie stopniem zgodności przebiegu szkolenia i przeprowadzanych ćwiczeń z prawdopodobnymi warunkami działania żołnierzy na polu walki. Dlatego też do sytuacji odpowiadających aktualnemu przygotowywaniu podwładnych i podlegających ocenie pod względem realności treści psychologicznych zaliczyć należy między innymi: odtwarzanie gotowości bojowej, ćwiczenia z użyciem "ostrej" amunicji i napalmu, rzut granatem bojowym, ewentualny udział w gaszeniu groźnego pożaru, awarie sprzętu w czasie ćwiczeń, wyko-

nywanie skoków spadochronowych w warunkach ograniczonej widoczności oraz działanie w warunkach innych zagrożeń występujących podczas ćwiczeń lub programowego szkolenia.

Tego rodzaju sytuacje nie tylko pozwalają samym żołnierzom sprawdzić w działaniu swoje możliwości fizyczne i psychiczne, lecz tworzą również warunki do formułowania bardziej zobiektywizowanych ocen ich odporności na różnego rodzaju trudności. Oprócz znanych i coraz powszechniej stosowanych w wojsku narzędzi badawczych, umożliwiających diagnozowanie "statycznych" elementów odporności psychicznej (np. kwestonariusze kontroli emocjonalnej), należałoby ją badać częściej także w realnych warunkach zagrożeń i utrudnień wprowadzanych celowo do zajęć.

Ogólny schemat postępowania wyznaczają założenia koncepji uzależniającej ocenę odporności od różnicy w poziomie wykonywania tych samych czynności w sytuacji normalnej i trudnej. Dodajmy, że utrudnienia powinny dotyczyć nie treści samego zadania, lecz wyłącznie warunków w jakich przebiega jego realizacja. Porównując rezultaty uzyskiwane przez żołnierza w jednym i drugim przypadku, a jednocześnie analizując fizjologiczne wskaźniki stanu emocjonalnego, dowódca może z dość dużą pewnością orzekać o jego odporności psychicznej.

W dążeniu do obiektywizacji procesu oceniania moralno-psychologicznego przygotowania nie można, oczywiście, pomijać tak ważnych wskaźników, jak morale żołnierzy i pododdziałów, rzeczywiście uznawane przez nich wartości oraz złożony system postaw patriotyczno-obywatelskich. W tym obszarze, niezależnie od potrzeby doskonalenia takich, powszechnie stosowanych metod, jak obserwacja zachowań oraz rozmowa, zwiększać należy -

udział i zakres stosowania metod opierających się na wielo-czynnikowej analizie psychicznej. Służące temu celowi kwestionariusze są, co prawda, dość trudne w opracowaniu i wymagają pewnego przygotowania- gdy idzie o interpretację wyników, lecz odznaczają się znacznie większą rzetelnością. Dokonywane tą drogą, przez wyspecjalizowane zespoły badawcze, oceny poszczególnych płaszczyzn przygotowania moralno-psychologicznego, pozwalały dowódcom trafniej określać kierunki doskonalenia działalności wychowawczej i szkoleniowej.

*

* *

Realizowany w trzyletnim cylku program badawczy potwierdził zasadność podjętej problematyki, ukazując jednocześnie jej rozległość i złożoność. Dużą ilość i różnorodność zagadnień wynikających z formuły tematu badawczego, niezwykle trudno jest ująć w ramach syntetycznego, końcowego sprawozdania. Choć w istocie zamyka ono pewien etap badań, nie powinno być traktowane jako ostateczne rozwiązanie wszystkich problemów w obszarze moralno-psychologicznego przygotowania wojsk do działań obronnych.

Koncentrując się na prezentacji rozwiązań docelowych, sytuowanych w bardziej lub mniej odległym horyzoncie czasowym, staraliśmy się dostosować przyjętą w nim koncepcję organizacji i przebiegu tego procesu do współczesnych wyobrażeń dotyczących przebiegu ewentualnych działań obronnych, a także obecnych możliwości finansowych wojska.

Myślenie w kategoriach perspektywicznych, a także obiektywna zmienność ekonomicznych, organizacyjnych oraz świadomościowych uwarunkowań moralno-psychologicznego przygotowania wojsk wskazują jednak na potrzebę kontynuowania badań. Poszukiwanie optymalnych rozwiązań nie może bowiem być jednorazowym aktem, lecz stanowić powinno ciągły proces żmudnych, lecz koniecznych - ze względu na podnoszenie skuteczności obronnej kraju - dociekań naukowych.

III

OBRONA POWIETRZNA RP

" OBRONA - 3 "

(III etap badań)

Opracowali:
płk doc. dr hab. inż. Bogdan ZDRODOWSKI
ppłk dr Andrzej BOBKOWSKI

SPIS TREŚCI

	Strona
1.ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE OBRONY POWIETRZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	-123
1.1.Najistotniejsze czynniki kształyujące OP	-123
1.2.Przyjęte założenia merytoryczne i metodologiczne	-125
1.3.Zagrożenie powietrzne	-128
2.KONCEPCJA OBRONY POWIETRZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ	-137
2.1.Wymagania, cel i zadania	-138
2.2.Potencjał bojowy	-140
2.3.Sposób realizacji zadań	-141
2.4.Struktury organizacyjne	-145
2.5.Rozpoznanie	-147
2.6.Rakiety i artyleria	-155
2.7.Lotnictwo myśliwskie	-159
2.8.Walka radioelektroniczna	-162
2.9.Dowodzenie	-164
2.10.Współdziałanie	-168
2.11.Powszechna OP	-172
2.12.Wsparcie logistyczne	-175
2.13.Wsparcie OP	-178

OBRONA POWIETRZNA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Opracowanie obejmuje zasadnicze założenia, uwarunkowania oraz projekt koncepcyjny docelowego modelu obrony powietrznej Rzeczypospolitej Polskiej (OP RP).

Podstawą sformułowanych rozwiązań, prezentowanych w postaci tez i wniosków, był stan badań problemu w końcu 1992 roku.

1. ZAŁOŻENIA TEORETYCZNE OBRONY POWIETRZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Obrona powietrzna, jako część systemu obronnego państwa, jest ukierunkowana na zniwelowanie wszelkich zagrożeń powietrznych Polski do poziomu akceptowalnego, tzn. zapewniającego funkcjonowanie podstawowych struktur państwa (w tym jego sił zbrojnych) w okresie pokoju, zagrożenia oraz wojny.

OP obejmuje zarówno obszary militarne jak i pozamilitarne RP.

Zatem cel OP RP powinno zdefiniować się jako osiągnięcie stanu bezpieczeństwa Polski w jej powietrznym obszarze.

Cel obrony powietrznej osiąga się przede wszystkim niszcząc (obezwładniając) SNP w powietrzu oraz informując o zagrożeniu powietrznym, co utożsamia się z podstawowymi funkcjami OP.

Dla sprawnego wypełniania funkcji podstawowych, w OP powinna być sprawowana funkcja kierownicza (dowódcza), a ponadto zabezpieczająca, poprzez wspomaganie i zasilanie.

1.1. Najistotniejsze czynniki kształtujące OP

Badania przeprowadzone w Wydziale Wojsk Lotniczych i OP przy współudziale Wydziału Strategiczno Obronnego wykazały, że OP głównie uzależniona jest od:

- doktryny wojennej państwa;
- możliwości państwa w zakresie świadczeń na rzecz OP;
- uwarunkowań wojskowo-geograficznych obszaru powietrznego OP;

- przyjętych kryteriów (założeń), racjonalności metodologicznej i merytorycznej;
- zagrożenia powietrznego.

Wyniki badań ww. problemów znajdują się w pełnej wersji opracowania, w prezentowanej wersji przedstawiamy tylko - naszym zdaniem - najistotniejsze.

Wpływ doktryny wojennej państwa na obronę powietrzną

Bez przynajmniej ogólnego zarysu doktryny wojennej państwa nie jest możliwe zaprojektowanie racjonalnej OP. Istotny wpływ na OP spośród elementów doktryny mają:

- założony charakter wojny, do którego ma być przygotowywany system obrony państwa (zaczepna-obronna, ograniczona - totalna, jądrowa - konwencjonalna, długotrwała- krótkotrwała, na terenie kraju - poza jego granicami, itp.);
- rozdział kompetencji pomiędzy naczelne organy władzy państwowej w zakresie obronności;
- struktura sił zbrojnych i przyznane kompetencje w zakresie OP poszczególnym częściom SZ oraz organom pozamilitarnym.

Wpływ możliwości świadczeń państwa na obronę powietrzną

Wśród możliwości państwa w świadczeniu na rzecz OP, najistotniejszy wpływ na kształt OP mają:

- możliwości ekonomiczne (środki finansowe w określonym czasie);
- dostęp do technologii;
- dostępność rynków zakupu (i ich wiarygodność);
- trwałość kontraktów (i ich czułość na zagrożenia);
- sojusze wojskowe, ekonomiczne, polityczne, gospodarcze, naukowe i inne;
- społeczne, w tym populacyjne (stany osobowe żołnierzy zawodowych i możliwe wielkości przeszkolonych rezerw), motywacje do obrony kraju, w tym chęć świadczeń na OP.

Wpływ uwarunkowań geograficznych obszaru powietrznego na OP - znajduje się w pełnej wersji opracowania.

1.2. Przyjęte założenia merytoryczne i metodologiczne

Wielkość potencjału bojowego (moc) OPRP powinna wynikać przede wszystkim z szeroko rozumianych możliwości jego wystawienia i utrzymania przez RP w czasie pokoju, ale również z istniejącego i prognozowanego zagrożenia powietrznego. Powinno uwzględniać się nie tylko wielkość, ale również zmienność zagrożenia RP oddziaływaniem obiektów powietrznych.
Potrzebną wielkość potencjału OPRP można precyzyjnie określić na poziomie niezbędnej wystarczalności, adekwatnie do ustalonego progu zagrożenia, powyżej którego świadomie rezygnujemy z możliwości podjęcia skutecznej obrony. Przykładowo, próg ten, w wariancie wojny ogarniającej cały nasz kraj, można ustalić na poziomie umożliwiającym skuteczne przeciwstawienie się przez kilkanaście-kilkadziesiąt dni zagrożeniu niesionemu przez SNP naszych sąsiadów (lub przez SNP innego państwa, wskazanego przez polityków jako prawdopodobny agresor), uwzględniając również ograniczenia wynikające z przyjętych zobowiązań międzynarodowych limitujących liczbę SNP w tych państwach.

OP RP powinna dysponować różnorodnymi środkami walki (LM, rakietami Z-P, artylerią plot, środkami WRE), w proporcjach zapewniających jej żywotność i kompleksowość prowadzonych działań, a więc w dającej uchwycić się perspektywie - proporcjach zrównoważonych.

Sposób użycia, struktury organizacyjne i funkcjonalne (w tym podział kompetencji) optymalizować należy przez pryzmat interesu całego systemu obronnego RP, a nie wybranych jego elementów (np. wojsk operacyjnych, wojsk lądowych, WLOP, czy jakichkolwiek innych).

Obroną powietrzną należy objąć cały obszar RP wraz z wszelkimi obiektami, które się tam znajdują, różnicując rozkład potencjału bojowego (w tym jego dyspozycyjność) w zależności od stopnia zagrożenia i wagi znajdujących się tam obiektów.
W praktyce założenie to implikować będzie możliwość elastycznego zwiększania potencjału OP w dowolnym miejscu RP, adekwatnie do istniejącego tam zagrożenia, poprzez podnoszenie zdolności bojowych środków tam znajdujących się bądź wzmacnianie OP w

drodze manewru sprzętem z innych kierunków (obszarów).

Ze względu na sposób realizacji OP RP należy rozróżniać dwa zasadnicze sposoby jej prowadzenia: strefową obronę powietrzną (SOP) oraz bezpośrednią obronę powietrzną (BOP) - często nazywaną obiektową OP.

Rozróżnienie to jest konieczne ze względu na tworzenie obronie powietrznej zróżnicowanych warunków przez różne typy ŚNP. Bojowe środki kosmiczne, rakiety balistyczne, lotnictwo strategiczne, lotnictwo myśliwsko-bombowe (nazwijmy je ŚNP I grupy,) w znaczącej większości realizują zadania stratrategiczno-operacyjne na znacznych odległościach, atakując przede wszystkim: ośrodki kierowania systemem obronnym państwa, węzły i szlaki komunikacyjne, ośrodki przemysłowe, bazy zaopatrzenia (przeładunku), a przede wszystkim wojska rozmieszczone głównie w głębi operacyjnej. Skuteczne przeciwstawienie się ŚNP tego rodzaju możliwe jest poprzez tworzenie stref, będących niejako "parasolem" osłony dla wszelkich znajdujących się tam obiektów.

Lotnictwo szturmowe, a przede wszystkim śmigłowce bojowe (ŚNP II grupy), wykonujące zadania na wysokościach od kilku (kilkunastu metrów) do co najwyżej kilkudziesięciu, tworzą zupełnie inne uwarunkowania dla OP. Przeciwstawienie się zagrożeniu o takim charakterze możliwe jest poprzez przypisanie poszczególnych środków OP (zestawów) określonym obiektom, a więc poprzez bezpośrednią OP (sposobem BOP).

Odpowiednio do podanych powyżej sposobów sprawowania OP, proponujemy rozróżnienie dwóch podstawowych form OP: operacji przeciwpowietrznej i osłony.

Operacje przeciwpowietrzne miałyby na celu przeciwstawienie się wywalczeniu przewagi w powietrzu przez przeciwnika prowadzącego operację powietrzną - w wariancie defensywnym, bądź udział w wywalczeniu takiej przewagi - w wariancie ofensywnym. Operacje przeciwpowietrzne zatem byłyby tylko pośrednio związane z konkretnymi obiektami wymagającymi osłony. Do tego adekwatna byłaby druga forma OP - osłona, ściśle związana z wytypowanymi obiektami (ZO, ZT, oddziałami i pododdziałami wszystkich

rodzajów sił zbrojnych i wojsk oraz obiektów pozamilitarnych, ale mających znaczenie dla systemu obronnego państwa).

Stosownie do przyjętej typologii form i sposobów OP uważamy, że dla strefowej OP adekwatna jest forma operacji przeciwpowietrznej, natomiast dla OP bezpośredniej - osłona. Strefowa OP ukierunkowana byłaby zatem niejako na walkę ze SNP I grupy, natomiast bezpośrednia OP, będącą integralną częścią walki zbrojnej prowadzonej przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych oraz formacje obrony regionalnej (gwardii narodowej), przeciwstawiałaby się przede wszystkim zagrożeniu niesionemu przez II grupę SNP.

W obszarze struktur organizacyjnych przyjęliśmy strategię ich spłaszczania i przypisywania jasno sformułowanych kompetencji poszczególnym organom, szczególnie w ogniwach dowodzenia. Przy wyznaczaniu rozpiętości tych struktur kierowaliśmy się przede wszystkim dążeniem do uzyskania jak największej sprawności osiągania celu przez całą OP, co w praktyce oznacza, że liczba ogniw podejmujących tu decyzje została ograniczona do niezbędnego minimum.

Przy określaniu kompetencji decyzyjnych poszczególnych ogniw dowodzenia, uwzględnialiśmy zasięg oddziaływania dowodzonych środków. Przyjęliśmy, że decyzję o użyciu środków OP o większym zasięgu oddziaływania, powinien podejmować organ znajdujący się wyżej w strukturze dowodzenia.

Ponadto, dążyliśmy do skonstruowania struktur, w których utrzymane byłyby tylko organy dysponujące rzeczywistymi kompetencjami, a w nich - komórki i etaty z precyzyjnie określonymi zadaniami.

Ponadto, przy projektowaniu struktur jednostek bojowych dążyliśmy do zapewnienia im wielorodności sprzętowej, utrudniającej co prawda zaopatrywanie i obsługę techniczną, ale znacznie podnoszącej skuteczność bojową.

Przyjęcie strategii upowszechniania BOP wyzwoliłoby możliwość skoncentrowania sprzętu wysoce wyspecjalizowanego na określonych szczeblach organizacyjnych, co w praktyce oznaczałoby możliwość skupiania nim wysiłku OP w pożądanych miejscach i czasie. Ponadto, przyjęcie tego założenia umożliwi

BOP jednostkom i obiektom dotychczas jej pozbawionym, a w sposób istotny stanowiącym o potencjale bojowym sił zbrojnych, np. ZT, oddziałom i pododdziałom artylerii klasycznej i rakietowej, wszystkim jednostkom logistycznym oraz formacjom obrony regionalnej bądź Gwardii Narodowej.
Upowszechnienie BOP mogłoby polegać na wyposażeniu - w skali sił zbrojnych - wszystkich pododdziałów (równorzędnych) w przenośne wielofunkcyjne rakiety (w tym mogące razić zarówno cele powietrzne jak i naziemne), adekwatnie do ustalonego poziomu potencjału całej OPRP. Mogłoby to nastąpić jedynie po wyposażeniu tych rakiet w zabezpieczenia przed rażeniem własnych obiektów powietrznych.

W czasie pokoju istnieje konieczność utrzymywania części potencjału OP RP do nadzoru przestrzeni powietrznej RP i prewencji (odstraszania) ewentualnych jej naruszycieli. Wielkość utrzymywanego potencjału OPRP w okresie pokoju powinna być określana na poziomie umożliwiającym pełną skuteczną kontrolę przestrzeni nad całym terytorium RP z określonym - adekwatnie do zagrożeń - potencjałem rażenia. Większość zadań nadzoru przestrzeni powietrznej oraz kierowania ruchem powietrznym RP w okresie pokoju powinna być wypełniana, z pożytkiem dla wszystkich, przez organy cywilne.

1.3. Zagrożenie powietrzne

Okresy intensywnych przemian społecznych zawsze cechowała duża niepewność co do kształtu przyszłości. Podobnie jest obecnie, albowiem możemy generować wiele prawdopodobnych scenariuszy rozwoju sytuacji geopolitycznej w Europie, ale nie jesteśmy w stanie wskazać jednoznacznie wariantu pewnego. Za skrajność - ale realną - można przyjąć powstanie w krótkim czasie systemu bezpieczeństwa europejskiego (na bazie NATO lub KBWE), ale nie można również wykluczyć wariantu wyizolowania RP ze zbiorowości europejskiej wraz z narastającym zagrożeniem militarnym.
Z drugiej jednak strony perspektywy rozbrojeniowe oraz budowany

obecnie na nich klimat polityczny wskazują na potrzebę nowego, innego spojrzenia na możliwe zagrożenia naszego kraju, w tym również militarne.

Z punktu widzenia OP, spośród wszystkich zagrożeń najgroźniejsze są niesione z powietrza.

Do zasadniczych czynników zagrożenia powietrznego, mających wpływ na kształt OP RP, zaliczyliśmy:

- rodzaj zagrożeń (terroryzm, katastrofy, oddziaływanie SNP);
- prawdopodobieństwo zaistnienia zagrożenia określonego rodzaju;
- wielkość zagrożenia określonego typu.

Czynniki stymulujące zagrożenia ze strony obiektów powietrznych mogą mieć charakter obiektywny i subiektywny. Czynnikami obiektywnymi są:

- parametry przestrzeni powietrznej Polski: powierzchnia, objętość, długość powietrznych granic, w tym z poszczególnymi sąsiadami;
- ukształtowanie terenu, jego pokrycie oraz uwarunkowania meteorologiczne.

Do głównych czynników o charakterze subiektywnym zaliczyliśmy:

- stan stosunków politycznych Polski z wszystkimi sąsiadami, w dyspozycji których są zarówno, cywilne jak i wojskowe obiekty powietrzne;
- strukturę i stan systemu nadzoru i kontroli ruchu powietrznego, wraz z ich stanem prawnym;
- charakter i stan OP państwa, w tym głównie możliwości OP przeciwstawienia się zagrożeniu powietrznemu. Prognozując i analizując zagrożenia z powietrza przez pryzmat wszystkich czynników jakie je stymulują przyjęliśmy, że wszystkie obiekty powietrzne zbliżające się do przestrzeni powietrznej Polski z niewiadomym celem lub przestrzeń tę naruszające są traktowane jako obiekty mogące podjąć działania o charakterze destabilizującym system obrony państwa - tzn. wywołać zagrożenie określonego rodzaju.

Założenie to jest szczególnie zasadne w sytuacji niedysponowania przez OP skutecznymi i wiarygodnymi środkami identyfikującymi przynależność obiektów powietrznych.

Zagrożenie trwałości systemu obronnego państwa, w efekcie oddziaływania z powietrza, może nastąpić praktycznie w każdym stanie stosunków politycznych wewnętrznych i zewnętrznych Polski: w stanie pokoju; w stanie anarchii wewnętrznej lub zewnętrznej, której przejawem mogą być akty terroru i piractwa powietrznego; w stanie konfliktu zbrojnego prowadzonego z udziałem polskich sił zbrojnych poza granicami kraju - na przykład w ramach zobowiązań w systemie bezpieczeństwa zbiorowego; w warunkach konfliktu lokalnego o terytorialnie polskim zasięgu oraz w stanie wojny europejskiej lub światowej.

Zagrożenie powietrzne w stanie pokoju

Przestrzeń powietrzna Polski ma wielu użytkowników, którzy wykonują w niej znacznie zróżnicowany zakres zadań, posługując się aparatami latającymi o różnej konstrukcji i różnych możliwościach[1].

Najogólniej mówiąc, w przestrzeni powietrznej Polski znajdować się mogą cywilne i wojskowe obiekty powietrzne: o polskiej przynależności państwowej oraz obce. Liczba tych obiektów jest znacznie zróżnicowana w zależności od pory dnia i roku. Średnio w ciągu doby nad terytorium Polski przeloty wykonuje około kilkuset obiektów powietrznych. Jednocześnie w powietrzu znajduje się od kilkunastu do kilkudziesięciu obiektów tego typu.

Stosunkowo niewielkie natężenie ruchu powietrznego nad terytorium Polski jest odbiciem stanu gospodarki państwa. Należy liczyć się, że wraz z pokonywaniem trudności kryzysu gospodarczego w przestrzeni powietrznej Polski pojawiać sie będzie coraz więcej różnorodnych obiektów powietrznych. Około roku dwutysięcznego liczba tych obieków może wzrosnąć nawet do

---

[1]Przeciwstawienie się zagrożeniom z kosmosu i związane z tym zagadnienia obrony przeciwkosmicznej - w warunkach Polski w rozpatrywanym horyzoncie czasowym - ma i może mieć tylko charakter bierny. Nie neguje się co prawda konieczności podjęcia badań w tym zakresie. Również nie należy wykluczać, że Polska może uzyskać - w przyszłości - dostęp do systemów obrony przeciwkosmicznej, na przykład w nowym układzie zobowiązań koalicyjnych lub na nowym etapie rewolucji naukowo-technicznej.

kilku tysięcy. Wśród nich dominować będą niewielkie samoloty turystyczne ruchu lokalnego oraz śmigłowce wielozadaniowe.

Wszystkich użytkowników przestrzeni powietrznej Polski dyscyplinuje prawo o ruchu powietrznym oraz odpowiedni system kontroli. Zorganizowanie i utrzymanie skutecznego systemu tej kontroli jest przedsięwzięciem o dużym stopniu trudności. Faktem jest, że w obecnych warunkach Polski system ten ma określone słabości. Tworzy to w konsekwencji sytuacje zmuszające do obdarzania ograniczonym i zróżnicowanym zaufaniem wszystkich użytkowników przestrzeni powietrznej Polski.

Powstawanie zagrożeń, szczególnie w stanie pokoju, może być przypadkowe lub celowe. Przypadek jako przyczyna powstawania zagrożeń z powietrza jest głównym sprawcą katastrof lotniczych. Skutki tych katastrof są szczególnie niebezpieczne w rejonach uprzemysłowionych, bowiem zawsze tam mogą one być bezpośrednią przyczyną sprawczą zagrożeń gospodarczych i ekologicznych.
Zagrożenia celowe w stanie pokoju, z punktu widzenia trwałości systemu obronnego państwa, są niezwykle niebezpieczne.

Groźną formą i metodą celowego wywołania zagrożeń jest akt piractwa lub terroru powietrznego. Prawdopodobieństwo wystąpienia tego zjawiska w warunkach obszaru powietrznego Polski będzie narastać a akcje terrorystyczne w przestrzeni powietrznej kraju mogą mieć charakter dwojaki: zewnętrzny i wewnętrzny.

Zagrożenia powietrzne RP w czasie pokoju pozwalają sformułować określone wnioski co do kształtu OPRP w tym stanie.
Po pierwsze, OPRP musi cechować ciągłość i niezawodność nadzoru całej przestrzeni powietrznej RP.
Po drugie, możliwości ogniowe OPRP, głównie w zakresie wielkości stref rażenia, powinny być otoczone szczególną tajemnicą, a ciągły manewr oddziałami rakiet i pełnienie dyżurów w coraz to nowych rejonach oraz nieszablonowy system patroli powietrznych LM powinien stwarzać wrażenie dużej aktywności systemów OP i ciągłej jej obecności w przestrzeni powietrznej Polski. Wykonanie zadań OPRP w okresie pokoju (w taki sposób - będzie spełniało funkcję prewencyjną w stosunku do wszystkich potencjalnych naruszycieli przestrzeni powietrznej.

Po trzecie, OPRP powinna dysponować środkami ogniowymi o dużej precyzji rażenia i specjalnym wyszkoleniu obsług, które zdolne byłyby podjąć natychmiastowa akcję w sytuacji zagrożenia atakiem terrorystycznym. Siły te powinny dysponować odpowiednim sprzętem lotniczym i wysoko manewrowymi lądowymi zestawami radiolokacyjno-rakietowymi.

Zagrożenie powietrzne w stanie zagrożenia wojną

Zagrożenie w warunkach użycia polskich sił zbrojnych na froncie zewnętrznym

Licząc się z przyjęciem przez Polskę w przyszłości nowych zobowiązań koalicyjnych - być może o charakterze systemu bezpieczeństwa zbiorowego, należy przewidzieć możliwość wydzielania jednostek Wojska Polskiego do działania poza granicami kraju, w warunkach konfliktu zbrojnego i wojny regionalnej.

Wykonanie przez Polskę zobowiązań o takim charakterze, będzie prawdopodobnie przyczyną powstania zagrożeń uderzeniami środków napadu powietrznego, zarówno w stosunku do sił zbrojnych bezpośrednio zaangażowanych w konflikt, jak i w stosunku do terytorium państwa.

Obiektami uderzeń SNP, oprócz samego kontyngentu wojskowego mogą być obiekty położone na terytorium kraju: w pierwszej fazie trwania konfliktu- elementy infrastruktury terenowej, których zniszczenie może wywołać w społeczeństwie stany paniki; w drugiej fazie konfliktu - może dojść do uderzeń mających charakter spektakularny, a więc przede wszyskim na ośrodki życia politycznego i kulturalnego, o dużej gęstości zaludnienia. Potencjał, jaki może być użyty w takiej sytuacji, będzie stosunkowo nieduży, do kilku-kilkunastu samolotów, ale skutki fatalne dla Polski.Należy mieć na uwadze możliwość wykonania manewru częścią sił OPRP do tworzenia stref osłony przed zagrożeniem z określonych kierunków.

Stosunkowo małe zagrożenie wykonaniem uderzeń rakietami skrzydlatymi i balistycznymi w terytorium Polski nie wymaga

określenia w najbliższym czasie potrzeb posiadania przez Polskę systemów antyrakietowych.

Zagrożenie w warunkach konfliktu lokalnego

Analiza i ocena prognozowanych zagrożeń RP jednoznacznie wskazują, że zasadniczą formą militarnego zagrożenia RP będzie prawdopodobnie lokalny (ograniczony) konflikt zbrojny.

W warunkach Polski najbardziej prawdopodobny jest przygraniczny konflikt lądowy lub morski. Rejonami szczególnie narażonymi na wybuch konfliktu lokalnego są wschodnie i zachodnie obszary przygraniczne.

Nie można wykluczyć możliwości jednoczesnego zaistnienia sytuacji konfliktowej na granicy wschodniej i zachodniej.

Powstanie sytuacji konfliktowej nie będzie prawdopodobnie zaskoczeniem dla żadnej ze stron. Stan zagrożenia będzie narastał stopniowo. W tym okresie prawdopodobne są naruszenia przestrzeni powietrznej Polski - zarówno samolotami, jak i środkami bezpilotowymi - prowadzącymi rozpoznanie lub prowokowanie incydentów zbrojnych.

Agresor będzie prawdopodobnie dążył do prowokowania systemu OP w rejonie konfliktu, aby utrzymać go w ciągłym napięciu, rozpoznać, zmęczyć i w konsekwencji uśpić jego czujność. Metodą w osiąganiu tego celu może być ciągłe utrzymywanie w powietrzu, w strefie przygranicznej, do klucza samolotów, a po stwierdzeniu osłabienia czujności systemu OP RP - gwałtowne, płytkie wtargnięcie w przestrzeń powietrzną Polski. Czas przebywania w tej przestrzeni nie będzie dłuższy niż kilka - kilkadziesiąt minut.

Wybuch konfliktu - prawdopodobnie - nastąpi z zaskoczenia i związany będzie z gwałtownym wzrostem intensywności działania SNP. W okresie tym SNP będą wykonywały następujące główne zadania:

- zniszczenia i obezwładnienia stacjonarnych elementów systemu OP, rozlokowanych bezpośrednio w rejonie konfliktu[2];

---

2 Za główne kryterium wyznaczania strefy konfliktu należy uznać możliwości stron w zakresie głębokości prowadzenia ognia

- transportu powietrznego, głównie śmigłowcowego, ogólnowojskowych grup szturmowych do opanowania newralgicznych obiektów rejonu. Do wykonania tego zadania może być zaangażowanych do kilkudziesięciu śmigłowców transportowych;

- zadanie bezpośredniego wsparcia wojsk może wykonywać do kilkudziesięciu samolotów wsparcia i kilkunastu śmigłowców bojowych oraz bezpilotowe środki przyszłościowych generacji;

- prowadzenie rozpoznania podejmowanych przez Polskę przedsięwzięć obronnych - zarówno co do skali i charakteru, jak i miejsca i czasu. Ważną rolę - w omawianej fazie konfliktu - może odegrać lotnictwo myśliwskie. Nie jest wykluczone, że nad obszarem powietrznym rejonu konfliktu może dojść do walki powietrznej angażującej, po każdej ze stron, do kilkudziesięciu samolotów.

Należy przypuszczać, że użycie SNP w początkowej fazie konfliktu będzie miało charakter rozważny, z uwagi na niechęć każdej ze stron do eskalacji konfliktu. Użycie SNP w niekontrolowanej liczbie i skali mogłby być przesłanką niezamierzonego przejścia do stanu wojny totalnej. Dlatego mało prawdopodobne - w tym etapie - jest wykonywanie przez przeciwnika uderzeń SNP na obiekty położone w głębi kraju.

Po osiągnięciu głównych celów, agresor prawdopodobnie będzie dążył do zamrożenia działań poprzez unikanie bezpośrednich starć i prowadzenie wybitnie defensywnych działań. W konsekwecji, osłona lotnictwem myśliwskim zostanie cofnięta w głąb terytorium przeciwnika, a śmigłowce używane będą głównie jako przeciwpancerne oddziały zaporowe. Prawdopodobnie wzrośnie intensywność działania śmigłowców transportowych. Za ich pomocą przeciwnik będzie uzupełniał środki materiałowe, luzował pododdziały i prowadził ewakuację sprzętu i ludzi.

Każda próba przejęcia inicjatywy przez nasze wojska w rejonie konfliktu, w celu odzyskania utraconego terenu, może być powodem gwałtownego wzrostu zagrożenia uderzeniami SNP w głąb terytorium kraju. Skala uderzeń będzie ograniczona, a celem będą obiekty, których zniszczenie lub obezwładnienie może wywołać znaczne negatywne skutki gospodarcze lub polityczne i w konsekwencji

---

zasadniczą masą dysponowanych środków.

zmusić Polskę do ustępstw.

Ważne - w prowadzeniu oceny zagrożeń powietrznych w warunkach konfliktu - jest spostrzeżenie, że potencjał SNP - bez względu na zadane mu straty - utrzymywać się może przez dłuższy czas na stałym poziomie, bowiem jego zdolność bojowa prawdopodobnie odtwarzana będzie kosztem całych sił zbrojnych przeciwnika.

Konflikt ograniczony niesie zatem określone wyzwania dla OPRP:

- w okresie pokoju należy skupić wysiłek finansowy i organizacyjny na budowaniu silnych systemów OP w rejonach zagrożonych konfliktami;
- należy dysponować silnymi manewrowymi środkami OP szybkiego reagowania, zdolnymi do wzmocnienia lub uzupełnienia cywilnych organów OP i stacjonujących w rejonie konfliktu jednostek wojskowych;
- na szczeblu centralnym konieczne jest posiadanie realnych planów wykonania manewru operacyjnego elementami OP RP w sposób umożliwiający izolowanie strefy powietrznej rejonu konfliktu od pozostałej przestrzeni powietrznej RP;
- celoe jest zorganizowanie i utrzymanie na szczeblu centralnym odwodu OP zdolnego do utworzenia strefy osłony pomiędzy rejonem konfliktu a pozostałą częścią kraju;
- w sytuacji wybuchu zbrojnego konfliktu lokalnego należy przewidywać możliwość jego eskalacji do stanu wojny angażującej cały potencjał obronny Polski - będzie to niewątpliwie przypadek skrajny, ale możliwy.

Zagrożenie powietrzne w stanie wojny

OP waży tyle w systemie obronnym państwa na ile ważące u przeciwnika są SNP w całym jego arsenale rażenia. Z tezy tej wynika, że jeśli dominującym zagrożeniem dla RP będzie zagrożenie w wymiarze lądowym, to OP RP po prostu nie będzie odgrywała znaczącej roli w takim konflikcie (podobnie do OP państw sprzymierzonych w konflikcie wokół Zatoki Perskiej).

Obecnie SNP stanowią znaczący potencjał rażenia prawie u wszystkich naszych obecnych sąsiadów (z wyjątkiem Litwy).

Ponadto, należy zwrócić uwagę, że udział ŚNP w porażeniu ogniowym poszczególnych sił zbrojnych jest zróżnicowany. Udział ten wynosi od 25 - 30 % w siłach zbrojnych o stopniu nowoczesności porównywalnym z naszą armią, poprzez ok. 35 % w siłach zbrojnych powstałych po transformacji Armii Radzieckiej, do ponad 50 % w najnowocześniejszych armiach świata.
Zatem konkretną wielkość zagrożenia powietrznego RP można rozpatrywać tylko w aspekcie zidentyfikowanego podmiotu agresji.

Obecnie prawie wszyscy nasi sąsiedzi dysponują wystarczającym potencjałem ŚNP do obezwładnienia naszego systemu obronnego. (w sposób podoby do zastosowanego przez państwa sprzymierzone w konflikcie nad Zatoką Perską). Zatem współcześnie, w obecnych uwarunkowaniach RP, należy nadać odpowiednio znaczącą rangę OP RP w jej systemie obronnym, albowiem tylko środkami napadu powietrznego nasi sąsiedzi są w stanie w ciągu kilku dni zdemontować nasz cały system obronny (bez przeciwdziałania z naszej strony OP).

Dotychczasowy udział ŚNP w wojnach nieograniczonych wskazuje, że w wojnie przeciwko Polsce ewentualny agresor użyje ŚNP prawdopodobnie następująco:
- poprzedzą one uderzenie wojsk lądowych i marynarki wojennej;
- ich użycie będzie powiązane z walką radioelektroniczną;
- zasadniczym celem pierwszych uderzeń ŚNP będzie sparaliżowanie dowodzenia systemem obronnym RP i wywalczenie przewagi w powietrzu;
- pierwsze uderzenia wykonywane będą z zaskoczenia w formie uderzeń zmasowanych ;
- użycie ŚNP będzie zawsze koncentrowane na realizacji głównych zadań wojny (operacji, walki);
- należy oczekiwać wystawienia przeciwko Polsce potencjału ok. 600-800 samolotów i 200-300 śmigłowców.

2. KONCEPCJA OBRONY POWIETRZNEJ RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Z doktrynalnych założeń strategiczno-militarnych wynika, że nasze siły zbrojne powinny być przygotowane w przyszłości, przede wszystkim, do prowadzenia operacji obronnej na terytorium kraju. Oznacza to konieczność ścisłego powiązania działań wszystkich rodzajów sił zbrojnych i wojsk. Dotyczy to zwłaszcza obrony powietrznej, w którą zaangażowane są właśnie wszystkie rodzaje sił zbrojnych, organy pozamilitarne oraz paramilitarne.
Bardzo istotne znaczenie ma tu dostosowanie zadań i priorytetów do głównych kierunków zagrożeń, wynikających z rozwoju sytuacji polityczno-militarnej oraz koordynacja sposobów prowadzenia walki.
W momencie wybuchu wojny główny wysiłek uderzeń z powietrza skupi się przede wszystkim na obiektach wojskowych. Ocenia się, że byłyby nimi głównie SD, wojska lądowe, elementy systemu OP, samoloty i śmigłowce na lotniskach oraz system dowodzenia wojskami, a także szeroko rozumiany system logistyczny. Natomiast ośrodki administracyjno-gospodarcze mogą być wówczas wręcz oszczędzane[3] (w odróżnieniu od konfliktu ograniczonego, w którym partykularne cele doraźne mogą być osiągane właśnie poprzez terroryzowanie ludności cywilnej uderzeniami z powietrza na duże skupiska ludności[4]).
Założenia teoretyczne oraz doświadczenia ostatnich lat wskazują wyraźnie, że zasadą stało się rozpoczęcie nieograniczonej wojny od walki o panowanie w powietrzu - od popularnie nazywanej "wojny powietrznej".
W państwach, które przyjęły wyraźnie obronny charakter doktryny militarnej rodzi się problem "przetrwania" pierwszych uderzeń z powietrza (z reguły gwałtownych i zmasowanych), zachowania infrastruktury sił zbrojnych i państwa oraz zdolności do wykonania skutecznych przeciwuderzeń. W związku z tym, że

---

[3] Taki scenariusz zagrożeń wynika przede wszystkim z ostatniego konfliktu nad Zatoką Perską.

[4] Takiego scenariusza zagrożeń dostara obecny konflikt w Jugosławii.

pierwsza operacja powietrzna może być krótką i decydującą fazą wojny, OP powinna spełniać baradzo wysokie wymagania.
Innego natomiast wymiaru nabiera użycie ŚNP w konflikcie ograniczonym. W konflikcie o takim charakterze należy spodziewać się sukcesywego narastania nasycenia konfliktu wszystkimi środkami walki, w tym ŚNP.

2.1. Wymagania, cel i zadania

Jaka wobec tego powinna być obrona powietrzna prowadzona na terytorium kraju?
Badania wykazały, że współcześnie OP powinna spełniać pięć głównych wymagań:
1. Powinna być okrężna, w sensie możliwości oddziaływania na zagrożenie niesione z każdego kierunku.
2. Powinna być elastyczna, zapewniająca zdolność do szybkiej koncentracji wysiłku na kierunkach oraz w miejscach i czasie wynikających z rozwoju sytuacji polityczno-militarnej. Oznacza to jej wysoką manewrowość.
3. Powinna być głęboko urzutowana, zapewniająca ciągłość oddziaływania na ŚNP na całej głębokości obrony - praktycznie od granic państwa aż do obiektów położonych w głębi kraju.
4. Powinna ją cechować wysoka gotowość, ponieważ wszystkie siły i środki OP muszą być przygotowane do skoncentrowanego użycia już w momencie rozpoczęcia wojny, w celu skutecznego odparcia pierwszych zmasowanych uderzeń ŚNP.
5. Powinna być odporna na destrukcyjne działanie przeciwnika (żywotna).

Najogólniej ujmując, OP RP będąca częścią systemu obronnego RP powinna realizować w okresie pokoju następujące zadania:
- ostrzegania i stałego informowania władz państwowych i wojskowych o aktywności lotniczej państw ościennych i ewentualnych działaniach prowadzonych w pobliżu naszych granic;
- zapewnienia bezpieczeństwa powietrznego państwa, w celu ochrony integralności obszaru powietrznego, przez reagowanie na każdy przelot niosący ze sobą ewentualne zagrożenia, tzn.

przelot nieznany lub niezgodny z ogólnie przyjętymi zasadami i przepisami;

- kontroli ruchu powietrznego, głównie w zakresie przestrzegania norm i zasad , koordynacji wojskowego ruchu powietrznego z cywilnym ruchem powietrznym i lotami doświadczalnymi;

- poszukiwania i ratownictwa, w tym organizowania współdziałania operacyjnego zespołów poszukiwań zaginionych samolotów i ratownictwa lotniczego na terytorium Polski.

Podczas wojny główne zadania OP RP powinny obejmować:

a. Uniemożliwienie agresorowi wywalczenia przewagi w powietrzu oraz dążenie do uzyskania takiej przewagi (jako zadanie priorytetowe w początkowym okresie wojny).

b. Osłonę wojsk prowadzących operację obronną (w okresie rozwinięcia, w czasie przegrupowania, w rejonach zgrupowań i prowadzenia operacji) jako zadanie priorytetowe w następnych okresach.

c. Osłonę obiektów logistycznych, mających istotne znaczenie dla funkcjonowania sił zbrojnych i prowadzenia operacji.

d. Osłonę obiektów mających istotne znaczenie dla trwałości systemu obronnego RP.

Charakter i treść zadań bojowych wojsk w OP będą się zmieniać w zależności od rozwoju sytuacji strategiczno - operacyjnej i warunków działań. Zgodnie z założeniami doktrynalnymi, na plan pierwszy wysuwają się zadania przeciwstawienia się wywalczeniu przewagi w powietrzu przez stronę przeciwną oraz osłony obiektów wojskowych i wojsk prowadzących operację obronną na własnym terytorium.
Ponadto, do obiektów strategicznie najważniejszych zaliczane są: stolica państwa, ośrodki (zakłady) przemysłu obronnego, system energetyczny i obiekty komunikacyjne.

Z punktu widzenia charakteru zadań OP, jednym z najważniejszych i najtrudniejszych problemów będzie umiejętne łączenie osłony obiektów pozamilitarnych, ale mających istotne znaczenie dla funkcjonowania całego systemu obronnego państwa z osłoną wojsk lądowych prowadzących operację obronną oraz osłoną własnego lotnictwa uderzeniowego nad terytorium przeciwnika.

2.2. Potencjał bojowy

Utrzymanie przez okres kilkudziesięciu dni (do kalkulacji przyjęto okres 30 dniowy) skutecznego systemu obronnego wymaga wyposażenia OP RP w[5]:

- lotnictwo myśliwskie - ok. 220 samolotów (w tym ok. 60-70 samolotów przechwytujących oraz 150 - 160 samolotów wielozadaniowych, wspierających OP w sytuacjach krytycznych);
- zestawy rakiet Z-P średniego zasięgu - 35 - 40 zestawów (baterii);
- zestawy rakiet małego zasięgu Z-P - 40 zestawów (baterii);
- zestawy rakiet bliskiego zasięgu Z-P - 42 - 52 zestawów (bat);
- przenośne zestawy rakiet - ok. 5000 szt;
- przeciwśmigłowcowe zestawy rakietowo-artyleryjske - 420-440 zestawów (szt);
- armaty plot małego kalibru - 500 - 520 szt;
- zestawy WRE - 50 - 60 szt.

Ponadto, należy zgromadzić zapasy lub dysponować możliwościami produkcyjnymi w wysokości:

- rakiet średniego zasięgu - 6200-6600 szt.;
- rakiet małego zasięgu - 7200-7300 szt.;
- rakiet bliskiego zasięgu - 10000-11000 szt.;
- przenośnych rakiet - 75 000 szt.;
- amunicji plot 15 jo.

---

[5]Konstruując model docelowy OP RP powinniśmy odnosić go do potencjału ŚNP, uwzględniającego ich perspektywiczne walory techniczne. Jednak bez precyzyjnego określenia horyzontu czasowego wdrożenia projektu jest to niezmiernie trudne. Dlatego minimalizując ewentualne błędy oraz kierując się założeniem, że istniejący wyścig broni ofensywnych i defensywnych prowadzi w rezultacie do względnej równowagi między nimi założyliśmy, że określimy potrzebny potencjał OP w oparciu o dysponowany obecnie w naszych siłach zbrojnych sprzęt, uwzględniając również z drugiej strony obecny, a nie przyszłościowy stan techniki ŚNP.

2.3. Sposób realizacji zadań

Ze względu na usytuowanie RP, jej kształt i obszar, możliwości współczesnych ŚNP (głównie zwiększający się zasięg środków rażenia) oraz inne uwarunkowania współczesnej walki zbrojnej, najbardziej adekwatnym sposobem prowadzenia obrony powietrznej w skali operacyjnej jest obrona strefowa. Głównym założeniem takiej OP jest zwalczanie ŚNP po to, aby zmniejszyć ogólny potencjał powietrzny przeciwnika i w konsekwencji wywalczyć przewagę w powietrzu. Ten sposób prowadzenia OP tylko pośrednio związany jest z konkretnymi obiektami osłony, a prowadzony jest przede wszystkim lotnictwem myśliwskim, rakietami przeciwlotniczymi średniego i małego zasięgu oraz środkami WRE, wspieranymi działaniami lotnictwa myśliwsko-bombowego i rakietami Z-Z.
Formą realizacji strefowej OP byłyby operacje przeciwpowietrzne prowadzone w ramach operacji powietrznych naszych sił zbrojnych.

Nieodłącznym elementem każdej OP, obok strefowej, powinna być bezpośrednia (obiektowa) OP, ukierunkowana na osłonę konkretnych obiektów przed ŚNP atakującymi z małych odległości i wysokości. Za bezpośrednią OP powinien odpowiadać dowódca (odpowiedzialny) każdego obiektu (ZT oddziału, pododdziału, obiektu administracyjnego, przemysłowego, itp).

Umiejętne łączenie strefowej (pośredniej) i bezpośredniej OP jest jednym z podstawowych warunków skuteczności współczesnej OP.

Przy tych założeniach, OP powinna być realizowana przez dwie odrębne i niezależne względem siebie - ale uzupełniające się funkcjonalnie - struktury.
Pierwsza z nich przeznaczona byłaby do prowadzenia operacji przeciwpowietrznych. W jej składzie powinny znaleźć się wszystkie środki i zestawy do tego predysponowane, a więc lotnictwo myśliwskie, zestawy rakietowe Z-P średniego i małego zasięgu, zestawy WRE oraz służba informująca o zagrożeniu powietrznym. Prowadzone przez tę strukturę organizacyjną operacje przeciwpowietrzne byłyby - po uzgodnieniu - wspierane działaniami innych struktur, takich jak jednostki LMB, WRiArt,

grupy specjalne i inne, w ramach operacji powietrznych.
Druga struktura OP miałaby charakter powszechny, tzn. byłaby nieodłączną częścią każdej jednostki (ZO, ZT, oddziału, pododdziału, obiektu) wszystkich rodzajów sił zbrojnych i wojsk, jak również obiektów pozamilitarnych, w zależności od ich potrzeb i możliwości.
W wojskach lądowych i marynarce wojennej, ze względu na specyficzny charakter ich zagrożeń powietrznych, do wypełniania funkcji bezpośredniej OP powinny być powołane oddzielne, wyspecjalizowane struktury organizacyjne, analogiczne do dotychczasowych wojsk OPL. Natomiast mniej ważne obiekty te, które nie muszą dysponować wyspecjalizowanymi jednostkami OP, mogą funkcje bezpośredniej OP wypełniać tylko w ramach powszechnej OP.
Jednostkami rakietowymi średniego i małego zasięgu powinno tworzyć się w OP silną obronę strefową na głównych kierunkach zagrożenia, a w wyjątkowych wypadkach również mogą one być przeznaczone do obrony obiektowej szczególnie ważnych obiektów (na przykład Warszawy). Natomiast LM i środki WRE należy w całości użyć w obronie strefowej, w celu pełnego wykorzystania manewrowości LM i zasięgu bojowego oddziaływania tych dwóch środków.

Dla pełnej realizacji tak ujmowanych sposobów prowadzenia OP konieczne jest posiadanie nowej generacji zarówno naziemnych środków walki, jak i samolotów myśliwskich oraz udoskonalonych środków rozpoznania i dowodzenia.

W wojskach rakietowych powinny to być wyłącznie mobilne, wielokanałowe, odporne na destrukcję przeciwnika oraz skuteczne w każdych warunkach zestawy. Natomiast w lotnictwie myśliwskim - samoloty manewrowe o stosunkowo dużym zasięgu bojowego oddziaływania (długim czasie przebywania w powietrzu) i silnym uzbrojeniu.
Celowe wydaje się utrzymywanie w okresie pokoju zgrupowań naziemnych środków OP (WR) w wybranych rejonach, pozwalających prowadzić skuteczne i w miarę racjonalne ekonomicznie szkolenie i wsparcie logistyczne.

W okresie zagrożenia siły te powinny wykonywać szybki manewr i rozwijać się w obronie strefowej (obiektowej) zgodnie z opracowanymi planami (wariantami) ich użycia lub w zależności od rozwoju sytuacji.

Dysponując małą liczbą naziemnych środków OP (głównie WR), celowo jest ich użyć wyłącznie do obrony bezpośredniej (obiektowej), tworząc w tej sytuacji lotnictwem myśliwskim i środkami WRE strefy na głównych kierunkach zagrożenia. Za podstawowy sposób współdziałania LM i naziemnych środków OP należy przyjąć obecnie podział stref działania. Stanowi on wprawdzie znaczne ograniczenie swobody (przestrzeni) działania lotnictwa myśliwskiego, ale trudno dostrzec inny, bardziej radykalny sposób zapewnienia bezpieczeństwa własnym samolotom. Możliwość zaniechania tego sposobu współdziałania z pewnością spowodują nowoczesne rozwiązania techniczne, dające pełną gwarancję rozróżniania własnych samolotów i przeciwnika przez naziemne środki OP. Wówczas podział stref działania nie będzie już konieczny.

Dostarczanie informacji o zagrożeniu powietrznym oraz informowanie wszystkich zainteresowanych o sytuacji powietrznej powinno być jednolite w skali całego systemu obronnego państwa. Powołana do tego "służba informacyjna" powinna mieć konkretnie sprecyzowane wymagania informacyjne co do ich formy i treści. Wymagania te powinny obejmować przede wszystkim: przestrzeń odpowiedzialności informacyjnej, czasową ciągłość informacyjną, identyfikowane parametry obiektów powietrznych, sposób kodowania informacji oraz ich dostępność.
Każdy potencjalny odbiorca informacji (jednostka specjalistyczna OP, każda inna jednostka wojskowa czy jakikolwiek organ cywilny) powinien decydować o skali, zasięgu i liczbie parametrów odbieranych informacji. Jeżeli dostarczana, standaryzowana informacja nie zadawala specyficznego odbiorcy, wówczas powinien dysponować on swoimi uzupełniającymi środkami rozpoznania.

W okresie pokoju

Za nadzór całej przestrzeni powietrznej RP oraz kierowanie ruchem lotniczym powinny ponosić odpowiedzialność organy

cywilne. Analogiczne organy wojskowe, w ramach szkolenia, kierowałyby ruchem wojskowych obiektów powietrznych, po uprzednim zgłoszeniu i uzyskaniu zgody na przelot od odpowiednich służb cywilnych.
Prowadzenie ćwiczeń z wojskami stanowiłoby podstawę do wyłączania obszaru przestrzeni powietrznej ćwiczeń z powszechnego użytkowania.
SP powinny wydzielić niezbędne siły LM do pełnienia dyżurów, według centralnego planu, w sposób umożliwiający interwencję w całej przestrzeni RP. Informacje o sytuacji powietrznej zbierane zawsze na CSD z organów cywilnych oraz wojskowych stanowiłyby podstawę decyzyjną o podjęciu działań zbrojnych przeciwko naruszycielom przestrzeni powietrznej RP.

Postulowany zakres zadań do wykonania przez OP RP w okresie pokoju wymaga radykalnych zmian w stanie dotychczasowego zorganizowania OP. Istotą tych zmian byłoby stopniowe "ucywilnienie" OP. Proponujemy aby partnerem wojska, głównie jednostek radiotechnicznych oraz odpowiednich organów dowodzenia OP, był cywilny nadzór i kontrola ruchu powietrznego, cywilne systemy łączności i zaopatrzenia.
Wprowadzenie do OP RP elementów spoza sił zbrojnych byłoby pierwszym działaniem zrywającym z praktyką stania na straży naszej suwerenności RP w pełnej gotowości sił zbrojnych - stan taki uznajemy za relikt okresu zimnej wojny.
Głównie dlatego uznajemy ograniczanie ilości dyżurów "ogniowych" pełnionych przez WLOP w okresie pokoju za działania pożądane.

Przekonani jesteśmy, że cywilno-wojskowa ochrona powietrznych granic Polski zwiększy poczucie bezpieczeństwa wśród użytkowników przestrzeni powietrznej. Jednocześnie przez to, że będzie musiała ściśle współpracować z systemami nadzoru, kontroli i prewencji przestrzeni powietrznej państw sąsiednich, ma szanse być zalążkiem - rozwiązaniem modelowym - dla europejskiego systemu zbiorowego bezpieczeństwa.

W okresie zagrożenia i konfliktu zbrojnego

Dowodzenie wszystkimi organami i środkami cywilnymi oraz wojskowymi OP przejmują odpowiednie wojskowe organy dowodzenia.

Stosownie do planów operacyjnego rozwinięcia, poszczególne jednostki OP przystępują do ich realizacji, osiągając gotowość bojową.

Odpowiednie służby informacyjne powinny ciągle informować naczelne władze i zainteresowane organy dowodzenia sił zbrojnych o stopniu zagrożenia powietrznego.

Wraz z rozpoczęciem agresji, siły zbrojne zmierzają w zakresie OP do uniemożliwienia przeciwnikowi wywalczenia przewagi w powietrzu, poprzez blokowanie zagrożonych kierunków oraz wsparcie OP uderzeniami LMB na SNP i ich infrastrukturę na ziemi.

Wojska lądowe, marynarka wojenna oraz wojska obrony regionalnej osłaniają wyznaczone obiekty, nie dopuszczając do utraty ich zdolności bojowych w wyniku oddziaływania SNP.

Dla pełnej realizacji tak ujmowanych sposobów prowadzenia OP konieczne jest posiadanie nowoczesnych środków walki, w tym szczególnie rozpoznania i dowodzenia oraz nowej generacji - zarówno naziemnych środków walki, jak i samolotów myśliwskich.

2.4. Struktury organizacyjne

W zakresie rozdysponowania określonego (dysponowanego) potencjału OP w strukturach sił zbrojnych, istnieją obecnie trzy rzeczowe możliwości :

- ściśle integrować OP z wojskami lądowymi, poprzez podporządkowanie wszystkich środków walki OP dowódcom OW;
- ściśle integrować OP z siłami powietrznymi, poprzez utrzymanie struktury WLOP (SP) i podporządkowanie jej większości środków OP;
- integrować funkcjonalnie, pod kierunkiem Inspektora OP, działalność wszystkich środków OP, ale rozmieszczonych we wszystkich strukturach sił zbrojnych wg. kryterium wypełnianych zadań.

Za pierwszym rozwiązaniem przemawia priorytet nadany wojskom lądowym w naszej doktrynie obronnej. Rozwiązanie to niewątpliwie umożliwi ścisłe zintegrowanie walki zbrojnej prowadzonej w przestrzeni powietrzno- lądowej, ale przede wszystkim służyć

będzie interesom wojsk lądowych.

Drugie rozwiązanie zapewnienia uofensywnienie OP poprzez stworzenie możliwości uzupełniania jej działaniami lotnictwa uderzeniowego, a także zapewni wyższy stopień bezpieczeństwa całości lotnictwa własnego.

Trzecie rozwiązanie jest obecnie powszechne w większości czołowych państw także w NATO, do którego chcemy przystąpić, poza tym zapewnia ono największą elastyczność działań.

W zakresie koordynowania OPRP na szczeblu centralnym, istnieją trzy możliwe rozwiązania:

1. Powołanie w Szt. Gen. pionu (Inspektoratu OP i Lotnictwa), koordynującego całą OPRP oraz działalność SP.

2. Powołanie w każdym z trzech pionów organizacyjnych Szt. Gen. odpowiednich komórek organizacyjnych OP i lotnictwa.

3. Utrzymanie dotychczasowych rozwiązań, tzn. w Szt. Gen. w poszczególnych pionach organizacyjnych utrzymać komórki odpowiedzialne za OPL wojsk lądowych. Natomiast w dowództwie WLOP i mar. woj. powołać po trzy analogiczne jak w Szt. Gen. piony organizacyjne, tzn. operacyjny, szkolenia i logistyczny.

Trzecie rozwiązanie, jako że dezintegruje OP strukturalnie i funkcjonalnie oraz ma najwięcej mankamentów - zdecydowanie należy odrzucić.

Za drugim rozwiązaniem przemawia czytelność całej struktury Szt. Gen., opartej na trzech podstawowych pionach funkcjonalnych, obejmujących swym zasięgiem całość sił zbrojnych.

Pierwsze rozwiązanie jest zdecydowanie najlepsze z punktu widzenia OP, albowiem kumuluje w jednej komórce organizacyjnej wszelkie kompetencje w obszarze OP. Ze względu na wagę OP w obecnym i przyszłym systemie obronnym RP skumulowanie to praktycznie następuje na najwyższym szczeblu - Inspektora OP i Lotnictwa, bezpośrednio podległego ND. Ponadto, IOP byłby kompetentnym organem w planowaniu i koordynowaniu wszelkich operacji powietrznych, w tym przeciwpowietrznych.

Kierując się przedstawionymi wcześniej założeniami, określony powyżej potencjał OP proponujemy organizacyjnie ująć w następującą strukturę :

- naczelny organ dowodzenia OP RP - Inspektorat OP, podległy ND, sprawujący nadzór nad wszystkimi rodzajami SZ w zakresie OP;
- docelowo dwie strefy OP, przejściowo trzy - na bazie obecnych KOP, realizujące operacje powietrzne. Każda strefa dysponowałaby kilkoma oddziałami (dywizjonami) rakietowymi, 1 - 2 eskadrami LM oraz 3 - 4 Ośrodkami Wykrywania Naprowadzania i Ostrzegania;
- ponadto, w podporządkowaniu centralnym byłyby: Powietrzny Ośrodek Wykrywania i Naprowadzania oraz Ośrodek Radioelektroniczny;
- poszczególne ZO, ZT, oddziały i pododdziały wszystkich rodzajów wojsk dysponowałyby oddziałami i pododdziałami przeciwlotniczymi do realizacji zadań ich osłony, podporządkowane dowódcom tych ZO, ZT i oddziałów.

Struktury organizacyjne przedstawione zostały na rys.1 i 2

2.5. Rozpoznanie

Przyszłościowe rozwiązania dotyczące rozpoznania w obronie powietrznej RP należy oprzeć na istniejącychi perspektywicznych,zintegrowanych w swym działaniu, siły rozpoznania. Powinny to być siły rozpoznania radioelektronicznego, radiolokacyjnego i wzrokowo - technicznego, rozmieszczone na ziemi, morzu i w powietrzu.
Siły te powinny tworzyć rodzaj wojsk - wojska rozpoznania - zorganizowane w oddziały i pododdziały rozpoznania. Naziemne elementy rozpoznania radioelektronicznego, radiolokacyjnego, radiolokacji pozahoryzontalnej i multistatycznej rozmieszczać należy na całym obszarze RP, ze szczególnym uwzględnieniem rejonów przygranicznych, tworząc komórkową sieć ośrodków (pododdziałów, oddziałów) rozpoznania. Powietrzne elementy rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego rozmieszczać należy w strefach dyżurowania, w głębi obszaru powietrznego RP, na prawdopodobnych kierunkach zagrożenia uderzeniami SNP.
Nawodne elementy rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego MW, operacyjnie podporządkowane wojskom OP, rozmieszczone powinny być w pasie przybrzeżnym na prawdopodobnych kierunkach zagrożenia uderzeniami SNP.

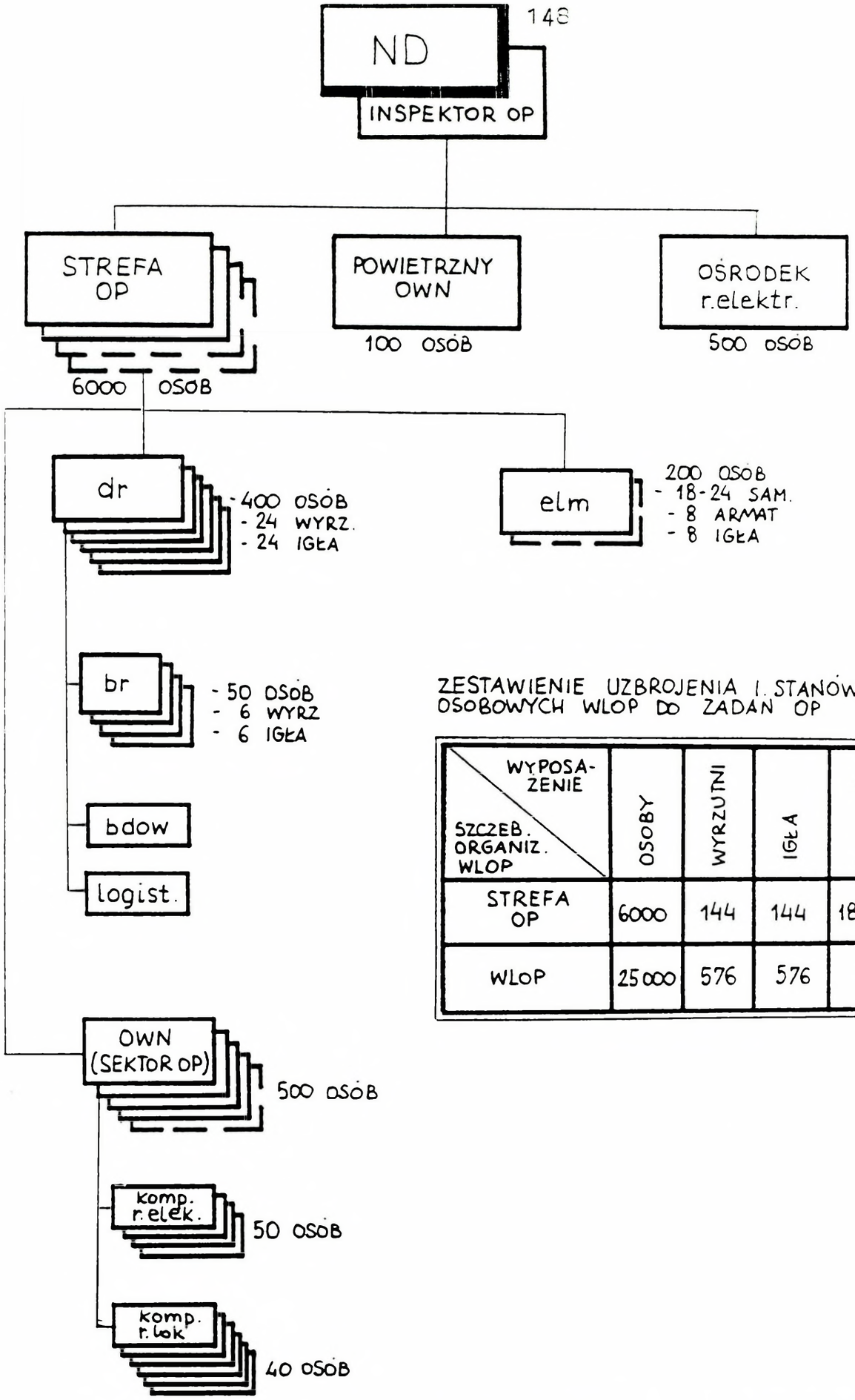

ZESTAWIENIE UZBROJENIA I STANÓW OSOBOWYCH WLOP DO ZADAŃ OP

SZCZEB. ORGANIZ. WLOP \ WYPOSAŻENIE	OSOBY	WYRZUTNI	IGŁA	SAMOLOT.
STREFA OP	6000	144	144	18-36
WLOP	25000	576	576	72

Rys.1. Propozycje struktur organizacyjnych i uzbrojenia WLOP do zadań OP

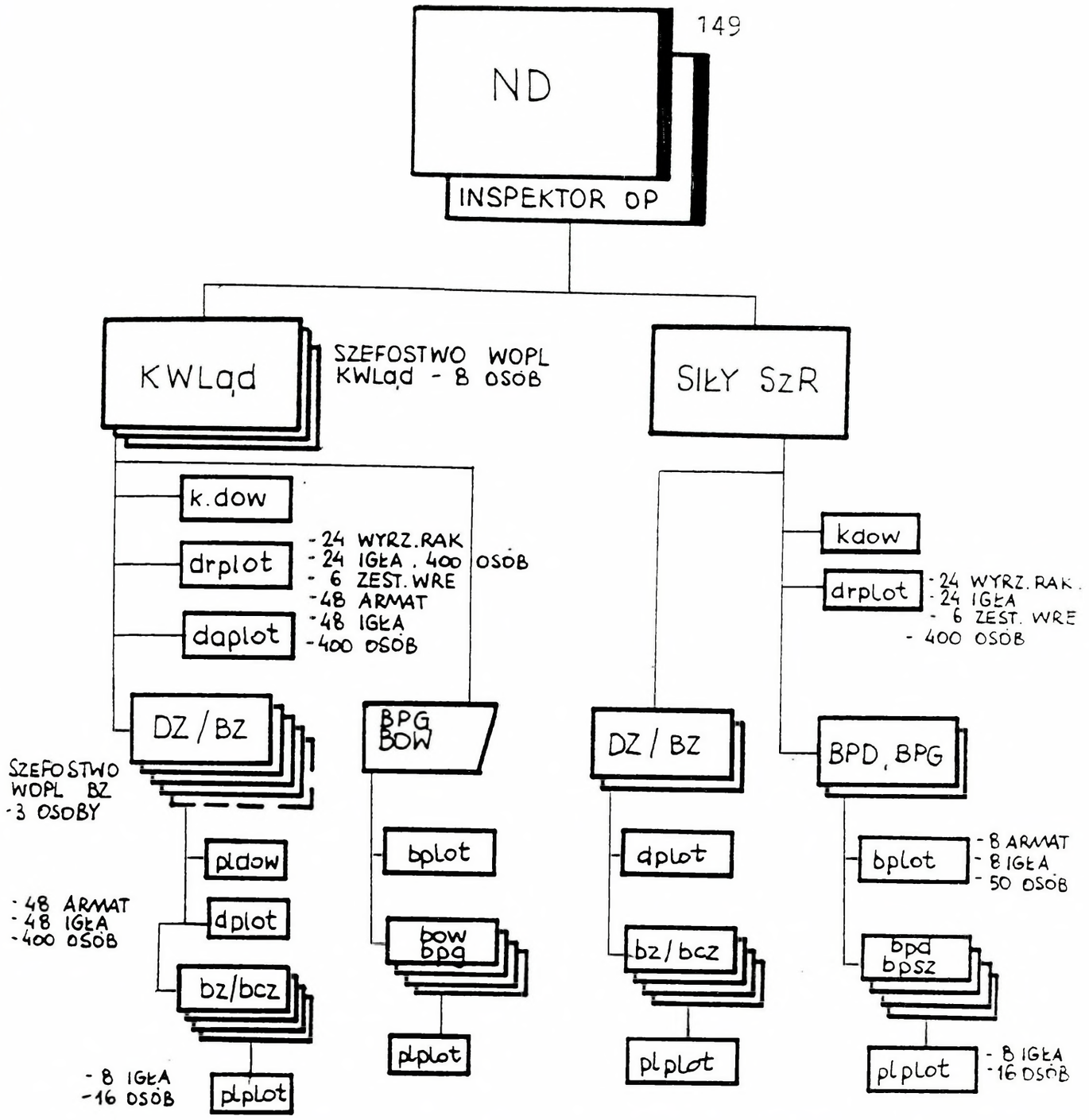

ZESTAWIENIE UZBROJENIA I STANÓW OSOBOWYCH WOPL

	OSOBY	WYRZ. RAK.	IGŁA	ARMATY	ZESTAW WRE
BATALIONY WSZYSTKIE	16		8		
BRYGADY OW, PG, PD, PS	115		40	8	
DZ / BZ	470		80	48	
SIŁY SZYBKIEGO REAGOW.	1100	24	194	64	6
KWLąd	3265	24	512	296	6
WOJSKA LĄDOWE	14160	120	2232	1248	30

Rys.2. Propozycje struktur organizacyjnych i uzbrojenia WOPL WLąd.

Autonomiczne siły i środki rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego innych rodzajów sił zbrojnych i wojsk (OPL MW i WLąd.) rozmieszczać należy w ugrupowaniach bojowych tych wojsk.

We wszystkich jednostkach sił zbrojnych RP należy zorganizować posterunki rozpoznania wzrokowo-technicznego.

W stanie stałej gotowości bojowej rozpoznanie potencjalnego przeciwnika powietrznego oraz zabezpieczenie informacyjne procesu szkolenia wojsk powinny prowadzić tylko wydzielone (dyżurne) siły rozpoznania. W rejonach przygranicznych szczególnie zagrożonych oddziaływaniem SNP strefa rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego UKF powinna zapewnić pełną informację o obiektach od wysokości 50 - 100m, a w głębi obszaru powietrznego RP, w strefie rozpoznania radiolokacyjnego -od 300-500m. Ponadto, siły rozpoznania radioelektronicznego KF będą zdobywały informacje o przeciwniku powietrznym w strefie rozpoznania obejmującej swym zasięgiem ETW. W innych rodzajach sił zbrojnych rozpoznanie przeciwnika powietrznego powinny prowadzić tylko wydzielone siły rozpoznania radioelektronicznego.

W wyższych stanach gotowości bojowej rozpoznanie przeciwnika powietrznego oraz zabezpieczenie informacyjne o sytuacji powietrznej powinny prowadzić wszystkie środki rozpoznania rozmieszczone na ziemi, morzu i w powietrzu, tworząc strefę rozpoznania radiolokacyjnego i radioelektronicznego UKF od możliwie najmniejszej wysokości, obejmującą swym zasięgiem całe terytorium RP oraz rejony przygraniczne na operacyjną głębokość rozwinięcia wojsk przeciwnika, a także strefę rozpoznania radioelektronicznego KF o głębokości strategicznej.

Wraz z narastaniem gotowości bojowej będzie zwiększać się liczba sił i środków rozpoznania przez organizowanie i rozwijanie dodatkowych stanowisk rozpoznania radioelektronicznego, wysuniętych posterunków radiolokacyjnych, powietrznych i nawodnych posterunków rozpoznania oraz posterunków rozpoznania wzrokowo-technicznego.

Informacje o rozpoznawanych obiektach ośrodki rozpoznania

mogą udostępniać wszystkim decydentom obrony powietrznej, a ponadto w ramach współdziałania sąsiednim ośrodkom (pododdziałom, oddziałom) rozpoznania.

Proponowana struktura organizacyjna jednostek rozpoznania w OP powinna dysponować 12-16 ośrodkami (batalionami) rozpoznania, 4-6 ośrodkami radiolokacyjnymi oraz ośrodkiem radioelektronicznym, prowadzącym rozpoznanie operacyjne w zakresie fal krótkich i łączności satelitarnej.

Ośrodki rozpoznania w składzie: 1-2 kompanie radioelektroniczne, 4-6 kompanii radiolokacyjnych, 1-2 kompanie radiolokacji multistatycznej i 1-2 skrytych posterunków radiolokacyjnych powinny być rozmieszczone w pierwszym rzucie (w rejonach przygranicznych).

Ośrodkom rozpoznania ugrupowanym na prognozowanych kierunkach zagrożenia uderzeniami SNP operacyjnie podporządkowuje się powietrzne posterunki WWiN. We wszystkich ośrodkach rozpoznania organizuje się GAD przeznaczone do zbioru i opracowania informacji napływających z pododdziałów radioelektronicznych. Ośrodkom rozpoznania, rozwiniętym wzdłuż wybrzeża morskiego, operacyjnie podporządkowuje się nawodne posterunki rozpoznania MW.

Każda kompania radiolokacyjna organizuje jeden stały i jeden wysunięty posterunek rozpoznania radiolokacyjnego oraz 1-2 posterunki pozorne. Wysunięte posterunki radiolokacyjne przeznaczone są do prowadzenia rozpoznania radiolokacyjnego obiektów powietrznych wykonujących zadania na małych wysokościach i rozwijane są w wyższych stanach gotowości bojowej. Kompania radiolokacji multistatycznej organizuje 2-3 posterunki nadawcze i 6-8 odbiorczych.

Ośrodki radiolokacyjne składające się z 4-6 kompanii radiolokacyjnych i 1-2 kompanii radiolokacji multistatycznej rozmieszcza się w centralnych rejonach RP i stanowią one drugi rzut jednostek rozpoznania.

W skład ośrodka radioelektronicznego wchodzą: radiowe centrum odbiorcze (stacjonarne) zakresu KF i rozpoznania łączności satelitarnej, grupa analizy danych (GAD), 6-8

posterunkow namierzania radiowego KF oraz pododdziały zakłocen radiowych KF.

W wojskach obrony powietrznej należy zorganizować eskadrę lotnictwa wczesnego wykrywania i naprowadzania. Eskadra ta tworzyłaby od 1 do 3 powietrznych posterunkow WWiN, które operacyjnie podporządkuje się pułkom rozpoznania. Posterunki te przeznaczone są do wykrywania obiektow powietrznych na małych wysokosciach i dalekich podejsciach do granic Rzeczypospolitej Polskiej oraz naprowadzania lotnictwa myśliwskiego na cele powietrzne.

W marynarce wojennej należy zorganizować od 3 do 9 nawodnych posterunkow rozpoznania, przeznaczonych do wykrywania obiektów powietrznych od możliwie najmniejszych wysokosci ich lotu, na prognozowanych kierunkach nalotu SNP, które operacyjnie podporządkuje się pierwszorzutowym pułkom rozpoznania, rozwiniętym wzdłuż wybrzeża morskiego.

We wszyskich jednostach OP powinny być zorganizowane posterunki obserwacji wzrokowo-technicznej.

Ponadto, w innych rodzajach wojsk i sił zbrojnych wchodzacych w skład systemu OP (LM, WR, KL - WLOP; OPL WL i MW) znajdują się siły rozpoznania obiektów powietrznych (lotnictwo rozpoznania taktycznego KL, nieetatowe klucze rozpoznawcze plm, RSWP dr WR WLOP, RSWP i RPW OPL, RSWP okrętów MW) przeznaczone do zabezpieczenia informacyjnego działań bojowych tych wojsk, które w sytuacjach szczególnych (obezwładnienia lub zniszczenia elementów rozpoznania OP RP) mogą przekazywać informacje o wykrytych obiektach powietrznych do najbliższych elementów rozpoznania OP RP

Strukturę przestrzenną jednostek rozpoznania OP przedstawiono na rys.3,proponowaną strukturę organizacyjną rozpoznania OP na rys.4.

Dostarczanie informacji o zagrożeniu powietrznym oraz informowanie wszystkich zainteresowanych o sytuacji powietrznej powinno być jednolite w skali całego systemu obronnego państwa. Powołana do tego "służba informacyjna" powinna mieć konkretnie sprecyzowane wymagania informacyjne co do ich formy i treści.

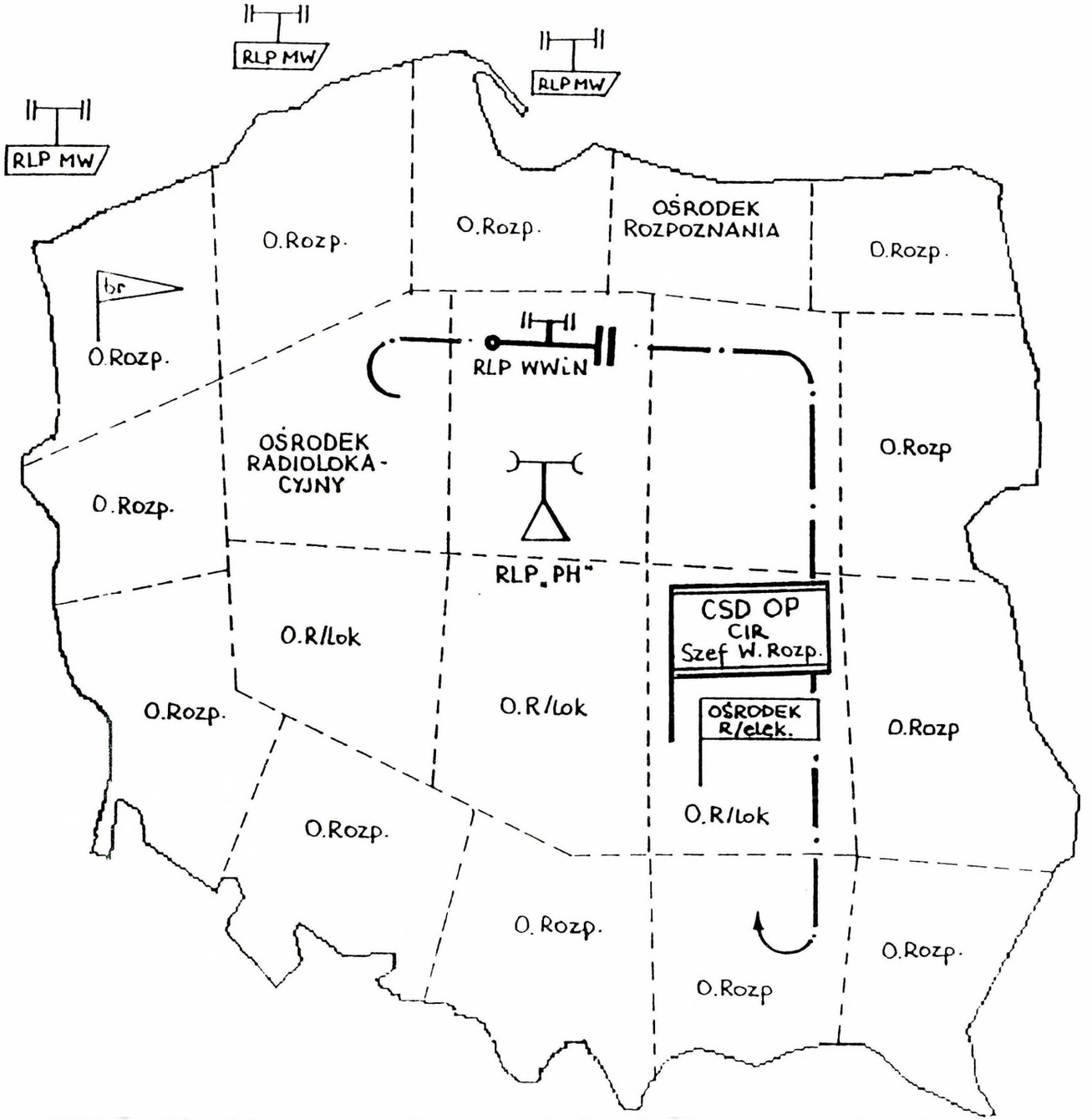

Rys. 3. Struktura przestrzenna jednostek rozpoznania OP

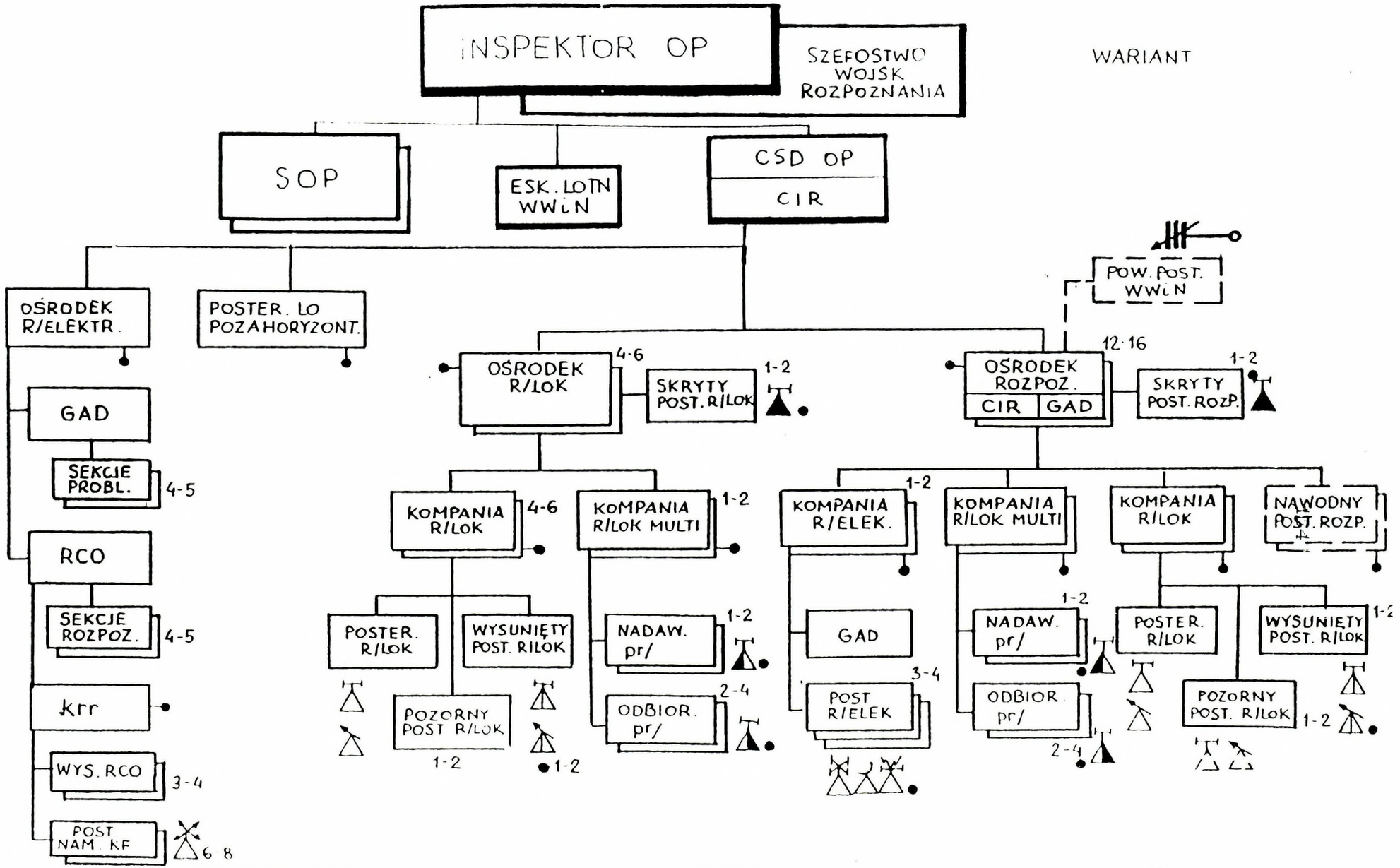

Rys.4. Struktura organizacyjna jednostek rozpoznania OP

Wymagania te powinny obejmować między innymi: przestrzeń odpowiedzialności informacyjnej, czasową ciągłość informacyjną, identyfikowane parametry obiektów powietrznych, sposób kodowania informacji oraz ich dostępność.

Każdy potencjalny odbiorca informacji (jednostka specjalistyczna OP, każda inna jednostka wojskowa czy jakikolwiek organ cywilny) powinien decydować o skali, zasięgu i liczbie parametrów odbieranych informacji. Jeżeli dostarczana, standaryzowana informacja nie zadawala specyficznego odbiorcy, wówczas powinien dysponować on swoimi uzupełniającymi środkami rozpoznania.

2.6. Rakiety i artyleria

Dla skutecznego osiągania celów OP konieczne jest posiadanie nowoczesnych naziemnych środków rażenia zapewniających podjęcie walki ze SNP, w tym o małej skutecznej powierzchni odbicia (również elektronicznie niewidzialnych), w warunkach stosowania pełnej gamy przeciwdziałania elektronicznego, w całym przedziale wysokości (od bardzo małych do dużych) oraz na odległości zapewniającej obronę obiektów na całym terytorium.

W OP potrzebne są naziemne środki rażenia następującej klasy:

a) środki rakietowe:

BLISKIEGO ZASIĘGU:

- przenośne, o zasięgu 6-8 km, wielofunkcyjne (do rażenia zarówno celów powietrznych, jak i naziemnych), samonaprowadzające, posiadające zabezpieczenie przed rażeniem własnych samolotów, inteligentne (po wystrzeleniu samodzielnie wyszukujące cele powietrzne);

-samobieżne, o zasięgu do 10 km, mogące razić zarówno cele powietrzne, jak i naziemne, wielokanałowe, manewrowe, mogące działać w każdych warunkach terenowych i meteorologicznych, autonomiczne (bez potrzeby korzystania ze źródeł zewnętrznych), żywotne, skuteczne, z możliwością łączenia z artylerią;

ŚREDNIEGO ZASIĘGU, mogące razić cele powietrzne do 100 km, manewrowe, skuteczne w każdych warunkach i w stosunku do

wszystkich typów SNP (samoloty, rakiety, bojowe środki kosmiczne), inteligentne;

b) środki artyleryjskie, kalibru 30-40 mm, szybkostrzelne, o dużej celności, wysoce manewrowe, samobieżne, autonomiczne, o zasięgu 6-8 km;

c) środki wysoko skupionej energii, niezawodne, autonomiczne, ekonomiczne.

Naziemne środki rażenia ,w tym głównie środki rakietowe średniego zasięgu, powinny wraz z LM stanowić zasadnicze uzbrojenie wojsk OP.

Aktualnie obowiązujące założenia doktrynalne, proponowana struktura organizacyjna, a także sposób prowadzenia OP wskazują, że w strefie OP konieczne jest posiadanie od trzech do czterech oddziałów rakiet plot. Oddział z kolei powinien w swoim składzie posiadać cztery do sześciu pododdziałów wyposażonych: część w PZR średniego, a część w PZR małego zasięgu.
Strukturę organizacyjną naziemnych środków rażenia wojsk OP przedstawia rys. 5.

Głównym zadaniem tych oddziałów rakietowych powinno być niszczenie SNP przeciwnika na podejściach do bronionego rejonu (kierunku) lub (wyjątkowo) w obronie wybranych, najważniejszych obiektów w strefie OP. Oddziały te nie dopuszczałyby również do rozpoznania i uderzeń z powietrza na obiekty pierwszorzutowe wzdłuż granicy zewnętrznej oraz blokowałyby przelot SNP w głąb obszaru kraju. Część z nich powinna być rozwinięta w gotowości odpowiedniej do zagrożenia, część przygotowana do rozwinięcia bądź wykonania manewru na inny kierunek zagrożenia.

Wojska OPL cechować powinna szczególna zdolność do wykonywania zadań osłony bezpośredniej przed rozpoznaniem i uderzeniami SNP, przez niszczenie SNP w powietrzu środkami

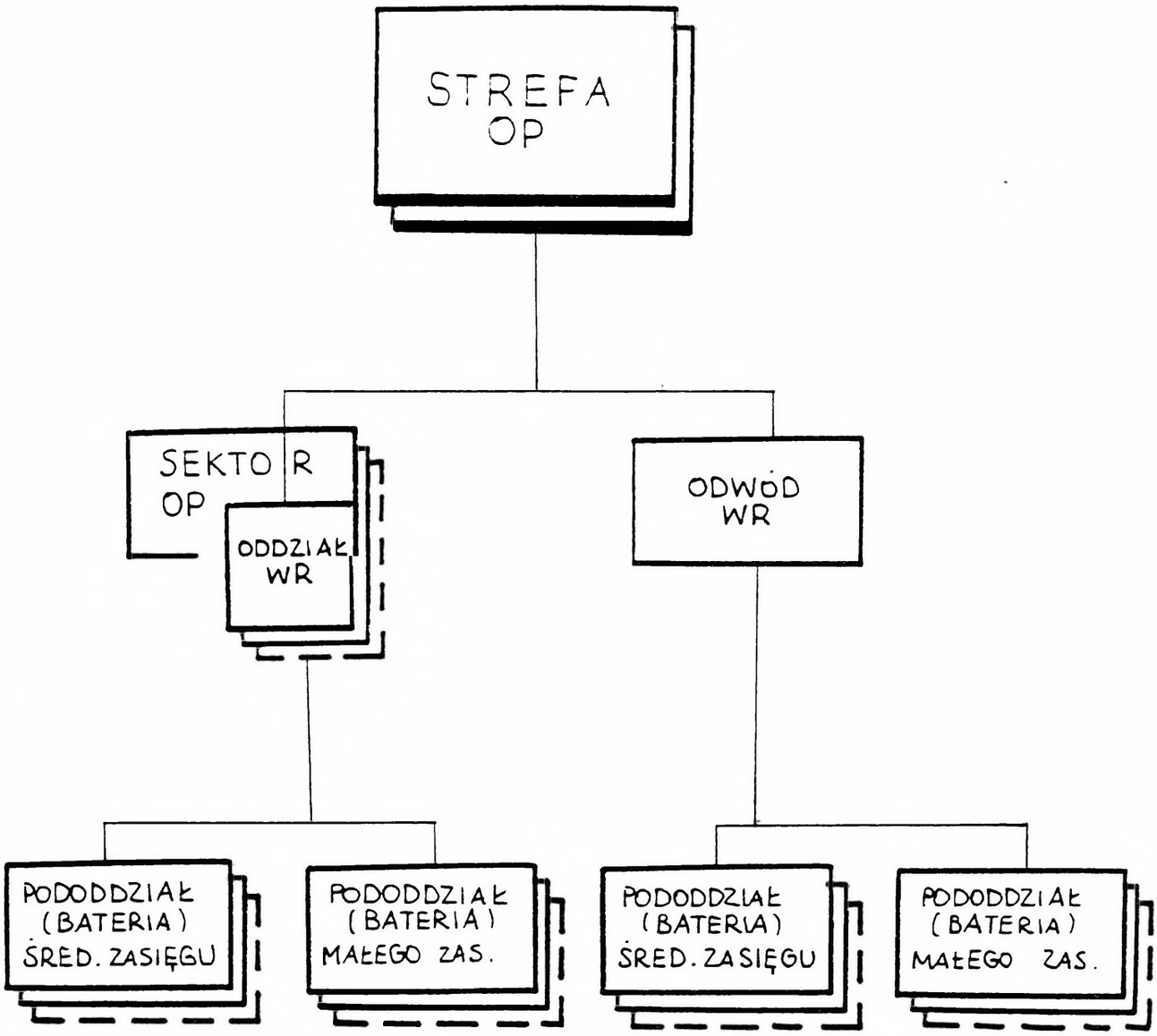

SKŁAD ILOŚCIOWY PODODDZIAŁÓW RAKIETOWYCH

LICZBA				
ODDZ	PODODDZIAŁÓW		ODWÓD - PODOD.	
	Sr. z.	m. z.	Sr. z.	m. z.
8 ÷ 12	16 ÷ 36	16 ÷ 36	2 ÷ 3	2 ÷ 3
8 ÷ 12	36 ÷ 78			

Rys.5. Struktura organizacyjna naziemnych środków rażenia wojsk OP

rażenia z ziemi.

Zakłada się tworzenie takich mechanizmów organizacyjnych, które umożliwią narastanie potencjału OPL związków operacyjnych i taktycznych adekwatnie do stanu zagrożenia uderzeniami SNP oraz ważności obiektów osłony z wykorzystaniem sił własnych i sił przegrupowujących się (przegrupowywanych) z innych kierunków.

Przewidywany, wysoce dynamiczny i manewrowy charakter działań środków rażenia OPL, znaczna niezależność tych środków od stacjonarnej infrastruktury OP pozwolą na zachowanie żywotności wojsk OPL i uzyskanie czynnika zaskoczenia przeciwnika powietrznego co do ugrupowania, potencjału i zamiaru rozegrania OPL wojsk lądowych.

Warunkiem podstawowym osiągnięcia celu bezpośredniej osłony wojsk jest ścisła koordynacja walki przeciwlotniczej z działaniami lądowymi na wszystkich szczeblach organizacyjnych, zgodnie z decyzją dowódcy ogólnowojskowego.

Dowódca związku operacyjnego (taktycznego) jest organem określającym ważność obiektów osłony oraz decydującym o sposobie użycia wszystkich środków wojsk OPL (w tym naziemnych środków rażenia).

Wszystkie naziemne środki rażenia OPL oraz elementy umożliwiające i zabezpieczające ich racjonalne funkcjonowanie podlegają dowódcom ogólnowojskowych związków operacyjnych (taktycznych) i oddziałów.

Celem działania środków rażenia OPL powinno być niszczenie lub obezwładnienie SNP w powietrzu na takich odległościach i wysokościach, aby uniemożliwić im prowadzenie rozpoznania i wykonanie skutecznych uderzeń na osłaniane wojska.

Środki rażenia wojsk OPL powinny realizować następujący zbiór zadań:

- wykrycie i rozpoznanie SNP na odległościach i wysokościach zapewniających skuteczne ich niszczenie bądź obezwładnienie, w każdych warunkach atmosferycznych oraz dowolnej porze doby;
- niszczenie lub obezwładnienie SNP w powietrzu;
- realizację przedsięwzięć zmniejszających skutki oddziaływania SNP.

Struktura organizacyjna wojsk OPL powinna być integralną częścią struktury organizacyjnej związków operacyjnych i taktycznych wojsk lądowych i stanowić jeden z jego pionów organizacyjnych.

Cechą szczególną struktury organizacyjnej wojsk OPL jest jej pełna integracja ze strukturą organizacyjną związku operacyjnego.

Integracja, o której mowa, wyraża się w tym, że każdy szczebel organizacyjny ogólnowojskowego związku operacyjnego ma własne - odpowiednie do jego zadań i warunków działań bojowych elementy organizacyjne pionu wojsk OPL.

Aktualny i przyszły charakter zmian zachodzących w rozwoju SNP powoduje,że celem zmian organizacyjnych w wojskach OPL i ich środków rażenia jest uzyskanie coraz wyższej sprawności w walce z lotnictwem wojsk lądowych przez najniższe szczeble struktury oraz coraz wyższej sprawności i skuteczności w walce z lotnictwem taktycznym i rakietami skrzydlatymi przez szczeble wyższe. Proponowany wariant struktury organizacyjnej środków walki przeciwlotniczej przedstawiono na rys.6.

W wykorzystaniu naziemnych środków rażenia, zarówno tych używanych w obronie pośredniej,jak w obronie bezpośredniej, należy szeroko stosować: maskowanie operacyjne i bezpośrednie, manewr na zapasowe stanowiska startowe i ogniowe; zgrupowania i grupy przeciwlotnicze, zasadzki i pododdziały wędrowne, zwalczać w pierwszej kolejności cele najbardziej zagrażające osłanianym obiektom.

Realizację zaskoczenia SNP osiągać można poprzez: organizację stanowisk pozornych i zapasowych, utrzymywanie środków rażenia w różnych stopniach gotowości bojowej, unikanie szablonu w planowaniu ugrupowań bojowych oraz prowadzenie ognia i przeciwdziałania radioelektronicznego.

2.7. Lotnictwo myśliwskie

Współczesne armie państw małych i średnich dysponują lotnictwem w następujących proporcjach: samoloty przechwytujące - do 10-15%, taktyczne samoloty myśliwskie do 20%, samoloty

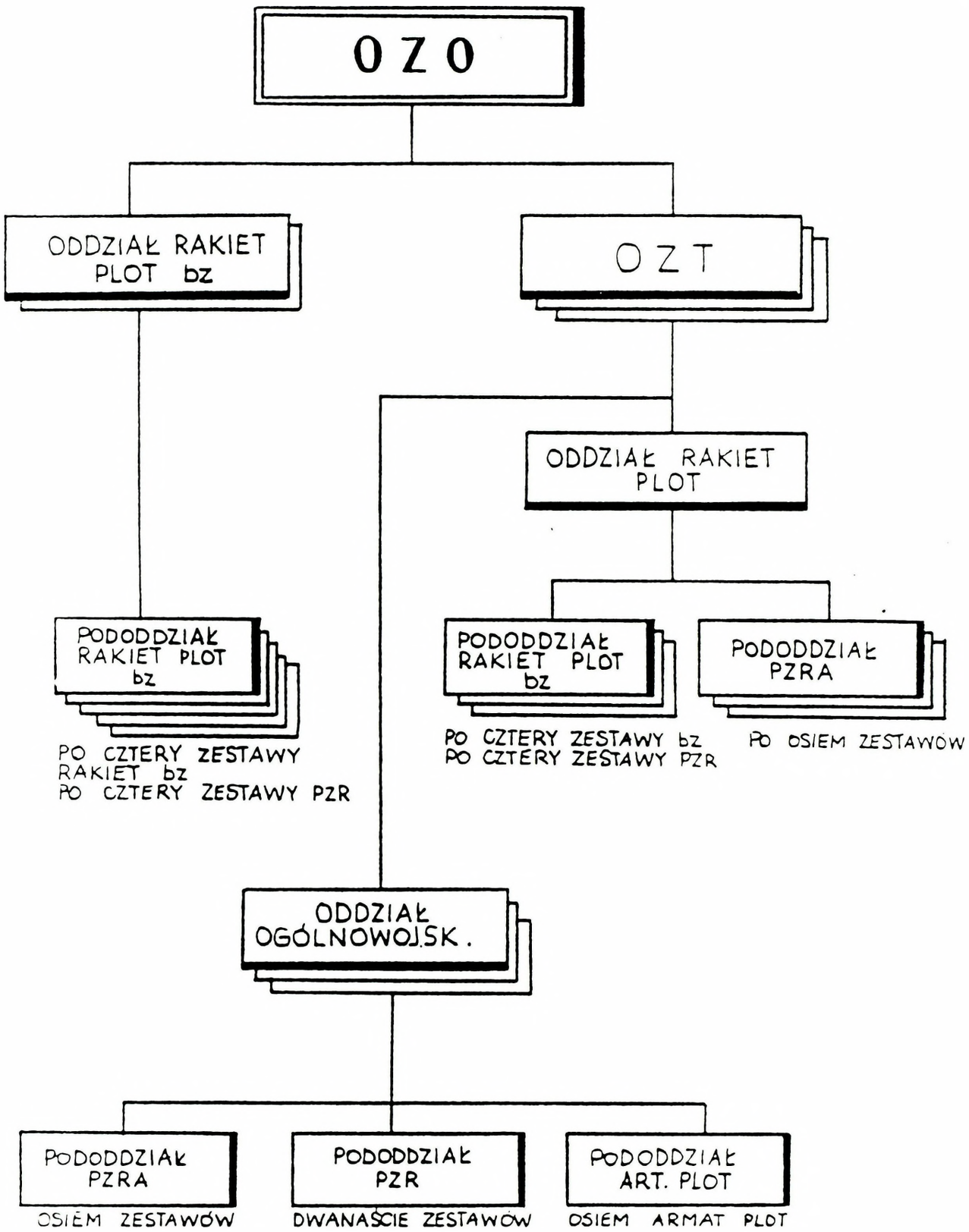

Rys. 6. Struktura organizacyjna naziemnych środków rażenia wojsk OPL ogólnowojskowego związku operacyjnego

myśliwsko-bombowe - do 30%, szturmowe i szkolno-bojowe do 20%, samoloty rozpoznawcze - około 10% i specjalistyczne - 10%.

Dostosowanie struktury naszego lotnictwa do standardów światowych wymagałoby dysponowania przez nasze siły powietrzne około 60 - 70 myśliwcami przechwytującymi. Liczba ta sugeruje możliwą strukturę organizacyjną LM - opartą na trzech - czterech eskadrach po 18 - 24 samolotów.

Położenie geopolityczne, założenia doktrynalne i szczupłość innych systemów uzbrojenia w OP wskazują obecnie na potrzebę utrzymywania nadal większej liczby samolotów myśliwskich.

Parametry lotno-taktyczne i uzbrojenie samolotów LM powinny umożliwić prowadzenie walk powietrznych w całym zakresie wysokości i prędkości lotu SNP przeciwnika, w możliwie każdych warunkach atmosferycznych. Samoloty myśliwskie w trakcie prowadzenia walk powietrznych korzystają z ośrodków wykrywania i naprowadzania, których możliwości mają istotny wpływ na skuteczność tej walki, szczególnie możliwości środków radiolokacyjnych oraz zautomatyzowanych systemów dowodzenia i naprowadzania.

Lotnictwo myśliwskie OP powinno być utrzymywane w stosunkowo wysokim stopniu gotowości bojowej, dla podjęcia skutecznej walki z przeciwnikiem powietrznym, zanim rozwinięte zostaną naziemne środki OP. Zapewnienie efektywnego użycia wszystkich środków OP wymaga, by lotnictwem myśliwskim zwalczać SNP na jak najdalej wysuniętych rubieżach - przed, obok lub za strefą ognia naziemnych środków OP. Ograniczenia limitowe oraz możliwość pełnego wykorzystania walorów lotnictwa myśliwskiego głównie w obronie strefowej, sugerują konieczność jego podporządkowania szczeblowi operacyjnemu, który byłby głównym decydentem ich użycia. Wydaje się uzasadnione zachowanie dotychczas obowiązującej typologii sposobów działań LM przy wykonywaniu zadań przechwytywania SNP przeciwnika:

- działania bojowe z dyżurowania na lotnisku;
- działania bojowe z dyżurowania w powietrzu;
- autonomiczne działania bojowe.

Lotnictwo myśliwskie wyposażone w samoloty przechwytujące wykonywałoby pierwsze zadanie w ramach obrony powietrznej kraju.

Wraz z wybuchem konfliktu zbrojnego pozostałe rodzaje lotnictwa wydzielałyby wyznaczoną wcześniej liczbę samolotów bojowych do wykonania zadań osłony ważnych obiektów na obszarze kraju, szczególnie w początkowej fazie tego konfliktu. Pozostałe zadania wykonywane dotąd przez LM powinno być realizowane przez samoloty lotnictwa wielozadaniowego. Lotnictwo myśliwskie zadania typu - osłona innych rodzajów lotnictwa w powietrzu - wykonywałyby tylko w szczególnych wypadkach.

2.8. Walka radioelektroniczna

Powodzenie w walce zbrojnej w poważnym stopniu zależy od umiejętności i możliwości dezorganizacji systemów dowodzenia i sterowania przeciwnika oraz jednoczesnego zapewnienia niezawodnego działania własnych urządzeń radioelektronicznych w warunkach jednoczesnej pracy dużej ich liczby, przy destrukcyjnym oddziaływaniu strony przeciwnej.

Nowoczesna obrona powietrzna powinna dysponować również środkami walki radioelektronicznej (WRE), których ektywność będzie zależała w dużym stopniu od jakości, ale również od zastosowanej taktyki walki.

Walka radioelektroniczna nie jest ograniczona ani czasem, ani przestrzenią i nie istnieją dla niej żadne granice państwowe. Przestrzeń należy do wszystkich i nic oraz nikt nie może wzbronić wysyłania fal (energii) elektromagnetycznych i tą drogą aktywnie oddziaływać na urządzenia odbiorcze przeciwnika, czyli uniemożliwiać lub utrudniać ich pracę poprzez zakłócanie lub przez nadawanie błędnych i fałszywych informacji.

Wydaje się, że słusznym podejściem jest rozpatrywanie w ramach WRE rozpoznania radioelektronicznego jako priorytetowego zadania, które w dotychczasowym ujęciu traktowane było na zasadzie rodzaju rozpoznania wojskowego. A zatem celowe oraz konieczne jest zintegrowanie rozpoznania i obezwładniania radioelektronicznego w jedną całość, określaną mianem walki radioelektronicznej.

Do prowadzenia obezwładnienia radioelektronicznego w OP mogą służyć stacje zakłócające naziemne (stacjonarne i polowe) oraz stacje pokładowe, montowane na samolotach lub śmigłowcach.
Celowe i pożądane jest również posiadanie w wojskach OP oddziału (pododdziału) lotniczego WRe, np. eskadry WRe lub pułku rozpoznania i WRe. Obecnie tylko samoloty myśliwskie MiG-21PF i 23 i myśliwsko-bombowe typu Su-22M4 mogą mieć podczepione zasobniki ze stacjami aktywnych zakłóceń odzewowych typu SPS-141M1 i SPS-141MWGE. Środki te wykorzystywane są przede wszystkim do indywidualnej osłony lub grupy samolotów. Pokładowe urządzenia osłony indywidualnej i wzajemnej wyspecjalizowane są przeważnie do zakłócania pokładowych RLS kierowania (sterowania) uzbrojeniem.

Zwiększenie efektywności obezwładniania radioelektronicznego w OP można osiągnąć przez zastosowanie nadajników zakłócających jednorazowego użytku (NZJU). Nadajniki te mogą być rozmieszczane (wystrzeliwane lub zrzucane) przez artylerię, lotnictwo lub grupy specjalne w rejonach rozwinięcia obiektów radioelektronicznych przewidzianych do obezwładniania zakłóceniami. Dużą zaletą NZJU jest brak szkodliwego wpływu zakłóceń na własne środki radioelektroniczne. Czynnikami ograniczającymi ich zastosowanie są: znajomość położenia i parametrów pracy środków przewidywanych do obezwładniania, potrzeba dokładnego zgrania w czasie i miejscu zrzutu NZJU z działaniami wojsk, demaskowanie kierunku prowadzenia działań bojowych (uderzenia).

Największą efektywność obezwładniania radioelektronicznego osiąga się przy kompleksowym wykonywaniu kilku rodzajów zakłóceń w stosunku do najważniejszych środków i obiektów radioelektronicznych przeciwnika powietrznego, w sposób zmasowany, niespodziewanie, na głównych kierunkach i w decydujących etapach działań bojowych. Wychodząc z tych założeń, na głównych kierunkach zagrożeń powietrznych RP należałoby rozwijać zdecydowaną większość sił rozpoznania i obezwładaniania radioelektronicznego.
Aby osiągnąć maksymalny efekt wykorzystania środków rozpoznania, zakłóceń i dezinformacji radioelektronicznej w OP naszego kraju,

należy uwzględniać również siły podobnego przeznaczenia wojsk lądowych i marynarki wojennej. Siły WRE wojsk lądowych i marynarki wojennej powinny uczestniczyć w OP na zasadzie wsparcia radioelektronicznego wojsk OP.

Uważamy, że obrona radioelektroniczna w OP powinna być traktowana jako rodzaj zabezpieczenia bojowego i usankcjonowana odpowiednimi dokumentami dyrektywnymi oraz regulaminami walki.

Należy również pilnie rozwiązać problem kompatybilności elektromagnetycznej i kontroli radioelektronicznej, mając na uwadze systematyczny wzrost dysponowanej liczby środków radioelektronicznych we wszystkich rodzajach sił zbrojnych i rodzajach wojsk, przy niezmienności obszaru naszego kraju.

2.9. Dowodzenie

Specyfika dowodzenia w obronie powietrznej wynika przede wszystkim ze specyfiki przestrzeni,w jakiej jest prowadzona, probabilistycznego charakteru zjawisk towarzyszących OP oraz dużej dynamiki wszelkich zmian zachodzących w tym obszarze.

Stąd, za ppodstawowy cel dowodzenia w OP przyjęliśmy zapewnienie terminowego osiągania gotowości bojowej wojsk, maksymalne wykorzystanie możliwości bojowych wszystkich sił OP w bitwach i walkach z przeciwnikiem,by stworzyć sprzyjające warunki do realizacji zadań przez pozostałe komponenty systemu obronnego państwa w warunkach zagrożenia powietrznego.

Pośrednimi celami dowodzenia w OP, których stopień osiągnięcia będzie miał wpływ na wynik walki są: uzyskanie i dystrybucja informacji niezbędnej do dowodzenia aktywnymi siłami oraz zapewnienie niezbędnego wsparcia OP, w tym logistycznego.

Cele dowodzenia (zasadnicze i pośrednie) osiągane będą poprzez realizację zadań związanych z organizacją, realizacją, zabezpieczeniem informacyjnym oraz wsparciem logistycznym działań bojowych

Ustalone cele, funkcje, zadania, a przede wszystkim konieczność jednoczesnego sprawowania strefowej i bezpośredniej OP powodują, że nie jest możliwe powołanie (utworzenie)

efektywnej, jednej struktury dowodzenia. Konieczne jest zatem dokonanie podziału kompetencji w zakresie obrony powietrznej pomiędzy poszczególne struktury organizacyjne sił zbrojnych.

Zasadniczą zaletą takiego rozwiązania jest jasność rozdziału kompetencyjnego pomiędzy organy planujące i nadzorujące operacje przeciwpowietrzne a dowódców (szefów, kierowników) wszystkich obiektów zagrożonych oddziaływaniem SNP. Ponadto, podporządkowanie większości sił o analogicznych możliwościach w jednej strukturze organizacyjnej pozwoli na racjonalne ich użycie w walce, tworząc tym samym warunki do zapewnienia ekonomii tej walki.

Powierzenie prawa decydowania o sposobie wykorzystania autonomicznych środków OPL dowódcom związków taktycznych i oddziałów wojsk lądowych (marynarki wojennej) pozwoli na utrzymanie zasady jednoosobowego dowodzenia, a jednocześnie, poprzez skrócenie drogi od decydenta do wykonawcy, stworzy warunki do podjęcia efektywniejszej walki.

Proponujemy, by dowodzenie w OP w pionie WLOP realizowane było w oparciu o następujące stanowiska dowodzenia (rys.7):

- centralne stanowiska dowodzenia OP - CSD OP, będące częścią SD naczelnego dowódcy sił zbrojnych RP;
- stanowiska dowodzenia stref OP - SD SOP;
- stanowiska dowodzenia oddziałów wojsk rakietowych OP, lotnictwa i WRe;
- ośrodki wykrywania i naprowadzania (SD sektora OP) - OWN.

Oprócz zasadniczych stanowisk dowodzenia, w celu zwiększenia żywotności i utrzymania ciągłości dowodzenia należy posiadać: zapasowe, centralne stanowisko dowodzenia, zapasowe stanowiska dowodzenia SOP oraz zapasowe SD poszczególnych jednostek OP.

Stanowiska dowodzenia szczebla operacyjnego, operacyjno - taktycznego oraz SD sektora (OWN) z racji realizowanych zadań, wyjątkowo dużych wymogów informacyjnych i zajmowanego miejsca w strukturze dowodzenia OP, mogą być stacjonarne. Zwiększoną tym samym ich podatność na oddziaływanie przeciwnika już w pierwszych nalotach, należy rekompensować odpowiednim przygotowaniem, poprzez zwiększenie odporności na bezpośrednie uderzenie oraz efektywną ochroną radioelektroniczną. Dodatkową

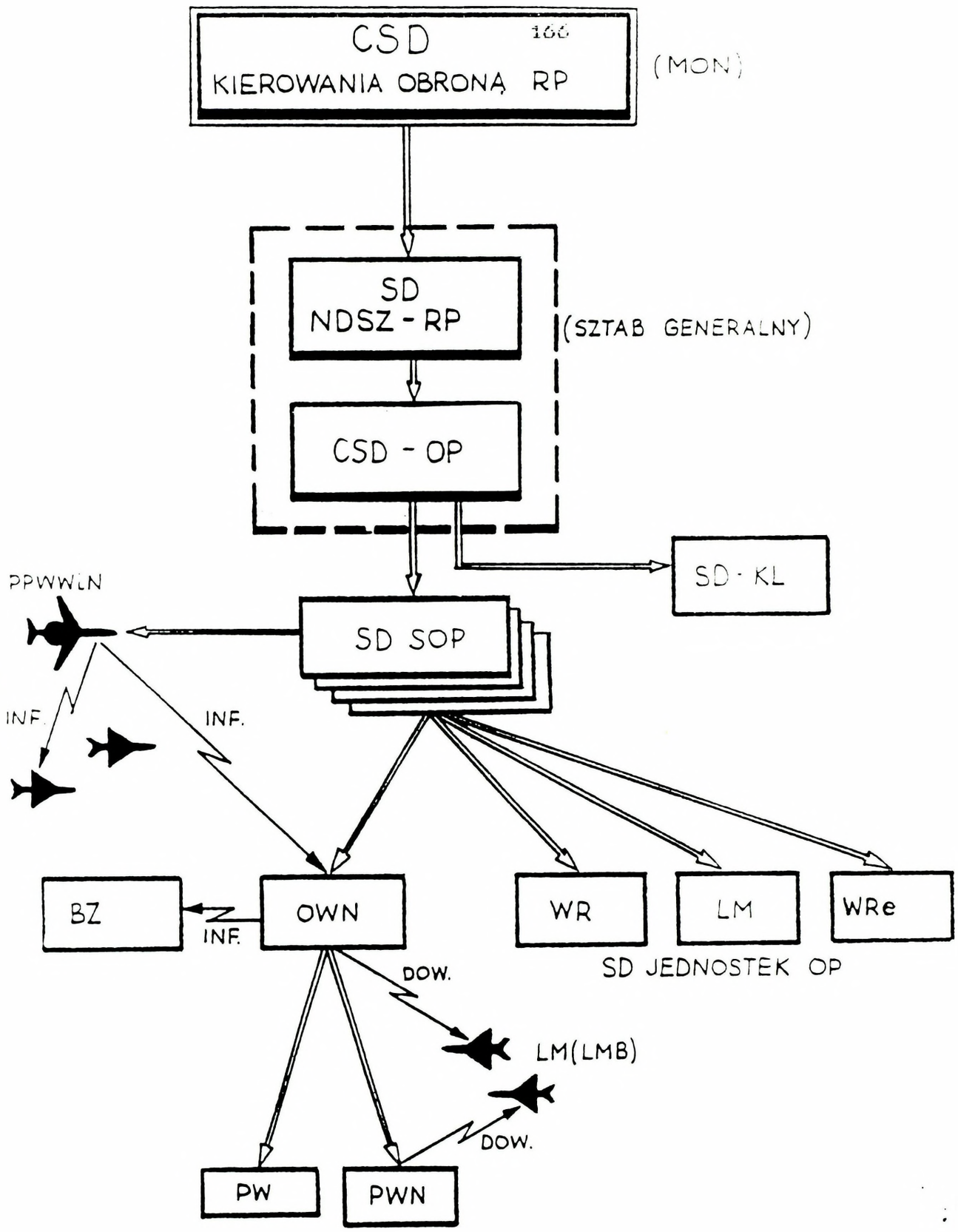

Rys.7. Struktura dowodzenia w OP

zaletą tego rozwiązania będzie możliwość wcześniejszego przygotowania (w okresie pokoju) wielotorowej łączności przewodowej pomiędzy tymi stanowiskami dowodzenia, odpornej na rozpoznanie, zakłócenia i zniszczenie.

Pozostałe SD powinny być mobilne z możliwością szybkiego włączania się w sieć rozpoznania i dowodzenia OP za pomocą łącz radioliniowych, radiowych lub w sprzyjających warunkach - łącz przewodowych.

Wszystkie stanowiska dowodzenia OP byłyby czynne jednocześnie tylko w stanie pełnej gotowości bojowej, zaś w stanie pokoju funkcjonowałyby tylko te SD i elementy SD, które byłyby niezbędne do zabezpieczenia procesu osiągania wyższych stanów gotowości bojowej i kierowania rozwinięciem mobilizacyjnym sił OP WLOP.

Sprawne i efektywne funkcjonowanie stanowisk dowodzenia zależne jest nie tylko od ich "wyposażenia" osobowego i rzeczowego oraz zestawionych powiązań informacyjnych, ale w takim samym stopniu zależy od właściwego ustalenia (dowiązania) dla nich zadań i kompetencji w zakresie dowodzenia, eliminujących dwutorowość dowodzenia oraz nadszczegółowość przekazywanych zadań bojowych, co między innymi stanowi o słabości obecnego dowodzenia w WLOP.

Zadania takie zostały przedstawione w sprawozdaniu z drugiego etapu badań.

Na podstawie przeprowadzonych badań stwierdzono, że dowodzenie w OPL wojsk (OP bezpośrednia) powinno być realizowane przez dowódców ogólnowojskowych (i ich organy dowodzenia) w ramach struktur dowodzenia wojsk operacyjnych (wojsk lądowych i marynarki wojennej).

Zabezpieczenie informacyjne tego procesu byłoby zapewnione przez własne autonomiczne środki rozpoznania uaktywniane i ukierunkowane informacjami z sieci rozpoznania OP. Jednocześnie dowódcy związków operacyjnych i taktycznych z chwilą wejścia w sektor OP odpowiedzialni byliby za włączanie się ich stanowisk dowodzenia w sieć powiadamiania OWN, z której uzyskiwaliby niezbędne informacje dotyczące działalności własnego lotnictwa oraz przyjmowali sygnały dotyczące zakazu prowadzenia ognia

przez środki wojsk OPL.

Ten sam obowiązek dotyczyłby także jednostek marynarki wojennej działających w strefie przybrzeżnej w stosunku do najbliższego OWN.

W przyszłej strukturze OP dowodzenie logistyką WLOP opierać się powinno nadal na sieci rozwiniętych stanowisk dowodzenia zapewniając tym samym skoordynowane wsparcie logistyczne jednostek korpusów OP.

Dowodzenie logistyką OP wojsk opierałoby się na rozwijanej polowej strukturze dowodzenia wojsk operacyjnych.

W korpusie lotniczym (dywizji lotniczej) po sformowaniu baz lotniczych w każdej z nich powinno powstać autonomiczne centrum kierowania wsparciem logistycznym KL, zapewniające między innymi zachowanie ciągłości dowodzenia logistyką w korpusie.

Aby urzeczywistnić prezentowaną koncepcję dowodzenia, konieczne jest przeprowadzenie w dotychczasowych rozwiązaniach szeregu zmian natury organizacyjnej, technicznej oraz szkoleniowej.

Jednym z najbardziej palących problemów naszej OP jest obecnie brak skutecznego systemu identyfikacji obiektów powietrznych. Utrzymywanie tego stanu powoduje, między innymi, szereg trudności z właściwą oceną sytuacji powietrznej, a w praktyce - uniemożliwi działanie własnego lotnictwa myśliwskiego w strefach ognia wojsk rakietowych, a także znacznie ograniczy możliwość prowadzenia ognia przez dywizjony rakietowe w skomplikowanej sytuacji powietrznej. Rozwiązanie tego problemu pozwoli na wyeliminowanie lub uproszczenie realizacji złożonych procesów współdziałania pomiędzy wszystkimi biorącymi udział w walce z przeciwnikiem powietrznym, bez względu na ich podległość organizacyjną.

2.10. Współdziałanie

Doświadczenia ostatnich wojen i konfliktów lokalnych a także ćwiczeń wojsk jednoznacznie wskazują, że siły OP mogą efektywnie wykonać postawione zadania bojowe tylko wspólnym wysiłkiem

jednostek wojsk rakietowych (WR), lotnictwa myśliwskiego (LM), wojsk radiotechnicznych (WRt), walki radioelektronicznej (WRe), rozpoznania radioelektronicznego (RRe) oraz sił OP sąsiadów, pod warunkiem wcześniejszego zorganizowania ciągłego współdziałania. Głównym celem współdziałania w obronie powietrznej powinno być maksymalne wykorzystanie właściwości i możliwości bojowych wszystkich biorących udział w OP.

Natomiast celami pośrednimi mogą być: informowanie się nawzajem o przeciwniku powietrznym i działaniach własnych; zapewnienie ciągłego oddziaływania na przeciwnika powietrznego; zadanie maksymalnych strat przeciwnikowi powietrznemu; zniszczenie najważniejszych celów powietrznych; wzajemna pomoc w wykonywaniu zadań; zapewnienie bezpieczeństwa · własnym samolotom i minimalnych strat własnych.

Warunkiem koniecznym, chociaż niewystarczającym dla możliwości współdziałania w OP, jest JEDNOLITOŚĆ obowiązujących w niej zasad, form, metod i sposobów współdziałania (rys 8). Odnosi się to do wszystkich rodzajów, zakresów, i relacji współdziałania. Jednak ze względu na szczególną rolę i znaczenie lotnictwa i naziemnych środków rażenia należy zasady, metody i sposoby współdziałania w OP rozwiązywać na bazie zjawisk i procesów mających miejsce w tej podstawowej relacji.

Wspólne zwalczanie ŚNP przez różne rodzaje wojsk OP(rys.9) powoduje zmianę warunków działania ŚNP na bardzo dla nich niekorzystne. Wówczas gdy ŚNP będą znajdowały się w strefie oddziaływania kilku różnych środków walki (LM,WR,WRe) przeciwnik powietrzny zmuszony będzie do przeciwdziałania każdemu z nich jednocześnie.

Z punktu widzenia zapewnienia bezpieczeństwa własnemu lotnictwu działanie w oddzielnych strefach zapewnia największy stopień bezpieczeństwa (największa swoboda działania), tworząc równocześnie ŚNP korzystniejsze warunki działań, gdyż będą one zmuszone do pokonywania tylko jednego rodzajów środków obronnych. W miarę doskonalenia systemów rozpoznania i kierowania ogniem trudności w zapewnieniu bezpieczeństwa LM w strefach ognia naziemnych środków rażenia będą malały, co spowoduje możliwość pełniejszej realizacji głównego celu

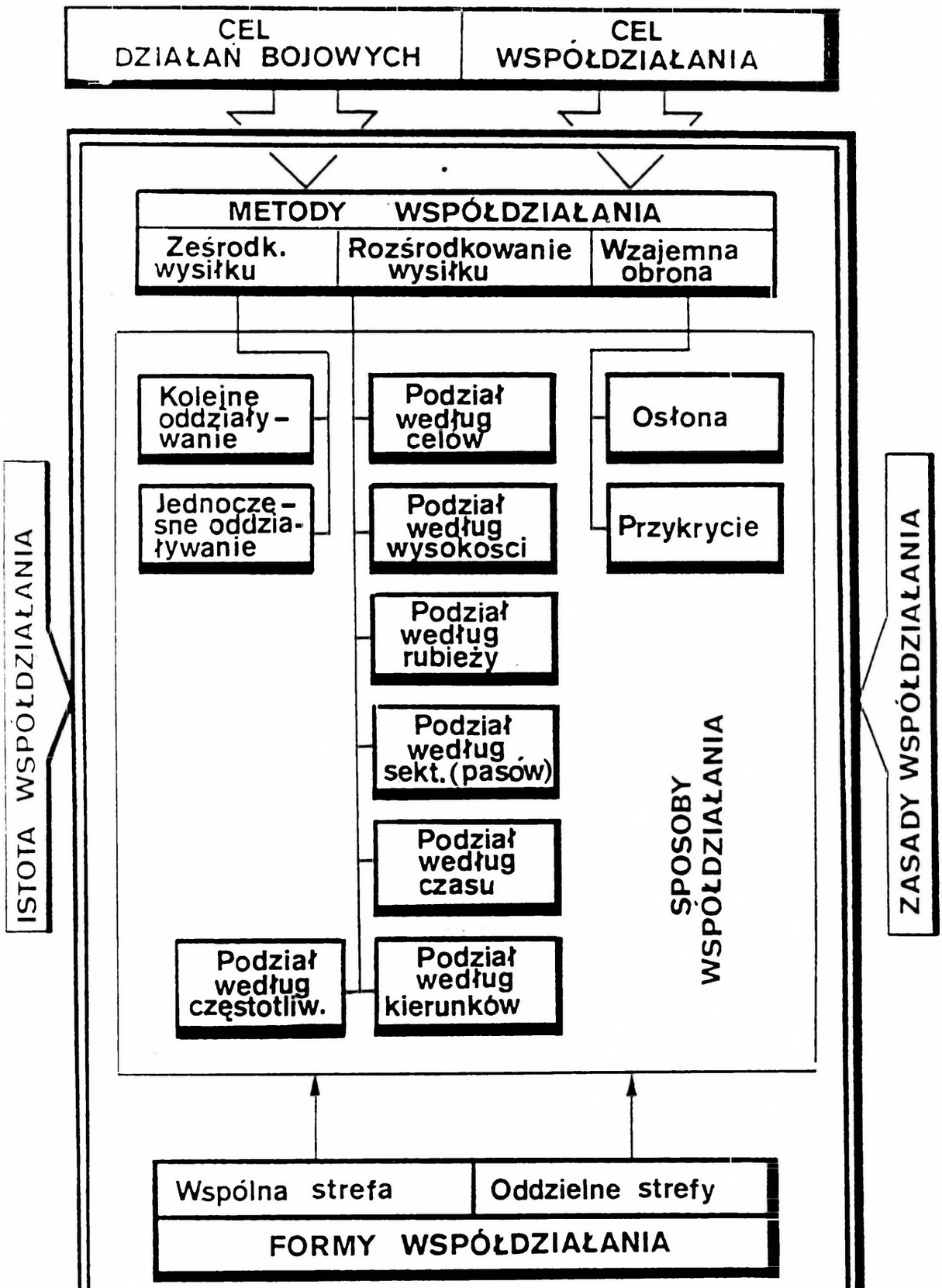

Rys. 8. Metody, sposoby i formy współdziałania

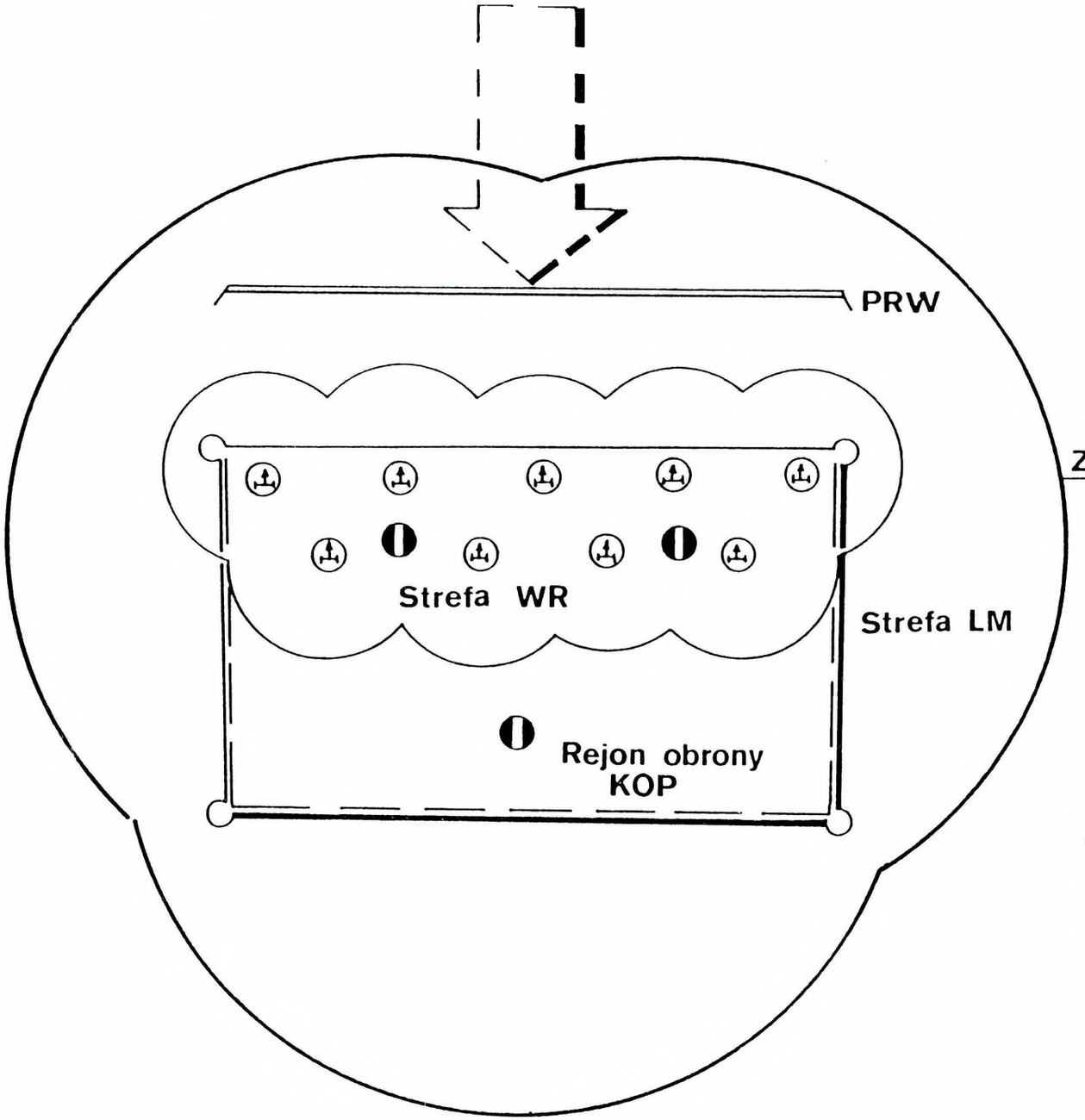

LEGENDA :

ZBO LM – zasięg bojowego oddziaływania LM

PRW – potrzebna rubież wprowadzenia LM

Rys. 9. Strefy działania WR i LM

współdziałania. Wymaga to jednoczesnego, kompleksowego oddziaływania wszystkich środków walki na cele powietrzne. Należy więc dążyć do stworzenia warunków dla "równouprawnienia " form współdziałania (etap przejściowy), a następnie do rozszerzenia przestrzeni współdziałania tak, aby możliwe było jednoczesne oddziaływanie wszystkich (większości) środków walki, tj.LM, WR (artylerii), WRe.

2.11. Powszechna OP

Powszechna obrona powietrzna Rzeczypospolitej Polskiej (POP RP) jest integralną częścią szeroko rozumianej obrony powietrznej. Zasadniczą cechą POP RP jest jej powszechny charakter zarówno w wymiarze militarnym (wojskowym), jak i pozamilitarnym.

Miejsce i rola powszechnej obrony powietrznej będzie wynikała przede wszystkim z wielkości dysproporcji pomiędzy zagrożeniem powietrznym konkretnego obiektu a możliwościami przeciwstawienia się jemu przez wyspecjalizowaną w tym część potencjału militarnego, zwaną specjalistyczną OP.

Celem głównym powszechnej obrony powietrznej RP jest minimalizowanie skutków oddziaływania SNP na osłaniane obiekty, a tym samym zwiększenie ich odporności (żywotności).

Istniejąca różnica pomiędzy obiektami oddziaływania SNP (zarówno militarnymi jak i pozamilitarnymi) wymaga odzielnego traktowania powszechnej obrony powietrznej wojsk (POPW) oraz powszechnej obrony powietrznej obiektów cywilnych (POPC).

Powszechna obrona powietrzna wojsk jest defensywną formą i metodą walki (obrony) realizowaną przez każdy obiekt wojskowy ukierunkowaną przeciwko atakującym go SNP.
Zasadnicze cele tej walki osiągane sa poprzez realizację przedsięwzięć czynnych (na które składa się rozpoznanie i rażenie) oraz przedsięwzięć biernych (minimalizujących skutki ataku SNP - głównie poprzez zakłócanie, mylenie i maskowanie radioelektroniczne).

Konieczność zidentyfikowania funkcji POPW, w celu pełnego określenia jej istoty oraz przestrzeganie zasad prowadzenia

racjonalnego wywodu, wymaga określenia odpowiedniej struktury organizacyjnej umożliwiających osiągnięcie celów POPW. Ze względów czysto pragmatycznych uważamy, że struktura organizacyjna POPW powinna mieć charakter organiczny, to znaczy taki, w którym na istniejącą formalną siatkę organizacyjną nakłada się elastyczną siatkę organiczną. Istota struktury organicznej w odniesieniu do POPW polegałaby na tym, że nie tworzyłoby się tam organizacyjnych elementów do realizacji funkcji w ramach POPW. Funkcja ta powierzona zostałaby organizacji już istniejącej. A więc w wojsku będzie to pluton, kompania, batalion itp. A zatem funkcja POPW ma być uruchamiana w miarę potrzeb, które są niejako kluczem powoływania organizacji ją sprawujących.

Oznacza to, że żołnierze pododdziałów (oddziałów) wojskowych powołani do sprawowania określonych funkcji, w sytuacjach zagrożenia powietrznego, w ramach drugiej specjalności przygotowani są do wypełniania funkcji POPW.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę, że jest to podejście różniące się zasadniczo od powoływania organizacji sprawujących specjalistyczne funkcje OP wojsk.

Do zasadniczych zadań powszechnej obrony powietrznej wojsk zaliczamy:

- rozpoznanie faktu oddziaływania ŚNP na obiekt;
- zaalarmowanie o tym obiektu;
- walkę wydzielonych sił (potencjału) obiektu z oddziaływującymi ŚNP;
- realizowanie przedsięwzięć biernych w celu zmniejszenia skutków oddziaływania ŚNP.

Zadanie rozpoznania faktu oddziaływania ŚNP na obiekt realizowane powinno być w zasadzie przez wystawiane posterunki obserwacyjne lub na podstawie sygnałów ostrzegania otrzymywanych od przełożonego lub innych źródeł zewnętrznych.

Terminowe wykrycie faktu oddziaływania ŚNP na obiekt jest warunkiem podstawowym dla właściwego (skutecznego) uruchomienia POPW, głównie zaś jej przedsięwzięć rażenia. Sygnałem do osiągnięcia gotowości do odparcia uderzenia przez środki rażenia

jest ogłoszenie alarmu.

Rażenie w ramach POPW prowadzone jest z grupy środków specjalistycznych, prostych w obsłudze o stosunkowo dużym prawdopodobienstwie trafienia SNP oraz środków ogniowych niespecjalistycznych. Aktualne możliwości ekonomiczne pozwalają na to, aby rażenie POPW prowadzone było w oparciu tylko o jedną grupę środków specjalistycznych, prostych w obsłudze, nie wymagających specjalnego przygotowania specjalistycznego do procesu ich obsługi, zdolnych do użycia w krótkim czasie przez żołnierzy przeszkolonych w ramach drugiej lub kolejnej specjalności. Do grupy tej można zaliczyć przenośne przeciwlotnicze zestawy rakietowe bliskiego zasięgu np. S-2 lub IGŁA. Środki ogniowe konstrukcyjnie przygotowane do niszczenia celów (obiektów) pola walki w wymiarze lądowym (morskim), a możliwe do wykorzystania w wymiarze powietrznym do spotęgowania ognia środków specjalistycznych zaliczanych do grupy środków niespecjalistycznych. Grupę tych środków stanowi broń strzelecka i pokładowa. Wykorzystanie tej grupy środków do walki z atakującymi SNP wymaga od żołnierzy znajomości zasad prowadzenia ognia do celów powietrznych z broni strzeleckiej i pokładowej. Udział tej grupy środków w niszczeniu (obezwładnieniu) będzie stosunkowo niewielki, chociaż będzie decydował o kompleksowości rażenia SNP.

Każdy obiekt wojskowy powinien dysponować w ramach POPW środkami rażenia co najmniej klasy STINGER, które wspólnie ze zunifikowanym uzbrojeniem pokładowym (typu 30 mm armata na BWP) pozwolą na skuteczne niszczenie (obezwładnianie) atakujących SNP.

Realizacja biernych przedsięwzięć w zakresie POPW powinna być skierowana przede wszystkim na przeciwdziałanie środkom rozpoznania i WRE. Znaczących rezultatów w tym zakresie należy oczekiwać wyposażając zasadnicze obiekty wojskowe w nadajniki zakłócające pokładowe systemy rozpoznania radiolokacyjnego, rozki odbijające, imitatory podczerwieni, itp. Środki tej klasy pozwoliłyby w sposób znaczący minimalizować skutki przede wszystkim rażącego oddziaływania SNP.

Natomiast powszechna obrona powietrzna - cywilna jest

elementem wspomagającym obronę powietrzną państwa w aspekcie pozamilitarnym. Jej celem jest minimalizowanie skutków oddziaływania SNP na wszystkie zagrożone obiekty. Dominują w niej przedsięwzięcia o charakterze biernym.

W zakres przedsięwzięć POPC zaliczamy: a) ostrzeganie i alarmowanie o zagrożeniu z powietrza;
b) maskowanie świateł;
c) przygotowanie schronów i ukryć;
d) likwidację skutków uderzeń SNP.

Może ona przyczynić się znacznie do zwiększenia skuteczności szeroko rozumianej obrony powietrznej państwa.

Urzeczywistnienie współczesnego modelu POPC wymaga decyzji ustawowych w zakresie ustalenia obowiązków oraz sposobu ich realizacji przez administrację państwową i samorządową.

2.12. Wsparcie logistyczne

Wśród czynników warunkujących sprawne działanie wojsk w OPRP istotne miejsce powinno zajmować wsparcie logistyczne.

Podstawowe założenia militarne wskazują na konieczność budowy logistyki OPRP wpisanej w nadsystem logistyczny całych sił zbrojnych (SZ). Powinna ona być oparta na podziale wojskowo-administracyjnym obszaru kraju, wykorzystywać głównie bazę stacjonarną, ale posiadać także elementy mobilne. Warunkiem niezbędnym i koniecznym wydaje się uporządkowanie dotychczasowego podziału i sprowadzenie go do postaci, w której granice stref OP będą obejmowały granice całych okręgów wojskowych. Wówczas logistyka OP może zawierać tylko elementy (ogniwa) i relacje wynikające z tej specyfiki, co wyraża się np. zachowaniem dotychczasowej zasady dwutorowości zaopatrywania w środki materiałowe, sposobami i zasadami ewakuacji oraz remontu uszkodzonego sprzętu technicznego, ewakuacji i udzielania pomocy medycznej, itp. Oznacza to, że zasadniczym nurtem zaopatrywania w całych siłach zbrojnych mógłby być pion zaopatrywania wojsk lądowych, którego głównymi ogniwami byłyby OW, uzupełnione stosownymi siłami specjalistycznymi wojsk OP.

Logistykę powinny tworzyć siły odpowiednio urzutowane na każdym szczeblu organizacyjnym w układzie zapewniającym zachowanie relacji z częściowym lub całkowitym pominięciem ogniw wyeliminowanych przez przeciwnika w wyniku prowadzonych działań. Oznacza to, że każdy szczebel powinien dysponować stosownymi organami wykonawczymi działającymi na zasadzie specjalistycznych odwodów. Ma to szczególne znaczenie dla lotnictwa, którego działanie uwarunkowane jest spełnieniem wymagań głównie lotniskowych, technicznych, materiałowych oraz medycznych.

Logistyczne siły OP powinny być tworzone przez specjalistyczne struktury organizacyjno-funkcjonalne dysponujące integralną bazą lotniskową, materiałową, techniczną i medyczną o określonych możliwościach produkcyjnych i materiałowych, zapewniając okresowe, samodzielne funkcjonowanie w wypadku zerwania relacji zewnętrznych oraz ciągłości dostaw i ewakuacji w razie naruszenia relacji wewnętrznych. OW realizować powinny zadania o charakterze ogólnowojskowym, wojska OP - zadania o charakterze specjalistycznym (rys. 10).

Przyjęcie takiej koncepcji preferuje układ stacjonarny, w którym na obszarze każdego OW powinny być zawczasu przygotowane i utrzymywane warunki do bazowania jednostek (baza lotniskowa, materiałowa, techniczna i medyczna). Wskazuje to na konieczność tworzenia baz z pełną infrastrukturą oraz znacznymi (co najmniej kilkudniowymi) zapasami materiałowymi i oznacza zwiększenie zadań logistycznych realizowanych przez OW i SOP. Prowadzi to również do tworzenia baz lotniczych (kilku w granicach OW i SOP) zdolnych do przyjęcia każdego rodzaju lotnictwa. Wydaje się, że powinny one być w gestii szefa logistyki WLOP.

Każda struktura organizacyjno-funkcjonalna logistyki szczebla operacyjnego powinna dysponować stosownymi do potrzeb i silnymi pododdziałami transportowymi, zdolnymi do wspomagania lub w skrajnym przypadku zastąpienia zerwanych przez przeciwnika relacji w pionach zaopatrywania i ewakuacji, których podstawą w układzie terytorialnym jest transport kolejowy. Wynika to z możliwości współczesnych SNP w zakresie zakłócania, a nawet paraliżowania jego funkcjonowania.

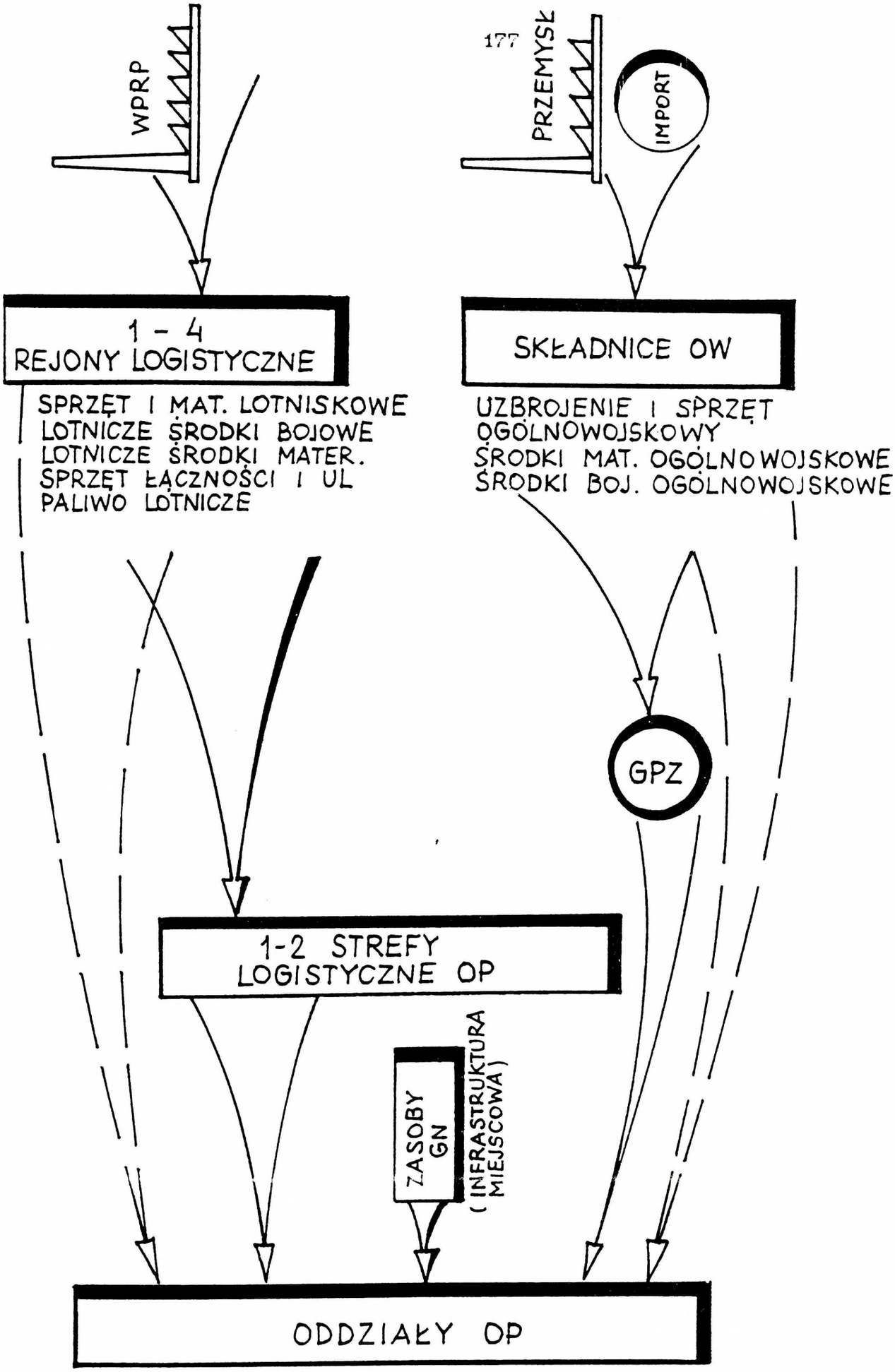

Rys.10. Wsparcie materiałowe wojsk OP /wariant/

Rozmieszczenie sił logistycznych OP powinno gwarantować realizację wsparcia logistycznego przy zagrożeniu z każdego kierunku. Wynika stąd, że większość sił wsparcia logistycznego powinna być rozmieszczona w centralnej części kraju. Rejony bazowania, a w nich bazy lotnicze, powinny być rozmieszczane poza operacyjnymi rubieżami obrony (co najmniej 90 - 50 km od granic państwa).

Ze względu na przyjmowaną koncepcję wykorzystania bojowego KL celowym wydaje się maksymalne odciążenie go od zadań o charakterze logistycznym lub realizowanie ich przy wykorzystaniu integralnych sił o charakterze mobilnym. Jest to możliwe przy założeniu, że zadania te zostałyby przejęte przez siły OW i SOP. Siły logistyczne KL powinny być zdolne do rozwinięcia na każdym kierunku i współdziałania z właściwymi partnerami OW czy SOP na czas bazowania jednostek KL w ich obszarze.

2.13. Wsparcie OP

Bezpośredni i pośredni wpływ na osiągnięcie celu obrony powietrznej ma zarówno jej wsparcie ogniowe, jak i wsparcie wykonywane przez inne siły.

Przez wsparcie OP rozumiemy oddziaływanie, przede wszystkim ogniowe, na SNP i ich infrastrukturę naziemną przez siły nie wchodzące w skład struktur OP, a przede wszystkim przez lotnictwo uderzeniowe, wojska rakietowe i artylerię (WRiA) wojsk lądowych, siły rozpoznania powietrznego i kosmicznego oraz grupy specjalne. Do wsparcia obrony powietrznej zaliczamy również zakłócanie przez środki WRe sił powietrznych, wojsk lądowych i marynarki wojennej, wspomagające destrukcyjne oddziaływanie na SNP przeciwnika.

Celem wsparcia obrony powietrznej jest zwiększenie jej skuteczności Z oceny zagrożenia powietrznego RP wynika, że agresor rozpocznie działania zaczepną operacją powietrzną. Zatem własne lotnictwo uderzeniowe weźmie udział w powietrznej operacji obronnej, uczestnicząc w walce o przewagę w powietrzu. Należy przyjąć, że w przyszłości żaden przeciwnik nie rozpocznie

działań wojennych nie zapewniwszy sobie przewagi w powietrzu (rys.11).

Lotnictwo uderzeniowe uczestniczyć też będzie w zaczepnych operacjach powietrznych, prowadzonych w celu wywalczenia przewagi w powietrzu, szczególnie przed wykonaniem zwrotów zaczepnych. Niezbędny jest również udział tego lotnictwa w walce o utrzymanie (wywalczenie) przewagi w powietrzu przez cały czas trwania operacji obronnych oraz zaczepnych wojsk lądowych i marynarki wojennej.

Skład lotnictwa uderzeniowego, szczególnie w dalszej perspektywie może być różny.

Obecnie posiadamy:

- LMB (około 110 samolotów Su-22M4 i Su-20);
- śmigłowce bojowe (około 30 śmigłowców Mi-24);

Przewiduje się rozwój tego lotnictwa w kierunku:

- LMB (uzbrojone dalej w samoloty Su-22M4 i Su-20 aż do ich technicznego i technologicznego "zestarzenia się");
- LSz (1-3 pułki uzbrojone w samoloty rodzimej konstrukcji np. "SKORPION" lub pochodzące z zakupu za granicą);
- śmigłowce bojowe (130 śmigłowców, w tym Mi-24, aż do ich technicznego i moralnego "zestarzenia się" oraz inne, rodzimej produkcji lub pochodzące z zakupu za granicą);
- samoloty wielozadaniowe, które równie dobrze spełniałyby funkcje obronne (czyli samolotów myśliwskich) jak i uderzeniowe. Samoloty te (pochodzące z zakupów za granicą) mogłyby zastępować samoloty myśliwsko-bombowe, zdejmowane z uzbrojenia, w wykonaniu zadań ogniowych na obiekty naziemne. W dalszej perspektywie (początek XXI wieku) samoloty wielozadaniowe zastąpiłyby całkowicie samoloty myśliwsko- bombowe będące obecnie w uzbrojeniu lotnictwa.

Podstawowym zadaniem lotnictwa uderzeniowego, realizowanym w ramach walki o przewagę w powietrzu jest niszczenie samolotów i śmigłowców przeciwnika na lotniskach i lądowiskach oraz niszczenie dróg startowych, dróg kołowania i lądowisk.

Skuteczne zwalczanie lotnictwa przeciwnika na lotniskach przez lotnictwo uderzeniowe sprzyja i sprzyjać będzie trwałości

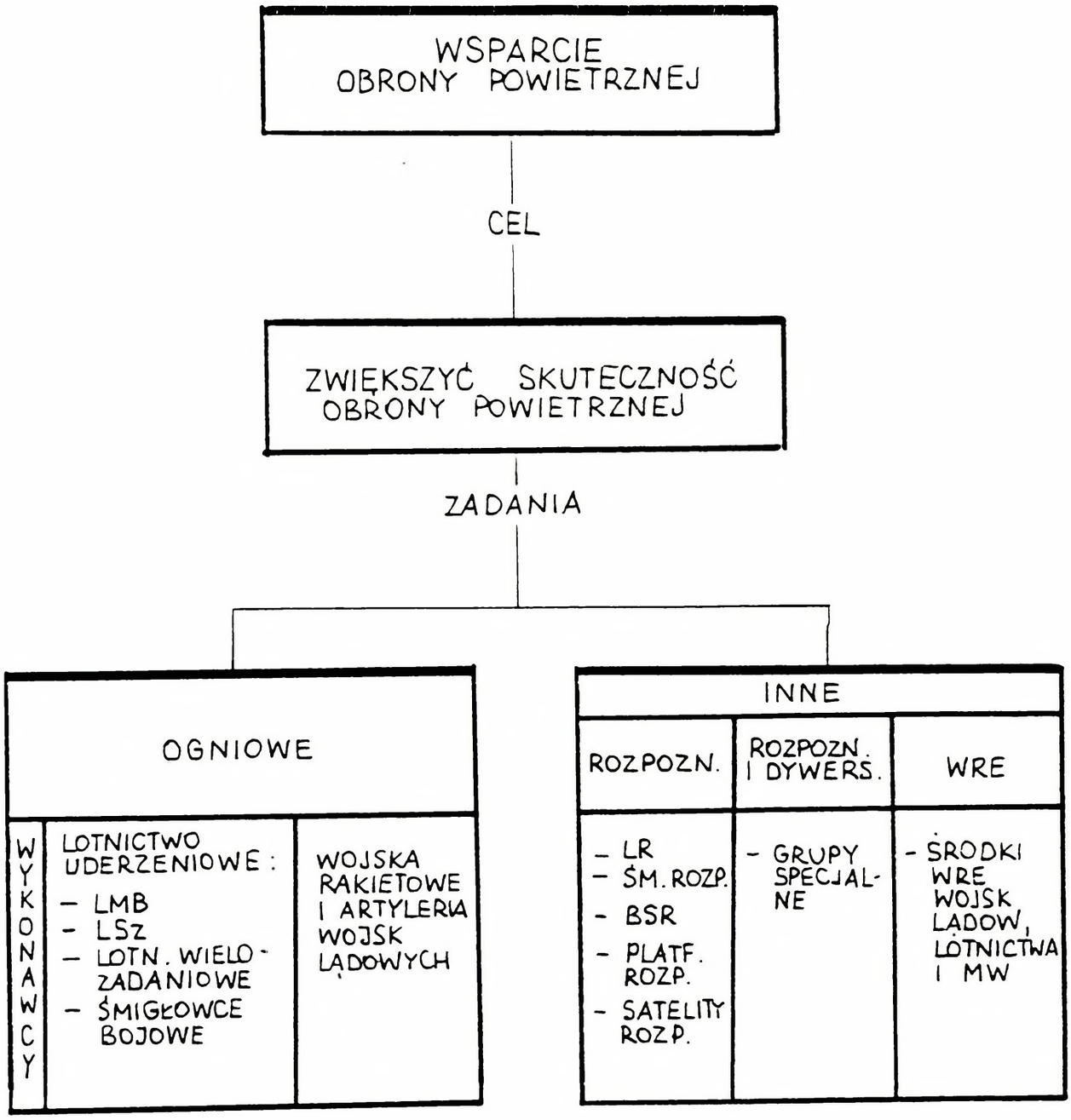

Rys.11. Wsparcie obrony powietrznej - cel i zadania

obrony powietrznej. Zmniejsza to bowiem ilość sił i aktywność lotnictwa przeciwnika wykonującego uderzenia na osłaniane wojska i obiekty.

Ponadto lotnictwo uderzeniowe w ramach tego zadania zwalcza przede wszystkim obiekty pierwszej kolejności rażenia, czyli obiekty systemu dowodzenia OP i OPL, oddziały i pododdziały rakiet oraz artylerii przeciwlotniczej, obiekty systemu wykrywania, powiadamiania i naprowadzania przeciwnika. Przy czym zwalczanie naziemnych środków obrony powietrznej i przeciwlotniczej wojsk (marynarki wojennej) lotnictwo uderzeniowe realizuje z zasady tylko w korytarzach (w osiach tras) przelotu lotnictwa i rejonach rozmieszczenia obiektów działań (przede wszystkim w celu zabezpieczenia wykonania własnych zadań bojowych).

Również niszczenie (w ramach operacji powietrznych) rakietowych środków systemów jądrowych i rozpoznawczo-uderzeniowych, a także systemów broni inteligentnych zmniejsza możliwości przeciwnika w wykonaniu uderzeń na własne wojska i obiekty, w tym obiekty OP.

Nie można wykluczyć niszczenia na ziemi (na lotniskach) samolotów, systemów rozpoznawczych i rozpoznawczo- uderzeniowych w ramach niszczenia samolotów na lotniskach. Wyeliminowanie chociaż części tych samolotów zakłóci (utrudni) pracę wskazanych systemów.

Lotnictwo uderzeniowe z zasady nie zwalcza samolotów /śmigłowców/ przeciwnika w powietrzu w ramach OP. Jednak w szczególnych sytuacjach, na przykład zablokowania na lotniskach lotnictwa myśliwskiego lub zniszczenia znacznej jego części, lotnictwo uderzeniowe /jego część/ może być wydzielone do prowadzenia walk powietrznych w ramach OP.

Taka sytuacja może mieć miejsce gdy przeciwnik uzyska pełne zaskoczenie, zwłaszcza w początkowym okresie wojny, a lotnictwo uderzeniowe nie ma możliwości zorganizowanego uczestniczenia w uderzeniu odwetowym. W takiej sytuacji samoloty wielozadaniowe powinny być włączane w wypełnianie funkcji OP.

Do zwalczania śmigłowców przeciwnika w powietrzu mogą być użyte własne śmigłowce szturmowe. Samoloty wielozadaniowe w

wersji myśliwskiej mogą wówczas prowadzić równorzędne walki powietrzne z myśliwcami przeciwnika. Do zwalczania niektórych obiektów systemu wykrywania i naprowadzania (np. radiolokacyjnych posterunków wykrywania i naprowadzania) znajdujących się w niedużej odległości od rubieży styczności bojowej wojsk, mogą być użyte śmigłowce szturmowe. Jednakże zadanie takie może być wykonywane przez śmigłowce szturmowe sporadycznie i w taktycznie uzasadnionej sytuacji[7]. Wojska rakietowe i artyleria wojsk lądowych może wykonać część uderzeń ogniowych na korzyść lotnictwa, niszcząc niektóre stanowiska dowodzenia OP i OPL oraz lotnictwem (np. posterunki radiolokacyjne, punkty naprowadzania lotnictwa), a także środki przeciwlotnicze -głównie w korytarzach przelotu (w osiach tras) lotnictwa. Działania te będą pośrednio wspierały własną OP, ponieważ zmniejszą się możliwości przeciwnika w wykrywaniu i naprowadzaniu (dowodzeniu) na ŚNP, zwiększy się natomiast efektywność działań własnego lotnictwa oraz czynnych i biernych środków obrony powietrznej. Część uderzeń WRiArt. może być wykonana na śmigłowce na lądowiskach (śmigłowce uzbrojone na wysuniętych lądowiskach).

W celu wykonania uderzeń przez lotnictwo, wojska rakietowe i artylerię konieczna jest znajomość współrzędnych, rodzaju i składu zwalczanych obiektów. Największą ilość informacji może dostarczyć lotnictwo rozpoznawcze prowadząc planowe rozpoznanie powietrzne, a w tym szczególnie bazowania lotnictwa na lotniskach, stanowisk dowodzenia, położenia środków ogniowych OP i OPL. Podstawą do planowania będą rezultaty fotograficznego rozpoznania powietrznego, gdyż tylko one pozwalają określić współrzędne obiektów z wysoką dokładnością, szczególnie do wykonania uderzeń przez WRiA wojsk lądowych.

---

7 Śmigłowce szturmowe przeznaczone są przede wszystkim do niszczenia obiektów pancernych i opancerzonych. Przy wykonaniu tego zadania są najbardziej efektywne. Obecnie ze względu na bardzo małą liczbę tych śmigłowców użycie ich do wykonania takich zad. jest niecelowe. W sytuacji kiedy zgodnie z układem CFE-1 będzie ich- 130 mogą wykonywać i takie zadania.

Rezultaty rozpoznania powietrznego będą wykorzystywane w OP do oceny składu i bazowania (rozmieszczenia) środków napadu powietrznego przeciwnika, a także do prognozowania kierunków nalotów, ich natężenia (intensywności) oraz planowania obiektów uderzeń. Planowe rozpoznanie powietrzne prowadzić będzie lotnictwo rozpoznawcze (obecnie około 24 samolotów MiG-21R z pułku lotnictwa rozpoznania taktycznego i około 10 samolotów Su-20 z pułku lotnictwa bombowo- rozpoznawczego), a także śmigłowce rozpoznawcze z eskadr śmigłowców związków taktycznych. W przyszłości do prowadzenia rozpoznania powietrznego mogą być wykorzystywane i inne samoloty rozpoznawcze nowszych generacji, samoloty wielozadaniowe, bezpilotowe środki rozpoznawcze oraz inne środki, np. typu platforma rozpoznawcza na uwięzi. Nie można wykluczyć otrzymywania danych z rozpoznania kosmicznego, które mogłoby dostarczyć największej ilości danych[8].

Wsparcie OP może być realizowane przez grupy specjalne (GS), a także w wyniku prowadzenia zakłóceń przez środki WRE nie wchodzące w skład OP (patrz rys. 11).

Grupy specjalne, oprócz dostarczenia danych o rodzaju, składzie i miejscu rozwinięcia (znajdowania się) niektórych obiektów, mogą niszczyć, uszkadzać lub dezorganizować ich pracę. Mogą to być składy paliw i uzbrojenia lotniczego, amunicji, stacje radiolokacyjne, rakiety przeciwlotnicze na wyrzutniach, a w niektórych sytuacjach - nawet samoloty czy śmigłowce na lotnisniskach lub lądowiskach.

Grupy specjalne organizacyjnie występują w składzie KZ oraz na szczeblu centralnym. Obecnie wchodzą one w skład batalionu specjalnego na szczeblu KZ lub pułku rozpoznania specjalnego, na szczeblu centralnym, wykorzystywanego według planu naczelnego dowódcy sił zbrojnych. W składzie batalionu specjalnego jest 26, a pułku - 50 grup specjalnych. Prawdopodobnie w przyszłości grupy specjalne będą występować na tych samych szczeblach organizacyjnych, a ich liczba nie ulegnie zmianie.

---

[8] Wymaga to jednak wynegocjowania i podpisania odpowiednich układów z dysponentami systemów rozpoznania kosmicznego (np. z NATO).

W ramach wsparcia obrony powietrznej do wykonania zadań, szczególnie na korzyść operacji powietrznych, będą wykorzystywane głównie GS ze szczebla centralnego.

W składzie wojsk lądowych w KZ znajduje się pułk WRe (pWRe), a w nim batalion rozpoznania radioelektronicznego, batalion zakłóceń radioelektronicznych i batalion zakłóceń radiowych.

Środki WRe wojsk lądowych mogą być użyte do prowadzenia rozpoznania radioelektronicznego naziemnych systemów radiowych i radiolokacyjnych oraz systemów radionawigacyjnych i celowniczych samolotów, a także do zakłócania pokładowych systemów radioelektronicznych samolotów i łączności radiowej krótkofalowej. Grupowe środki WRe na samolotach lub śmigłowcach wykorzystuje się do zakłócania pracy naziemnych stacji radiolokacyjnych systemów łączności dowodzenia powietrznego (głównie UKF) oraz zakłócania pracy naziemnych systemów radionawigacyjnych. Użycie tych środków WRe powinno być ściśle zsynchronizowane z działaniami sił OP oraz własnego lotnictwa. Niewątpliwie będzie to miało bezpośredni wpływ na rezultaty walki o panowanie w powietrzu.

Istnieje również potrzeba posiadania w składzie lotnictwa środków WRe (na samolotach lub śmigłowcach[9]) do grupowej osłony radioele- ktronicznej i prowadzenia walki radioelektronicznej szczególnie na jego korzyść. Ich użycie znacznie zwiększa możliwości w zakresie WRe, szczególnie w odniesieniu do naziemnych środków.

We wszystkich okresach walki (operacji) istnieje potrzeba ścisłego współdziałania sił obrony powietrznej oraz sił ją wspierających. Dotyczy to szczególnie osłony własnego lotnictwa uderzeniowego podczas wykonania uderzeń przez LM OP, jak również osłony rejonów bazowania i rozmieszczenia przed rozpoznaniem i uderzeniami z powietrza.

---

[9] Samoloty i śmigłowce z reguły posiadają środki WRe do osłony indywidualnej.

Potrzeba ścisłego koordynowania wysiłków OP i wspierających ją sił wymaga scentralizowanego dowodzenia i podejmowania decyzji na szczeblach, które są władne stawiać im zadania. Kryterium to spełnia sztab ND, w którym powinny być planowane wszystkie operacje szczebla strategicznego (w ramach RP).

* * *

Na rosnące znaczenie obrony powietrznej we współczesnej wojnie wskazują jednoznacznie doświadczenia i wnioski z konfliktów zbrojnych, szczególnie ten ostatni -w rejonie Zatoki Perskiej. Wynika z nich wyraźnie, że następuje coraz większe powiązanie między działaniem wojsk lądowych i sił powietrznych, w tym z obroną powietrzną. Ściślej mówiąc, rośnie zależność sukcesu na lądzie od przewagi w powietrzu. Można również przyjąć, że walka o panowanie w powietrzu stała się klasycznym początkiem współczesnej wojny.

Jednocześnie ze wzrastającymi powiązaniami z działaniem wojsk lądowych, następuje coraz większa specjalizacja sił powietrznych (wraz z OP) jako rodzaju sił zbrojnych. Jest to związane ze stopniem ich nasycenia wyspecjalizowaną techniką, a także specyficznymi zasadami prowadzenia walk, bitew i operacji w przestrzeni powietrznej. Z tego względu konieczne jest utrzymywanie odpowiednio przygotowanych kadr na wszystkich szczeblach dowodzenia.

Obrona przed uderzeniami z powietrza stała się - w całym tego słowa znaczeniu - złożonym organizmem socjotechnicznym.

Warunkiem sprawnego funkcjonowania obrony powietrznej jest współcześnie dysponowanie, obok nowoczesnych środków walki, nowoczesnym rozpoznaniem, dowodzeniem i wsparciem.

Współczesna obrona powietrzna powinna spełniać wiele wymogów, w tym musi być aktywna. Oznacza to podejmowanie walki z SNP już na granicy państwa, ciągłe oddziaływanie na przeciwnika w powietrzu na całej trasie jego lotu i w rejonie wykonywanych przez niego zadań bojowych.

Nie traci nadal na aktualności wymóg utrzymywania najwyższej gotowości bojowej w skali całego systemu obronnego państwa przez OP. Jest oczywiście konieczna nowa interpretacja tego wymogu, ale pozostaje on aktualny również w nowych uwarunkowaniach europolitycznych RP.

Przyjęcie określonego pułapu potencjałowego w OP zależy od wielu czynników, w tym głównie od wielkości zagrożenia naszego bezpieczeństwa i szeroko rozumianych możliwości naszego państwa. Podstawowe komponenty OP pozostają jednak te same. Warunkiem skuteczności w walce ze współczesnymi ŚNP jest funkcjonowanie wszystkich tych komponentów na jednakowym poziomie technicznym i informacyjnym.

Wydaje się, że w dalszych pracach badawczych dotyczących OP należy rozwijać cztery główne kierunki badań.

Pierwszy kierunek związany jest z ciągłą weryfikacją sformułowanych uwarunkowań, wymagań, celów i zadań OP. Konfrontowanie wymienionych rozwiązań z tworzonymi i ewoluującymi koncepcjami strategicznymi systemu obronnego RP jest warunkiem ich aktualności i przystosowania do ciągle zmieniających się realiów.

Drugi kierunek obejmuje badania szczegółowe proponowanych rozwiązań, mające określić skutki wdrożenia proponowanego wariantu rozwiązania.

Trzeci kierunek związany powinien być z wypracowaniem szczegółowych zasad funkcjonowania poszczególnych komponentów OP.

Czwarty kierunek - naukowo-dydaktyczny, powinien wskazywać na obszary niezbędnych badań naukowych w OP oraz zmian w dydaktyce wojskowej.

IV

PRZYGOTOWANIE I PROWADZENIE OBRONY WYBRZEŻA RP

"OBRONA - 4"

(III etap badań)

Opracował - płk dr Zbigniew BIEŻUŃSKI

SPIS TREŚCI

Strona

WSTĘP 191

1. Wnioski wynikające z głównych uwarunkowań dotyczących obrony wybrzeża morskiego..... 193
2. Ogólne założenia obrony wybrzeża morskiego..... 195
3. System obrony wybrzeża morskiego 198
4. Właściwości przygotowania obrony wybrzeża morskiego.. 205
5. Właściwości prowadzenia obrony wybrzeża morskiego przez wojska OW we współdziałaniu z marynarką wojenną oraz lotnictwem i siłami obrony powietrznej.. 208

Załączniki:

1. Ugrupowanie sił przeznaczonych do zwalczania desantów morskich i GDR nieprzyjaciela w obronie wybrzeża morskiego (wariant) 213
2. Ugrupowanie sił resortu spraw wewnętrznych, POW i MW przeznaczonych do obrony wybrzeża morskiego (wariant) 214
3. Ugrupowanie sił przeznaczonych do obrony wybrzeża morskiego (wariant) 215
4. Podsystem rażenia na podejściach do bronionego wybrzeża 216

WSTĘP

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie syntetycznego materiału naukowego zawierającego optymalny wariant przygotowania i prowadzenia obrony wybrzeża RP.

Wykładnię do sporządzenia niniejszego sprawozdania stanowiły wyniki drugiego etapu badań, materiały z sympozjum na temat: "Użycie SZ RP w strategicznej operacji obronnej", przeprowadzonego w listopadzie 1992 r., oraz dodatkowe prace realizowane w AON w pierwszej połowie 1993 r.

Podczas opracowywania materiału szczególny nacisk został położony na przedstawienie propozycji rozwiązań, bez zbędnych komentarzy, uzasadnień i odniesień historycznych.

Kierowano się przy tym ustaleniami zawartymi w Rozkazie szefa Sztabu Generalnego WP do szkolenia i działalności SZ w 1993 r. oraz w jego wystąpieniu wygłoszonym dla kierowniczej kadry i pracowników naukowo-dydaktycznych AON w dniu 10.03.1993 roku.

Ponadto uwzględniono aktualnie obowiązujące poglądy dotyczące przygotowania i prowadzenia obrony wybrzeża morskiego w ramach strategicznej operacji obronnej prowadzonej na terenie kraju.

Kierując się nowymi założeniami doktrynalnymi dążono do najpełniejszego wykorzystania wniosków i doświadczeń wynikających z ćwiczeń prowadzonych w siłach zbrojnych państw obcych i Wojsku Polskim. Szczególnie pożyteczne w tym względzie okazały się wnioski z ćwiczeń, zwłaszcza dowódczo-sztabowych i treningów, prowadzonych w naszych SZ po roku 1990.

W aktualnych uwarunkowaniach cel obrony wybrzeża morskiego może być osiągnięty wspólnym wysiłkiem rodzajów sił zbrojnych i wojsk, pod warunkiem utrzymania ciągłego i skutecznego dowodzenia oraz twórczego zastosowania zasad sztuki wojennej, a także różnorodnych form i sposobów prowadzenia działań operacyjno-taktycznych. Szczególnego znaczenia nabiera zapewnienie trwałej, aktywnej i manewrowej obrony, której głównym atutem powinny być silne odwody rozmieszczone w głębi ugrupowania operacyjnego oraz ruchome środki ogniowe najnowszych generacji (rakietowe i artyleryjskie) o dużej skuteczności i zasięgu, działające w pobliżu linii brzegowej.

Zakłada się, iż niniejsze opracowanie powinno stać się swoistym przewodnikiem w samodzielnym studiowaniu wiedzy operacyjnej oraz ukierunkowaniu rozwiązań praktycznych w dziedzinie przygotowania i prowadzenia obrony wybrzeża morskiego.

Zasadniczy materiał przedstawiający szczegółowe i uzasadnione treści, dotyczące wykorzystania, planowania i użycia poszczególnych rodzajów sił zbrojnych i wojsk w obronie wybrzeża stanowi sprawozdanie naukowe z drugiego etapu badań.

1. WNIOSKI WYNIKAJĄCE Z GŁÓWNYCH UWARUNKOWAŃ DOTYCZĄCYCH OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO

W wypadku zaistnienia konfliktu zbrojnego i agresji przeciwko RP, należy przewidywać, że równolegle z rozwijaniem działań lądowych, poprzedzonych uderzeniami ŚNP i aktami dywersji, nieprzyjaciel w sprzyjającej sytuacji (po wywalczeniu panowania na morzu i w powietrzu) może zorganizować wzajemnie zsynchronizowane działania desantowe, tak morskie, jak i powietrzne. Ich celem może być "związanie" walką odwodów związków operacyjnych (taktycznych) naszych wojsk, ułatwienie natarcia własnym siłom głównym wojsk lądowych prowadzącym działania na kierunku nadmorskim oraz uchwycenie ważnych obiektów o znaczeniu operacyjnym.

Można oczekiwać, że sposób działania nieprzyjaciela, zarówno w okresie zagrożenia, jak i podczas trwania konfliktu, będzie przebiegał w myśl zasad zawartych w regulaminach i instrukcjach obowiązujących aktualnie w jego siłach zbrojnych.

Po dokonaniu wnikliwej analizy sił i środków (opracowanie drugiego etapu badań), którymi może dysponować ewentualny przeciwnik, należy wnioskować, iż w dalszym ciągu istnieje znaczne zagrożenie naszego wybrzeża, które potęgują stosunkowo niskie możliwości bojowe polskiej MW, a także mała efektywność rodzimego rozpoznania.

Ciągłe wprowadzanie do wyposażenia wojsk desantowych potencjalnych przeciwników nowoczesnych wzorów sprzętu desantowego wywołuje potrzebę stałego weryfikowania poglądów na temat dostępności polskiego wybrzeża. Sprzęt ten daje możliwość wysadzania desantu morskiego na całej długości wybrzeża, stąd jego podział na odcinki trudno i łatwo dostępne staje się bezpodstawny. Nie oznacza to jednak, że nie należy dokonywać oceny pasa wód przybrzeżnych i przyległego terenu w celu wyodrębnienia z całej linii brzegowej tych odcinków, które najbardziej nadają się do lądowania desantów i prowadzenia działań.

Należy podkreślić, że obrona wybrzeża morskiego RP będzie skuteczna tylko wtedy, gdy zagrożenie terytorium kraju będzie miało charakter lokalny, tzn. uderzenie nastąpi z jednego kierunku operacyjnego (wschodniego i zachodniego). SZ RP nie są

bowiem w stanie efektywnie przeciwstawić się w otwartej walce zbrojnej nieprzyjacielowi wykonującemu uderzenie jednocześnie z dwóch kierunków.

Zasadniczy wpływ na organizację i realizację obrony wybrzeża wywierać będzie charakter i przebieg operacji obronnej prowadzonej przez wojska na obszarze kraju, a ta z kolei będzie głównie zdeterminowana działaniami nieprzyjaciela.

Obecnie w armiach państw obcych działania desantowe, desantowo-szturmowe i dywersyjno-rozpoznawcze uważa się za najbardziej efektywne - obok niespodziewanego rozpoczęcia agresji - sposoby przejęcia inicjatywy operacyjnej i stworzenia realnego zagrożenia dla drugich rzutów operacyjnych i tyłów broniących się wojsk. Dlatego walka z desantami i jednostkami desantowo-szturmowymi oraz dywersyjno-rozpoznawczymi powinna być traktowana jako ważny element operacji obronnej.

Biorąc pod uwagę ewentualne zagrożenie z kierunku północnego oraz szeroki zakres zadań obronnych POW (obrona około 220 km granicy zachodniej i 524 km morskiej), istnieje potrzeba szerszego włączenia do obrony wybrzeża sił i środków MW oraz - planowanych do utworzenia - sił obrony terytorialnej. W razie niekorzystnego rozwoju sytuacji na lądowym teatrze działań wojennych oraz zagrożenia skrzydła (prawego lub lewego - w zależności od kierunku agresji) od strony morza, należy dodatkowo przewidywać wykorzystanie do obrony wybrzeża części sił WOW. Natomiast w przypadku wykonywania przeciwuderzenia jednostkami drugorzutowymi lub konieczności zorganizowania przez nie obrony w głębi obszaru kraju, do przeciwdesantowej obrony wybrzeża morskiego celowe wydaje się użyciesił znajdujących się w odwodzie naczelnego wodza.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że przygotowanie obrony wybrzeża morskiego może odbywać się w skrajnie ograniczonym czasie. Zazwyczaj czas ten będzie zależał od rezultatów bitwy prowadzonej w pasie obrony pierwszego rzutu operacyjno-strategicznego i tempa rozwijania działań zaczepnych przez przeciwnika.

Z oceny zagrożenia wybrzeża polskiego (desantami morskimi) oraz pojemności kierunków dogodnych do lądowania wynika, że do obrony przeciwdesantowej będzie trzeba wydzielić siły od 1 do

3 związków taktycznych.

2. OGÓLNE ZAŁOŻENIA OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO

W zależności od sytuacji operacyjno-strategicznej, zarówno cel obrony wybrzeża morskiego, jak i wynikające z niego zadania mogą być różne. Określał je będzie naczelny wódz (uwzględniając cel i ogólny zamiar strategicznej operacji obronnej prowadzonej na obszarze kraju) lub inny dowódca bezpośrednio odpowiedzialny za obronę wybrzeża.

Niektóre cele operacji obronnych odnoszące się do obrony wybrzeża morskiego mogą być analogiczne do działań w innych warunkach terenowych. Można wśród nich wymienić następujące: zadanie wojskom desantu morskiego i powietrznego nieprzyjaciela maksymalnych strat; zerwanie lub opóźnienie jego desantowania; utrzymanie bronionych obszarów, rejonów i rubieży, przy równoczesnym zachowaniu zdolności bojowej własnych wojsk; zyskanie na czasie w celu zorganizowania działań, które stworzą warunki sprzyjające rozbiciu silniejszego zgrupowania desantowego przeciwnika; zapewnienie skutecznej osłony mobilizacyjnego i operacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych, w tym głównie marynarki wojennej i wojsk nadmorskiego okręgu wojskowego; stworzenie warunków dogodnych do wykonania przeciwuderzenia w celu ostatecznego rozbicia i zepchnięcia do morza zgrupowania desantowego nieprzyjaciela.

Obrona wybrzeża morskiego, a w niej obrona przeciwdesantowa, może stanowić część składową strategicznej operacji obronnej prowadzonej na obszarze kraju. Może też wchodzić w skład operacji obronnej bądź zaczepnej prowadzonej na obszarze odpowiedzialności POW. W wyjątkowych sytuacjach może stanowić samodzielną obronę przeciwdesantową wybrzeża morskiego.

Obrona wybrzeża morskiego może obejmować następujące etapy:

- wykonanie uderzeń na wojska desantu nieprzyjaciela w rejonach ześrodkowania, załadowania i formowania zespołów desantowych;

- wykonanie uderzeń na desant morski nieprzyjaciela podczas przejścia morzem i przelotu w powietrzu;

- niszczenie desantu morskiego i powietrznego podczas jego lądowania;

- rozbicie i zniszczenie sił desantów podejmujących próbę ewakuacji i odejścia drogą morską i powietrzną.

Powodzenie w obronie wybrzeża morskiego osiąga się przez: prawidłowe określenie prawdopodobnego działania nieprzyjaciela, kierunków, rejonów i odcinków wysadzania jego desantów morskich i powietrznych; wykrycie w odpowiednim czasie skrytego przygotowywania się nieprzyjaciela do działań desantowych, załadowania i rozpoczęcia wychodzenia z rejonów formowania zespołów desantowych na trasy przegrupowania do rejonów lądowania; terminowe zorganizowanie obrony przeciwdesantowej wybrzeża morskiego oraz dokładne i wszechstronne przygotowanie wyznaczonych sił i środków; skupienie głównego wysiłku na obezwładnieniu sił głównych desantu morskiego nieprzyjaciela i obronie najważniejszych kierunków, rejonów i odcinków; prawidłowy podział zadań między ogólnowojskowe związki taktyczne i oddziały oraz jednostki lotnictwa i obrony powietrznej, marynarki wojennej, a także inne siły i środki przewidziane do obrony przeciwdesantowej; właściwe zorganizowanie rażenia ogniowego nieprzyjaciela; śmiałe, aktywne i zdecydowane działanie sił i środków (FOW) w celu rozbicia desantów we wszystkich etapach prowadzenia działań; właściwe zorganizowanie wszechstronnego zabezpieczenia operacyjnego i nieprzerwanego scentralizowanego dowodzenia siłami i środkami wyznaczonymi do obrony wybrzeża.

Wojska wyznaczone do prowadzenia obrony wybrzeża morskiego powinny ściśle ze sobą współpracować. Chodzi tu przede wszystkim o wojska lądowe, w tym głównie pancerne i zmechanizowane, MW, WLiOP, a także inne siły i środki przewidziane do realizacji tego zadania.

Wojska lądowe organizują obronę wybrzeża morskiego i uczestniczą wspólnie z siłami i środkami MW oraz WLiOP w wykonywaniu uderzeń na desant nieprzyjaciela w rejonach jego ześrodkowania, przejścia morzem oraz podchodzenia jego oddziałów desantowych do rejonów lądowania. Odpierają ataki wysadzonych morskich i powietrznych desantów nieprzyjaciela i

niszczą jego wojska po wylądowaniu na brzegu i w głębi obrony. Utrzymują bronione pasy nie dopuszczając do przerwania się przeciwnika w głąb obrony oraz zwalczają - na zasięg posiadanego sprzętu - jego siły morskie.

Siły MW we współdziałaniu z lotnictwem i wojskami rakietowymi wykonują uderzenia na desant morski, jego środki transportowo-desantowe i zabezpieczające w rejonach ześrodkowania, wyczekiwania i załadowania, a także minują rejony formowania zespołów desantowych oraz trasy ich przejścia. Niszczą one również oddziały desantowo-szturmowe podczas przejścia morzem i w rejonach lądowania, ze szczególnym uwzględnieniem sił zabezpieczających i dużych zgrupowań transportowców w obszarze prowadzenia obrony przeciwdesantowej. Wspólnie z wojskami lądowymi, lotnictwa i obrony powietrznej odpierają uderzenia sił i środków nieprzyjaciela. W czasie lądowania desantu morskiego nieprzyjaciela na brzeg odcinają go od punktów, odcinków i rejonów lądowania, wzbraniając dopływu jego sił i przeciwdziałają wsparciu z morza, a także niszczą go w toku ewakuacji.

Wojska lotnicze i obrony powietrznej wspólnie z siłami morskimi i wojskami lądowymi (głównie rakietowymi i artylerią) niszczą desant morski w rejonach jego ześrodkowania, przejścia morzem i lądowania. Prowadzą walkę z desantami powietrznymi nieprzyjaciela podczas ich przelotu i lądowania oraz osłaniają siły i środki MW i wojsk lądowych w trakcie prowadzenia obrony wybrzeża morskiego.

Cel obrony wybrzeża morskiego osiąga się poprzez wykonanie szeregu kolejnych i wzajemnie powiązanych uderzeń, doprowadzających do rozbicia i zniszczenia zgrupowań uderzeniowego desantu morskiego.

Najsilniejsze uderzenia na desant morski nieprzyjaciela wykonuje się siłami i środkami MW i lotnictwa.

Główne uderzenia można wykonywać w różnych etapach prowadzenia obrony wybrzeża. Najlepiej jednak wykonywać je w pierwszym lub drugim etapie prowadzenia obrony przeciwdesantowej. Czas i rejon ich wykonania uzależniony jest przede wszystkim od sytuacji operacyjno-taktycznej oraz od składu i kierunku działania desantu morskiego nieprzyjaciela i własnych możliwości ześrodkowania przeciwko jego zgrupowaniom niezbęd-

nych sił i środków. Należy przy tym dążyć do uzyskania najwyższej efektywności ich działania.

W sprzyjających warunkach, kiedy rejony formowania zespołów desantowych znajdują się w zasięgu wojsk lotniczych, rakietowych i marynarki wojennej, główne uderzenia na desant nieprzyjaciela wykonuje się w rejonach jego ześrodkowania i załadowania.

W przypadku kiedy siłami lotnictwa i marynarki wojennej nie udało się obezwładnić desantów morskich i powietrznych nieprzyjaciela w jego rejonach ześrodkowania i załadowania oraz formowania zespołów desantowych, czyli jak najdalej od własnego brzegu, główne uderzenie wykonuje się na jego siły i środki podczas przejścia morzem i przelotu w powietrzu. Działanie to w konsekwencji powinno doprowadzić do zerwania jego morskiej (powietrzno-morskiej) operacji desantowej.

Jeśli ostateczne rozbicie desantu morskiego nieprzyjaciela w rejonach jego załadowania i podczas przejścia morzem okaże się niemożliwe, wówczas główne uderzenie należy wykonać w momencie jego lądowania. Wskazane jest przy tym wykonywanie go w okresie przeładunku sił i środków desantu morskiego nieprzyjaciela z transportowców na okręty desantowe i środki amfibijne, a następnie w czasie manewru w kierunku punktów lądowania.

We wszystkich wypadkach główne uderzenie na desant morski i powietrzny nieprzyjaciela celowo jest poprzedzić wykonaniem wielu innych uderzeń, maksymalnie osłabiających jego siły, a tym samym wpływających na stworzenie warunków do ostecznego ich rozbicia i zerwania operacji desantowej.

Przygotowywana obrona wybrzeża morskiego powinna stanowić część składową operacji obronnej organizowanej przez dowódcę POW i być realizowana zgodnie z zamiarem strategicznej operacji obronnej. Powinna być prowadzona z uwzględnieniem ogólnego systemu rażenia ogniowego nieprzyjaciela w akwenie przylegającym do wybrzeża oraz systemu zapór inżynieryjnych itp.

3. SYSTEM OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO

Wnioski wynikające z głównych uwarunkowań dotyczących obrony wybrzeża morskiego pozwalają stwierdzić, że w zależności

od skali zagrożenia i rozwoju sytuacji operacyjno-strategicznej, do obrony wybrzeża mogą przechodzić wojska POW, innych okręgów lub odwodu naczelnego wodza, w tym siły szybkiego reagowania.

Fakt, że Polska dysponuje stosunkowo długim wybrzeżem sugeruje, że będzie ono mogło być bronione jedynie na wybranych kierunkach i że do jego obrony zostanie użyta tylko część posiadanych sił i środków. Takie podejście do problemu wynika również z przesłanki, że nieprzyjaciel z całą pewnością nie wyląduje na całym wybrzeżu, lecz tylko w wybranych rejonach. Z powyższych uwarunkowań wynika, że w obronie wybrzeża celowe byłoby posiadanie manewrowych sił, zdolnych do zahamowania natarcia nieprzyjaciela z morza, natomiast w głębi utrzymywanie silnych odwodów - najlepiej sił szybkiego reagowania - z możliwością ich zaczepnego wykorzystania w rejonach zagrożonych. Siły takie, oprócz zdolności manewrowych, powinny być utrzymywane w stanie największej gotowości bojowej, zwłaszcza w okresach zagrożenia lądowaniem desantów.

Ponadto, aby zapewnić skuteczną obronę wybrzeża morskiego, należy spełnić szereg wymagań, do których można m.in. zaliczyć:

- maksymalnie głębokie urzutowanie na morzu, jak i w głębi lądu;
- wszechstronną rozbudowę infrastruktury i włączenie do niej elementów gospodarki morskiej;
- użycie sił uderzeniowych na dalekich rubieżach morskich;
- wprowadzenie problematyki dotyczącej obrony przeciwdesantowej do szkolenia wszystkich rodzajów sił zbrojnych i obrony cywilnej.

W aktualnych uwarunkowaniach, biorąc pod uwagę skalę zagrożenia desantami morskimi nieprzyjaciela, wydaje się celowe zorganizowanie systemu obrony wybrzeża składającego się z dwóch podsystemów.

Pierwszy - istniejący nieprzerwanie w czasie pokoju i wojny - obejmowałby poza strefą morską, również strefę nadbrzeżną do głębokości 10-15 km w głąb lądu (od linii brzegowej). Jego zasadniczym celem byłoby zabezpieczenie granicy morskiej przed wysadzeniem desantów morskich nieprzyjaciela w skali taktycznej, a także działalnością GDR (załącznik 1). Jego

zorganizowanie należałoby powierzyć dowódcy MW lub dowódcy Dywizji Obrony Wybrzeża (DOW).

Drugi podsystem byłby organizowany przez wojska operacyjne POW lub wydzielone siły innego ZO przewidziane do obrony wybrzeża morskiego w przypadku wzrostu zagrożenia desantami morskimi nieprzyjaciela (przynajmniej o skali taktyczno-operacyjnej i operacyjnej - załączniki 2 i 3).

System obrony wybrzeża morskiego obejmuje:

- zgrupowanie sił MW;
- ugrupowanie i zgrupowanie wojsk lądowych;
- rubieże, rejony i pozycje obrony przeciwdesantowej z inżynieryjnym wyposażeniem wybrzeża;
- jednolity podsystem rażenia wszystkich sił i środków;
- podsystem zapór inżynieryjnych w wodzie i na brzegu.

W celu realizacji zadań przez wojska POW w obronie wybrzeża morskiego tworzy się określone ugrupowanie operacyjne i zgrupowanie wojsk.

W okresie pokoju na wyznaczonych odcinkach wybrzeża morskiego znajdują się w zasadzie nadmorskie oddziały Straży Granicznej, większość sił i środków nadmorskiego KOP oraz brzegowe jednostki marynarki wojennej.

Pozostałe siły wydzielone do obrony wybrzeża morskiego wyprowadza się w okresie zagrożenia lub wojny do stosownie rzeczywistych potrzeb.

W ramach osłony mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk nadmorskiego okręgu wojskowego uczestniczy DOW. W okresie tym następuje pełne rozwinięcie wydzielonych sił i środków przewidzianych do obrony wybrzeża morskiego i ich uzupełnienie w ramach przedsięwzięć mobilizacyjnych.

Wydzielone siły i środki mogą przejść do obrony wybrzeża morskiego w początkowym okresie wojny lub w jej toku.

Ugrupowanie operacyjne i poszczególne zgrupowania wojsk lądowych, floty, WLiOP w celu prowadzenia obrony wybrzeża morskiego tworzy się zgodnie z przyjętym zamiarem jej prowadzenia z uwzględnieniem sytuacji taktyczno-operacyjnej i charakterem prawdopodobnego działania nieprzyjaciela.

Główne zgrupowanie obronne tworzy się na kierunkach, odcinkach i rejonach łatwo dostępnych do prowadzenia działań

przez desanty morskie nieprzyjaciela. Obok głównego zgrupowania tworzy się również inne, przeznaczone do działania na kierunkach zagrożonych w mniejszym stopniu.

Przyjęte ugrupowanie operacyjne w obronie wybrzeża morskiego powinno stworzyć warunki do jej skutecznego prowadzenia przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych i wojsk oraz umożliwić optymalne wykorzystanie ich środków ogniowych.

W toku prowadzenia obrony wybrzeża morskiego ugrupowanie operacyjne (a w nim poszczególne zgrupowania) powinno sprzyjać narastaniu przeciwdziałania nieprzyjacielowi odpowiednio do tempa lądowania desantu morskiego. Powinno ono zapewniać dogodne warunki do wykonania manewru siłami i środkami w dowolnie zagrożonym kierunku oraz wykonania zdecydowanych kontrataków i przeciwuderzeń na nieprzyjaciela, który włamał się w głąb obrony.

Ugrupowanie wojsk OW w obronie wybrzeża morskiego może składać się z sił i środków przeznaczonych do niszczenia desantu morskiego nieprzyjaciela, zgrupowania przeznaczonego do prowadzenia walki z siłami jego operacyjnego zabezpieczenia oraz innymi jego zgrupowaniami i może obejmować:

- pierwszy rzut operacyjny, w którego skład mogą wchodzić brygady DOW, brygady OT, oddziały Straży Granicznej, nadbrzeżne jednostki MW, siły i środki OP, jednostki szkoleniowe i inne wchodzące w skład OW;
- drugi rzut operacyjny (w składzie dywizji lub kilku brygad);
- odwody ogólne przewidziane do walki z desantami powietrznymi nieprzyjaciela (mogą je stanowić BOT, pot, oddziały prewencji policji oraz inne siły i środki);
- zgrupowanie wojsk rakietowych i artylerii;
- zgrupowanie wojsk obrony przeciwlotniczej;
- odwody specjalne: przeciwpancerny, inżynieryjny, przeciwchemiczny, oddziały zaporowe i niszczeń, przybrzeżno-morskie oddziały minowania i inne - w zależności od potrzeb.

Biorąc pod uwagę specyficzne warunki wybrzeża morskiego, układ rejonów i pozycji obrony przeciwdesantowej będzie się charakteryzował brakiem ciągłego frontu i niejednolitym stopniem rozbudowy. Obrona przeciwdesantowa będzie polegała na

utrzymaniu najważniejszych rejonów (odcinków) na kierunkach prawdopodobnego lądowania desantów morskich w powiązaniu z wysoką aktywnością i manewrowością elementów jej ugrupowania.

Najuporczywiej należy utrzymywać rejony bazowania sił MW, porty i odcinki dogodne do wysadzania desantów morskich nieprzyjaciela. Na pozostałych kierunkach organizuje się obserwację i patrolowanie, ustawia zapory inżynieryjne i przygotowuje się batalionowe rejony obrony, kompanijne i plutonowe punkty oporu, które mogą być obsadzone przez pododdziały w przypadku zagrożenia wysadzeniem desantów morskich nieprzyjaciela na danym odcinku. Należy bezwzględnie dążyć do rozbudowy głównego pasa obrony oraz drugiego pasa obrony lub bezpośredniej rubieży obrony.

Główny pas obrony na kierunku największego zagrożenia lądowania desantu morskiego nieprzyjaciela rozbudowuje się w trzy-cztery pozycje, a na mniej zagrożonych odcinkach - w jedną-dwie pozycje.

Przedni skraj obrony - w zależności od zamiaru rozegrania obrony przeciwdesantowej, charakteru terenu i warunków nawigacyjnych w przybrzeżnym akwenie - może być rozmieszczony bezpośrednio na brzegu lub w niewielkiej od niego odległości.

Drugi pas obrony - operacyjną rubież obrony - rozbudowuje się w dwie-trzy pozycje. Może on być obsadzony przez drugorzutowe brygady lub dywizję i różnego rodzaju odwody OW lub wycofujące się wojska pierwszego rzutu operacyjnego. Na kierunkach największego zagrożenia rozbudowuje się pośrednią rubież obrony. Można ją wykorzystywać jako rubież wyjściową do wykonania przeciwuderzenia przez drugi rzut operacyjny lub odwód. Poza tym rozbudowuje się rubieże ogniowe dla czołgów, BWP, oddziałów przeciwpancernych i minowania, oddziałów zaporowych i innych elementów (w zależności od potrzeb).

Podsystem rażenia ogniowego w obronie wybrzeża morskiego organizuje się z uwzględnieniem wykonania uderzeń ogniowych wszystkimi posiadanymi środkami rażenia w celu zadania maksymalnych strat desantom morskim i powietrznym nieprzyjaciela (załącznik 4).

Podsystem rażenia ogniowego składa się z precyzyjnie zaplanowanych uderzeń okrętowych grup uderzeniowych (OGU) MW,

lotnictwa, wojsk rakietowych, sił i środków OW, a także nadbrzeżnych oddziałów rakietowo-artyleryjskich. Wykonuje się je metodą:

- zmasowanych i ześrodkowanych uderzeń ogniowych na najważniejsze zgrupowania desantu;
- ruchomych ogni zaporowych na najbardziej zgrożonych kierunkach podchodzenia zespołów desantowych nieprzyjaciela do brzegu;
- stałych ogni zaporowych na linii brzegowej w głębi obrony.

Podsystem rażenia ogniowgo obejmuje również ogień czołgów i artylerii na wprost, a także ogień przeciwpancerny i przeciwlotniczy ze wszystkich innych środków.

Uderzenia ogniowe przygotowuje się na prawdopodobne rejony ześrodkowania sił i środków desantowo-transportowych, punkty załadowania desantu na okręty desantowe, rejony taktycznego rozwinięcia i przeładowania wojsk nieprzyjaciela z transportowców (promów) na okręty desantowe i środki amfibijne oraz podczas podchodzenia ich do punktów lądowania.

W miarę zbliżania się desantu morskiego do brzegu powinna wzrastać intensywność oddziaływania ogniowego.

Wydzielone siły i środki do strzelania na wprost, w tym pododdziały czołgów oraz przeciwpancernych pocisków kierowanych, powinny znajdować się w gotowości do zajęcia zawczasu przygotowanych wysuniętych stanowisk i rubieży ogniowych w celu niszczenia sił desantu morskiego nieprzyjaciela, w tym czołgów i transporterów opancerzonych (pływających) podchodzących do brzegu.

Istotne znaczenie w systemie obrony wybrzeża morskiego ma podsystem zapór inżynieryjnych rozumiany jako kompleks różnorodnych zapór i niszczeń powiązanych ze strukturą obrony i terenem w myśl zamiaru prowadzenia operacji (walki).

Miejsce podsystemu zapór inżynieryjnych w obronie wybrzeża morskiego wynika głównie z roli, jaką zapory inżynieryjne mogą w niej odegrać, ta zaś polega głównie na:

- uniemożliwieniu lub utrudnieniu nieprzyjacielowi szturmu wybrzeża z morza, powietrza i lądu;
- zamykaniu istniejących lub powstających luk w ugrupo-

waniu cbronnym, które nieprzyjaciel mógłby wykorzystać do wyjścia na ważne rubieże (kierunki) bądź obiekty;

- zadaniu mu strat (bezpośrednio na zaporach lub pośrednio przez zatrzymanie i tym samym stworzenie dogodnych warunków do rażenia go środkami ogniowymi).

Powyższe zadania mogą być spełniane wówczas, gdy osiągnięte zostaje zaskoczenie nieprzyjaciela co do czasu i miejsca założenia zapór i wykonania niszczeń, a także gdy będą one skutecznie osłaniane ogniem.

System zapór w obronie wybrzeża morskiego składa się z morskich zagród minowych (ustawionych w rejonach wyjścia oddziałów desantowych nieprzyjaciela, na trasach ich przejścia, w rejonach taktycznego rozwinięcia i podchodzenia do brzegu), a także przeciwdesantowych, przeciwpancernych i przeciwpiechotnych pól minowych (ustawianych na brzegu i w głębi obrony).

Zapory przeciwdesantowe w wodzie na głębokości powyżej 5m ustawia się siłami i środkami marynarki wojennej, a na mniejszej głębokości - wojskami inżynieryjnymi nadmorskiego okręgu wojskowego i marynarki wojennej.

Organizując system zapór w obronie wybrzeża morskiego należy pamiętać o zabezpieczeniu zagród przeciwdesantowych w czasie przypływów, odpływów i sztormów. Ponadto należy pamiętać o szerokim stosowaniu naziemnych oddziałów zaporowych, artyleryjskich i lotniczych środków minowania manewrowego przed rozpoczęciem desantowania - w rejonach godonych do wysadzania, a także w celu blokowania desantów morskich nieprzyjaciela - w trakcie ich wysadzania.

Wojskami wydzielonymi do udziału w obronie wybrzeża morskiego powinien dowodzić dowódca ogólnowojskowy (OW, DOW, GO) i jemu należy podporządkować środki marynarki wojennej, a także inne uczestniczące w obronie wybrzeża morskiego na cały okres jej prowadzenia.

Dowodzenie siłami i środkami floty (flotylli) oraz lotnictwa i obrony powietrznej realizuje się z punktów dowodzenia OW, DOW lub GO - w wypadku jej utworzenia.

4. WŁAŚCIWOŚCI PRZYGOTOWANIA OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO

Przygotowanie obrony wybrzeża obejmuje planowanie oraz organizowanie działań bojowych. W zasadzie wszelkie czynności z tego zakresu realizuje się podobnie jak w innych sytuacjach, należy jednak przy tym uwzględnić szereg specyficznych uwarunkowań wynikających ze środowiska morskiego i pasa przybrzeżnego. Generalnie przygotowanie obrony wybrzeża morskiego obejmuje: powzięcie decyzji, postawienie zadań bojowych, organizowanie współdziałania, wszechstronnego zabezpieczenia i dowodzenia oraz planowanie; utworzenie zgrupowania obronnego wojsk, sił floty i ich ugrupowania operacyjnego; zorganizowanie rażenia ogniowgo desantów morskich i powietrznych nieprzyjaciela; rozbudowę inżynieryjną pasa obrony; organizowanie i prowadzenie pracy wychowawczej; przeprowadzenie kontroli gotowości obrony, a także inne zamierzenia.

Przygotowanie obrony wybrzeża morskiego rozpoczyna się z chwilą otrzymania zadania, a niejednokrotnie - z momentem wykrycia przygotowań nieprzyjaciela do wykonania powietrzno-morskiej lub morskiej operacji desantowej na nasze wybrzeże.

Organizując obronę wybrzeża morskiego dowódca OW (DOW, GO) analizuje zadanie, dokonuje kalkulacji czasu i ocenia sytuację, zwracając szczególną uwagę na ustalenie możliwych kierunków, odcinków i rejonów na wybrzeżu morskim, dogodnych do działania desantów morskich i powietrznych nieprzyjaciela, a także warunków nawigacyjnych w strefie wód przybrzeżnych. Jeśli czas na to pozwala - obowiązkowo przeprowadza się rekonesans.

Podejmując decyzję o obronie wybrzeża morskiego dowódca określa:

- zamiar działania, w którym ustala: rejon skupienia głównego wysiłku; sposób wykonania uderzeń na desant morski nieprzyjaciela w rejonach jego ześrodkowania i załadowania podczas przejścia morzem, lądowania i prowadzenia walki na brzegu; układ ogniowego rażenia nieprzyjaciela; zgrupowania wojsk i ugrupowanie operacyjne oraz przebieg przedniego skraju obrony i poszczególnych rubieży obronnych;

- zadania dla pierwszego i drugiego rzutu operacyjnego, sił flotylli, wojsk rakietowych i artylerii, obrony powietrznej

i innych;

- główne problemy współdziałania;
- organizację wszechstronnego zabezpieczenia;
- organizację dowodzenia.

Ponadto dowódca obrony wybrzeża morskiego szczegółowo rozpatruje i określa:

- przydział rakiet i środków konwencjonalnych;
- wysiłek lotnictwa wojsk lądowych i lotnictwa myśliwsko-bombowego przydzielonego z limitu NW;
- zadania sąsiadów i linie rozgraniczenia;
- zadania wykonywane siłami floty;
- czas gotowości wojsk do obrony wybrzeża morskiego oraz miejsca i terminy rozwinięcia SD.

Obronę wybrzeża morskiego planuje się na podstawie decyzji dowódcy POW (DOW, GO) zgodnie z otrzymanym zadaniem, prawdopodobnymi kierunkami lądowania i prowadzenia działań przez desant morski nieprzyjaciela oraz możliwymi wariantami jego działania w poszczególnych etapach jej prowadzenia.

Szczegółowo należy planować działania w etapie, w którym chcemy wykonać główne uderzenie na desant morski nieprzyjaciela i zadać mu jak największe straty. Niezależnie od tego we wszystkich wypadkach należy szczegółówo planować działania wojsk w okresie przeciwdziałania lądowemu desantowi morskiemu i powietrznemu nieprzyjaciela.

Planowanie obrony wybrzeża morskiego odbywa się w sztabie POW (DOW, GO), we współdziałaniu z flotą (flotyllami) oraz z udziałem grup operacyjnych sztabów związków operacyjnych i taktycznych współdziałających rodzajów sił zbrojnych i wojsk.

W czasie przygotowywania obrony wybrzeża morskiego uwzględnia się rozwiązania ujęte w "planach obrony wybrzeża morskiego", opracowanych w czasie pokoju.

Podczas przygotowywania obrony wybrzeża morskiego opracowuje się plan obrony wybrzeża, którego podstawę stanowi decyzja dowódcy (opracowana na mapie o skali 1:200 000 lub mniejszej wraz z legendą).

Niezależnie od decyzji dowódcy opracowuje się plany:

- działań bojowych lotnictwa;
- wykorzystania sił i środków floty (flotylli);

- działania wojsk rakietowych i artylerii;
- obrony przeciwlotniczej;
- współdziałania;
- inne - w zależności od potrzeb.

Dokumenty te wchodzą w skład planu obrony wybrzeża morskiego.

Organizując obronę wybrzeża morskiego główny wysiłek należy skierować na zdecydowane skupienie wysiłku na kierunkach najbardziej dostępnych dla lądowania desantów morskich, planując w tym celu manewr siłami i środkami z innych kierunków (mniej zagrożonych) i z głębi.

Na kierunkach najbardziej zagrożonych działaniem desantów morskich nieprzyjaciela należy organizować obronę szczególnie starannie, wydzielając do tego celu większość sił i środków. Na mniej zagrożone kierunki należy wydzielać ograniczoną ilość sił, a na kierunkach i odcinkach gdzie lądowanie desantów jest mało prawdopodobne, organizuje się tylko patrolowanie, obserwację i rozpoznanie.

Współdziałanie w obronie wybrzeża morskiego organizuje ten dowódca, któremu powierzono jej prowadzenie. Podczas realizacji tego przedsięwzięcia określa się sposób wykonania poszczególnych zadań, a w tym uzgadnia się: wspólne działanie sił i środków biorących udział w obronie wybrzeża morskiego, czyli wydzielonych wojsk NW, POW, LiOP, MW i innych podczas wykonywania głównego uderzenia na desant morski oraz siły i środki zabezpieczające go; sposób współdziałania wojsk POW z siłami floty i lotnictwa w celu zniszczenia desantu nieprzyjaciela w rejonach jego ześrodkowania, załadowania i przejścia morzem, w początkowej fazie rozwijania jego sił i środków do lądowania i prowadzenia działań na brzegu; osłonę wojsk od uderzeń lotnictwa nieprzyjaciela; sposób osłony radioelektronicznej, a także innych sił i środków biorących udział w operacyjnym zabezpieczeniu działania sił głównych. Szczegółowo ustala się organizację wymiany informacji, rozpoznania własnych sił i środków na morzu i brzegu, jednolity system powiadamiania i ostrzegania oraz określania i wskazywania celów.

Do czasu rozpoczęcia prowadzenia obrony wybrzeża morskiego należy starannie przygotować dowództwa i sztaby w niej uczest-

niczące. Należy przewidzieć i w miarę możliwości przeprowadzić wspólne ćwiczenia, uzupełnić do pełnych stanów pododdziały, oddziały i związki taktyczne oraz wyposażyć je w niezbędne środki materiałowe.

Operacyjne rozwinięcie sił floty uczestniczącej w obronie wybrzeża morskiego należy zakończyć do czasu rozpoczęcia tworzenia poszczególnych zgrupowań obronnych i zorganizowania obrony wybrzeża morskiego na głównych kierunkach (dogodnych do lądowania i prowadzenia działań).

Dużą uwagę należy zwrócić na zachowanie skrytego zajmowania rejonów obrony w celu wprowadzenia nieprzyjaciela w błąd co do składu i rozmieszczenia poszczególnych zgrupowań obronnych.

5. WŁAŚCIWOŚCI PROWADZENIA OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO PRZEZ WOJSKA OW WE WSPÓŁDZIAŁANIU Z MARYNARKĄ WOJENNĄ ORAZ LOTNICTWEM I SIŁAMI OBRONY POWIETRZNEJ

Prowadzenie obrony wybrzeża morskiego rozpoczyna się z chwilą stwierdzenia przygotowywania się nieprzyjaciela do operacji desantowej. Wszechstronne rozpoznanie, prowadzone przez wszystkie rodzaje sił zbrojnych, powinno na czas wykryć przygotowania sił morskich i powietrznych nieprzyjaciela do wykonania operacji desantowej na wybrzeże RP.

Z chwilą wykrycia zamiarów nieprzyjaciela wskazujących na przygotowywanie się do przeprowadzenia operacji desantowej, dowódca obrony wybrzeża morskiego powinien wzmocnić system rozpoznania radioelektronicznego i obserwacji na wybrzeżu, a wojskami pierwszego rzutu operacyjnego przystąpić do zajmowania rejonów obrony (w pobliżu linii brzegowej i w głębi lądu).

Jednocześnie zgodnie z zamiarem wyższego szczebla (ND, floty) zespoły uderzeniowe sił morskich i lotnictwa MW przystępują do bezpośredniego zwalczania sił desantowych nieprzyjaciela w jego bazach morskich i rejonach załadowania.

W ramach obrony wybrzeża morskiego walkę z siłami powietrznymi i morskimi, a także desantami nieprzyjaciela, podejmują wydzielone zespoły uderzeniowe okrętów nawodnych, podwodnych i lotnictwa dalekiego zasięgu MW oraz wojska rakietowe, wykonując

uderzenia rakietowe i lotnicze na bazy morskie, lotnicze, rejony koncentracji wojsk desantowych, ich środki transportu oraz oddziały desantowe idące w kierunku rejonów lądowania.

Z chwilą znalezienia się zespołów desantowych w zasięgu oddziaływania ogniowego sił i środków broniących wybrzeża, wojska rakietowe we współdziałaniu z jednostkami marynarki wojennej wykonują uderzenia na siły główne desantu morskiego, na duże zespoły transportowców desantowych i oddziały okrętów wsparcia ogniowego.

Po rozpoznaniu głównych kierunków działania desantu morskiego nieprzyjaciela, zespoły minowania manewrowego MW stawiają dodatkowo zagrody minowe w marszu, a wojska OP wspólnie z lotnictwem myśliwskim oraz oddziałami obrony przeciwlotniczej prowadzą intensywną walkę z lotnictwem nieprzyjaciela, odpierając jego naloty.

W przedstawionej sytuacji związki taktyczne i oddziały pierwszego rzutu obrony przeciwdesantowej powinny być w porę powiadomione i wejść w ukrycia, aby maksymalnie uniknąć skutków uderzeń lotnictwa oraz rakiet i ognia artylerii okrętowej nieprzyjaciela.

Lądowanie desantu morskiego nieprzyjaciela może być poprzedzone wysadzeniem operacyjnego desantu powietrznego w głębi obrony. W celu jego lokalizacji, izolacji i rozbicia dowódca powinien skierować odwody ogólne i przeciwdesantowe, składające się z wojsk zmechanizowanych, obrony terytorialnej, sił manewrowych policji oraz innych będących w jego dyspozycji.

W przypadku lądowania desantów taktycznych w pobliżu linii brzegowej, zbliżania się oddziałów wsparcia ogniowego, sił trałowych i desantowych, artyleria (pierwszorzutowych związków taktycznych i oddziałów oraz nadbrzeżna stacjonarna i ruchoma - marynarki wojennej i obrony przeciwlotniczej), we współdziałaniu z wojskami OP, zwalcza środki transportu powietrznego w czasie przelotu i lądowania oraz wykonuje dalekie napady ogniowe na okręty desantowe, trałowe i zespoły wsparcia ogniowego nieprzyjaciela.

Dowódcy związków taktycznych i oddziałów wzmacniają obronę na najbardziej zagrożonych odcinkach wybrzeża, wykonując manewr wojskami (z odcinków nie atakowanych i z głębi), w tym odwodami

specjalnymi. Istotne w tym momencie jest również niszczenie i obezwładnianie punktów dowodzenia nieprzyjaciela. Siły i środki oddziałów walki radioelektronicznej obezwładniają okręty dowodzenia i kierowania lądowaniem oraz punkty dowodzenia rozwinięte na brzegu, z których odbywa się kierowanie lądowaniem i walką na opanowanych przyczółkach.

W walce z lądującym desantem nieprzyjaciela główną rolę odgrywa ogień przeciwpancerny i przeciwkutrowy. W celu jego wzmocnienia odwody przeciwpancerne (batalionowe, brygadowe i dywizyjne) wysuwa się na przedni skraj, gdzie we współdziałaniu z pododdziałami piechoty, czołgów, oddziałami zaporowymi i przybrzeżno-morskimi oddziałami minowania zwalczają siły desantu morskiego na wodzie i na plaży.

W razie włamania się desantu morskiego nieprzyjaciela w głąb obrony pododdziały i oddziały powinny główny wysiłek skupić na utrzymaniu baz morskich, portów, stałych stanowisk ogniowych artylerii nadbrzeżnej oraz innych ważnych obiektów rozmieszczonych w pobliżu linii brzegowej.

Zgrupowania desantu morskiego, które przerwały pierwszą rubież obrony, niszczy się uderzeniami lotnictwa, ogniem artylerii, a także kontratakami i przeciwuderzeniami.

Kontrataki wykonuje się wcześniej niż podczas obrony w innych warunkach, w miarę możliwości wzdłuż linii brzegowej, w skrzydła nacierającego nieprzyjaciela, w celu odcięcia dopływu jego kolejnych sił i stworzenia warunków do pobicia go częściami.

W wypadku przełamania taktycznej strefy obrony przeciwdesantowej lub wcześniej przyjętego zamiaru rozbicia desantu morskiego nieprzyjaciela w sposób zaczepny (manewrowy), wykonuje się przeciwuderzenie (uderzenie) drugim rzutem operacyjnym bądź odwodem.

Celem działania przeciwuderzających (uderzających) z głębi wojsk powinno być odcięcie głównych sił desantu morskiego od morza, niedopuszczenie do połączenia z desantem powietrznym, a następnie okrążenie, rozbicie i zniszczenie w rejonie opanowanego przyczółka. Ugrupowanie operacyjne (bojowe) wojsk do przeciwuderzenia (uderzenia) zależeć będzie od wielkości opanowanego przez desant przyczółka, pojemności kierunków do

prowadzenia natarcia wzdłuż wybrzeża oraz możliwości przeciwuderzających wojsk.

Działanie wojsk drugorzutowych (odwodowych) powinno być poprzedzone uderzeniami wojsk rakietowych, lotnictwa i w miarę możliwości okrętowych grup uderzeniowych MW.

Obrona wybrzeża morskiego stanowi jeden ze specyficznych elementów całego systemu obrony kraju. Specyfika ta wynika z charakteru zagrożenia granicy morskiej i warunków wojskowo-geograficznych Morza Bałtyckiego i obszaru do niego przylegającego.

Przeprowadzona analiza wspólnych ćwiczeń wykazała, że w obronie wybrzeża morskiego w aktualnych uwarunkowaniach główną rolę nadal będą odgrywały wojska lądowe we współdziałaniu z innymi rodzajami sił zbrojnych i wojsk.

Załącznik 1

UGRUPOWANIE SIŁ PRZEZNACZONYCH DO ZWALCZANIA DESANTÓW MORSKICH I GDR NIEPRZYJACIELA W OBRONIE WYBRZEŻA
/WARIANT/

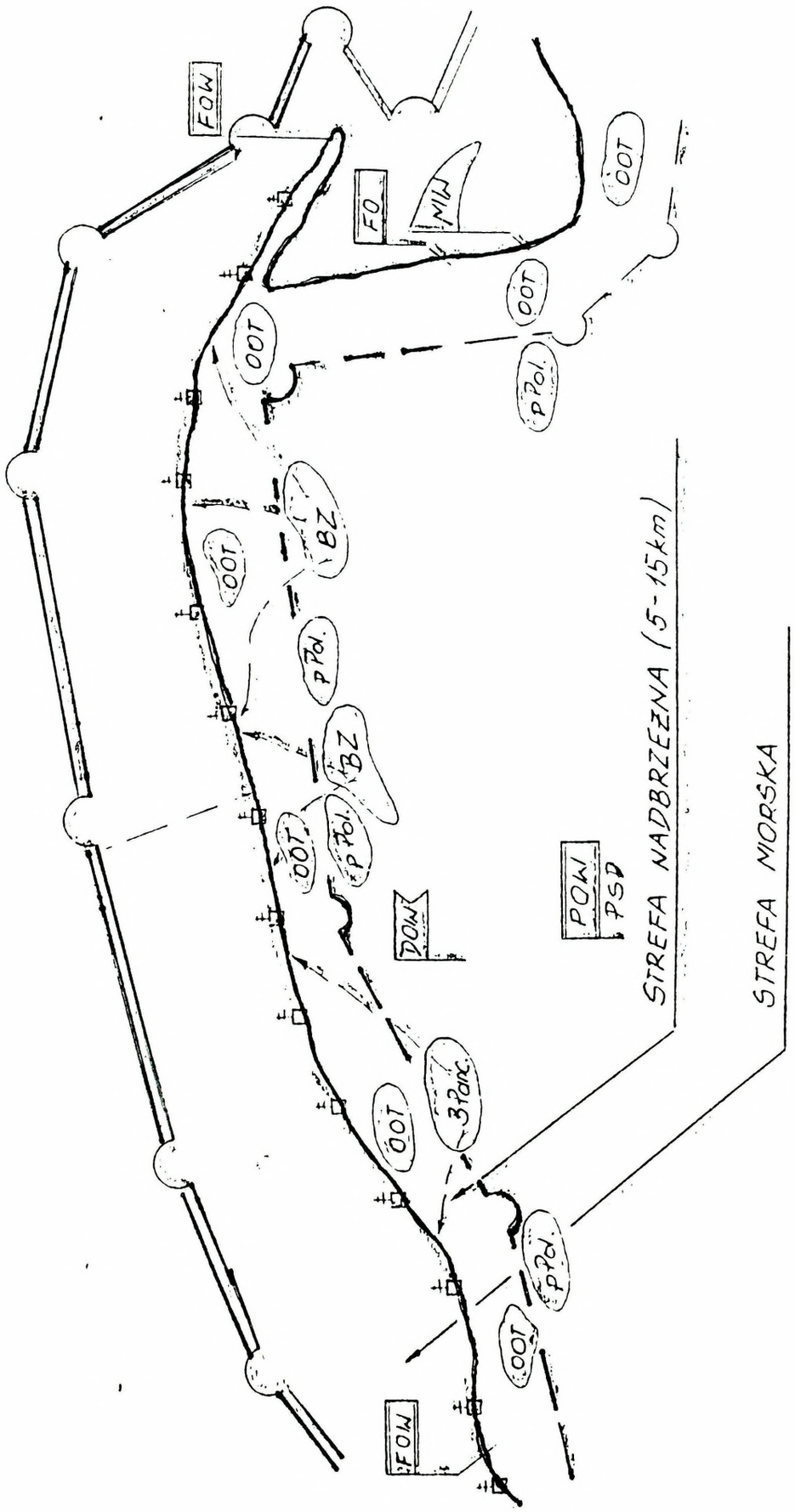

Załącznik 2

UGRUPOWANIE SIŁ RESORTU SPRAW WEWNĘTRZNYCH, POW I MW PRZEZNACZONYCH DO OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO

/WARIANT/

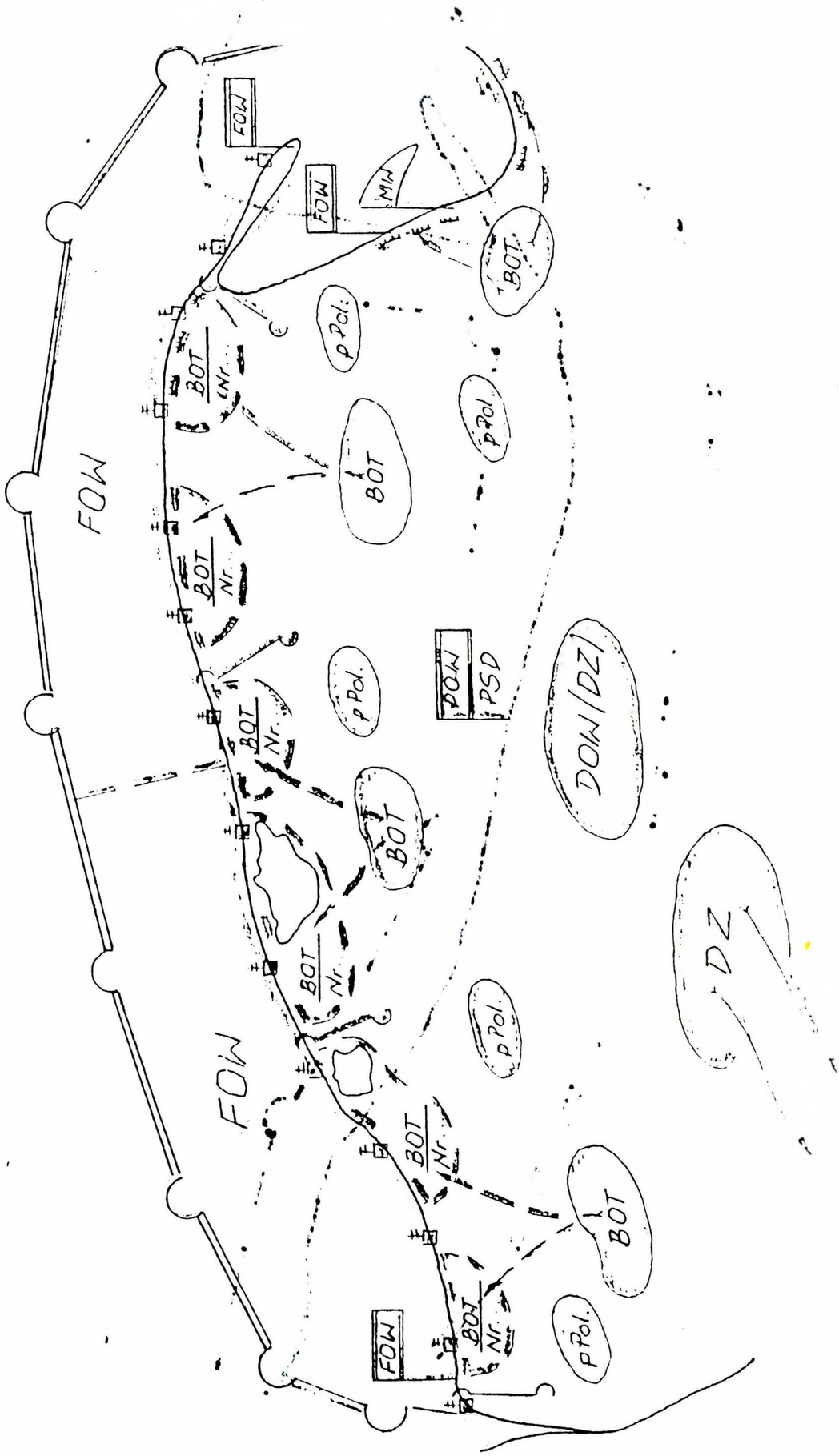

Załącznik 3

UGRUPOWANIE SIŁ PRZEZNACZONYCH DO OBRONY WYBRZEŻA MORSKIEGO /WARIANT/

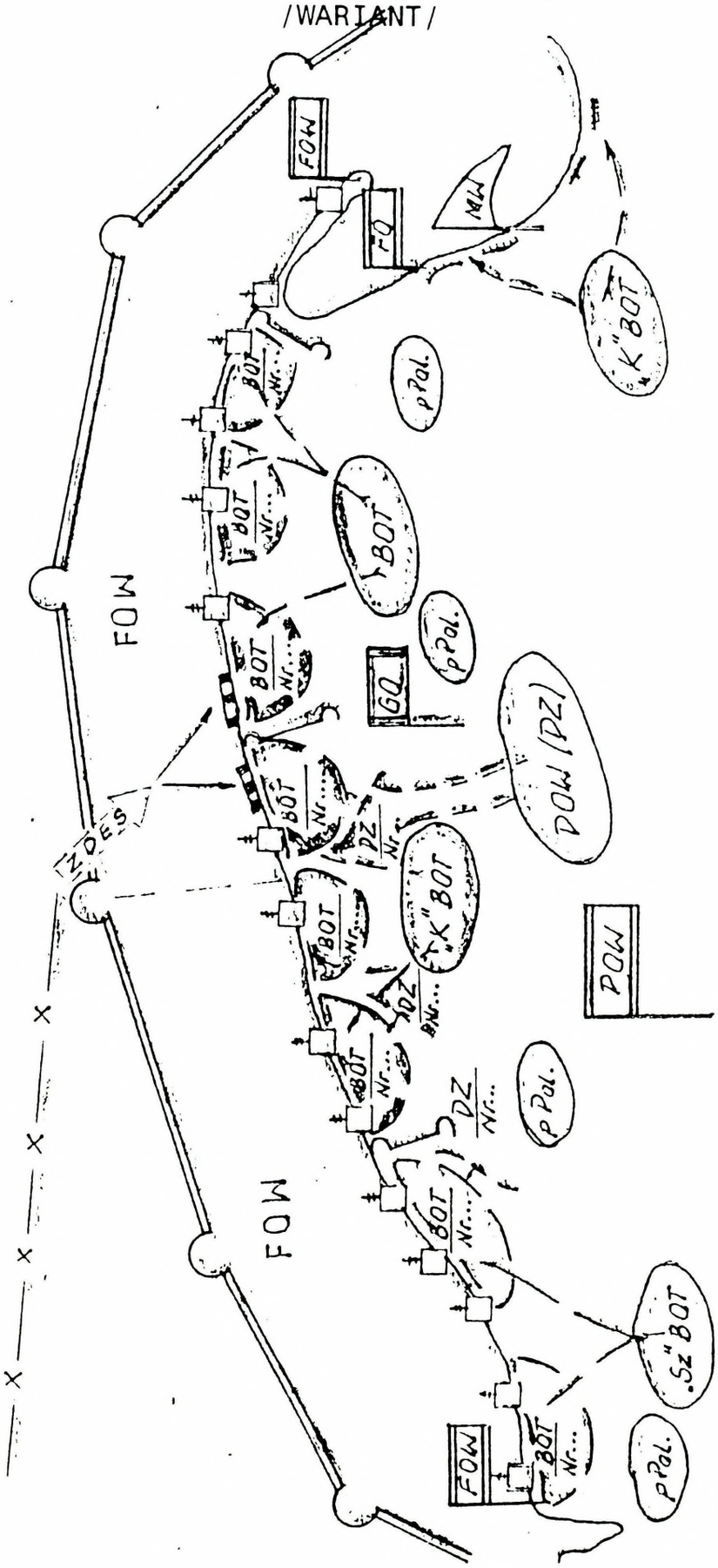

Załącznik 4

PODSYSTEM RAŻENIA NA PODEJŚCIACH DO BRONIONEGO WYBRZEŻA /WARIANT/

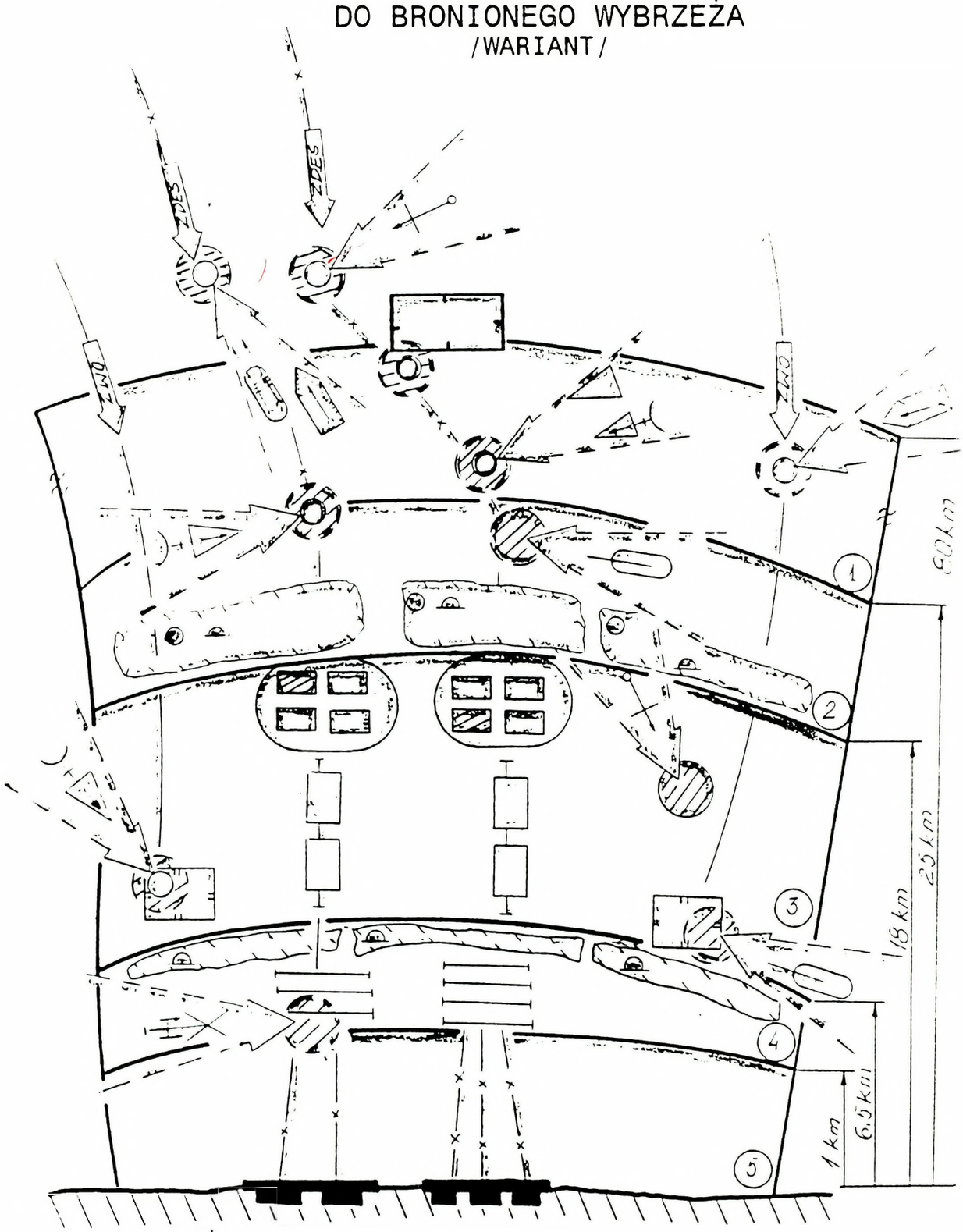

V

KIEROWANIE OBRONĄ PAŃSTWA I DOWODZENIE SIŁAMI ZBROJNYMI W DZIAŁANIACH OBRONNYCH NA TERYTORIUM KRAJU

"OBRONA - 5"

(III etap badań)

Opracował zespół oficerów w składzie:
Kierownik tematu - płk doc. dr hab. Sylwester PIOTROWSKI
Członkowie zespołu - płk doc. dr hab. Wojciech MICHALAK
płk dr Bogdan TARASIUK
płk dr Jerzy MAZURKIEWICZ
mjr dypl. Jerzy GOLEMIEC

S P I S T R E S C I

str.

1. Kierowanie obroną państwa 221
1.1. System kierowania obroną państwa i zasady jego uruchamiania 221
1.2. Kierowanie państwem w czasie zagrożenia wybuchem wojny i podczas wojny 226
1.3. Zabezpieczenie systemu kierowania obroną państwa 229

2. Dowodzenie siłami zbrojnymi RP w działaniach obronnych na terytorium kraju 231
2.1. Podstawowe problemy planowania, organizacji i funkcjonowania wojennego systemu dowodzenia siłami zbrojnymi RP 231
2.1.1. Planowanie i organizacja wojennego systemu dowodzenia siłami zbrojnymi RP 233
2.1.2. System łączności 236
2.1.3. Automatyzacja dowodzenia - komputerowe wspomaganie dowodzenia 241
2.2. Metody i techniki dowodzenia 243
2.3. Dowodzenie w czasie pogotowia operacyjnego 245
2.3.1. Zakres i czynniki wpływające na planowanie obronne w czasie pokoju 245
2.3.2. Dowodzenie w zakresie utrzymania stałej gotowości bojowej i podczas osiągania wyższych stanów gotowości bojowej 248
2.3.3. Dowodzenie podczas rozwijania mobilizacyjnego 250
2.3.4. Dowodzenie podczas rozwijania operacyjnego 251

2.4. Dowodzenie w operacjach 252
2.4.1. Przygotowanie operacji obronnej 252
2.4.2. Prowadzenie operacji 261

Załączniki:

1. Zakres i zasadnicze treści pojęcia "obrona państwa" 265
2. Ideowy schemat struktury organów kierowania obroną państwa 267
3. Zagrożenie systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia siłami zbrojnymi w starciu zbrojnym 268
4. Wymogi oraz zasady planowania, organizowania i funkcjonowania systemu dowodzenia siłami zbrojnymi RP 278
5. Klasyfikacja stanowisk dowodzenia 287
6. Wojenny system dowodzenia sił zbrojnych RP 288
7. Struktura głównego stanowiska dowodzenia NW SZ RP 289
8. Struktura głównego i zapasowego stanowiska dowodzenia szczebla operacyjnego 290
9. Struktura głównego i zapasowego stanowiska dowodzenia ZT 291
10. Zadania realizowane w mikrokomputerowym systemie wspomagania dowodzenia 292
11. Ideowy model działania organów dowodzenia przy zastosowaniu metody równoległego planowania i organizowania operacji i walki 301
12. Ideowy model działania organów dowodzenia przy zastosowaniu metody kolejnego planowania i organizowania operacji i walki 303
13. Zasady opracowywania dokumentów bojowych 305
14. Organizacja dowodzenia siłami powietrznymi w wypadku powołania Inspektora Sił Powietrznych 310

1. KIEROWANIE OBRONĄ PAŃSTWA

1.1. System kierowania obroną państwa i zasady jego uruchamiania [1/]

Struktura kierowania obroną państwa powinna być oparta na strukturze organów władzy i administracji państwowej i gospodarczej. Natomiast dla określonych szczebli tej struktury powinny istnieć wyspecjalizowane komórki wykonawcze - jako aparat pomocniczy organów do wykonania nałożonych na nie zadań obronnych niezależnie, do której z dziedzin dane zadanie zostało wpisane.

Przy ustalaniu struktury kierowania obroną państwa niezbędne jest przyjęcie następujących założeń:

1. Struktura organów kierowania obroną państwa powinna być jednolita, tak na czas pokoju jak i wojny.

2. W system kierowania powinny być włączone organy samorządu terytorialnego - jako organy państwowe szczebla podstawowego.

3. Podmioty gospodarcze o ważnym zakresie powinny być z mocy prawa podporządkowane organom władzy i administracji państwowej - a mniej ważne - z mocy podpisanych umów lub świadczeń rzeczowych.

4. Określeni ministrowie, a głównie minister obrony narodowej i minister spraw wewnętrznych powinni być uprawnieni do ustalania zadań i rygorów wykonywania zadań obronnych obowiązujących organy administracji państwowej i gospodarczej.

5. Wódz naczelny sił zbrojnych RP powinien mieć uprawnienia pełnej władzy w stosunku do wszystkich podmiotów w strefie bezpośrednich działań bojowych.

Kierowanie obroną państwa w czasie wojny musi być oparte na dyktaturze przyzwolonej prawem i w ramach tego prawa realizowanej.

1/ Zakres i zasadnicze treści pojęcia "obrona państwa" zawarto w załączniku 1.

Zasadnicze funkcje w tworzeniu systemu obronnego państwa w czasie pokoju spełnia parlament. Decyduje on poprzez ustawy o podstawach obronności państwa, uprawnieniach organów wykonawczych oraz środkach na realizację zadań obronnych.

Zasadnicze funkcje kierowania w czasie pokoju i wojny będzie realizował prezydent RP odpowiedzialny z mocy konstytucji za bezpieczeństwo państwa i jako zwierzchnik sił zbrojnych - - głównego elementu systemu obronnego państwa. Powinien on w czasie zagrożenia bezpieczeństwa państwa otrzymac specjalne uprawnienia.

Prezydent kieruje obroną państwa poprzez - prezesa Rady Ministrów i wodza naczelnego sił zbrojnych. Prezesowi Rady Ministrów podlegają ministrowie i wojewodowie. Ministrom podlegają kierownicy szczególnie ważnych jednostek organizacyjnych realizujących zadania obronne głównie na rzecz sił zbrojnych.

Wojewodzie podlegają kierownicy /burmistrzowie, wójtowie itp./ jednostek terenowej administracji państwowej oraz kierownicy jednostek organizacyjnych realizujących zadania obronne głównie na rzecz ludności. /Ideowy schemat struktury organów kierowania obroną państwa przedstawia załącznik 2/.

W przedstawionej strukturze organów kierowania na czas wojny brak jest takich organów kolegialnych, jak: Rada Bezpieczeństwa Narodowego, Rada Ministrów, Prezydium Rządu, Wojewódzkie Rady Bezpieczeństwa itp. Organy kolegialne funkcjonujące w czasie pokoju mogą funkcjonować w czasie wojny jedynie jako organy sztabowe - doradcze. Podejmowanie decyzji kierowniczych należeć powinno wyłącznie do osob funkcyjnych.

Na szczeblu województwa za całokształt realizacji zadan obronnych odpowiada w czasie pokoju i w czasie wojny - wojewoda. Dotyczy to tak szefa regionalnego sztabu wojskowego[2/], szefa WUSW, komendanta policji, komendanta straży pożarnej, jak też inspektora ochrony środowiska czy konserwatora zabyt-

---

2/ Jeżeli szef RSzW będzie na czas wojny dowódcą jednostek obrony regionalnej to zakres kompetencji wojewodów w stosunku do niego powinien być prawnie ustalony.

ków. Natomiast kierownicy jednostek organizacyjnych realizujących zadania obronne na rzecz sił zbrojnych /podporządkowane ministrom/ powinni być podporządkowani wojewodzie w zakresie obrony cywilnej.

Pełnia władzy wojewody będzie obowiązywała do czasu objęcia części lub całości województwa - strefą bezpośrednich działań bojowych. W strefie[3/] tej wszystkie organy powinny być podporządkowane dowódcy wojskowemu prowadzącemu w niej działania obronne.

Zasady odpowiedzialności i podporządkowania obowiązujące w województwie powinny być utrzymane na szczeblu miasta, miasta - gminy czy gminy, w których burmistrz /wójt/ jako organ wykonawczy samorządu w czasie pokoju, a organ państwowy w czasie wojny odpowiada za realizację zadań obronnych własnych i powierzonych.

Zadania wykonywane przez organy w czasie pokoju nie będą się ściśle pokrywać z zadaniami na czas zagrożenia i wojny. Nastąpi również przewartościowanie ważności zadań. Dlatego też część komórek[4/] organizacyjnych urzędów /aparatu wykonawczego organu/ przestanie istnieć, na ich bazie powstaną nowe. Podstawowymi i najbardziej rozbudowanymi będą komórki organizacyjne realizujące zadania na rzecz sił zbrojnych.

Przedstawiona struktura organów kierowania oparta jest na aktualnie obowiązujących aktach prawnych. Nie oznacza to, że nie może być ona reformowana.

Budując strukturę organów kierowania obroną państwa w czasie wojny należy uwzględnić konieczność przygotowania państwa

---

3/ Szerokość tej strefy będzie wskazywać linia styczności wojsk własnych i nieprzyjaciela, a w województwach przygranicznych - granica państwa, zaś jej głębokość będzie ustalana przez wodza naczelnego SZ RP lub dowódcę związku operacyjnego i powinna ona obejmować głębokość obrony KZ. Należy również uwzględnić konieczność określenia takiej strefy w głębi operacyjnej np. w wypadku desantu nieprzyjaciela.

4/ Biura, wydziały, oddziały i inne.

/sił zbrojnych, gospodarki i społeczeństwa/ do prowadzenia obrony totalnej. W przypadku niewydolności obrony cywilnej, powinna być ona podporządkowana dowódcy wojskowemu, a struktura organów kierowania zastąpiona administracją wojskową. Głównymi stanowiskami kierowania obroną państwa na czas zagrożenia i wojny powinny być stanowiska kierowania nr 1 przygotowane w miejscowościach stanowiących stałe siedziby organów w czasie pokoju. Przygotowują je organy wszystkich szczebli kierowania, które w czasie zagrożenia lub wojny będą realizowały zadania obronne.

Stanowiska kierowania nr 1 powinny być organizowane w oparciu o obiekty administrowane przez organy w czasie pokoju, odpowiednio przygotowane i chronione w czasie zagrożenia i wojny. Przygotowanie obiektów powinno zapewnić organowi i jego aparatowi wykonawczemu czasu "W" dogodne warunki pracy, zwłaszcza możliwość zebrania informacji, podjęcia i opracowania decyzji, przekazania zadań i rozkazów oraz funkcjonowania w całodobowym systemie pracy. Znaczną część zadań przygotowania tych stanowisk powinno się zrealizować w czasie pokoju przez organy, które mają na nich funkcjonować oraz inne wydzielone siły i środki. Oprócz stanowisk kierowania nr 1 należy przygotować stanowiska kierowania nr 2 /nr 3 lub nr 4/ tylko dla organów naczelnych i centralnych realizujących w czasie wojny główne zadania obronne oraz wojewodów, w określonych rejonach /miastach/ na terytorium RP. Stanowiska kierowania nr 2 traktuje się jako zapasowe miejsca pracy. Stanowiska kierowania nr 3 i nr 4 powinny być przygotowane tylko dla organów naczelnych i centralnych alternatywnie do kierunku zagrożenia i należy je przyjmować jako zapasowe miejsca pracy. W ich przygotowaniu uczestniczą organy, a także wydzielone siły i środki jednostek wojskowych. Przedsięwzięcia związane z przygotowaniem stanowisk kierowania nr 2 /nr 3 lub nr 4/ powinny być realizowane przede wszystkim w czasie narastania zagrożenia bezpieczeństwa państwa. W czasie pokoju zakres przygotowania obiektów tych stanowisk sprowadza się do opracowania dokumen-

tacji planistyczno-organizacyjnej, organizacyjnego przygotowania sił i środków do wykonywania zaplanowanych przedsięwzięć podczas podwyższania gotowości obronnej, realizacji przedsięwzięć rzeczowych w ramach prowadzonych przez użytkowników remontów kapitalnych obiektów oraz ujmowania w programach mobilizacyjnych tych przedsięwzięć, których organy nie są w stanie wykonać i pozyskać w ramach świadczeń rzeczowych.

Poszczególne stanowiska kierowania /rejony stanowisk kierowania/ należy powiązać ze sobą odpowiednim systemem łączności, a system stanowisk kierowania państwem powinien być powiązany niezbędnymi relacjami z systemem dowodzenia siłami zbrojnymi. Stanowiska kierowania organów państwowych mogą być w określonych sytuacjach wykorzystane na potrzeby dowodzenia siłami zbrojnymi.

W skład stanowisk kierowania powinny wchodzić w określonych rejonach także obiekty umocnione.

W czasie pokoju poszczególne organy kierowania powinny mieć przygotowaną strukturę i obsadę osobową czasu "W" oraz regulaminy organizacyjne stosownie do przeznaczenia i zadań.

Uruchomienie systemu kierowania obroną państwa odbywa się w ramach gotowości obronnej[5/] państwa. Konstrukcja systemu osiągania gotowości obronnej państwa opiera się na trzech zestawach zadań odpowiadających stanom gotowości obronnej. Zadania dotyczące wszystkich organów powinny być w zestawach ułożone chronologicznie. Ponadto w powiązaniu z ogólnymi zestawami zadań należy przygotować zestawy zadań /przedsięwzięć/ realizowanych przez te organy, które realizują zadania o szczególnie ważnym znaczeniu dla obronności państwa.

W zależności od stopnia narastania zagrożenia podwyższona lub pełna gotowość obronna państwa może być osiągnięta stopniowo poprzez realizację kolejnych zadań, albo lawinowo poprzez realizację całych zestawów zadań.

5/ W gotowości obronnej państwa wyróżnia się trzy stany: podwyższona gotowość obronna państwa, pełna gotowość obronna państwa oraz stan wojny.

Decyzje o realizacji zadań związanych z osiąganiem gotowosci systemu kierowania obroną państwa podejmuje prezydent. W pierwszej kolejnosci należy uruchomić zadania związane z osiąganiem gotowosci jednostek zabezpieczenia stanowisk kierowania i przygotowaniem infrastruktury kierowania. Następnie stosowne organy kierowania przechodzą na pełny całodobowy reżim pracy, wprowadzając regulaminy i struktury czasu "W" na stanowiskach kierowania nr 1. Jednocześnie określone organy realizują zadania związane z przygotowaniem kolejnych stanowisk kierowania i ich obsady osobowej oraz zabezpieczeniem warunków funkcjonowania.

Proces uruchomienia systemu kierowania obroną państwa można uznać za zakończony wówczas, jeżeli organy rozpoczęły realizację nałożonych na nie zadań na stanowiskach kierowania nr 1 oraz są przygotowane do realizacji zadań z kolejnych stanowisk kierowania.

1.2. Kierowanie państwem w czasie zagrożenia wybuchem wojny i podczas wojny

Osiąganie podwyższonej i pełnej gotowosci obronnej państwa następuje w drodze realizowania odpowiadających im zestawów zadań z tym związanych.

Realizacja pierwszego zestawu zadan, związanego z osiąganiem podwyższonej gotowości obronnej państwa, powoduje przede wszystkim częściową zmianę budżetu państwa i innych wydatków finansowych w drodze zwiększenia zadan i wydatków na rzecz obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego.

W okresie tym realizuje się głównie:

- częściowe rozwinięcie sił i środkow oraz wykonywanie przedsięwzięć w zakresie militaryzacji, obrony cywilnej i świadczeń na rzecz obrony;
- zaspokojenie potrzeb rozwijanych sił zbrojnych oraz selektywne wykonywanie zadań wynikających z planu mobilizacyjnego;

- uruchomienie w gospodarce narodowej niezbędnego potencjału rzeczowego, finansowego i osobowego dla zaspokojenia wzrastających potrzeb obronnych państwa;

- intensywne przygotowywanie stanowisk kierowania dla organów kierujących obroną państwa;

- ewentualne wprowadzenie stanu wojennego oraz stosowanie wynikających z niego rygorów.

Drugi zestaw zadań jest związany z osiąganiem pełnej gotowości obronnej państwa. Jego realizacja powoduje dalsze zmiany w budżecie państwa i innych wydatków finansowych umożliwiających pełne wykonanie planu mobilizacyjnego oraz zasadnicze zwiększenie wydatków na obronę narodową i bezpieczeństwo publiczne.

W okresie tym realizuje się głównie:

- przestawienie gospodarki na zapewnienie obrony państwa, w tym pełną realizację planu mobilizacyjnego oraz konwersję przemysłu;

- pełne rozwinięcie sił i środków oraz zrealizowanie przedsięwzięć w zakresie militaryzacji, obrony cywilnej i świadczeń na rzecz obrony;

- wprowadza się stan wojenny oraz wynikające z niego rygory;

- wprowadza się zmiany w organizacji i funkcjonowaniu gospodarki narodowej i administracji państwowej w zakresie niezbędnym do obrony państwa.

Ministrowie, na podstawie zestawów zadań, określają w drodze zarządzenia wydanego w uzgodnieniu z prezesem Rady Ministrów zestawy zadań dla:

1/ dyrektorów /równorzędnych/ departamentów i innych komórek organizacyjnych ministerstw;

2/ kierowników resortowych jednostek organizacyjnych.

Wojewodowie, na podstawie zestawów zadań, określają w drodze zarządzenia wydanego w uzgodnieniu z prezesem Rady Ministrów zestawy zadań dla:

1/ dyrektorów /równorzędnych/ wydziałów i innych komórek

organizacyjnych urzędów wojewódzkich;

2/ kierowników urzędów rejonowych;

3/ organów samorządu terytorialnego;

4/ kierowników wojewódzkich jednostek organizacyjnych;

5/ podmiotów gospodarczych, dla których są organami założycielskimi;

6/ organizacji społecznych oraz podmiotów gospodarczych nie będących jednostkami organizacyjnymi podporządkowanymi lub nadzorowanymi przez ministrow.

Wojewodowie, burmistrzowie /prezydenci miast/, na podstawie zestawów zadań na nich nałożonych, okreslają zestawy zadań dla:

1/ urzędu gminy;

2/ kierowników gminnych jednostek organizacyjnych.

Zasady współpracy organów władzy i administracji państwowej i samorządowej z organami dowodzenia siłami zbrojnymi oraz ich kompetencje, powinności i wzajemne zobowiązania powinny być określone odpowiednimi aktami prawnymi. Ustawy, rozporządzenia i zarządzenia z dziedziny obronności rozwiązują przedstawione wyżej problemy w okresie pokoju, zagrożenia i wojny, z wyjątkiem obszaru określonego terminem "strefa działan bojowych". Braki te powinny byc rozwiązane następująco:

- cała działalnośc administracyjna i gospodarcza w strefie działań bojowych powinna byc ukierunkowana na wszechstronne zaspokojenie potrzeb wojsk i w tym zakresie działalnośc organów administracji samorządowej i państwowej powinna być podporządkowana decyzji dowódcy oddziału lub związku taktycznego;

- pozostałe dziedziny działalności organów administracji - takie, jak: zabezpieczenie i ochrona ludnosci, ewakuacja ludnosci i zasobów i inne - powinny być realizowane przez właściwe organy zgodnie z ich decyzją;

- szczeblem dowodzenia sił zbrojnych, odpowiedzialnym w całości za realizację zadan pozamilitarnych w strefie działan bojowych powinien byc okręg wojskowy.

1.3. Zabezpieczenie systemu kierowania obrona państwa

Zagwarantowanie ciągłości i efektywności działania systemu kierowania obroną państwa wymaga wszechstronnego jego zabezpieczenia.

W celu ukrycia przedsięwzięć organizacyjnych i rzeczowych, związanych z przygotowaniem i rozwijaniem stanowisk kierowania oraz przemieszczenia organów kierowania do kolejnych rejonów organizuje się maskowanie operacyjne i bezpośrednie.

Przedsięwzięcia maskowania operacyjnego powinien realizować minister spraw wewnętrznych, a bezpośrednio - organy i jednostki organizacyjne odpowiedzialne za przygotowanie stanowisk i przemieszczanie organów kierowania.

Obrona stanowisk kierowania obejmuje:

- obronę rejonów i obiektów stanowisk kierowania;
- ochronę operacyjną /kontrwywiadowczą/ rejonów;
- ochronę bezpośrednią określonych osób.

Przedsięwzięcia te realizują jednostki resortu spraw wewnętrznych oraz organy przygotowujące stanowiska kierowania.

W rejonie każdego stanowiska kierowania należy zorganizować system ostrzegania i alarmowania o zagrożeniu z powietrza, system rozpoznania skażeń, a także przygotować punkty zabiegów specjalnych oraz siły i środki do prowadzenia akcji ratunkowych.

Organy kierowania państwem powinny na czas zagrożenia i wojny dysponować systemem łączności zapewniającym terminowy, skryty i bezpieczny obieg informacji.

System łączności kierowania państwem w czasie zagrożenia i wojny powinien w 100% bazować na stacjonarnej, kablowej sieci telekomunikacyjnej, uodpornionej punktowo i przestrzennie na ogniowe, dywersyjne i elektroniczne oddziaływanie nieprzyjaciela. Obiekty wykorzystywane, lub przewidziane do wykorzystania przez organy kierowania państwem, powinny być wyposażone w urządzenia abonenckie, komutacyjne i specjalne umożliwiające zapewnienie wszystkich rodzajów łączności niezbęd-

nych w procesie kierowania obroną państwa.

Naczelne organy kierowania państwem powinny ponadto dysponować jednostką wyposażoną w polowe środki łączności. Możliwości tej jednostki powinny zapewnić rozwinięcie polowego węzła łącznosci, dowiązanie go do sieci stacjonarnej oraz uzupełnienie sieci stacjonarnej w przypadku zniszczenia ważnych jej elementów.

Oprócz sieci łącznosci organizowanej środkami technicznymi organy kierowania powinny dysponować siecią łączności pocztowej, której bazą może być poczta specjalna MSW.

Centralne stanowisko kierowania /CSK/ powinno mieć zapewniony dostęp do jednej ze stacji radiowo-telewizyjnych i być wyposażone w urządzenia do prowadzenia transmisji radiowych i telewizyjnych.

Gromadzeniem i przetwarzaniem informacji powinien zajmować się specjalnie zorganizowany na potrzeby organów kierowania państwem podsystem informatyczny.

Podsystem informatycznego wspomagania procesów kierowania państwem w czasie zagrożenia i wojny powinien być układem wielopoziomowym. Najwyższy poziom powinien obejmować centralne organy władzy i administracji państwowej oraz stanowiska dowodzenia /SD i ZSD/ naczelnego wodza SZ RP. Niższe poziomy powinny stanowić sieci informatyczne: resortowe, wojewódzkie i sił zbrojnych. Podsystem informatyczny powinien swoim zasięgiem obejmować wszystkie rejony stanowisk kierowania /SK/.

Poza tym dla zapewnienia warunków funkcjonowania organow organizuje się wsparcie logistyczne systemu kierowania obroną państwa. W tym celu w czasie podwyższania gotowosci obronnej państwa należy przewidzieć zgromadzenie i utrzymanie w magazynach jednostek zabezpieczenia stanowisk kierowania oraz wydzielonych jednostek organizacyjnych podległych wojewodom /na potrzeby organów wojewódzkich/ zapasów srodków materiałowych i technicznych na określony okres ich działania.

2. DOWODZENIE SIŁAMI ZBROJNYMI RP W DZIAŁANIACH OBRONNYCH NA TERYTORIUM KRAJU

2.1. Podstawowe problemy planowania, organizacji i funkcjonowania wojennego systemu dowodzenia siłami zbrojnymi RP

System dowodzenia siłami zbrojnymi stanowi uporządkowaną, zgodnie z zasadami sztuki wojennej, całość złożoną z organów i środków dowodzenia sprzężonych ze sobą informacyjnie, zapewniającą podejmowanie stosownych decyzji na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych oraz ich sprawną, terminową i bezwzględną realizację. Stanowiąc integralną część systemu kierowania obroną państwa, ukierunkowany on jest głównie na realizację nadrzędnego celu, jakim jest dowodzenie siłami zbrojnymi państwa w czasie wojny /"W"/.

Dlatego też struktury organizacyjne systemu dowodzenia czasu pokojowego /"P"/ na wszystkich szczeblach organizacyjnych sił zbrojnych powinny być podporządkowane wymogom dowodzenia okresu "W". Biorąc pod uwagę możliwości organizacyjne wojsk oraz potrzeby funkcjonowania określonych organów /instytucji/ czasu "P", stopień zorganizowania i utrzymania w stałej gotowści dowództw określonego szczebla jest zróżnicowany.

Na szczeblu strategicznym i operacyjnym, podstawowe elementy systemu dowodzenia umiejscowione są w strukturach instytucji centralnych oraz dowództwach okręgów wojskowych i rodzajów sił zbrojnych. W sytuacji zagrożenia lub konfliktu zbrojnego, wykorzystując siły i środki tych instytucji organizuje się właściwe dla danego szczebla stanowiska dowodzenia.

Naczelnego wodza SZ RP powołuje sejm lub prezydent RP. Sprawuje on strategiczne dowodzenie siłami zbrojnymi. Podlegają mu Sztab Generalny WP i dowództwa:

- okręgów wojskowych /Pomorskiego Okręgu Wojskowego, Śląskiego Okręgu Wojskowego, Warszawskiego Okręgu Wojskowego, Krakowskiego Okręgu Wojskowego/;
- rodzajów sił zbrojnych /wojsk lotniczych i obrony powiet-

rznej, marynarki wojennej/;

- sił szybkiego reagowania;
- centralnych jednostek logistycznych.

Dowództwa okręgów wojskowych odpowiadają za całokształt przedsięwzięc związanych z obroną obszaru okręgu wojskowego, a szczególnie za planowanie i organizowanie obrony. Dowództwu OW podlegają wszystkie siły znajdujące się na terenie okręgu oprócz jednostek podporządkowania centralnego, a mianowicie:

- dowództwo korpusu zmechanizowanego /KZ/;
- dowództwa samodzielnych związków taktycznych i oddziałów rodzajów wojsk;
- dowództwa oddziałów obrony terytorialnej;
- dowództwa podporządkowanych okręgowi jednostek logistycznych;
- regionalne sztaby wojskowe /RSzW/.

Dowództwo korpusu zmechanizowanego może być wydzielone na okres "W" z dowództwa okręgu wojskowego. Dowodztwa KZ, ZT i oddziałów ponoszą odpowiedzialność za utrzymanie podległych wojsk w odpowiedniej gotowości bojowej, przygotowując je do działań operacyjnych i taktycznych na obszarze własnego OW oraz wykonania manewru do obszaru sąsiedniego okręgu.

Regionalne sztaby wojskowe spełniać będą główną rolę w kierowaniu obroną terytorialną oraz akcjami ratowniczymi na obszarze województwa /rejonu/. Ponadto odpowiadają one za uzupełnienie sił zbrojnych, administrowanie rezerwami osobowymi, środkami transportowymi oraz utrzymanie współdziałania z terenowymi organami administracji państwowej w zakresie zadań związanych z obronnością kraju.

Dowództwa rodzajów sił zbrojnych przeznaczone są do dowodzenia ZT i oddziałami rodzajów sił zbrojnych oraz do organizowania współdziałania z wojskami lądowymi /OW, KZ/.

Dowodcy i sztabowi marynarki wojennej /MW/ podlegają dowództwa flotylli obrony wybrzeża, flotylli operacyjnej, związków taktycznych i oddziałów lotnictwa marynarki wojennej i innych jednostek. Dowództwo MW odpowiada za całokształt przed-

sięwzięć związanych z planowaniem, organizowaniem i prowadzeniem morskich operacji obronnych oraz za bezpośrednią obronę morskich szlaków komunikacyjnych i baz morskich. Ponadto organizuje współdziałanie z dowództwami OW oraz WLOP w przygotowaniu i prowadzeniu bezpośredniej obrony wybrzeża morskiego.

W celu zapewnienia sprawnego przejscia z pokojowego na wojenny system dowodzenia należy:

1/ Dowodzenie organizować z uwzględnieniem podziału na poszczególne szczeble , to jest: strategiczny, operacyjny i taktyczny.

2/ Integrować dowodzenie siłami operacyjnymi i obrony terytorialnej na szczeblu operacyjnym i taktycznym.

3/ Przyjąć jako zasadę tworzenie na szczeblach strategicznym i operacyjnym trzech stanowisk dowodzenia, w ZT - dwóch stanowisk dowodzenia, w oddziale - 1-2 stanowiska dowodzenia. /Szerzej o tym załącznik 3 i 4/.

2.1.1. Planowanie i organizacja wojennego systemu dowodzenia siłami zbrojnymi RP

Do dowodzenia siłami zbrojnymi RP w okresie zagrożenia i wojny tworzy się system stanowisk dowodzenia.[6/] Obsadę tych stanowisk dowodzenia tworzy skład osobowy wydzielany z pokojowej struktury Sztabu Generalnego WP, IC MON, dowództw OW i SZ oraz innych instytucji wojskowych. Przy czym wydziela się na obsadę GSD - 60%, ZSD - 20-25% i PSD - 15-20%. Obsadę PSD NW SZ RP stanowią w większosci osoby przygotowane do rozwiązywania zadań o charakterze strategiczno-operacyjnym, zaś obsadę PSD OW, dowództw WLOP i MW - stanowią w większości osoby przygotowane do rozwiązywania zadań o charakterze mobilizacyjnym i uzupełnień oraz logistycznym.

W skład tego systemu wchodzą:

1. Na szczeblu centralnym, tj. naczelnego wodza sił zbrojnych RP /NW SZ RP: główne stanowisko dowodzenia /GSD/, zapasowe stanowisko dowodzenia /ZSD/, jedno - dwa pomocnicze stano-

wiska dowodzenia /PSD/ oraz wykorzystywane doraznie wysunięte stanowisko dowodzenia /WSD/ i powietrzny punkt dowodzenia /PPD/. Ponadto przewiduje się funkcjonowanie Sztabu Generalnego WP okresu wojennego.

Niezależnie od wyżej wymienionych stanowisk dowodzenia, na potrzeby ministra obrony narodowej powinien być zorganizowany punkt kierowania w ramach stanowiska kierowania premiera RP.

2. Na szczeblu operacyjnym, tj.:

a/ okręgu wojskowego, korpusu zmechanizowanego /KZ/ i samodzielnej grupy operacyjnej - SGO /wojsk szybkiego reagowania-WSzR/ oraz dowództwa marynarki wojennej /MW/: główne stanowisko dowodzenia, zapasowe stanowisko dowodzenia, pomocnicze stanowisko dowodzenia /nie dotyczy KZ i SGO/ oraz wykorzystywane doraźnie: wysunięte stanowisko dowodzenia i powietrzny punkt dowodzenia /nie dotyczy dowództwa MW/;

b/ dowództwa WLiOP: centralne stanowisko dowodzenia /CSD/ i zapasowe centralne stanowisko dowodzenia /ZCSD/ oraz wykorzystywane doraźnie: wysunięte stanowisko dowodzenia i powietrzne stanowisko dowodzenia; /W razie stworzenia Inspektoratu Sił Powietrznych - orgnizację dowodzenia lotnictwem i OP zawarto w załączniku 14/;

c/ korpusu lotniczego i korpusu obrony powietrznej: główne stanowisko dowodzenia i zapasowe stanowisko dowodzenia oraz wykorzystywane doraznie wysunięte stanowisko dowodzenia /nie dotyczy KOP/.

3. Na szczeblu taktycznym, tj.:

a/ związku taktycznego wojsk lądowych: główne stanowisko dowodzenia, zapasowe stanowisko dowodzenia. Ponadto wykorzystywane doraznie - wysunięty punkt dowodzenia /WPD/ i powietrzny punkt dowodzenia;

b/ oddziału /pułku, brygady/ wojsk lądowych: główne stanowisko dowodzenia i wykorzystywany doraznie - wysunięty punkt dowodzenia;

6/ Klasyfikację stanowisk dowodzenia przedstawiono w załączniku 5.

c/ związku taktycznego i oddziału OP: terytorialne połączone stanowisko dowodzenia i zapasowe połączone stanowisko dowodzenia;

d/ związku taktycznego i oddziału lotnictwa - dwupołożeniowe stanowisko dowodzenia.

Wariant systemu dowodzenia SZ RP przedstawiono w załączniku 6.

Organy dowodzenia WLOP organizują i wydzielają zespół planowania użycia WL i OP na GSD i ZSD NW SZ RP oraz na potrzeby:

- każdego OW /KZ/ - dwupołożeniowego ośrodka dowodzenia lotnictwem /ODL/;

- każdej dywizji pierwszego rzutu /zwłaszcza na głównym kierunku działań/ - grupy dowodzenia lotnictwem /GDL/;

- każdego oddziału pierwszego rzutu na głównym kierunku działań - punktu dowodzenia lotnictwem /PDL/.

Dowództwo marynarki wojennej organizuje i wydziela zespół planowania użycia MW na GSD i ZSD NW SZ RP.

Dowodzenie w sztabach regionalnych i jednostkach obrony terytorialnej realizuje się wykorzystując główne stanowiska dowodzenia i punkty obserwacyjne.

Wojenny system dowodzenia sił zbrojnych RP /przykład/ przedstawiono w załączniku 6.

Stanowiska dowodzenia KZ, na szczeblach taktycznych wojsk lądowych i lotnictwa oraz WSD i WPD, jak też ODL, GDL i PDL powinny być manewrowe.

Główne stanowisko dowodzenia na szczeblu centralnym i operacyjnym /oprócz KZ, KL/ rozwija się w dotychczasowych miejscach postoju lub w rejonie, poza garnizonem, zawczasu przygotowanym zwykle w obiektach wzmocnionych. Główne stanowiska dowodzenia na szczeblu taktycznym oraz KZ i KL rozwija się poza garnizonem w obiektach stałych.

Zapasowe stanowiska dowodzenia rozwija się zawsze w rejonie poza dotychczasowym miejscem postoju danego dowództwa i również w zawczasu przygotowanych obiektach, oprócz ZSD KZ i ZT.

Pomocnicze stanowiska dowodzenia na szczeblu centralnym

rozmieszcza się alternatywnie do kierunków zagrożenia w rejonach zawczasu przygotowanych. Pomocnicze stanowiska dowodzenia okręgów wojskowych oraz dowództw WLOP i MW rozmieszcza się w obiektach zawczasu przygotowanych zwykle w dotychczasowych miejscach postoju tych dowództw.

Zasadniczymi elementami każdego stanowiska dowodzenia są: część operacyjna, zespół dowodzenia /kierowania/ wsparciem logistycznym, węzeł łączności i grupa zabezpieczenia.

Operacyjną część GSD, ZSD i PSD NW SZ RP oraz GSD i ZSD na szczeblu operacyjnym mogą tworzyć następujące zespoły funkcjonalne: centrum dowodzenia, centrum /ośrodek/ planowania strategiczno-operacyjnego/operacyjnego/, centrum /ośrodek/ sprawozdawczo-informacyjne, zespół kierunków, centrum /ośrodek/ kierowania rozpoznaniem i WE, punkty dowodzenia /kierowania/ rodzajów wojsk, centrum /zespół/ dowodzenia obroną terytorialną i inne zespoły - stosownie do potrzeb i możliwości.

Operacyjną część GSD ZT i oddziału oraz ZSD ZT mogą tworzyć następujące zespoły funkcjonalne: centrum dowodzenia, grupa planowania bojowego, punkt dowodzenia /kierowania/ rozpoznaniem oraz punkty dowodzenia /kierowania/ rodzajów wojsk i inne grupy - stosownie do potrzeb i możliwości.

Przykładowe struktury organizacyjne stanowisk dowodzenia przedstawiono w załącznikach 7, 8, 9.

2.1.2. System łączności

System łączności kierowania obroną państwa i dowodzenia siłami zbrojnymi przeznaczony jest do zapewnienia wymiany informacji. Bazuje na cywilnym i wojskowym potencjale telekomunikacyjnym i pocztowym. Obejmuje krajową sieć telekomunikacyjną użytku publicznego, krajową sieć pocztową, narodowy podsystem łączności specjalnej, stacjonarny podsystem łączności troposferycznej, podsystem łączności radioliniowej, mobilny podsystem łączności radioliniowej SZ RP, podsystem łączności radiowej i podsystem łączności radiowej SZ RP.

System łączności SZ RP stanowi część składową systemu dowodzenia siłami zbrojnymi. Składa się z podsystemu kierowania, sieci łączności oraz podsystemu uzupełniania rezerw osobowych i wsparcia logistycznego.

Sieć łączności jest zintegrowanym pod względem organizacyjnym i technicznym zespołem węzłów łączności /stacjonarnych i polowych - mobilnych/, traktów i dalekosiężnych linii stałych i budowanych środkami polowymi tworzących międzywęzłowe odcinki sieci, urządzeń kanałotwórczych i komutacyjnych oraz linii wewnętrznych i urządzeń końcowych /abonenckich/, zapewniających użytkownikom korzystanie ze wszystkich rodzajów usług telekomunikacyjnych i świadczenie usług pocztowych.

Zasadniczymi elementami /składnikami/ sieci łączności SZ RP są:

- stacjonarne i polowe węzły łączności;
- część krajowej sieci telekomunikacyjnej użytku publicznego, funkcjonująca w okresie pokoju, zagrożenia wojennego i wojny;
- sieć telekomunikacyjna resortowa MON;
- części sieci innych resortów i użytkowników /np. MSW, PKP, Telebanku, Centertelu itp./;
- operacyjna sieć łączności rozwijana w stanie gotowości bojowej zagrożenia wojennego /GBZW/ i pełnej gotowości bojowej /PłGB/. Stanowi ona rozwinięcie wyżej przedstawionej stacjonarnej sieci łączności o elementy niezbędne dla tych stanów gotowości;
- taktyczna, polowa sieć łączności związków taktycznych, oddziałów i pododdziałów rozwijana w okresie zagrożenia wojennego i wojny. Jej podstawowymi elementami organizacyjnymi są polowe węzły łączności stanowisk dowodzenia, kierunki przewodowe, kierunki radioliniowe horyzontalne, kierunki i sieci radiowe KF i UKF oraz podsystem dostępu radiotelefonicznego.

Stacjonarna sieć łączności /utajniona i jawna/ funkcjonuje w okresie pokoju, zagrożenia wojennego i wojny. W okresie pokoju stanowi podstawę systemu łączności SZ RP. Tworzona jest

na bazie sieci telekomunikacyjnej kraju oraz uzupełniana garnizonowymi węzłami łączności, stałymi liniami kablowymi i radioliniowymi sprzęgającymi garnizonowe węzły między sobą oraz siecią telekomunikacyjną kraju.

W stacjonarnej sieci łączności wyróżnia się sieć wojsk lądowych /ogólnowojskową/, sieć wojsk lotniczych i obrony powietrznej oraz sieć marynarki wojennej.

Sieć łączności wojsk lądowych /ogólnowojskowa/ przeznaczona jest do zapewnienia łączności wszystkim ogniwom organizacyjnym sił zbrojnych na potrzeby dowodzenia, współdziałania, rozwinięcia wojennego systemu dowodzenia, kierowania mobilizacyjnym rozwinięciem wojsk oraz ich przegrupowaniem.

Sieć łączności wojsk lotniczych i obrony powietrznej służy do zapewnienia łączności dowodzenia i współdziałania oraz radiotechnicznego zabezpieczenia lotów i ostrzegania wojsk.

Sieć łączności marynarki wojennej przeznaczona jest do zapewnienia dowodzenia związkami taktycznymi i oddziałami marynarki wojennej na lądzie i w morzu, współdziałania z wojskami lotniczymi i obrony powietrznej, współdziałania z wojskami pomorskiego i warszawskiego okręgu wojskowego oraz straży granicznej.

Pod względem organizacyjnym stacjonarną sieć łączności tworzą:

- węzeł łączności ministerstwa obrony narodowej;
- garnizonowe węzły łączności dowództw okręgów wojskowych /POW, SOW, WOW i KOW/ i rodzajów sił zbrojnych /marynarki wojennej oraz wojsk lotniczych i obrony powietrznej/;
- garnizonowe węzły łączności ZT i oddziałów /rejonowe i pomocnicze stacjonarne węzły łączności/;
- linie i wiązki linii łączności sprzęgające te węzły w jednolitą sieć odpowiadającą potrzebom dowodzenia, współdziałania, alarmowania, powiadamiania i ostrzegania oraz wsparcia logistycznego.

Operacyjna sieć łączności rozwijana jest w wyższych stanach gotowości bojowej. W jej skład wchodzi stacjonarna sieć łącz-

nosci, uzupełniana według potrzeb:

- mobilnymi, podstawowymi węzłami sieciowymi /PWS/ organizowanymi za pomocą aparatowni polowych;
- węzłami łączności stanowisk dowodzenia /WŁSD/;
- liniami kablowymi i radiowymi budowanymi srodkami polowymi, zapewniającymi sprzężenie PWS i WŁSD ze stacjonarną siecią łączności;
- stacjami teletransmisyjnymi MŁ, których wyposażenie techniczne zapewnia wydzielenie na zewnątrz traktów, łączy i kanałów łączności.

Biorąc pod uwagę zastosowane do jej tworzenia rodzaje srodków, operacyjna sieć łącznosci składa się z sieci, radio- i telekomunikacyjnej, tworzonej z technicznych srodków łączności oraz sieci pocztowej, której tworzywem są wojskowe srodki pocztowe.

Sieć radio- i telekomunikacyjna obejmuje dwie płaszczyzny: sieć podstawową, zwaną teletransmisyjną, i sieć łączy różnego przeznaczenia, np. telefonicznych, telegraficznych, telefaksowych, teleinformatycznych itp./ w przyszłości - sieć zintegrowanych usług łączności/.

Sieć pocztowa służy do świadczenia usług pocztowych, tj. dystrybucji i przesyłania przesyłek pocztowych. Tworzą ją wojskowe węzły pocztowe, wojskowe stacje pocztowe oraz odcinki sieci /linie/ łączności pocztowej organizowane głównie za pomocą śmigłowców i samochodów osobowo-terenowych.

Łączność dowództw szczebla operacyjnego z przełożonym organizowana jest w bezpośrednich kierunkach między węzłami łączności stanowisk dowodzenia w SZ RP a węzłami łączności stanowisk dowodzenia ZO, zestawianych w sieci stacjonarnej oraz rozwijanych za pomocą środków polowych.

W sieci stacjonarnej zapewnia się łączność w okresie pokoju, zagrożenia wojennego i wojny. Składa się ona z garnizonowych węzłów łączności, przewodowej i radioliniowej sieci dalekosiężnej, przewodowej sieci wewnętrznej garnizonów, sieci i kierunków radiowych, przestronnego podsystemu łączności radio-

telefonicznej /dostępu radiowego/ oraz poczty wojskowej.

Na szczeblu operacyjnym rozwija się jednolitą, podstawową sieć łączności o przestrzennej strukturze siatkowej, opartej na stacjonarnym potencjale telekomunikacyjnym obszaru OW.

Podstawowa / teletransmisyjna/ sieć łączności stanowi główny składnik sieci łączności związku operacyjnego. Przeznaczona jest do nasycenia obszaru OW podstawowymi węzłami sieciowymi /PWS/ i dalekosiężnymi połączeniami /międzywęzłowymi odcinkami sieci/ dla zapewnienia dowodzenia podległymi ZT i oddziałami, niezależnie od charakteru przyjętego ugrupowania operacyjnego. Podstawowa sieć łączności składa się z kilkunastu PWS, kilku osi łączności i kierunków rokadowych. PWS organizowane mogą być na bazie garnizonowych węzłów /GWŁ/ oraz stacji wzmacniakowych Ministerstwa Łączności lub rozwijane za pomocą polowych środków łączności.

Osie łączności organizuje się za pomocą horyzontalnych stacji radioliniowych typu operacyjnego i przy wykorzystaniu dzierżawionych, stacjonarnych traktów łączności. Tworzą one, przechodząc przez kolejne PWS, rozmieszczone w odległości około 40-50 km od siebie, relacje dofrontowe między stanowiskami dowodzenia ZO i najbardziej zbliżonymi do linii styczności wojsk PWS. . Odległość między sieciami nie powinna przekraczać 40-60 km. Do połączeń wykorzystuje się te same środki łączności. Tworzą one połączenia /odcinki sieci/ między osiami łączności.

Na szczeblu operacyjnym, oprócz przedstawionej powyżej podstawowej sieci łączności, przewiduje się organizowanie odcinków i linii dowiązania WŁ stanowiska dowodzenia OW /ZO/ i ZT oraz bezpośrednio podległych oddziałów do PWS za pomocą horyzontalnych stacji radioliniowych, kabli polowych oraz stacjonarnych kabli i linii napowietrznych.

Ponadto organizuje się bezpośrednie kierunki radioliniowe:

- za pomocą stacji troposferycznych między węzłami łączności stanowisk dowodzenia OW i ZO a WŁ stanowisk dowodzenia pierwszorzutowych ZT;

- za pomocą stacji horyzontalnych od WŁ WSD ZO do WŁ stanowisk dowodzenia pierwszorzutowych ZT.

Organizuje się także sieci i kierunki radiowe KF i UKF dowódcy i jego zastępcow, sztabu, szefów rodzajów wojsk ZO z podwładnymi oraz współdziałającymi dowództwami.

2.1.3. Automatyzacja dowodzenia - komputerowe wspomaganie dowodzenia

W celu zwiększenia efektywnosci dowodzenia budowane są zautomatyzowane systemy dowodzenia i kierowania środkami walki. Zautomatyzowanymi systemami dowodzenia i kierowania środkami walki nazywamy takie systemy, w których procesy informacyjno-decyzjne
są wspomagane lub realizowane przez techniczne urządzenia o wysokim stopniu automatyzacji.

Zautomatyzowanym systemem dowodzenia jest system "człowiek-maszyna", zapewniający zautomatyzowane zbieranie, przetwarzanie i przekazywanie informacji niezbędnej do optymalizacji procesu dowodzenia.

Zautomatyzowanym systemem kierowania środkami walki jest system "człowiek-maszyna" zapewniający zautomatyzowane zbieranie, przetwarzanie i przekazywanie informacji niezbędnej do kierowania środkami walki w celu najbardziej efektywnego ich wykorzystania.

Biorąc pod uwagę zastosowanie zautomatyzowanych systemów dowodzenia dzielimy je na systemy terytorialne /stacjonarne/ - funkcjonujące na określonym obszarze i polowe /mobilne/ funkcjonujące w dowolnych obszarach operacyjnych /rejonach działań/.

Terytorialne zautomatyzowane systemy dowodzenia przeznaczone są do dowodzenia na obszarze kraju, okręgu wojskowego.Mają one zazwyczaj charakter stacjonarny, tzn. przywiązane są do określonego terytorium i stacjonarnych /garnizonowych/ stanowisk dowodzenia oraz wykorzystują głównie stacjonarny system

telekomunikacyjny i częściowo polowy system łączności. W czasie przechodzenia z pokojowego na wojenny system dowodzenia, systemy terytorialne mogą wykorzystywać informatyczny system sił zbrojnych.

Polowe zautomatyzowane systemy dowodzenia przeznaczone są do dowodzenia jednostkami o dużym stopniu manewrowości, przewidywanymi do działania na różnych kierunkach /w różnych obszarach/ operacyjnych.

Podstawowymi elementami tych systemów są specjalnie przygotowane mobilne stanowiska dowodzenia, wyposażone w automatyczne środki dowodzenia /środki łączności/.

Polowe zautomatyzowane systemy dowodzenia mogą być na strategicznym i operacyjnych szczeblach dowodzenia i stanowić uzupełnienie terytorialnych systemów dowodzenia. Natomiast na szczeblach taktycznych tworzą one autonomiczne systemy dowodzenia.

Struktura, układ funkcjonalny i środki techniczne zautomatyzowanych systemów dowodzenia powinny spełniać następujące warunki:

- odpowiadać strukturze organizacyjnej wojsk;
- zapewniać, na każdym szczeblu dowodzenia, możliwości scentralizowanego i zdecentralizowanego dowodzenia;
- obejmować automatyzacją procesy najbardziej pracochłonne;
- charakteryzować się dużą operatywnością i elastycznością oraz trwałością dowodzenia w każdych warunkach;
- zapewniać ciągłość pracy organów dowodzenia;
- mieć zunifikowane środki techniczne i zbliżoną strukturę organizacyjną stanowisk dowodzenia wszystkich szczebli dowodzenia;
- umożliwiać współpracę z innymi systemami i środkami dowodzenia.

W ramach automatyzacji dowodzenia mogą też funkcjonować mikrokomputerowe systemy wspomagania dowodzenia. Przeznaczone są one do wspomagania czynności dowodczo-sztabowych, wykonywanych przez oficerów bezpośrednio na ich stanowiskach pracy, głównie

podczas planowania i organizowania operacji i walki oraz w czasie przechodzenia na wojenny system dowodzenia, a także w czasie ćwiczeń dowódczo-sztabowych i w innych formach szkolenia sztabów. Stanowi on integralną część systemu informatycznego sił zbrojnych.

Wykaz zadań realizowanych w mikrokomputerowym systemie wspomagania dowodzenia przedstawiono w załączniku 10.

Automatyzacja dowodzenia powinna umożliwić:

- zbieranie, przetwarzanie, przechowywanie i przekazywanie informacji sytuacyjnej o wojskach własnych i przeciwnika oraz o terenie i warunkach prowadzenia działań;
- planowanie operacji /walki/;
- przekazywanie /przyjmowanie/ zadań bojowych;
- kierowanie procesem osiągania wyższych stanów gotowości bojowej;
- dowodzenie w czasie prowadzenia operacji /walki/.

Podstawowym zadaniem automatyzacji jest skrócenie cyklu obiegu informacji w procesie dowodzenia, polepszenie wiarygodności informacji, zmniejszenie ryzyka operacyjnego oraz zapewnienie efektywnego dowodzenia w różnych sytuacjach.

2.2. Metody i techniki dowodzenia

Treść, metody i techniki dowodzenia oraz organizacja pracy organów dowodzenia podczas przygotowania i prowadzenia operacji zależą przede wszystkim od sytuacji, charakteru zadania i nakazanego /pożądanego/ terminu gotowości wojsk.

Biorąc za podstawę kryterium sposobu przygotowania operacji i walki, zwłaszcza kolejność ich planowania i organizowania przez poszczególne szczeble dowodzenia, można wyróżnić dwa podstawowe modele realizacji tych procedur. Modele te nazwane są: metodą r ó w n o l e g ł e g o p l a n o w a n i a i o r g a n i z o w a n i a o p e r a c j i /w a l k i/ oraz metodą k o l e j n e g o p l a n o w a n i a i o r g a n i z o w a n i a o p e r a c j i /w a l k i/.

Równoległe planowanie i organizowanie operacji i walki bę-

dzie zjawiskiem powszechnym. Istota tej metody polega na tym, że planowanie i organizowanie operacji /walki/ odbywa się z reguły równocześnie na kilku szczeblach dowodzenia. Osiąga się to dzięki temu, że na niższym szczeblu dowodzenia planowanie i organizowanie tych działań rozpoczyna się bezpośrednio po określeniu przez przełożonego zamiaru i na tej podstawie wydanych wstępnych zarządzeń bojowych.

Zakres, treść oraz sposób działania organów dowodzenia przy zastosowaniu metody równoległego planowania i organizowania operacji i walki przedstawiono w załączniku 11.

Planowanie i organizowanie operacji i walki kolejno przez poszczególne szczeble dowodzenia znajduje zastosowanie w wypadku dysponowania dużą ilością czasu. Przy tej metodzie, poszczególne niższe szczeble dowodzenia włączane są do planowania i organizowania działań po zakończeniu tych procesów przez przełożonego.

Zakres i treść oraz sposób działania organów dowodzenia przy zastosowaniu metody kolejnego planowania i organizowania operacji i walki przedstawiono w załączniku 12.

Określenie i przekazanie przez przełożonego podwładnym zadań jest podstawowym sposobem wprowadzenia własnej decyzji i planu operacji /walki/ w życie oraz oddziaływania na nich, jak też wpływania przez niego na rozwój sytuacji i kształtowania jej wedle własnej woli. Przełożony może podwładnym /wykonawcy/ określić i sformułować, wraz z zadaniem, sposób jego wykonania - jest to technika dowodzenia, która nazywa się d o w o d z e n i e m p r z e z i n s t r u k c j e. W innym wypadku przełożony może ustalić i przekazać podwładnemu /wykonawcy/ tylko zadanie i wówczas jest to technika dowodzenia, która nazywa się d o w o d z e n i e m p r z e z z a d a ń. W procesach dowodzenia, zwłaszcza na szczeblach strategicznym i operacyjnym oraz w okresie pokojowym może mieć miejsce wspólne, przez przełożonego i podwładnego /wykonawcę/, ustalenie celu działania. Wówczas taki styl dowodzenia nazywa się d o w o d z e n i e m p r z e z c e l e.

2.3. Dowodzenie w czasie pogotowia operacyjnego

2.3.1. Zakres i czynniki wpływające na planowanie obronne w czasie pokoju

Planowanie strategiczne oraz operacyjne i taktyczne na wypadek wojny powinno być wykonane w okresie pokojowym. Planowanie to zajmuje szczególnie ważne miejsce w pracy organów dowodzenia.

Jak wynika z założeń naszej doktryny wojennej siły zbrojne RP będą prowadziły działania bojowe tylko w obronie kraju i na jego terytorium. Biorąc pod uwagę przede wszystkim zakres, złożoność oraz praco- i czasochłonność przygotowania operacji i walki obronnej można wyróżnić i określić podstawowe zagadnienia i przedsięwzięcia, które będą wpływać na planowanie i jego proces. Do zagadnień tych i przedsięwzięć można zaliczyć głównie:

1. Koncepcję bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej i prowadzenie wojny obronnej oraz wykorzystanie w niej wojsk i innych sił do realizacji zadań strategiczno-operacyjnych i innych na obszarze kraju;

2. Określenie zadań zarówno dla całych sił zbrojnych, jak i dla poszczególnych ich rodzajow oraz związków operacyjnych, związków taktycznych i oddziałów;

3. Planowanie i opracowanie dokumentacji planistyczno - organizacyjnej;

4. Przygotowanie sił zbrojnych do wykonywania zadań;

5. Operacyjne przygotowanie terenu i realizacja innych przedsięwzięć zapewniających sprawne wykonanie zadań;

6. Stałą aktualizację planów itp.

Podstawę planowania działań obronnych na wypadek wojny stanowią przede wszystkim założenia strategiczne, doktryna wojenna i decyzja bądź myśl przewodnia najwyższych czynników państwowych oraz zamiar lub mysl przewodnia działań szefa Sztabu Generalnego WP /naczelnego wodza SZ RP/, a także zada-

nia dla rodzajów sił zbrojnych i poszczególnych związków operacyjnych i innych wojsk bezpośrednio mu podporządkowanych. Ponadto podstawę planowania obronnego stanowi przede wszystkim przewidywana sytuacja strategiczno-operacyjna i wnioski z jej oceny oraz możliwości bojowe stron.

Planowanie obronne przez przygotowanie planu wojny i operacji w okresie pokoju powinno być poprzedzone wszechstronnie przeprowadzonymi studiami. Studia te mogą być całościowe i obejmować np. problemy dotyczące obronności państwa lub tylko zagadnienia zawierające problematykę militarną. Mogą być to również studia wycinkowe i dotyczyć szeregu albo nawet pojedynczego bardzo wąskiego specjalistycznego zagadnienia. Studia prowadzone na rzecz obronności państwa mogą być realizowane w terenie bądź teoretycznie /na podstawie literatury/. Mogą to być również prace i inne przedsięwzięcia mające charakter np. ćwiczeń, wyniki uzyskane podczas ich przeprowadzenia, projekty planów cząstkowych itp.

Na planowanie operacji i działań bojowych w okresie pokoju decydujący wpływ mają również przyjęte przez siły zbrojne własne i przeciwnika zasady oraz sposoby prowadzenia wojny, operacji i walki.

Potrzeba oparcia w okresie pokoju planowania strategicznego i operacyjnego na założeniach strategicznych i doktrynie wojennej podyktowana jest wieloma względami. Przede wszystkim tym, że strategia obejmuje teorię i praktykę obronnego przygotowania państwa i jego sił zbrojnych oraz planowania i prowadzenia na skalę strategiczną działań wojennych, jak też kierowanie państwem i dowodzenie siłami zbrojnymi. Przedmiotem zaś strategii wojennej jest przede wszystkim gotowość obronna państwa i gotowość bojowa jego sił zbrojnych oraz założenia, zasady i sposoby prowadzenia różnych form działań zbrojnych i niezbrojnych na szczeblu strategicznym dla osiągnięcia celów określonych przez politykę. Strategia obejmuje i charakteryzuje również stan i kierunki rozwoju istoty, właściwości i celów polityki państwa i możliwych przeciwników, a także potencjał

ekonomiczny. Szczególne miejsce, obok polityki, w planowaniu działań obronnych na wypadek wojny, zajmuje potencjał ekonomiczny państwa. On to bowiem stanowi o potencjale wojennym zarówno własnym, jak i ewentualnego przeciwnika. Stąd też budując plany obronne należy uwzględnić ten element, jako jeden z podstawowych czynników determinujących ich treść. Innym jeszcze czynnikiem wywierającym wpływ na planowanie, budowanie planu strategicznego, jest aktualny poziom i przewidywany rozwój nauki i techniki.

Należy również widzieć znaczny wpływ na planowanie obronne państwa oraz operacji i działań bojowych w okresie pokoju, poziomu sztuki wojennej oraz stan i intensywność rozwoju badań i doskonalenia teorii: strategii wojennej, sztuki operacyjnej, taktyki i dowodzenia. Teoria ta bowiem stanowi podstawę postanowień praktycznych w zakresie postępowania w dziedzinie obrony państwa, jak też prowadzenia wojny oraz dowodzenia na szczeblu strategicznym, operacyjnym i taktycznym. Badania w zakresie sztuki wojennej, które wywierają bezpośredni wpływ na planowanie obronne Rzeczypospolitej Polskiej i tworzenie stosownych planów, związane są ściśle i dotyczą konkretnych obszarów lub rejonów kraju. Badaniami należy objąć wszystkie rejony strategiczne występujące na obszarze RP. Rejony te, jak i kierunki strategiczne i operacyjne rozpatrywać należy wieloaspektowo. Jeden z nich to badania w aspekcie naturalnej struktury każdego rejonu strategicznego lub operacyjnego. Każdy z tych rejonów ma właściwości np. fizyczno-geograficzne, które w różnym stopniu sprzyjają bądź utrudniają przygotowanie i prowadzenie różnych rodzajów, form i sposobów operacji i działań bojowych zarówno przez wojska własne, jak i potencjalnego przeciwnika.

Badania w zakresie sztuki wojennej, a w ich ramach studia operacyjne, prowadzone powinny być także dla ustalenia aktualnego stanu infrastruktury poszczególnych strategicznych i operacyjnych rejonów obrony oraz możliwości jej wykorzystania dla celów militarnych. Rozważania te powinny objąć też określenie

potrzeb i możliwości ich spełnienia w zakresie rozbudowy infrastruktury w tych rejonach w aspekcie potrzeb obronnych. W planowaniu obronnym i opracowywaniu stosownych planów szczególnie ważne miejsce zajmują dane dotyczące stanu aktualnego i ustalenia rozwojowe infrastruktury ekonomicznej i społecznej, np. obiekty, urządzenia i zakłady: komunikacyjne, przemysłowe, remontowe, telekomunikacyjne, magazynowania i przechowywania surowców, materiałów itp. produktów, lecznictwa, usługowe itp.

Na proces planowania strategicznego i operacyjnego olbrzymi wpływ wywierają badania obejmujące rozwój sił i środków, którymi siły zbrojne dysponują, lub które mogą wejść do uzbrojenia wojsk w najbliższej i dalszej przyszłości. Dotyczy to zarówno własnych sił zbrojnych, jak i sił zbrojnych przeciwnika.

Ogromny, a nawet zasadniczy, wpływ na planowanie strategiczne i operacyjne ma również przyjęta w państwie doktryna wojenna. Wynika to z istoty i treści doktryny wojennej. Ona to bowiem stanowi pogląd na charakter przyszłej wojny oraz określa zakres, metody i inne przedsięwzięcia niezbędne dla przygotowania do niej państwa, zwłaszcza jego sił zbrojnych. Doktryna określa również sposoby prowadzenia ewentualnej wojny.

2.3.2. Dowodzenie w zakresie utrzymania stałej gotowości bojowej i podczas osiągania wyższych stanów gotowości bojowej

Dowodzenie związane z przygotowaniem i realizacją zadań przez wojska w okresie pokoju służy głównie utrzymaniu ich w stałej gotowości bojowej. Stan ten powinien zapewnić sprawne wykonywanie przez nie zadań bojowych w warunkach wojny. Działalność organów dowodzenia w tym zakresie sprowadza się przede wszystkim do stworzenia warunków zapewniających realizację na wysokim poziomie szkolenia bojowego stanu osobowego oraz utrzymanie w odpowiedniej sprawności uzbrojenia i sprzętu bojowego, jak też systemów: rozwinięcia mobilizacyjnego, dowodzenia i rozpoznania, itp.

Planowanie szkolenia bojowego wojsk i dowodztw jest jedną z głównych funkcji organow dowodzenia, a zarazem integralną częścią planowania całokształtu działalnosci w resorcie obrony narodowej.

Inną jeszcze dziedziną, którą zajmują się dowodztwa w ramach utrzymania stałej gotowosci bojowej, jest planowanie obrony i innych działań oraz realizacja zadań w ramach operacyjnego przygotowania terenu. Zakres działalnosci poszczególnych dowództw w tych dziedzinach regulowany jest stosownymi przepisami oraz doraźnie wydawanymi rozkazami i zarządzeniami Sztabu Generalnego WP.

Jednym z głównych zadań dowództw wszystkich szczebli w ramach utrzymania stałej gotowości bojowej jest zaplanowanie, zorganizowanie i utrzymanie na wysokim poziomie przedsięwzięć zapewniających sprawne osiąganie wyższych stanów gotowosci bojowej.

Planując osiąganie wyższych stanów gotowości bojowej należy uwzględnić przede wszystkim zakres zadań realizowanych w poszczególnych stanach gotowości bojowej, wykonawców oraz miejsce i terminy realizacji zadań.

Możliwość wybuchu wojny z zaskoczenia powoduje potrzebę stworzenia w okresie pokoju, należycie funkcjonującego w czasie jej trwania, polowego systemu dowodzenia. To, a także przewidywany charakter wojny i operacji wskazuje, że polowe stanowiska dowodzenia powinny być organizowane tak, aby zapewnić im autonomiczność i wzajemną zamiennosc oraz ciągłość funkcjonowania, a także mobilnosć i żywotność całego systemu dowodzenia.

Przygotowanie systemu dowodzenia sił zbrojnych na czas wojny obejmuje przede wszystkim jego zaplanowanie i zorganizowanie, utrzymanie go w stałej gotowości do sprawnego funkcjonowania w czasie wojny oraz wybranie i przysposobienie rejonów rozmieszczenia stanowisk dowodzenia.

2.3.3. Dowodzenie podczas rozwijania mobilizacyjnego

Rozwijanie mobilizacyjne sił zbrojnych dokonywane jest w wyniku realizacji przedsięwzięć przewidzianych do wykonania w ramach osiągania wyższych stanów gotowości bojowej. Działalność poszczególnych dowództw w tym okresie sprowadza się przede wszystkim do kierowania uzupełnieniem ludźmi i sprzętem istniejących jednostek wojskowych do stanów przewidzianych etatem okresu wojennego oraz sformowania nowych jednostek wojskowych. Poza tym prowadzą one i nadzorują przebieg szkolenia wojsk.

Sprawny przebieg rozwinięcia mobilizacyjnego wojsk wymaga specjalnego przygotowania. Przygotowanie to obejmuje: planowanie mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk i jego zorganizowanie oraz odpowiednie przysposobienie do tego organów, sił i środków.

Sztab Generalny WP i sztaby poszczególnych ogniw dowodzenia z chwilą otrzymania rozkazu - sygnału - wprowadzającego odpowiedni stan gotowości bojowej, zobowiązane są przede wszystkim do terminowego przekazania go wojskom, regionalnym sztabom wojskowym, WKU i innym organom dowodzenia oraz sprawdzenia zrozumienia jego treści przez adresatów. Bezpośrednim wykonawcą tego zadania jest dyżurna służba operacyjna sztabu. Sztaby, oprócz czynności które wykonują same, powinny również śledzić przebieg realizacji zadań w jednostkach i sztabach, które należy wykonać dla osiągnięcia przez nie określonego stopnia gotowości bojowej.

Innym, również ważnym zadaniem każdego sztabu w omawianym okresie jest kontrolowanie i egzekwowanie od wykonawców realizacji zaplanowanych i doraźnych, wynikających z konkretnej sytuacji, przedsięwzięć i czynności mających na celu ukrycie i zamaskowanie rozwinięcia mobilizacyjnego jednostek wojskowych.

W sprzyjających warunkach, zwłaszcza gdy wojska osiągają pełną gotowość bojową w wyniku realizacji przedsięwzięć i czynności wykonywanych w poszczególnych stanach gotowości bo-

jowej, pododdziały i oddziały rozwinięte, uzupełnione i zmobilizowane od nowa powinny zostać odpowiednio przeszkolone.

2.3.4. Dowodzenie podczas rozwijania operacyjnego

Zaplanowanie i realizacja rozwinięcia operacyjnego wojsk jest przedsięwzięciem nadzwyczaj złożonym i trudnym. Mechanizm tego działania musi być ściśle dostosowany i podporządkowany przede wszystkim zadaniom, jakie wojska mogą wykonywać i myśli przewodniej /koncepcji/ ich realizacji. Przedsięwzięcia i zamierzenia tego procesu muszą być również ściśle skoordynowane z planami i możliwościami mobilizacji wojsk.

Podstawę planowania rozwinięcia operacyjnego sił zbrojnych stanowi przede wszystkim: ocena zagrożenia militarnego państwa oraz koncepcja prowadzenia operacji obronnej i wykonania innych zadań, koncepcja i plany mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk, ocena wojsk własnych i warunków realizacji tego procesu.

W procesie planowania rozwinięcia operacyjnego należy uwzględnić między innymi sytuację polityczno-militarną, w jakiej może być ono realizowane.

Przejście naczelnych organów dowodzenia i operacyjnych na polowy system dowodzenia jest jednym z głównych przedsięwzięć procesu operacyjnego rozwinięcia wojsk. Może ono nastąpić jednocześnie z mobilizacyjnym rozwinięciem wojsk w dwojaki sposób: stopniowo przez wykonywanie czynności w poszczególnych stanach gotowości bojowej lub systemem alarmowym z pominięciem pośrednich stanów gotowości bojowej. Dowództwa te mogą również przejść na polowy - wojenny - system dowodzenia przed wprowadzeniem w wojskach wyższego stanu gotowości bojowej.

Zagrożenie bezpieczeństwa państwa związane jest z ilościowym i jakościowym wzrostem zadań informacyjnych. Aby je zabezpieczyć rozbudowuje się system łączności zgodnie z planami organizacji wojennego systemu dowodzenia i łączności, a także odpowiednio do rozwoju sytuacji strategiczno-operacyjnej.

Do podstawowych grup zadań wojsk łączności tego okresu można zaliczyć:

- wydzielenie rzutów awangardowych wojsk łączności do organizacji węzłów łączności stanowisk dowodzenia oraz organizacji /rozbudowy/ podstawowej sieci łączności;

- rozbudowę podstawowej sieci łączności o nowe relacje przewodowe przekazywane z sieci telekomunikacyjnej państwa /powiększenie stanu łączy w dotychczas eksploatowanych traktach oraz organizacja nowych traktow/. Zadania te realizowane są przy ścisłym współdziałaniu z organami łączności resortu łączności;

- uruchamianie i budowa nowych punktów odbioru łączy dla związków /oddziałów, pododdziałów/;

- uzupełnianie i mobilizacja jednostek łączności;

- uaktualnianie planów łączności /dokumentów łączności/ odpowiednio do rozwoju sytuacji polityczno-militarnej kraju, zadań wojsk i potrzeb systemu informacyjnego;

- rozwijanie i eksploatacja wojennego systemu łączności.

2.4. Dowodzenie w operacjach

Rozważania niniejsze obejmują działanie dowództw i innych organów dowodzenia w wypadku zaistnienia konfliktu o małej intensywności oraz agresji zbrojnej przeciw RP. Dotyczą one okresu zagrożenia wybuchem wojny i po jej wybuchu oraz obejmują działanie naczelnych organów dowodzenia sił zbrojnych RP, dowództwa i inne organa dowodzenia rodzajów sił zbrojnych, rodzajów wojsk i służb - głównie na szczeblu strategicznym i operacyjnym.

2.4.1. Przygotowanie operacji obronnej

Przygotowanie obrony kraju i operacji obronnej jest procesem długotrwałym i nadzwyczaj złożonym. Realizowane jest ono zarówno w czasie pokoju, jak i zagrożenia wybuchem wojny, a

także przez cały czas trwania konfliktu zbrojnego. Przygotowanie operacji obronnej na terytorium kraju zwykle obejmuje:

- planowanie operacji, w skład którego wchodzi: podjęcie decyzji, ustalenie głównych problemów współdziałania, zabezpieczenia operacyjnego i wsparcia logistycznego oraz opracowanie dokumentów bojowych;

- organizowanie operacji, to jest: postawienie zadań wykonawcom; utworzenie ugrupowania operacyjnego; zorganizowanie systemów dowodzenia oraz ognia, rozpoznania i walki elektronicznej, współdziałania, zabezpieczenia operacyjnego i wsparcia logistycznego;

- przysposobienie wojsk do wykonania zadania;

- rozbudowę inżynieryjną rubieży /pasa, rejonu/ obrony.

Przygotowanie operacji obronnej może również być realizowane według następującego modelu:

- określenie i ustalenie aktualnego stanu sytuacji politycznej i strategiczno-operacyjnej po stronie własnej i przeciwnika /przeciwników/ oraz zaktualizowanie banku danych. Aktualizacja celów wojny /operacji/;

- ocena sytuacji, w tym zwłaszcza ocena możliwości przeciwnika i jego prawdopodobnego celu wojny /operacji/, ocena możliwości sił własnych i zachowania się sąsiadów, oszacowanie i porównanie możliwości stron, ocena warunków otoczenia prowadzenia wojny /operacji/;

- planowanie obrony kraju /operacji/, które obejmuje głównie wybór celu i określenie myśli przewodniej, jego osiągnięcie, sprecyzowanie celów działania /zadań/ podległych sił i wskazanie terminów ich osiągnięcia. Proces ten może być realizowany w formie alternatywnych rozwiązań problemów natury strategicznej i operacyjnej;

- powzięcie decyzji, które może spowodować nowe lub zmodyfikowane cele działań i sposób ich osiągnięcia oraz zadania dla podległych sił i środków;

- organizowanie operacji, które utożsamia się z realizacją przedsięwzięć zapewniających wprowadzenie w życie zarówno de-

cyzji, jak i planu wojny /operacji/.

Planowanie operacji obronnej jest procesem stałym i rozległym. Jest ono realizowane przed rozpoczęciem operacji i w toku wojny oraz stanowi podstawę jej zorganizowania i dowodzenia. Planowanie operacji obronnej w czasie zagrożenia wybuchem wojny i w toku jej prowadzenia realizuje się głównie dla: aktualizowania, stosownie do zaistniałej i przewidywanej sytuacji, uprzednio określonych celów i powziętej decyzji, opracowanych planów oraz zadań podwładnych, bądź też przygotowania nowej - kolejnej - operacji, zgodnie z nowo otrzymanym zadaniem lub własnymi przewidywaniami.

Planowanie operacji obronnej polega przede wszystkim na określeniu na szczeblach strategicznym i operacyjnym jej celu i zamiaru /myśli przewodniej/, sposobu jego osiągnięcia oraz celów działań podległych wojsk, wyrażonych zwykle w formie zadań operacyjnych lub bojowych. Ponadto ustala się zwykle terminy realizacji tych zadań. Planowanie - to również dokonanie wyboru zadań częściowych i cząstkowych lub fragmentów operacji, które będą decydować o powodzeniu całości, a także określenie sposobu działania wojsk w toku ich wykonywania. Jest to zatem ustalenie współdziałania sił i środków w czasie wspólnie wykonywanego zadania. Ponadto w zakresie współdziałania należy ustalić, które elementy ugrupowania strategicznego lub operacyjnego będą spełniać główną rolę w czasie wykonywania tych zadań, i na rzecz których powinny działać pozostałe siły i środki. Podobnymi kryteriami należałoby się kierować ustalając zakres i sposób zabezpieczenia operacyjnego wojsk w operacji. W procesie tym dokonuje się również podziału wysiłku wojsk i ich logistycznego wsparcia według ważności zadań i rejonów strategicznych RP oraz rubieży i rejonów działań. Podstawą planowania jest przede wszystkim analiza i ocena sytuacji polityczno-militarnej, cel wojny /operacji/, kalkulacja czasu oraz preliminarz przygotowania wojny /operacji/ i możliwości jego realizacji.

Oceniając sytuację zwykle określa się wartość przeciwnika,

wojska własne i inne siły wydzielone do obrony oraz warunki prowadzenia operacji obronnej, w tym zwłaszcza właściwości terenu oraz stopień operacyjnego przygotowania go.

Oceniając przeciwnika należy między innymi określić wartość jego potencjału bojowego, możliwości wykonania uderzeń bronią masowego rażenia i precyzyjną, systemy kierowania obroną państwa oraz dowodzenia i kierowania środkami walki, jak też prawdopodobny cel i charakter działań dla jego osiągnięcia.

Oceniając wojska własne należy przede wszystkim porównać potencjał podległych wojsk z potencjałem przeciwnika, uwzględniając inne siły i środki biorące udział w operacji obronnej, w tym siły i środki obrony terytorialnej i lokalnej. Należy również oszacować ich odporność na oddziaływanie ogniowe i elektroniczne przeciwnika. Oceniając siły własne na szczeblu strategicznym i operacyjnym rozważa się możliwości osiągnięcia celu wojny i operacji obronnej, a także poszukuje się sił i środków, aby cel ten osiągnąć.

Wnioski wynikające z oceny sytuacji wraz z wnioskami z analizy celu i zadania stanowią podstawę do sformułowania decyzji o operacji obronnej i wraz z decyzją są one fundamentem planowania operacji obronnej.

W decyzji ustala się przede wszystkim: na szczeblu strategicznym i operacyjnym - cel i siły dla jego osiągnięcia. Powinna ona zatem zawierać zamiar oraz zadania dla bezpośrednio podległych wojsk i czas ich gotowości do działania.

Osiągnięcie celu, jakim jest obrona kraju i efektywne prowadzenie działań bojowych zarówno w wymiarze strategicznym, jak i operacyjnym wymaga od sił zbrojnych RP umiejętnego współdziałania. Współdziałać powinny wszystkie rodzaje sił zbrojnych i wojska obrony terytorialnej, a ponadto: elementy ugrupowania strategicznego i operacyjnego, systemy rozpoznania i walki elektronicznej, zabezpieczenia operacyjnego i wsparcia logistycznego.

Organizując współdziałanie należy mieć na względzie rodzaj i charakter zagrożenia RP oraz formy działań zbrojnych prze-

ciwnika. Trzeba zatem uwzględniać konflikt o małej intensywności i agresję zbrojną przeciw RP.

Należy również uwzględnić następujące formy działań zbrojnych przeciwnika: natarcie elektroniczne, operację powietrzną i powietrzno-lądową, operację desantową, morską oraz systematyczne uderzenia lotnictwa i marynarki wojennej, jak też działania specjalnego przeznaczenia. Trzeba też brać pod uwagę kombinacje tych form działania przeciwnika.

Uzgodnienia w zakresie współdziałania wojsk w wymiarze strategicznym i operacyjnym powinny dotyczyć przygotowania i prowadzenia obrony oraz działań obronno-opóźniających, przeciwuderzeń i przeciwnatarcia, działań nieregularnych itp.

W wymiarze strategicznym uzgodnienia współdziałania powinny obejmować przede wszystkim: lądową operację obronną, powietrzną operację obronną i morską operację obronną. Natomiast w wymiarze operacyjnym zagadnienia współdziałania powinny obejmować między innymi: przygotowanie i prowadzenie lądowej operacji obronnej i operacji przeciwdesantowej przez jeden okręg wojskowy . przy współudziale całości lub części sił szybkiego reagowania i części sił sąsiednich okręgów wojskowych oraz udział okręgu wojskowego lub korpusu zmechanizowanego i innych związków w powietrznej operacji obronnej i morskiej operacji obronnej.

Organizując współdziałanie w wymiarze strategicznym i operacyjnym należy uwzględnić przede wszystkim rejony strategiczne obszaru RP i ich znaczenie w systemie obronnym kraju oraz rubieże, rejony i kierunki operacyjne decydujące o trwałości obrony i stanowiące o żywotności państwa.

W zakresie zabezpieczenia operacyjnego operacji obronnej sztab ogólnowojskowy rozwiązuje zagadnienia w dziedzinie maskowania, obrony przed bronią masowego rażenia', obrony elektronicznej oraz zabezpieczenia topograficznego i hydrometeorologicznego. Zagadnień tych nie rozpatruje się w tej części opracowania, gdyż są one przedmiotem rozważań pracy pt. "Zabezpieczenie operacyjne obrony" pk. "OBRONA-6".

Dowodzenie w operacji obronnej organizuje się zgodnie z ogólnymi ustaleniami szefa Sztabu Generalnego WP. Ponadto zwykle szef sztabu uwzględniając przede wszystkim potrzeby, możliwosci oraz specyfikę obszaru działań i przewidywany ich charakter w okresie przygotowania operacji obronnej może ustalić:

- zakres reorganizacji czynnego systemu dowodzenia;
- miejsce i czas rozwijania stanowisk dowodzenia;
- podział stanu osobowego środków łączności i transportu oraz urządzeń informatycznych i innych na poszczególne stanowiska dowodzenia;
- sposób utrzymania łączności z podległymi, przydzielonymi i współdziałającymi związkami, oddziałami i pododdziałami, w tym i obrony terytorialnej, itp.;
- potrzeby wydzielania oraz skład i wyposażenie grup operacyjnych /przedstawicieli/ do współdziałających wojsk;
- wykorzystanie infrastruktury terenu dla rozwijania stanowisk dowodzenia i stopień rozbudowy inżynieryjnej rejonów, ich rozmieszczenia oraz sposób ochrony i obrony.

Zorganizowanie operacji obronnej jest procesem nadzwyczaj złożonym i trwa zwykle równolegle i przez cały czas jej przygotowania. Proces ten obejmuje między innymi postawienie zadań wykonawcom.

Organizowanie obrony to również utworzenie, zgodnie z decyzją dowódcy, ugrupowania strategicznego lub operacyjnego. W tym zakresie należy między innymi odpowiednio rozmieszczać wojska po ich przegrupowaniu. Chodzi o to, aby zajęte przez nie rubieże i rejony odpowiadały również potrzebom ugrupowania i nie zachodziła konieczność wykonywania dodatkowych przesunięć. Ponadto, tworząc ugrupowanie strategiczne i operacyjne należy uwzględniać specjalne przygotowanie wojsk oraz umiejętności ich dowództw.

Strategiczne ugrupowanie obronne zazwyczaj będzie obejmować:

- pierwszy rzut strategiczny, w tym również wojsk osłony;

- drugi rzut strategiczny;
- strategiczny odwód naczelnego wodza SZ RP;
- ugrupowanie sił obrony powietrznej;
- zgrupowanie sił marynarki wojennej;
- zgrupowanie specjalne /np. siły szybkiego reagowania/ oraz siły i rodki wsparcia logistycznego;
- odwody: ogólnowojskowe i specjalne;
- formacje obrony terytorialnej.

Operacyjne ugrupowanie obronne zazwyczaj będzie obejmowac:

- pierwszy rzut operacyjny, w tym również wojsk osłony;
- drugi rzut lub odwód operacyjny;
- zgrupowanie rodzajów wojsk /rakietowych, artylerii, OPL/;
- zgrupowanie sił i środków wsparcia logistycznego;
- odwody: ogólnowojskowe /przeciwdesantowe, przeciwdywersyjne, desantowo-szturmowe/; specjalne /przeciwpancerne, zaporowe, obrony przeciwchemicznej/;
- formacje obrony terytorialnej /regionalnej i lokalnej/.

Tworząc ugrupowanie obronne w skali strategicznej i operacyjnej należy tak rozmieszczać poszczególne ich elementy, aby, między innymi, maksymalnie wykorzystać ich możliwości i przeznaczenie bojowe, uniknąć wykonywania dodatkowych i zbędnych przemieszczeń /przesunięć/. Należy zatem uwzględniac, między innymi, specjalne przygotowanie wojsk oraz umiejętności ich dowództw.

Organizacja operacji obronnej obejmuje również organizację współdziałania wojsk. Zazwyczaj należy organizowac współdziałanie dla wykonania okreslonego zadania operacyjnego /np. obrony aglomeracji miejsko-przemysłowej, rozbicia przeciwnika, który wdarł się w obronę/, do wykonania ktorego zaangażowane jest więcej niż: jedna jednostka organizacyjna - jeden związek operacyjny czy taktyczny - lub jeden element ugrupowania strategicznego albo operacyjnego. Współdziałanie w zależnosci od szczebla dowodzenia oraz warunkow i sytuacji, zwłaszcza posiadanego czasu, może byc organizowane w terenie, na stanowisku dowodzenia, z wykorzystaniem map lub makiet terenu /np. pias-

kownicy/ z naniesioną sytuacją. W warunkach powszechnego stosowania mikrokomputerów współdziałanie może być organizowane przy ich wykorzystaniu.

Istotą organizacji współdziałania jest przede wszystkim ustalenie zwariantowanych sposobów działania wojsk własnych w czasie wykonywania wspólnego zadania - stosownie do przyjętego działania przeciwnika.

Współdziałanie może być organizowane metodą dawania wytycznych. W innym przypadku, głównie gdy zezwala na to czas, współdziałanie można organizować poprzez wysłuchiwanie meldunków /propozycji/ podwładnych.

Współdziałanie można organizować także przy wykorzystaniu gry kierowniczej. Uczestnikami tej gry są dowódcy /szefowie/, których wojska będą wspólnie wykonywać określone zadania, dowódca zaś lub inna osoba kierownicza określa sytuację i warunki działania wojsk.

Niezależnie od stopnia przysposobienia wojsk operacyjnych oraz obrony terytorialnej itp. sił do przygotowania i prowadzenia działań bojowych zawsze należy dążyć do doskonalenia tych umiejętności. Konieczności takie rodzą również między innymi warunki przygotowania i prowadzenia obrony, zwłaszcza teren, pora roku i doby oraz sytuacja bojowa, wyposażenie wojsk itp. czynniki. Przysposobienie wojsk do wykonania konkretnego zadania bojowego wyraża się również w ich szkoleniu w tym zakresie, a także bezpośrednie przygotowanie - szkolenie - dowództw bądź ich części, np. sztabów, szefostw itp. ogniw dowodzenia.

Duże znaczenie dla przebiegu i rezultatów walki obronnej ma dobre przygotowanie i wysokie umiejętności kadry, w tym również kadry powołanej do sił zbrojnych z rezerwy. Z uwagi na to, że znaczna część kadry, zwłaszcza niższych ogniw dowodzenia, zarówno jednostek wojsk operacyjnych, jak i sił obrony terytorialnej, będzie powołana z rezerwy; to jej szkolenie staje się nierozłączne wraz z innymi przedsięwzięciami przygotowania obrony.

Innym również ważnym przedsięwzięciem, które należy realizować w ramach przygotowania wojsk do wykonania zadań, jest ich wszechstronne zaopatrzenie w środki techniczne i materiałowe. Zadania te realizuje się w ramach wsparcia logistycznego. Szczegółowe rozpatrzenie tego problemu znajduje się w oddzielnym opracowaniu pt. "Wsparcie logistyczne operacji obronnych" pk. "OBRONA-7".

Jednym z zasadniczych czynników warunkujących aktywność obrony i jej zdolność odparcia uderzeń lądowo-powietrznych i elektronicznych przeciwnika jest pełne wykorzystanie walorów obronnych terenu oraz jego rozbudowa inżynieryjna. Rozbudowa inżynieryjna terenu ma na celu głównie przystosowanie go do potrzeb operacji i walki. Do tych potrzeb należy przygotować przede wszystkim strefy i rejony odpowiedzialności operacyjnej oraz w ich ramach - strefy i rejony obrony. Poza tym mogą być przygotowane drugie strategiczne rubieże obrony, rubieże /pozycje/ ryglowe oraz strategiczne i operacyjne rejony obrony.

Rozbudowa fortyfikacyjna terenu dla jego obrony ma szczególne znaczenie. Prace w tym względzie są prowadzone głównie dla zwiększenia skuteczności użycia środków rażenia oraz ochrony ludzi i sprzętu bojowego przed niszczącym działaniem przeciwnika.

Szczególnie ważne miejsce w rozbudowie inżynieryjnej obrony zajmuje, oprócz utrzymania dróg, budowa zapór inżynieryjnych i wykonywanie niszczeń. Współcześnie indeks zapór inżynieryjnych wykorzystywanych w działaniach bojowych, a także wykonywanych niszczeń, jest bardzo obszerny. Z drugiej strony - skuteczne ich wykonywanie zapewnia, między innymi, właściwe powiązanie z systemem ognia i warunkami terenowymi.

We współczesnej operacji obronnej wojska zużywać będą znaczne ilości wody - zarówno dla celów konsumpcyjnych, jak i technicznych. Ażeby zapewnić im stale czystą wodę, należy przede wszystkim: rozpoznać odpowiednie źródła i ustalić możliwość ich użytkowania, zorganizować jej wydobywanie i oczysz-

czanie oraz urządzić polowe punkty zaopatrywania i przechowywania wody.

2.4.2. Prowadzenie operacji

Efektywne prowadzenie wojny wymaga przede wszystkim jedności dowodzenia siłami zbrojnymi, zrozumienia przez ogniwa kierujące poszczególnymi dziedzinami systemu obronnego państwa idei doktryny obronnej i podporządkowania temu wszystkich poczynań oraz ścisłego współdziałania rodzajów sił zbrojnych, wojsk i wszystkich innych sił i środków w niej uczestniczących.

Jedność dowodzenia wyraża się w bezwzględnym podporządkowaniu się /zarówno w czasie pokoju, jak i wojny/ dowództw /szefostw/ rodzajów sił zbrojnych i wojsk oraz innych organów dowodzenia woli - koncepcji prowadzenia wojny - naczelnego wodza sił zbrojnych RP, jak też bezwarunkowej realizacji zadań zawartych w stosownych planach obrony państwa. Ponadto wymagana jest jednolitość kierownictwa politycznego państwa i kierownictwa wojskowego. Organa te powinny ze sobą ściśle współpracować, określając dokładnie cel posunięć oraz działań natury politycznej i militarnej.

Skuteczne dowodzenie w czasie prowadzenia wojny i operacji obronnej wymaga przede wszystkim: stałego zdobywania i opracowania informacji, ciągłego przewidywania rozwoju sytuacji i jej kształtowania, wprowadzania korekt w planach wojny i operacji oraz zadaniach wojsk, zapewnienia wojskom i organom dowodzenia warunków wykonania zadań oraz ciągłego i sprawnego funkcjonowania systemu dowodzenia.

Informacje są podstawowym elementem /składnikiem/ procesu dowodzenia. Każde zatem dowództwo, każdy sztab i inny organ dowodzenia muszą zapewnić sobie sprawne zdobywanie, przesyłanie i opracowywanie informacji o przeciwniku, wojskach własnych, warunkach prowadzenia działań przez wojska własne i przeciwnika oraz o sytuacji politycznej, ekonomicznej itp.

walczących stron.

Informacje te umożliwiają organom dowodzenia przewidywać rozwój sytuacji strategicznej, operacyjnej i taktycznej oraz wcielać w życie opracowane plany operacji obronnej. Dane te uzyskane w odpowiednim czasie stwarzają również warunki, aby wpływać i kształtować rozwój sytuacji wedle własnej woli oraz zapobiegać powstawaniu sytuacji krytycznych. Są one także podstawą do wprowadzania korekt w planach wojny i operacji - stosownie do aktualnej sytuacji strategiczno-operacyjnej i przewidywań jej rozwoju. Służą one również do podejmowania decyzji i planowania realizacji zadań cząstkowych w toku prowadzenia wojny i operacji obronnej. I zgodnie z tym należy zmieniać bądź wprowadzać poprawki w zadaniach postawionych wojskom lub stawiać im nowe zadania.

Niezmiernie istotny wpływ na przebieg działań obronnych i ich rezultaty ma zapewnienie wojskom i organom dowodzenia dogodnych warunków wykonania zadań. Dla osiągnięcia tego celu powinien być skupiony główny wysiłek poszczególnych dowództw, sztabów, szefostw i innych organów dowodzenia.

Sprawna realizacja wymienionych i wielu jeszcze innych zadań i przedsięwzięć wchodzących w zakres dowodzenia jest niemożliwa bez właściwych i sprawnie funkcjonujących systemów: dowodzenia i kierowania środkami walki.

Efektywne zdobywanie i przesyłanie informacji o przeciwniku w czasie prowadzenia operacji obronnej jest jednym z zasadniczych, a jednocześnie bardzo złożonym przedsięwzięciem. Jest ono również jednym z głównych zadań, jakie wykonuje sztab ogólnowojskowy. Sztab ten powinien zatem szczególnie pieczołowicie dbać o jego realizację. I w tym celu należy odpowiednio wcześniej zorganizować i zabezpieczyć stałe funkcjonowanie systemów: rozpoznania, dowodzenia i łączności. Systemy te zapewniają terminowe zdobywanie, przekazywanie i opracowanie danych o przeciwniku. Chodzi zwłaszcza o informacje dotyczące możliwych form działań zbrojnych przeciwnika oraz prawdopodobnego charakteru, kierunków i możliwych terminów jego uderzen

lub wykonania innych działań. Szczególnie ważne są też dane o składzie zgrupowań uderzeniowych przeciwnika, organizacji jego systemów dowodzenia i kierowania środkami walki oraz rozmieszczeniu poszczególnych ich elementów. W zdobywaniu wiadomości o nieprzyjacielu należy zwracać uwagę również na te, które dotyczą wykorzystywania nowych technicznych środków walki, użycia broni precyzyjnej, możliwego działania środków napadu powietrznego, jak też z powietrza i od strony morza oraz w eterze. Dane te należy zdobyć, przesłać i opracować oraz przekazać zainteresowanym ogniwom dowodzenia w czasie poprzedzającym decydujące okresy, momenty operacji obronnej. Robić to należy zwykle w czasie zajmowania przez wojska przeciwnika rejonów wyjściowych /ześrodkowania/ do operacji zaczepnej, podchodzenia do granicy państwowej, prowadzenia walki w pasie przygranicznym /przesłaniania/, podchodzenia do przedniego skraju obrony i ataku oraz walki z jego siłami, które włamały się w głąb obrony. W tym ostatnim przypadku chodzi głównie o to, aby ustalić w stosownym terminie siły, jakie włamały się w głąb obrony i ich możliwości bojowe, a także skład i położenie odwodów przeciwnika oraz ich możliwości w zakresie rozwijania uzyskanego powodzenia.

Rozwijanie i doskonalenie sztuki wojennej stosownie do potrzeb obrony kraju na przełomie XX i XXI wieku oraz tworzenie nowych sił zbrojnych wymaga również opracowania nowego modelu dowodzenia. Konieczność ta podyktowana jest również olbrzymim wzrostem roli i znaczenia na współczesnym polu bitwy - sztuki dowodzenia. Staje się ona jednym z głównych czynników gwarantujących rozbicie sił agresora i osiągnięcie powodzenia. Chcąc zatem rozbić przeciwnika trzeba również, a może przede wszystkim, osiągnąć nad nim przewagę w dowodzeniu.

Załącznik 1

ZAKRES I ZASADNICZE TREŚCI POJĘCIA "OBRONA PAŃSTWA"

Pojęcie "OBRONA PAŃSTWA" odnosi się tak do przedsięwzięć realizowanych w okresie pokoju, jak i zagrożenia i wojny. Przyjęcie tak szerokiego zakresu pojęcia "OBRONA PAŃSTWA" jest konieczne z uwagi na zakres pojęcia "kierowanie". Jedną z jego części składowych i podstawą w okresie pokoju jest planowanie obronne - realizowane głównie w okresie pokoju, korygowane w okresie zagrożenia i wykonanie zamierzeń ujętych w tych planach w okresie wojny. Przyjęcie więc takiego zakresu tego pojęcia jest konieczne do zachowania ciągłości kierowania.

W ujęciu polityczno-społecznym obrona Rzeczypospolitej Polskiej to obowiązek realizacji zadań przez wszystkie organa państwa, jednostki organizacyjne, organizacje polityczne i społeczne oraz każdego obywatela - stawianych przed nimi w odpowiednich aktach normatywno-prawnych, a także podejmowanie w trakcie przygotowania i prowadzenia działań obronnych innych zadań wynikających z nakazu moralnego.

Obrona Rzeczypospolitej Polskiej w ujęciu rzeczowym to całokształt zadań realizowanych we wszystkich sferach działalności państwa i walce zbrojnej, mających na celu niedopuszczenie do konfliktu zbrojnego, przygotowanie się do jego odparcia oraz zatrzymanie i rozbicie zgrupowania inwazyjnego nieprzyjaciela.

Niektóre z wyżej wymienionych problemów są rozstrzygnięte w doktrynie wojennej Rzeczypospolitej Polskiej.

Przyjmując założenia doktrynalne , zakres zadań realizowanych w ramach obrony państwa można sprowadzić do:

- udziału w eliminowaniu źródeł potencjalnych konfliktów zbrojnych;

- przygotowania sił zbrojnych, organów kierowania państwem,

gospodarki narodowej i społeczeństwa do działań w okresie zagrożenia i wojny;

- mobilizacyjnego rozwinięcia sił zbrojnych do określonego poziomu;

- prowadzenia walki zbrojnej w celu zlokalizowania, zatrzymania i rozbicia zgrupowania przeciwnika;

- przygotowania i prowadzenia ekspedycji w ramach koalicyjnych operacji zbrojnych poza terytorium kraju;

- interwencji w rejonach kraju objętych niepokojami albo zamieszkami;

- organizowania i uzupełniania potrzeb osobowych oraz materiałowych i technicznych walczącej armii;

- ochrony ludności oraz organizowania i zaspokajania jej potrzeb materialnych.

Załącznik 2

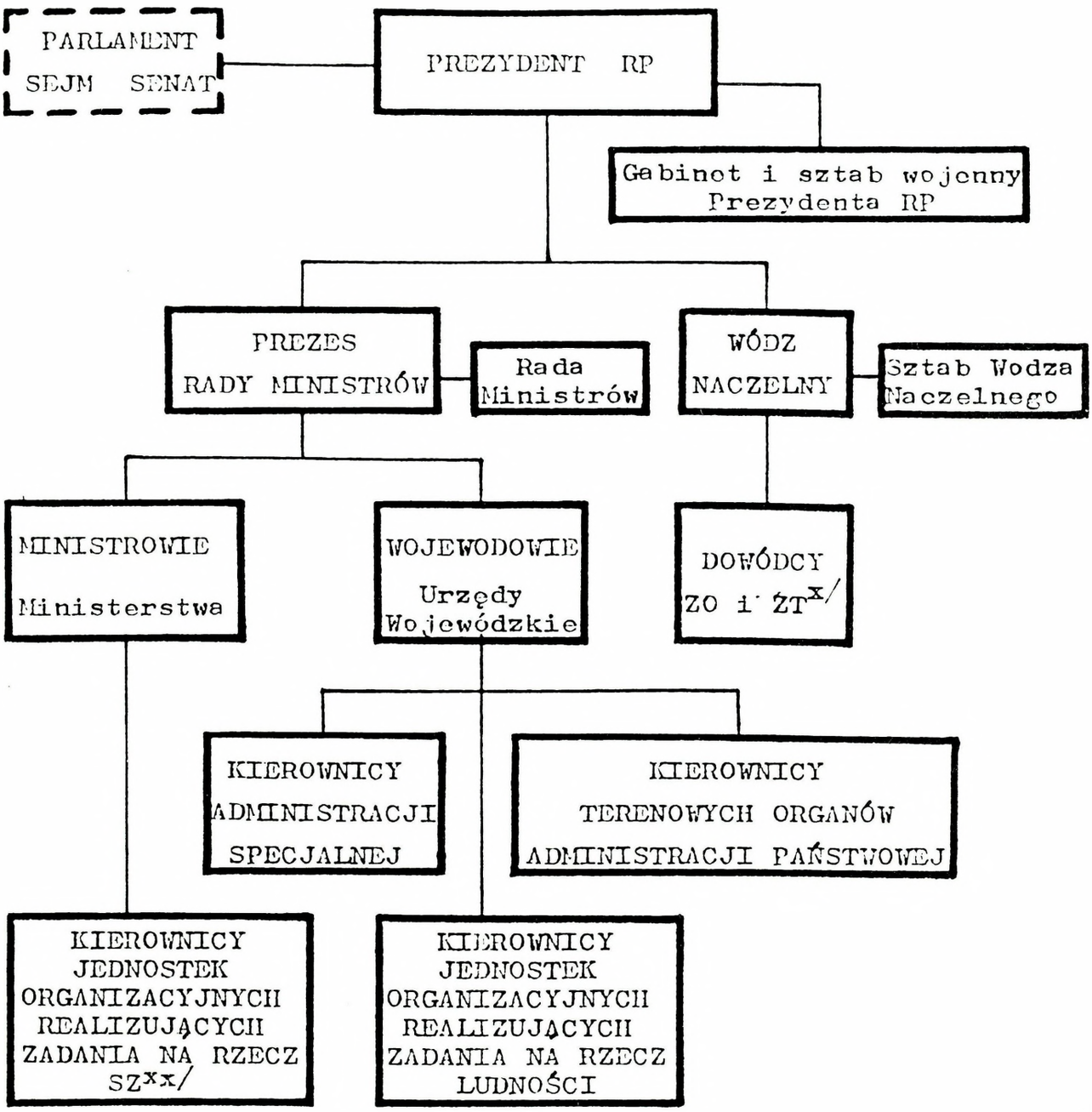

ZO x/ - związek operacyjny
ZT x/ - związek taktyczny
SZ xx/ - siły zbrojne

IDEOWY SCHEMAT STRUKTURY ORGANÓW
KIEROWANIA OBRONĄ PAŃSTWA

Załącznik 3

ZAGROŻENIE SYSTEMÓW KIEROWANIA[7/] OBRONĄ PAŃSTWA I DOWODZENIA SIŁAMI ZBROJNYMI W STARCIU ZBROJNYM

Przebieg i rezultaty wojny, zwłaszcza ostatniej, która miała miejsce w Zatoce Perskiej, wskazują jednocześnie na decydujące znaczenie systemów kierowania państwem i dowodzenia we współczesnym starciu zbrojnym.[8/] Stąd bardzo wzrasta zainteresowanie tymi systemami i powoduje z jednej strony intensywną ich rozbudowę i doskonalenie, z drugiej zaś - wzmożone poszukiwanie sposobów oraz budowanie środków do ich zwalczania. Powodów tak wielkiego zwrócenia uwagi na te systemy jest wiele. Jednym z głównych jest to, że w skład systemów kierowania i dowodzenia wchodzą kierownicze osoby państwa i instytucje państwowe oraz dowódcy, sztaby i inne organa dowodzenia. Są to więc zespoły ludzi inspirujących i decydujących o wszystkich problemach związanych z obronnością kraju. W części militarnej ludzie ci i organa dowodzenia dają impuls i wywierają wpływ oraz decydują o użyciu i działaniu wszystkich sił i środków w walce zbrojnej. Przygotowują oni przede wszystkim operację i walkę o różnej skali, a także dowodzą w czasie jej prowadzenia. Czyni się to dla osiągnięcia celu wojny i działań bojowych oraz zgodnie z wolą ludzi - ich decyzjami - tworzących omawiane systemy.

7/ Kierować: 1. a/ "nadawać kierunek w znaczeniu fizycznym lub umysłowym" ...
b/ "regulować czynność, ruch czegoś za pomocą specjalnego urządzenia" ...
2. "rządzić kim, czym ; stać na czele czego".
Mały słownik języka polskiego, PWN Warszawa 1968, s. 272.

8/ System dowodzenia /kierowania obroną państwa/ jest to uporządkowana zgodnie z zasadami sztuki wojennej - całość złożona z organów i środków dowodzenia sprzężonych ze sobą informacyjnie i zapewniająca podejmowanie stosownych decyzji oraz ich sprawną i terminową realizację. Por. Słownik podstawowych terminów wojskowych, MON Warszawa 1977, s. S-33.

Nie budzi zatem wątpliwości potrzeba systematycznego doskonalenia systemów kierowania obroną kraju i dowodzenia. Dopingowane jest to ponadto ciągłym rozwojem środkow rażenia oraz stałym doskonaleniem sposobów prowadzenia operacji i walki. Wypracowywane są również i weryfikowane zasady, jakimi należy się kierować zwalczając te systemy.

Współczesne uzbrojenie i inne techniczne s r o d k i w a l k i[9/] posiadają wysokie walory taktyczno-techniczne, lecz jednocześnie znacznie skomplikowały się warunki efektywnego ich wykorzystania. Pogłębiona została również zależność rezultatów działań bojowych wojsk od skutecznego użycia przede wszystkim środków rażenia, walki elektronicznej i innych urządzeń technicznych. Okoliczności te spowodowały potrzebę budowania systemów służących tylko do kierowania tymi środkami. Systemy te, mimo że są ściśle powiązane z systemami dowodzenia, to mogą i w praktyce występują i funkcjonują samodzielnie.

1. Założenia ogólne oraz zasady zwalczania systemów kierowania obrona państwa i dowodzenia

Wyrazem szczególnego zainteresowania stron systemami kierowania obroną państwa i dowodzenia jest między innymi umieszczenie tych systemów i poszczególnych ich elementów na liście obiektów, które według założeń powinny być rażone w pierwszej kolejności. Spowodowane jest to tym, że ich zniszczenie bądź obezwładnienie, lub nawet tylko zakłócenie pracy któregoś komponentu, może w najlepszym wypadku naruszyć ciągłość oraz operatywność kierowania obroną państwa i dowodzenia. Może to także spowodować wiele ujemnych następstw - łącznie z przegraniem

---

9/ Do środków walki zaliczono przede wszystkim: środki rażenia ogniowego /np. przeciwpancerne pociski kierowane, rakiety plot itp. i inne przyrządy służące do czasowego bądź stałego eliminowania z walki różnorodnych urządzeń wykorzystywanych przez przeciwnika. Np. urządzenia służące do zakłóceń elektronicznych, rozpoznania elektronicznego itp.

walki lub bitwy, a nawet wojny.

Cwiczenia ostatnich lat i konfliktów zbrojnych, zwłaszcza wojny w Zatoce Perskiej, wskazują na potrzebę nie tylko zwalczania ale również organizowania osłony i obrony własnych systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia. Zwalczanie tych systemów jest przedsięwzięciem złożonym i powinno być realizowane w sposób kompleksowy. Działalność ta jest nie tylko prawem ale szczególnym obowiązkiem każdego dowódcy i sztabu. Jest to droga prowadząca do uzyskania przewagi nad przeciwnikiem w dowodzeniu. Uzyskać to można głównie poprzez fizyczne zniszczenie /rozbicie/ lub uszkodzenie /obezwładnienie/ elementów tych systemów, względnie zakłócenie ich funkcjonowania.

Obiektami zwalczania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia są przede wszystkim:

- stanowiska i punkty kierowania obroną państwa i dowodzenia oraz kierowania środkami walki, bądź ich elementy, np. centrum dowodzenia bojowego, kierowania logistyką itp. oraz punkty dowodzenia rodzajami wojsk, ośrodki przetwarzania informacji, stacje radiolokacyjne, posterunki i stacje naprowadzania na cel samolotów, rakiet i innych środków rażenia;
- systemy telekomunikacyjne /przekazywania informacji/, w tym łączności, np. węzły łączności, radiostacje i odbiorniki radiowe, stacje radioliniowe, posterunki i stacje pośredniczące i retranslacji informacji;
- urządzenia zautomatyzowanych systemów kierowania i dowodzenia, np.: ośrodki, centra i punkty zautomatyzowanego przetwarzania informacji i ich przechowywania oraz punkty i urządzenia transmisji informacji itp.

Ponadto może być stosowane różnorodne oddziaływanie na ludzi uczestniczących w dowodzeniu oraz na procesy przetwarzania, przekazywania i przechowywania informacji. Obok działań psychologicznych może być stosowany terror i akty dywersyjne.

Można również formułować następujące reguły w zakresie zwalczania systemów kierowania i dowodzenia:

- stała gotowość wydzielonych sił i środków, zwłaszcza

środków ogniowych i walki elektronicznej, do natychmiastowego uderzenia /porażenia ogniem/;

- kompleksowe wykorzystanie wszystkich dostępnych sił i środków do niszczenia /obezwładniania/ tych systemów;

- niszczenie /obezwładnianie/ całych systemów oraz ich komponentów realizować w sposób selektywny;

- powszechne stosowanie zaskoczenia i ciągłości zwalczania /obezwładniania/;

- rozsądna centralizacja i decentralizacja przedsięwzięć zapewniających skuteczne zwalczanie /obezwładnianie/.

2. Rozpoznanie systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia

Skuteczne niszczenie /obezwładnianie/ systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia jest niemożliwe bez efektywnego ich rozpoznania. W procesie tym dąży się przede wszystkim do wykrycia i zidentyfikowania poszczególnych obiektów, a nawet pojedynczych urządzeń oraz ustalenia ich współrzędnych. Możliwości rozpoznania stron w tym zakresie współcześnie znacznie wzrosły i dalej czyni się wiele, aby je zwielokrotnić.

O wzroście zainteresowania sztabów systemami kierowania i dowodzenia oraz ich elementami świadczy między innymi to, że współcześnie jednym z głównych zadań sił i środków rozpoznania jest ustalenie: danych o rozmieszczeniu instytucji rządowych i stanowisk dowodzenia oraz środków łączności /np. radiowej, radioliniowej i przewodowej/ i urządzeń służących do kierowania środkami walki /np. punktów naprowadzania lotnictwa, punktów kierowania stacjami zakłócającymi/.

Do rozpoznania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia przewiduje się wykorzystywanie, w sposób kompleksowy, sił i środków rozpoznania strategicznego, operacyjnego i taktycznego. Zadania te powinny być realizowane zarówno przez rozpoznanie naziemne, jak i powietrzne oraz elektroniczne.

Rozpoznanie elektroniczne jest jednym z podstawowych źródeł

zdobywania wiadomości. Rozpoznanie to, jako że bazuje i opiera się głównie na przechwytywaniu informacji przekazywanych przy pomocy fal elektromagnetycznych, jest bardzo skuteczne i wysoce efektywne, szczególnie w zakresie rozpoznawania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia. Systemy te bowiem w swojej działalności wykorzystują informacje, dla których przekazywania i opracowywania wykorzystywane są przede wszystkim urządzenia elektroniczne emitujące energię elektromagnetyczną. Stwarza to ogromne możliwości uzyskiwania różnorodnych danych przez rozpoznanie elektroniczne.

Informacje uzyskane przez ten rodzaj rozpoznania służą między innymi do ustalania typów, liczby, parametrów technicznych i zasad wykorzystania przez przeciwnika środków elektronicznych. To z kolei stanowi podstawę, między innymi, do określenia struktury i zasad funkcjonowania systemów kierowania obroną państwa, dowodzenia i kierowania środkami walki oraz ich dyslokacji i reguł przemieszczania poszczególnych stanowisk i punktów dowodzenia, jak i innych elementów i urządzeń tych systemów. Dane te również stanowią podstawę do określenia metod dowodzenia.

3. Wykorzystanie środków ogniowych do zwalczania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia

Najbardziej efektywnymi środkami zwalczania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia są urządzenia ogniowe i walki elektronicznej. Do tych zadań wykorzystuje się również siły i środki do bezpośredniego atakowania, rozbijania i niszczenia urządzeń wchodzących w skład tych systemów, a ponadto środki i działania maskujące, dezinformacyjne, psychologiczne itp.

Do zadań związanych z ogniowym porażeniem systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia, oprócz artylerii, lotnictwa i rakiet typu "ziemia - ziemia" i "powietrze - ziemia", wykorzystuje się przede wszystkim systemy i środki broni precyzyjnej. Zakłada się, że najlepsze efekty w realizacji tych zadań

można osiągnąć wykorzystując głównie systemy rozpoznawczo - uderzeniowe, a także pociski i rakiety kierowane i samonaprowadzające na cel oraz inne systemy broni precyzyjnej.

Duża rozpiętość donosności /zasięgu/ środków rażenia oraz precyzyjność, znaczna moc i dyspozycyjność ich wykorzystania pozwala obezwładnić ogniem systemy kierowania obroną państwa i dowodzenia rozmieszczone w każdej odległości od rubieży styczności wojsk.

4. Walka elektroniczna

Współczesne środki i urządzenia znajdujące się w wyposażeniu wojsk są zbudowane w dużej mierze w oparciu o technikę elektroniczną. Urządzenia elektroniczne znajdują zastosowanie prawie we wszystkich środkach telekomunikacyjnych, radiolokacyjnych, radionawigacyjnych i radiosterowania oraz informatycznych, optyczno-elektronicznych, laserowych i techniki podczerwieni, a także służących do rozpoznania i celnego prowadzenia ognia.

Środki te wykorzystywane są zazwyczaj kompleksowo w różnorakich systemach elektronicznych, organizowanych przede wszystkim dla:

- kierowania obroną państwa;
- dowodzenia i kierowania środkami walki;
- radiotelesterowania satelitami Ziemi lub pojazdami kosmicznymi.

Stan ten pozwala z jednej strony stosować przedsięwzięcia, które uniemożliwiają przeciwnikowi efektywne wykorzystywanie środków systemów elektronicznych, z drugiej zaś - zmuszają do organizowania zabiegów zapewniających sprawną i ciągłą pracę własnych środków i systemów elektronicznych w warunkach stosowania przeciwdziałania.

Zasadniczą regułą walki elektronicznej jest kompleksowe zakłócenie najważniejszych systemów i ich elementów. Ponadto zakłócenia te powinny być wykonane w sposób zmasowany, niespo-

dziewanie dla przeciwnika oraz na głównych kierunkach działań i w decydujących momentach bitwy i walki. Wskazane jest również wykorzystywanie na tych kierunkach i w rozstrzygających okresach bitwy i walki większości sił i środków rozpoznania oraz zakłóceń elektronicznych. Oddziaływanie elektroniczne powinno być aktywne i ciągłe.

Znaczny wzrost efektywności zakłóceń elektronicznych, jak się oczekuje, przyniosą środki walki elektronicznej nowej generacji. Mogą znaleźć zastosowanie również zrobotyzowane techniczne układy obezwładniania elektronicznego systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia. Zakłada się, że układy te będą działać też w warunkach szczególnie niebezpiecznych dla ludzi /np. w kosmosie/. Przewiduje się również, że przyszłościowe środki walki elektronicznej mogą być użyte w zrobotyzowanych urządzeniach ziemskich i kosmicznych. Inną właściwością nowej generacji urządzeń służących do walki elektronicznej będzie, jak się zakłada, to, że ich oddziaływanie na środki elektroniczne przeciwnika przyniesie skutki nieodwracalne.

5. Wykorzystanie wojsk lądowych do niszczenia /rozbijania/ systemów oraz urządzeń stosowanych do kierowania obroną państwa i dowodzenia

Współcześnie znaczne efekty w zwalczaniu systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia można osiągnąć również poprzez bezpośrednie atakowanie oraz rozbijanie i niszczenie wybranych obiektów i urządzeń tych układów. Obiektami tymi i urządzeniami mogą być przede wszystkim stanowiska kierowania obroną państwa oraz stanowiska dowodzenia i punkty kierowania środkami walki, węzły łączności i inne urządzenia służące do przekazywania informacji, ośrodki i punkty automatycznego opracowywania danych, posterunki i stacje radiolokacyjne i inne urządzenia wchodzące w skład omawianych systemów.

Do działań o takim charakterze mogą być wykorzystane przede wszystkim grupy dywersyjno-rozpoznawcze i specjalne, desanty

powietrzne i morskie, oddziały i grupy desantowo-szturmowe i szturmowe oraz oddziały i grupy partyzanckie i zbrojnego podziemia. Zadania te mogą również realizowac oddziały i pododdziały prowadzące działania rajdowe, wypady itp. Oddziały, pododdziały i grupy mogą bezpośrednio atakowac bądź obezwładniac ogniem lub innymi sposobami opanowywać, niszczyć względnie uszkadzać albo zakłócać tok pracy oraz ich przegrupowywanie i rozwijanie /zwijanie/.

Wykorzystaniu wojsk lądowych do zadań związanych z niszczeniem i rozbijaniem systemów oraz środków wykorzystywanych do kierowania obroną oraz dowodzenia i kierowania środkami walki, a także do zakłócania i dezorganizacji pracy tych systemów, sprzyja charakter operacji, bitwy i walki. Takie właściwości operacji i walki, jak np. brak ciągłości linii frontu wojsk i znaczne poszarpanie linii ich styczności, dynamiczność oraz gwałtowne narastanie i raptowne zmiany sytuacji, duża manewrowość wojsk i znaczny procent działań powietrzno-lądowych i ciągłość działań bojowych - mogą powodować, a nawet sprzyjają temu, że omawiane systemy oraz ich elementy mogą być odsłaniane, słabo bronione i nie zawsze zamaskowane, a zarazem narażone i często nawet podstawiane na bezpośrednie uderzenia wojsk.

6. Oddziaływania psychologiczne na systemy kierowania obroną państwa i dowodzenia

Obok oddziaływań o charakterze niszczącym i dezorganizującym, od szeregu lat znaczną uwagę przywiązuje się do oddziaływania psychologicznego na ludzi, a zatem i na dowodców, oficerów sztabu i inne osoby funkcyjne wchodzące w skład organów kierowania obroną państwa, dowodzenia oraz obsługujące urządzenia tych systemów. Zadania te mogą być realizowane w ramach operacji specjalnych lub w ramach operacji bojowych. Wykonywać je będą zazwyczaj przygotowane specjalnie do tych zadań siły. Mogą to być np. tzw. grupy wojny psychologicznej.

Stany osobowe systemów kierowania obroną państwa oraz dowodzenia i kierowania środkami walki mogą być poddane destruktywnym oddziaływaniom psychologicznym między innymi poprzez odbiór informacji przekazywanych im za pomocą rozgłośni radiowych i specjalnych nadajników radiowych; rozgłośni elektroakustycznych i ulotek.

Najbardziej groźne w zwalczaniu systemów kierowania obroną państwa oraz dowodzenia i kierowania środkami walki może okazać się, między innymi, wprowadzanie w błąd zarówno pracowników merytorycznych, jak i obsługi tych systemów. Bardzo niebezpieczne w procesie kierowania obroną państwa i dowodzenia mogą być również celowo wprowadzane do tych systemów przeciwnika różnorodne wiadomości, których on nie pozwala publikować oraz systematyczne rozpowszechnianie różnych pogłosek. Duże zagrożenie dla sprawnego funkcjonowania omawianych systemów stanowi wykorzystywanie przez propagandę błędów zawinionych i niezawinionych. Te treści psychologicznego oddziaływania mogą powodować przede wszystkim poczucie winy, obniżenie a nawet zwątpienie w umiejętności i możliwości, podrywanie autorytetu przywódców państwa oraz dowódców i innych osób funkcyjnych.

Szczególne narażenie stanów osobowych tych systemów wynika także i stąd, że są one narażone w pierwszej kolejności na propagandowe oddziaływanie przeciwnika.

Groźba działań psychologicznych rysuje się bardzo ostro w świetle możliwego ich stosowania wraz z innymi przedsięwzięciami zwalczania systemów kierowania obroną państwa i dowodzenia. Specjaliści wojny psychologicznej uważają, że pożądane efekty osiąga się wówczas, gdy wiadomości przeznaczone do destrukcyjnego oddziaływania na stany osobowe wspomnianych systemów będą przede wszystkim budzić powszechne zainteresowanie i będą podawane w dużych ilościach. Mogą to być informacje zwykle specjalnie spreparowane, dotyczące np. śmierci najbliższych, klęski lub niepowodzeń wojsk na innych kierunkach lub innych rejonach, perspektyw przeżycia i dobrych warunków materialnych za cenę zaniechania wykonywania obowiązków itp.

Uwzględniając ciągłą pracę organów dowodzenia, w dodatku w okolicznościach szczególnego napięcia i poczucia pełnej odpowiedzialności głównie za podjęte decyzje, opracowane plany operacji i walki, wydane rozkazy oraz w ogóle efekty dowodzenia i kierowania środkami walki itp. działalność, powstają szczególnie korzystne warunki dla destrukcyjnego oddziaływania na stany osobowe tych systemów.

Załącznik 4

WYMOGI ORAZ ZASADY PLANOWANIA, ORGANIZOWANIA I FUNKCJONOWANIA SYSTEMU DOWODZENIA SIŁAMI ZBROJNYMI RP

Doswiadczenia historyczne oraz analiza współczesnych konfliktów zbrojnych wykazują, że umiejętne dowodzenie wojskami jest zawsze jednym z podstawowych czynników osiągnięcia zwycięstwa w wojnie. Im bardziej były skomplikowane warunki i sposoby prowadzenia operacji i walki, tym bardziej zwiększało się znaczenie dowodzenia.

Uważa się, że w obecnych uwarunkowaniach powodzenie w starciu zbrojnym osiągnie w pełni ten, kto dysponuje nie tylko dobrze wyposażonymi pod względem technicznym i gotowości bojowej siłami zbrojnymi, lecz również wszechstronnie przygotowanymi organami dowodzenia, zdolnymi do zapewnienia mistrzowskiego przygotowania operacji i walki, stanowczego i stałego dowodzenia w pełnych napięcia bitwach /walkach/, które od pierwszych godzin wojny rozgorzeją na lądzie, w powietrzu i na morzu.

Dowodzenie współcześnie charakteryzuje, z jednej strony, gwałtowne powiększenie się zakresu rozwiązywanych zadań, a z drugiej - stałe skracanie czasu, wyznaczonego na realizację tych przedsięwzięć. W szeregu wypadków, szczególnie w początkowym okresie wojny, dowódcy i sztaby zmuszeni będą rozwiązywać skomplikowane problemy dowodzenia w maksymalnie skroconych terminach, przeliczanych na godziny i minuty.

W takich warunkach systemy dowodzenia powinny odznaczac się wysoką gotowością bojową oraz zdolnoscią rozwiązywania skomplikowanych zadań dowodzenia w bardzo krotkich okresach, przy występowaniu stałego zagrożenia.

Dążenie stron walczących - od samego początku starcia bojowego - do dezorganizacji systemow dowodzenia poprzez wykonywanie uderzeń ogniowych, oddziaływanie srodkami walki elektronicznej na stanowiska dowodzenia i węzły łączności jest

również cechą charakterystyczną współczesnej wojny.

Z analizy doświadczeń wojennych wynika, że każda strona zawsze dążyła do zakłócenia dowodzenia nieprzyjaciela, sprzyjało to i sprzyjać będzie w dużym stopniu osiągnięciu zwycięstwa. Systemy dowodzenia na równi z obiektami potencjału bojowego należą do priorytetowych celów rażenia i obezwładniania elektronicznego.

Ocenę sprawności systemu dowodzenia można dokonać według kilku kryteriów. Jako podstawowe uważa się jednak dopuszczalny poziom strat w stanie osobowym i środkach dowodzenia, przy których dowódca i organy dowodzenia zdolne są do wykonywania swoich funkcji w niezbędnym zakresie w odpowiednim czasie.

Doświadczenia wskazują, że stanowiska dowodzenia całkowicie tracą swoją zdolność kierowania wojskami, jeżeli zaistnieją zakłócenia w pracy dowództwa i węzła łączności, a straty pozostałych organów i technicznych środków dowodzenia przekraczają 70%. Jeśli chodzi o cały system dowodzenia, to najważniejszym kryterium jego sprawności jest zdolność funkcjonowania w sytuacji, gdy uszkodzeniu ulegają podstawowe węzły i linie łączności.

W celu zabezpieczenia stałości funkcjonowania systemów dowodzenia wysuwa się szereg wymogów, z których za najważniejsze uważa się: wysoką niezawodność technicznych środków łączności oraz innych elementów systemu, ich żywotność, ochronę przed zakłóceniami, zgodność elektromagnetyczną, a także zdolność do szybkiego odtwarzania poniesionych strat.

Współczesne wymogi w zakresie organizacji i funkcjonowania systemów dowodzenia powinny odzwierciedlać również i te obiektywne warunki i charakterystyki, które zapewnią najbardziej efektywne wykorzystanie potencjalnych możliwości wojsk podczas wykonywania przez nie zadań bojowych.

Do podstawowych wymogów dowodzenia można zaliczyć: operatywność, ciągłość, wysoką jakość, wytrwałość, niezawodność, zdolność strzeżenia tajemnicy. Cechy te dotyczą dowodzenia w ogóle i są wyjściowe dla wyróżnienia wymogów szczegółowych w

stosunku do systemów dowodzenia i jego elementów.

Szczególnie istotnym zmianom uległa operatywność dowodzenia, która stanowi odzwierciedlenie zdolności dowództw przy rozwiązywaniu zadań w ograniczonych terminach, szybkie reagowanie na wszystkie zmiany sytuacji bojowej oraz wpływanie w porę na tok działań dla pomyślnego wykonania postawionych wojskom zadań.

Nieodzowność zwiększenia operatywności dowodzenia w warunkach współczesnych spowodowana jest tym, że czynnik czasu, mający zawsze ogromne znaczenie w działalności bojowej wojsk, na obecnym etapie rozwoju sztuki wojennej nabiera szczególnej ważności.

Podstawowym wskaźnikiem ilościowym, tj. kryterium oceny operatywności dowodzenia, jest czas zużywany na zebranie i opracowanie informacji, podjęcie decyzji, planowanie operacji /walki/ i przekazanie zadań podwładnym.

Z problemu operatywności dowodzenia wynikają podstawowe wymogi, które powinien spełniać system dowodzenia, a mianowicie: wysoka gotowość bojowa, mobilność, nieprzerwany ciąg pracy, wysoka szybkość oraz zasięg działania, dostateczny zasób informacji, a także niezawodność pracy w dowolnych warunkach zaistniałej sytuacji.

Stały i niezawodny charakter funkcjonowania systemu dowodzenia to zdolność dowództw poszczególnych szczebli do spełniania swoich funkcji w skomplikowanej, raptownie zmieniającej się sytuacji przy silnym i wszechstronnym oddziaływaniu przeciwnika na system dowodzenia.

Odmienną treść jakościową we współczesnych warunkach zawiera skrytość dowodzenia, tj. zdolność zachowania w tajemnicy przed przeciwnikiem zarówno całego systemu dowodzenia, jak i zasadniczych przedsięwzięć w zakresie przygotowania operacji i walki oraz dowodzenia w toku ich prowadzenia.

Kryterium oceny skrytości dowodzenia mogą stanowić wskaźniki, charakteryzujące możliwości przechwytywania informacji przez przeciwnika, czas, jaki musi on zużyć na ich odtajnie-

nie, prawdopodobieństwo zarejestrowania pracy poszczególnych elementów naszego systemu oraz wykrycia ich położenia.

Rejon rozmieszczenia stanowisk dowodzenia i częstotliwość ich zmiany powinna być taka, aby zapewnić przede wszystkim trwałość wymiany informacji oraz spełniać warunki bezpieczeństwa, ochrony i obrony, ukrycia i maskowania, itp. Przy zmianie rejonu rozmieszczenia stanowiska dowodzenia należy kierować się regułą jak najdłuższej pracy organów dowodzenia w rejonie rozwinięcia. Stanowiska dowodzenia w operacji i walce powinny przemieszczać się po oddzielnych drogach i z maksymalną szybkością. Stanowiska dowodzenia nie powinno rozmieszczać się w rejonie, w którym poprzednio było rozwinięte inne stanowisko dowodzenia. W jednym czasie w toku operacji /walki/ niewskazana jest zmiana rejonu rozmieszczenia stanowisk dowodzenia przełożonego i podwładnego. Nie powinno się także zmieniać rejonów rozmieszczenia stanowisk dowodzenia w decydujących momentach operacji /walki/.

Dowódca powinien być zawsze tam, gdzie rozgrywa się decydująca bitwa /walka/.

Gotowość bojowa organów dowodzenia, oddziałów i pododdziałów zabezpieczających funkcjonowanie systemu dowodzenia powinna być o szczebel wyższa od gotowości bojowej wojsk. Jedynie przy zachowaniu tego warunku dowództwa będą w stanie w porę i na wysokim poziomie organizować przyszłe działania podległych wojsk.

Kolejnym czynnikiem warunkującym sprawność systemów dowodzenia jest problem ich struktury organizacyjnej wynikający z konieczności doprowadzenia tychże systemów do całkowitej zgodności z poziomem rozwoju środków, form i sposobów prowadzenia współczesnych operacji /działań bojowych/, a także osiągnięcia jak najwyższego stopnia wymaganej struktury dowodzenia w czasie pokoju z potrzebami prowadzenia wojny. Tylko przy spełnieniu tego warunku można się obejść bez reorganizacji tej struktury w najbardziej odpowiedzialnym okresie - w początkowym okresie wojny. Tworzenie struktury organizacyjnej już w toku

wojny jest ze wszech miar niepożądane.

Przy rozwiązywaniu tego problemu punktem wyjścia powinien być optymalny wariant ogólnej "drabiny" hierarchicznej wszystkich ogniw systemu dowodzenia oraz racjonalny podział funkcji i zadań pomiędzy stanowiska dowodzenia i organa dowodzenia wewnątrz każdego ogniwa, jak również optymalny skład i struktura każdego stanowiska i organizacji.

W czasie pokoju struktura organizacyjno-etatowa organów dowodzenia powinna być maksymalnie zbliżona do wojennego systemu dowodzenia i zadań rozwiązywanych przez każde z nich.

System dowodzenia siłami zbrojnymi RP stanowi integralną część systemu kierowania obroną państwa na czas wojny. Powinien on być wysoce elastyczny i umożliwiać wykorzystanie go w pełnym lub tylko w ograniczonym zakresie. Zakres jego wykorzystania powinien być dostosowany do potrzeb przewidywanego stopnia zagrożenia i zadań.

System dowodzenia ma podwójne znaczenie. Musi bowiem zapewnić sprawne dowodzenie siłami zbrojnymi w okresie pokoju, ale głównie - w okresie wojny. Pogodzenie jednego i drugiego przeznaczenia systemu dowodzenia jest niezmiernie trudne, lecz w naszych warunkach konieczne. Nie ma bowiem możliwości, głównie ze względów czasowych i ekonomicznych, zorganizowania systemu przeznaczonego tylko na potrzeby dowodzenia w okresie wojny. Należy zatem przyjąć, że nadrzędnym przeznaczeniem i powinnością systemu dowodzenia siłami zbrojnymi jest realizacja zadań w okresie wojny. Dlatego też cały system dowodzenia i poszczególne jego elementy funkcjonujące w okresie pokoju powinny być podporządkowane i wynikać przede wszystkim z potrzeb wojny.

Wojenny system dowodzenia powinien bezkolizyjnie wydzielić się z systemu pokojowego. Przeobrażenie się go może nastąpić przede wszystkim przez odrzucenie zbędnych elementów i pozostawienie typowo operacyjno-wojskowych części składowych związanych bezpośrednio z dowodzeniem. Zwykle trzeba będzie również uzupełnić go o dodatkowe elementy potrzebne do dowodzenia

w czasie wojny.

Sprawność działania wojennego systemu dowodzenia wymaga spełnienia jeszcze innych warunków. I tak: należy już w okresie pokojowym obsadzić wszystkie kluczowe stanowiska oraz w sposób jasny sprecyzowac podległosc, zakres zadań i kompetencji osób funkcyjnych i organów dowodzenia. Zapewni się przez to kierowniczym osobom funkcyjnym przede wszystkim bieżącą znajomość nie tylko zagadnień związanych z obronnoscią kraju, ale również konkretnych planów np. mobilizacyjnego oraz operacyjnego rozwinięcia wojsk i prowadzenia działań obronnych. Osoby te będą również uczestniczyć bezpośrednio w planowaniu obronności kraju oraz wypracowaniu koncepcji prowadzenia wojny, a także sposobów użycia, wykorzystania i działania sił i środków wydzielonych do tych zadań. Wskazuje to zatem na regułę niedokonywania zmian i rotacji na stanowiskach kierowniczych w czasie zagrożenia wybuchem wojny lub po jej wybuchu.

W procesie dowodzenia nie może być żadnej wątpliwości co do podległości. System dowodzenia musi być zatem wysoce klarowny. Przy zachowaniu jedności i jednoosobowego dowodzenia, każde jego ogniwo i każda osoba funkcyjna powinny mieć jasno i precyzyjnie określone kompetencje oraz zadania i zakres odpowiedzialności.

Organizując system dowodzenia należy wyraźnie sprecyzować i określić potencjalną rozpiętość dowodzenia. Zawężenie potencjalnej rozpiętości dowodzenia w dół powoduje niepełne wykorzystanie kwalifikacji kierowniczych dowódcy i innych osób funkcyjnych, podporządkowanie zaś mu nadmiernej liczby osób lub komórek funkcjonalnych wpływa ujemnie na skuteczność dowodzenia. Zapewnienie równowagi pod tym względem jest warunkiem sprawności działania całego systemu dowodzenia. Wielowiekowa praktyka dowodzenia oraz wieloletnie i wszechstronne badania wskazują, że - biorąc pod uwagę, między innymi, największy stopień trudności wykonywania zadań, jakie narzuca wojna - w dowództwach, w których realizowane są zadania koncepcyjne i mające zasadniczy wpływ na los wojny, operacji i walki, dowód-

cy i inne kierownicze osoby funkcyjne powinny mieć podporządkowanych nie więcej niż 4-6 podwładnych. W ogniwach dowodzenia, w których przeważają czynności o charakterze podstawowym i mechanicznym dowódcy lub innej osobie funkcyjnej powinno być podporządkowanych nie więcej niż 8-10 podwładnych.

Ciągłość i operatywność jako podstawowe zasady dowodzenia wymagają zapewnienia żywotnosci stanowisk dowodzenia oraz sprawnego, bezoklizyjnego przejścia systemu dowodzenia z okresu pokojowego na czas wojny. Przygotowując systemy dowodzenia w okresie pokoju na potrzeby wojny należy zatem, między innymi: przygotować dowództwa do działania w warunkach polowych oraz rejony rozwinięcia stanowisk dowodzenia, a ponadto zapewnić stosunkowo szybkie ich rozwinięcie - zwykle w czasie wyprzedzającym rozwinięcie wojsk; chodzi o to, że przede wszystkiem system dowodzenia oprócz tego, że sam będzie się rozwijał i przeobrażał, musi również w tym czasie kierować mobilizacyjnym i operacyjnym rozwinięciem wojsk. Doktryna wojenna o charakterze obronnym stwarza korzystne warunki do wcześniejszego, jeszcze w okresie pokoju, przygotowania, między innymi, rejonów rozwinięcia stanowiska dowodzenia nawet dla poszczególnych związków taktycznych i oddziałów oraz rozbudowy podstawowej łączności. Procz tego istnieją współczesnie warunki, aby w większym niż dotychczas stopniu również system dowódzenia opierał się na garnizonowych i umocnionych stanowiskach dowodzenia oraz stacjonarnym systemie łącznosci.

Przygotowanie i prowadzenie operacji i walki obronnej na terytorium kraju wymaga ścisłego sprzężenia oraz powiązania jednostek wojsk operacyjnych oraz obrony terytorialnej i lokalnej, a także sił realizujących zadania wsparcia logistycznego wojsk. Odnosi się to zarówno do całości sił zbrojnych, jak i poszczególnych np. obszarów, regionów lub rejonów obrony, a także wszystkich ogniw dowodzenia. Stąd wszystkie siły i środki, które znalazły się na określonym obszarze czy w rejonie działań bojowych muszą być podporządkowane jednemu dowódcy. Jednoosobowe dowodzenie i personalna odpowiedzialność do-

wódcy za rezultaty prowadzonych działań bojowych jest jedną z głównych zasad dowodzenia. Potrzeba ta nie warunkuje konieczności łączenia wszystkich funkcjonalnych organów dowodzenia w całość i na dodatek wspólnego rozmieszczenia ich w jednym rejonie. Integracja systemu dowodzenia nie oznacza także rozmieszczania komórek organizacyjnych dowództw w jednym rejonie. Rozmieszczenie wspólne w jednym rejonie różnych organów dowodzenia ułatwia między innymi wymianę i opracowanie informacji, a zatem zapewnia operatywność dowodzenia. Ale również takie postępowanie naraża, i to w znacznym stopniu, organa na łatwe zniszczenie /obezwładnienie/ i tworzy groźbę zerwania ciągłości dowodzenia.

Groźba ta potęguje się gdy weźmie się pod uwagę to, że stanowiska dowodzenia w tych warunkach będą znacznie rozbudowane pod względem ilości ludzi i sprzętu, staną się bardzo ociężałe i bardzo mało ruchliwe, a zatem łatwe do wykrycia i obezwładnienia. Operatywność i ciągłość dowodzenia wymaga więc umiejętnego wyważenia, które z tych urządzeń należy preferować. Projektując system dowodzenia trzeba wziąć pod uwagę to, że współcześnie można już zapewnić sprawny obieg informacji i ich opracowanie bez konieczności wspólnego w jednym rejonie rozmieszczenia ich użytkowników.

Projektując system dowodzenia należy uwzględnić także stopniowanie szczegółowości zadań dowodzenia. Regułą powinno być, aby na szczeblu centralnym i operacyjnym stopień ogólności tych zadań był duży. Na szczeblach taktycznych zaś szczegółowość realizacji tych zadań powinna być znaczna. Stworzy to dobre podstawy także dla zmniejszenia liczebności dowództw, głównie szczebla centralnego i operacyjnego, to jest - dowództw okręgów wojskowych, dowództw rodzajów sił zbrojnych oraz szefostw rodzajów wojsk i służb.

Trzeba również podkreślić, że struktury organizacyjne poszczególnych dowództw oraz systemu dowodzenia powinny umożliwić bezkolizyjne wchłonięcie i wdrożenie stopniowo, w miarę rozwoju i powstawania, zespołów urządzeń informatycznych. Wprowa-

dzenie do wyposażenia dowodztw tych urządzen nie powinno z kolei naruszyc w zasadniczy sposób ich struktury organizacyjnej ani powodować generalnych zmian w systemie dowodzenia.

Zautomatyzowane systemy dowodzenia powinny zapewnić przede wszystkim zautomatyzowany obieg informacji sytuacyjnej i decyzyjnej w ramach stanowiska dowodzenia oraz między stanowiskami dowodzenia różnych szczebli, a także efektywnie wspomagac działalnosc dowódców i sztaby w realizacji zadan dowodzenia, głownie w procesie planowania i organizowania operacji /walki/. Wspomaganie to powinno obejmowac następujące procesy:

- zbierania, przetwarzania, przechowywania i przekazywania informacji sytuacyjnej o wojskach własnych i przeciwnika;
- oceny sytuacji bojowej;
- planowania operacji i walki;
- podejmowania decyzji i przekazywania /przyjmowania/ zadań;
- kontroli wykonania zadań;
- sporządzania, rejestrowania /przechowywania/ i dystrybucji dokumentów bojowych;
- kierowania procesem osiągania wyższych stanow gotowosci bojowej;
- dowodzenia w toku operacji /walki/ z dowolnego stanowiska dowodzenia.

Systemy te powinny zapewnic również operatywnosc, ciągłosc i efektywność dowodzenia w różnorodnych sytuacjach, a w szczególnosci:

- podczas przechodzenia ze scentralizowanego sposobu dowodzenia na zdecentralizowany i odwrotnie;
- w razie koniecznosci przeniesienia dowodzenia z głownego stanowiska dowodzenia na inne stanowisko dowodzenia.

Ponadto system ten powinien umożliwiac harmonijne przejscie na dowodzenie tradycyjne w przypadku niezdolnosci do pracy w trybie zautomatyzowanym.

Załącznik 5

KLASYFIKACJA STANOWISK DOWODZENIA

1. Ze względu na rolę i przeznaczenie stanowiska dowodzenia dzielą się na:

- główne stanowisko dowodzenia /GSD/;
- zapasowe stanowisko dowodzenia /ZSD/;
- wysunięte stanowisko dowodzenia /WSD/;
- pomocnicze stanowisko dowodzenia /PSD/;
- centralne stanowisko dowodzenia /CSD/ - tylko w wojskach lotniczych i obrony powietrznej;
- zapasowe centralne stanowisko dowodzenia /ZCSD/ - tylko w wojskach lotniczych i obrony powietrznej.

2. Ze względu na rozmieszczenie i wykorzystywane środki może być:

- garnizonowe stanowisko dowodzenia /GrSD/;
- stanowisko dowodzenia rozmieszczone w rejonie umocnionym lub w zabudowaniach charakteru stałego;
- mobilne /ruchome/ stanowisko dowodzenia, zorganizowane w oparciu o wozy dowodzenia i autobusy sztabowe.

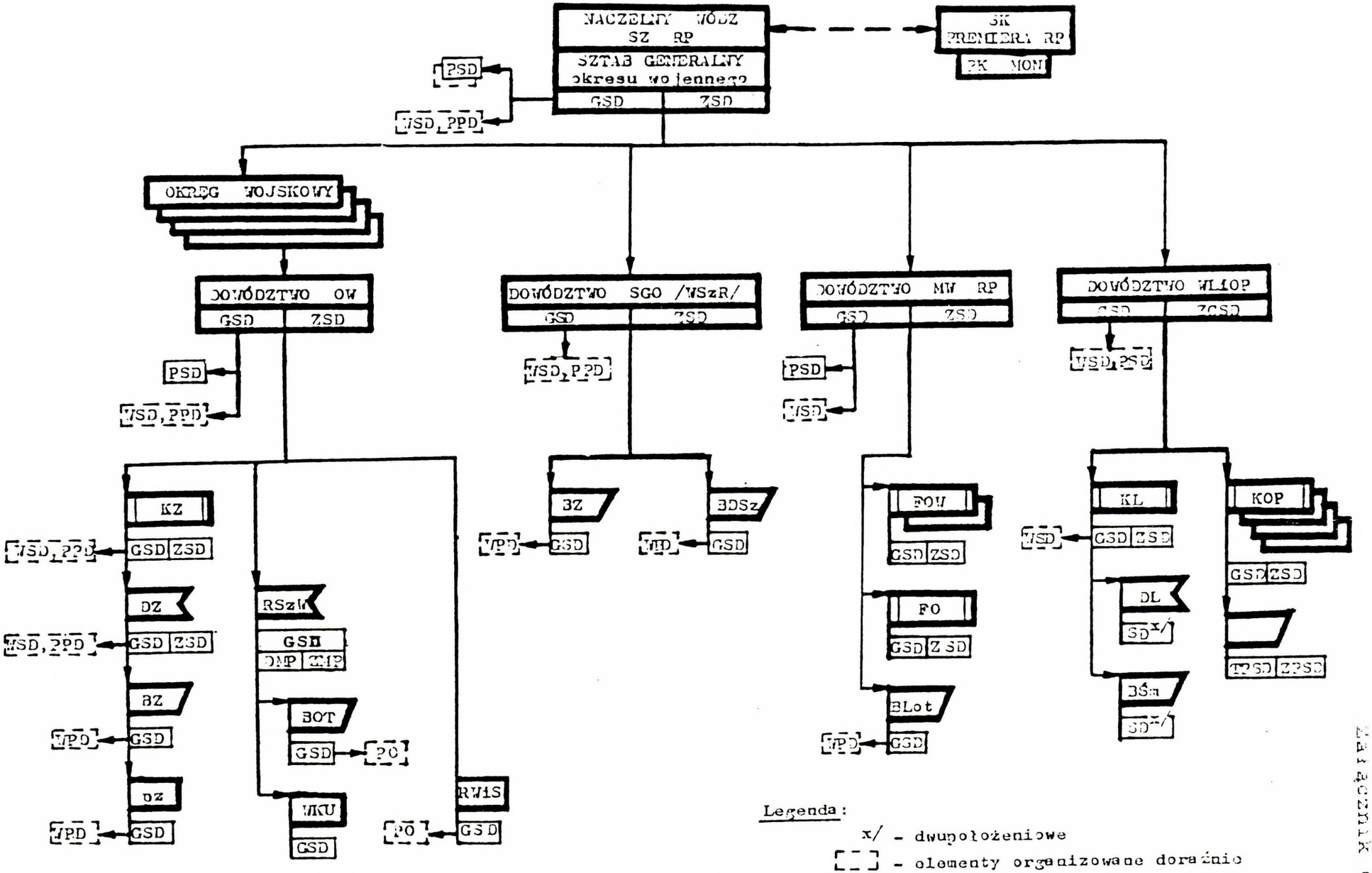

WOJENNY SYSTEM DOWODZENIA SIŁ ZBROJNYCH RP

Załącznik 7

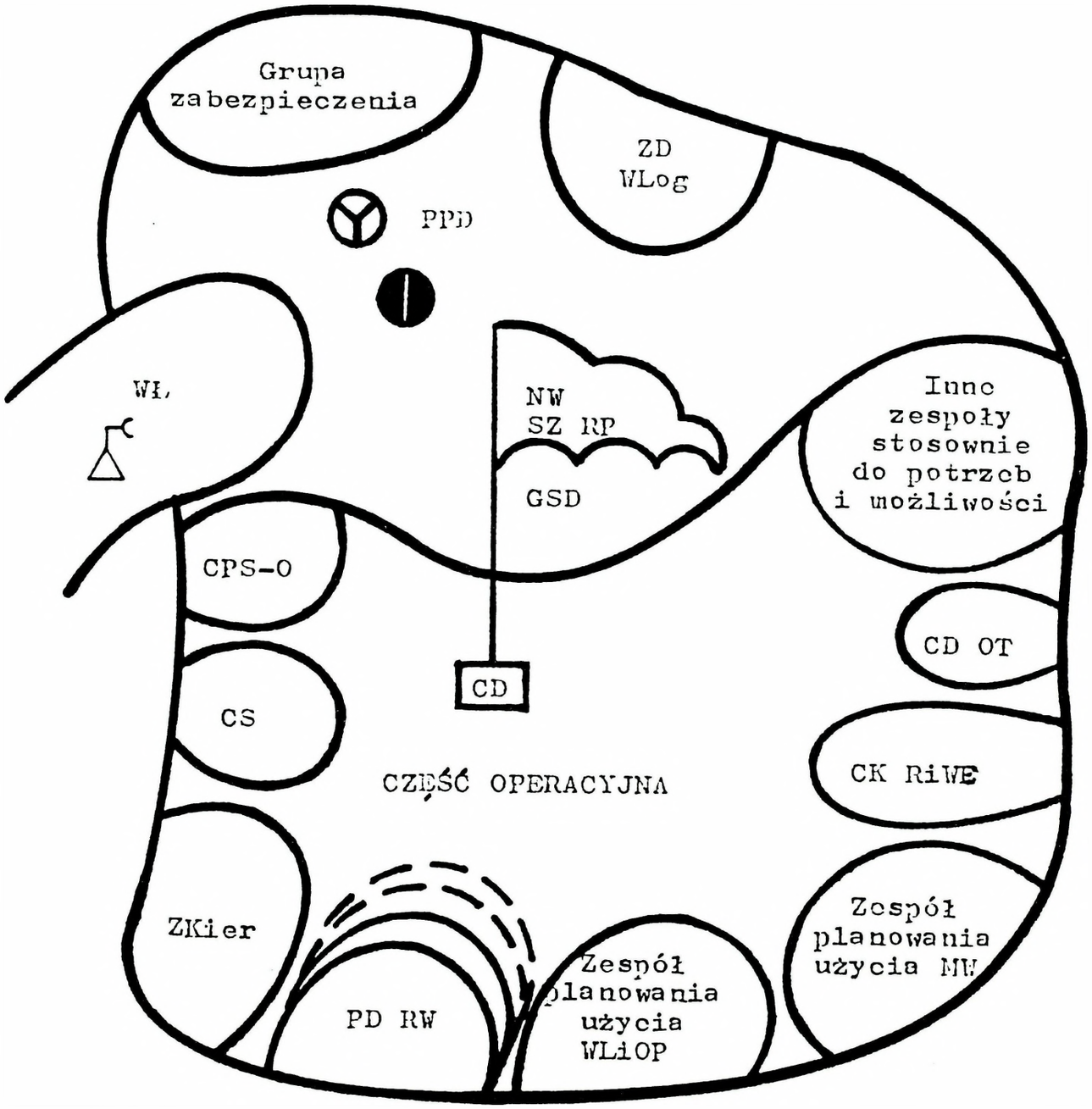

STRUKTURA GŁÓWNEGO STANOWISKA DOWODZENIA NW SZ RP

Załącznik 8

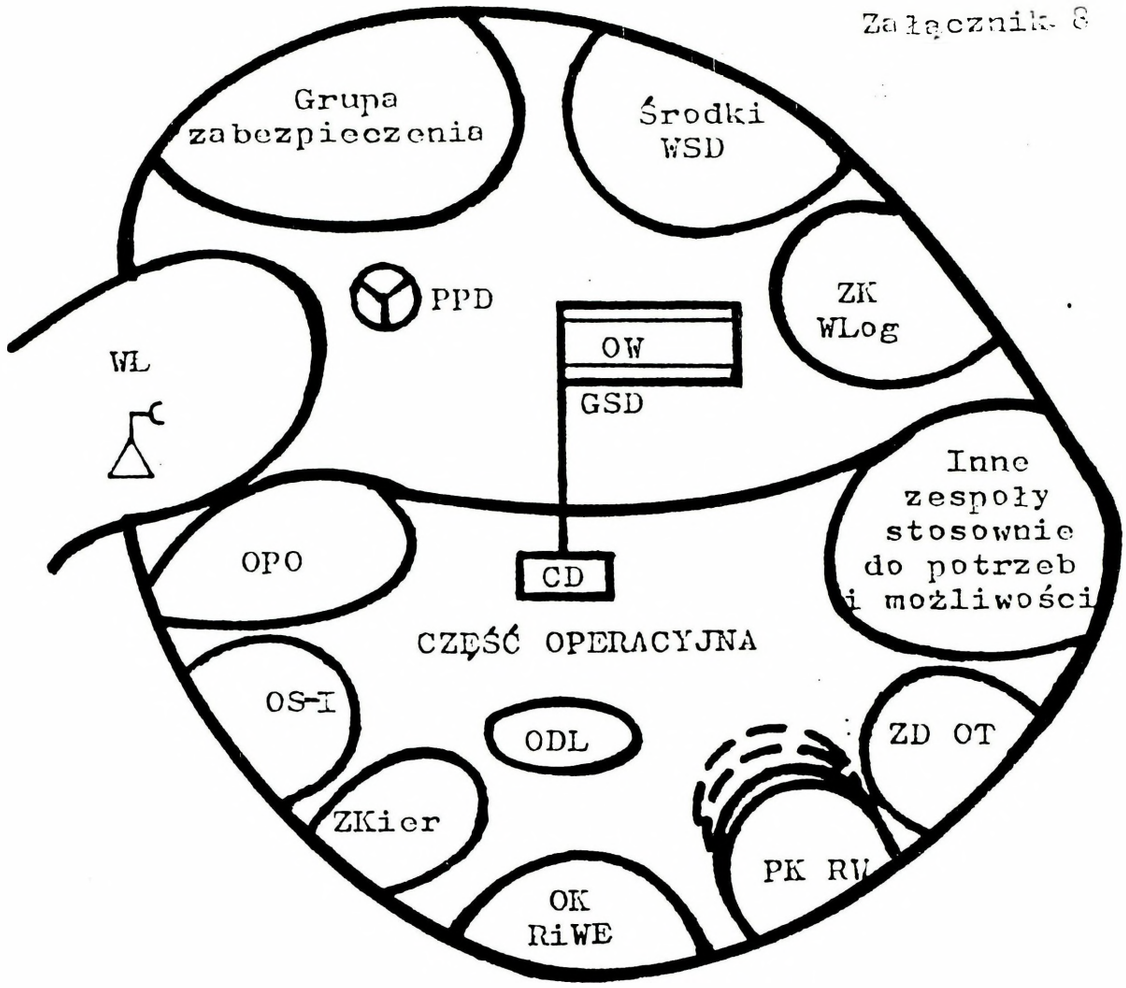

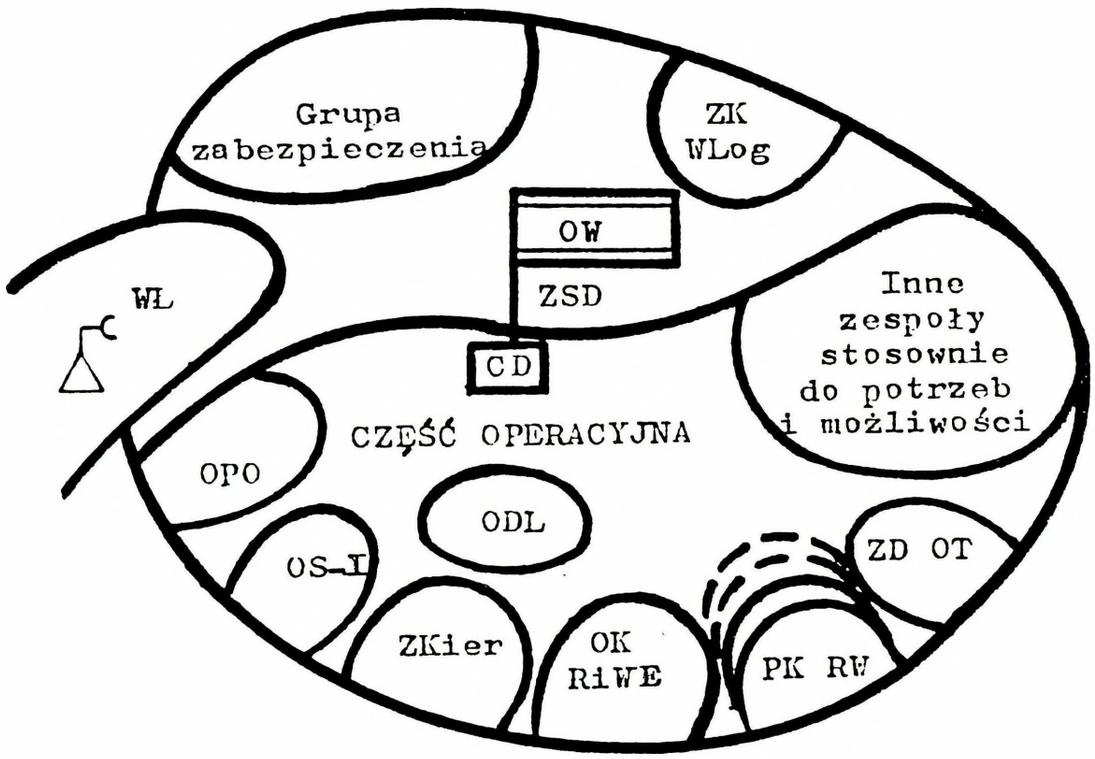

STRUKTURA GŁÓWNEGO I ZAPASOWEGO STANOWISKA DOWODZENIA SZCZEBLA OPERACYJNEGO

Załącznik 9

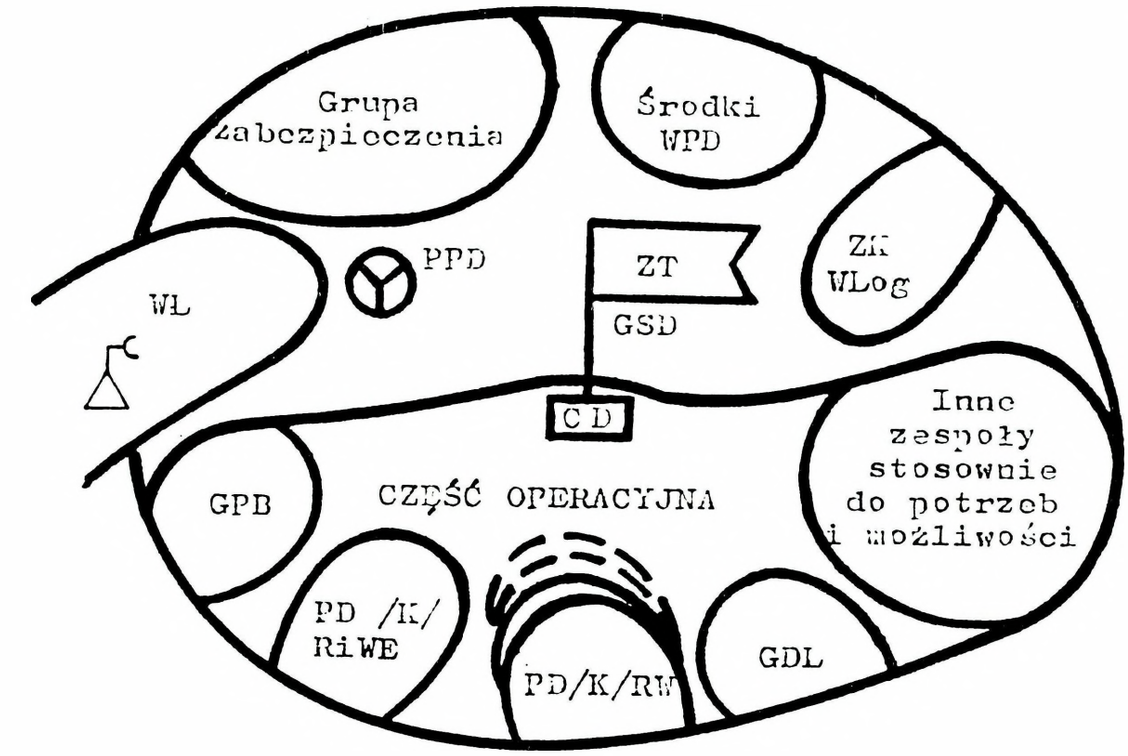

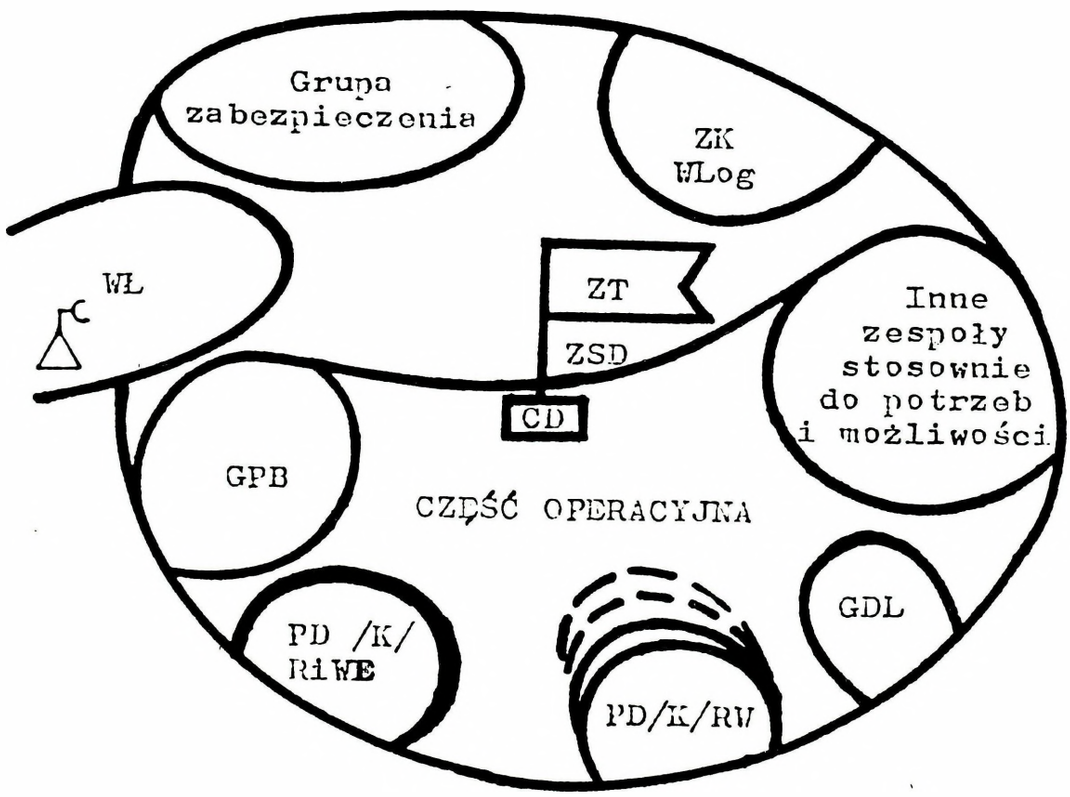

STRUKTURA GŁÓWNEGO I ZAPASOWEGO STANOWISKA DOWODZENIA ZWIĄZKU TAKTYCZNEGO

Załącznik 10

ZADANIA REALIZOWANE W MIKROKOMPUTEROWYM SYSTEMIE WSPOMAGANIA DOWODZENIA

1. Nazwy podsystemów

Lp.	Komórka organizacyjna	Nazwa podsystemu
1	CD NW	MIKRO-CDB
	- zespół operacyjny - zespół kierunków	MIKRO-OS, MIKRO-OP MIKRO-KIER
2	CPSO	MIKRO-OP
3	CSI	MIKRO-OP
4	OAD	MIKRO-OAD
5	CKRiWE	MIKRO-AO, MIKRO-ROZP
6	CWL	MIKRO-LOG
7	PKOT	MIKRO-OT
8	PKUW	MIKRO-UW
9	PD WRiA	MIKRO-ART
10	PD WInż	MIKRO-INZ
11	PD WOPChem	MIKRO-CHEM
12	CP WLiOP	MIKRO-OPL
13	SD MW	MIKRO-SD

2. Wykaz zadań użytkowych podsystemów

MIKRO-OS

CZĘSC I

1. Wymagania instalacyjne systemu.
2. Instalacja bazy danych.
3. Modyfikacja stanów bieżących baz danych.
4. Składanie baz danych.
5. Przygotowanie baz danych do użytkowania.
6. Wydawanie bazy danych.

CZĘSC II

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.
5. Identyfikator jednostek.
6. Oceny porownawcze.
7. Nasycenie sił i środków.
8. Stosunek sił.
9. Narastanie sił na ETDW.
10. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia sił.
11. Tworzenie zestawów wynikowych.
12. Przegląd zbiorów wynikowych.
13. Edytor.

MIKRO-AO /MZA/

CZĘSC I

1. Wymagania instalacyjne systemu.
2. Instalacja bazy danych.
3. Modyfikacja bazy danych.
4. Składanie bazy danych.
5. Zmiana struktur jednostek na obiekty.
6. Przygotowanie bazy danych do użytkowania.
7. Wydawanie bazy danych.

CZĘSC II

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.
5. Identyfikator jednostek.

6. Oceny porównawcze.
7. Nasycenie sił i środków.
8. Tworzenie zestawień wynikowych.
9. Zestawienia o obiektach.
10. Aktualizacja danych o obiektach.
11. Przegląd zbiorów wynikowych.
12. Edytor.

MIKRO-ROZP

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.
5. Oceny porównawcze.
6. Nasycenie sił i środków.
7. Tworzenie zestawień wynikowych.
8. Przegląd zbiorów wynikowych.
9. Redagowanie meldunków.
10. Programy komunikacyjne.
11. Edytor.
12. Identyfikator jednostek.
13. Wydawanie bazy danych.
14. Zestawienia o obiektach.
15. Aktualizacja danych o obiektach.
16. Narastanie sił i środków na ETDW.
17. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia sił.
18. Ewidencja bazy danych.

MIKRO-CDB

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Oceny porównawcze.

5. Stosunek sił.
6. Tworzenie zestawień wynikowych.
7. Przegląd zbiorów wynikowych.
8. Redagowanie meldunków.
9. Programy komunikacyjne.
10. Edytor.
11. Identyfikator jednostek.
12. Zestawienia o obiektach.
13. Aktualizacja danych o obiektach.
14. Obiekty do obezwładniania.

MIKRO-KIER

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Tworzenie zestawień wynikowych.
5. Przegląd zbiorów wynikowych.
6. Programy komunikacyjne.
7. Edytor.
8. Identyfikator jednostek.

MIKRO-UW

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Identyfikator jednostek.
3. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
4. Tworzenie zestawień wynikowych.
5. Redagowanie meldunków.
6. Edytor.
7. Programy komunikacyjne.

MIKRO-OP

1. Przegląd danych o jednostkach.

2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Oceny porównawcze.
5. Stosunek sił.
6. Tworzenie zestawień wynikowych.
7. Przegląd zbiorów wynikowych.
8. Redagowanie meldunków.
9. Programy komunikacyjne.
10. Edytor.
11. Identyfikator.
12. Zestawienia o obiektach.
13. Aktualizacja danych o obiektach.
14. Modelowanie walki.

MIKRO-OAD

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Nasycenie sił i środków.
5. Tworzenie zestawień wynikowych.
6. Przegląd zbiorów wynikowych.
7. Identyfikator jednostek.
8. Redagowanie meldunków.
9. Programy komunikacyjne.
10. Edytor.
11. Wydawanie bazy danych.

MIKRO-OT

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Oceny porównawcze.
5. Stosunek sił.

6. Tworzenie zestawień wynikowych.
7. Przegląd zbiorów wynikowych.
8. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
9. Redagowanie meldunków.
10. Programy komunikacyjne.
11. Edytor.
12. Identyfikator jednostek.
13. Zestawienia o obiektach.
14. Aktualizacja danych o obiektach.
15. Modelowanie walki.

MIKRO-SD

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Nasycenie sił i środków.
5. Stosunek sił.
6. Tworzenie zestawień wynikowych.
7. Przegląd zbiorów wynikowych.
8. Redagowanie meldunków.
9. Programy komunikacyjne.
10. Edytor.
11. Identyfikator jednostek.
12. Zestawienia o obiektach.
13. Aktualizacja danych o obiektach.
14. Modelowanie walki.
15. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.

MIKRO-ART

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.

5. Oceny porównawcze.
6. Nasycenie sił i środków.
7. Stosunek sił.
8. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
9. Tworzenie zestawień wynikowych.
10. Przegląd zbiorów wynikowych.
11. Redagowanie meldunków.
12. Programy komunikacyjne.
13. Edytor.
14. Identyfikator jednostek.
15. Wydawanie bazy danych.
16. Wymagane wskaźniki ogniowego porażenia.
17. Możliwości ogniowe wojsk rakietowych i artylerii.
18. Planowanie porażenia ogniowego przeciwnika.
19. Model walki ze środkami pancernymi.
20. Podział amunicji do ognia pośredniego.
21. Podział amunicji do ognia bezpośredniego.
22. Zestawienie obiektów do porażenia.

MIKRO-INŻ

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.
5. Oceny porównawcze.
6. Nasycenie sił i środków.
7. Stosunek sił.
8. Tworzenie zestawień wynikowych.
9. Przegląd zbiorów wynikowych.
10. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
11. Redagowanie meldunków.
12. Programy komunikacyjne.
13. Edytor.
14. Identyfikator jednostek.

15. Baza danych o przeszkodach wodnych.
16. Rozbudowa fortyfikacyjna terenu.

MIKRO-OPL

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Potencjały jednostek wojskowych.
5. Oceny porównawcze.
6. Nasycenie sił i środków.
7. Stosunek sił.
8. Tworzenie zestawień wynikowych.
9. Przegląd zbiorów wynikowych.
10. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
11. Redagowanie meldunków.
12. Programy komunikacyjne.
13. Edytor.
14. Identyfikator jednostek.
15. Efektywność i stosunek sił WOPL.
16. Podział limitu rakiet i amunicji plot.

MIKRO-LOG

1. Przegląd danych o jednostkach.
2. Normy operacyjno-taktyczne.
3. Dane taktyczno-techniczne.
4. Tworzenie zestawień wynikowych.
5. Przegląd zbiorów wynikowych.
6. Plan mobilizacyjnego rozwinięcia wojsk.
7. Redagowanie meldunków.
8. Programy komunikacyjne.
9. Edytor.
10. Identyfikator jednostek.
11. Modyfikacja zbiorów bazy danych.
12. Aktualizacja zbiorów bazy danych.
13. Aktualizacja grupowa baz danych.

14. Przygotowanie bazy danych do użytkowania.
15. Kopiowanie zbiorów.
16. Wydawanie bazy danych.
17. Podział limitu amunicji.
18. Plan dostaw amunicji.
19. Ocena możliwości i stanu brygad transportowych.
20. Prognozowanie strat sanitarnych wojsk.
21. Plan armii - obrona.
22. Plan frontu - obrona.
23. Ocena - armia.
24. Ocena - front.
25. Dowóz.
26. Plan armii - przeciwuderzenie.
27. Plan frontu - przeciwuderzenie.

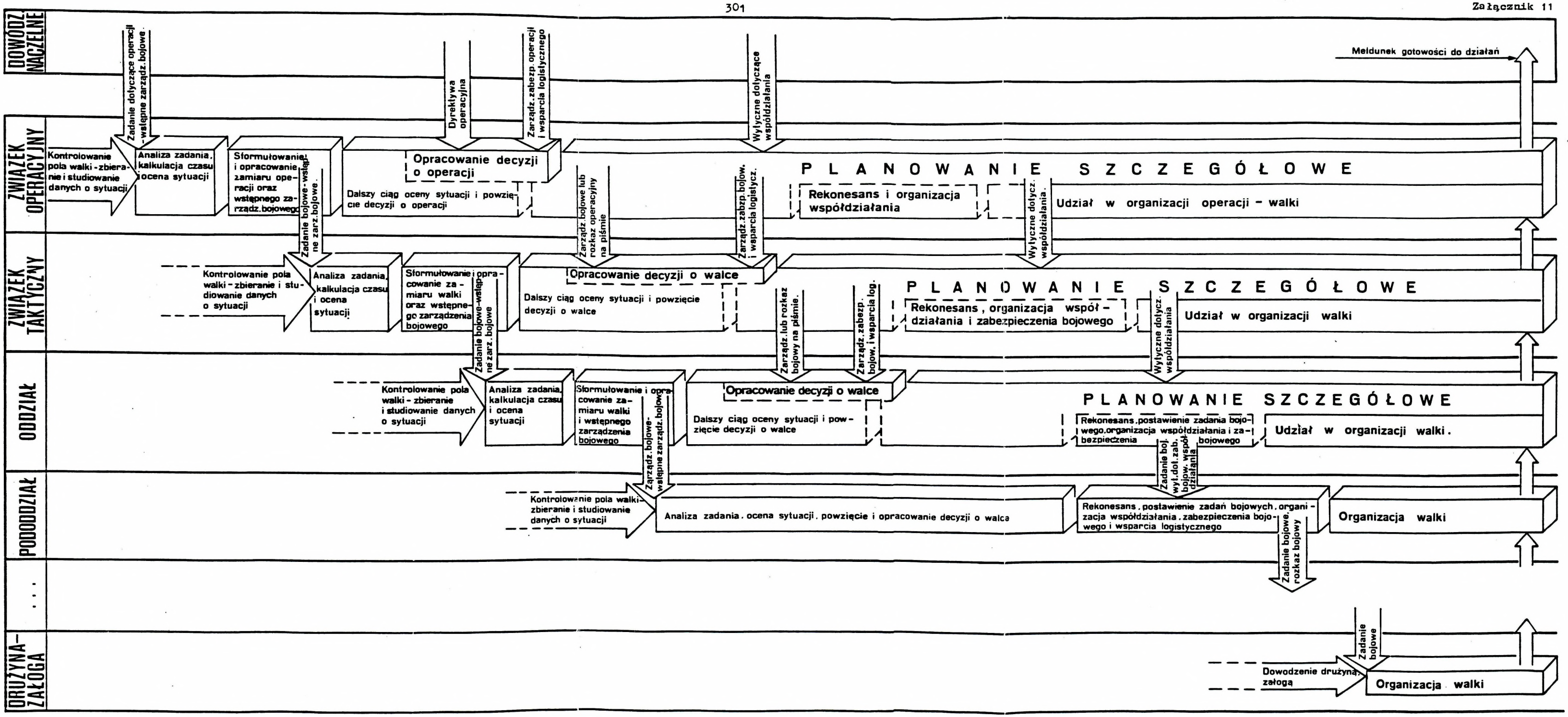

IDEOWY MODEL DZIAŁANIA ORGANÓW DOWODZENIA PRZY ZASTOSOWANIU METODY RÓWNOLEGŁEGO PLANOWANIA I ORGANIZOWANIA OPERACJI I WALKI

BIBLIOTEKA GŁÓWNA WSOWiD Nr 1263/75

Załącznik 13

ZASADY OPRACOWYWANIA DOKUMENTÓW BOJOWYCH

Jedną z głównych funkcji dowodzenia jest planowanie. Stanowi ono, podobnie jak każde inne przygotowanie, zwłaszcza zespołów zorganizowanych, podstawę wszelkiej działalności związanej z organizacją obrony państwa, operacji i działań bojowych oraz ich prowadzeniem. W środowisku wojskowym uważa się, że funkcja ta jest ściśle sprzęgnięta z podejmowaniem decyzji i stanowi jednolity system decyzyjno-planistyczny. Można również przyjąć, że podejmowanie decyzji tkwi samo przez się w procesie planistycznym. Występuje więc podczas wykonywania czynności planistycznych.

Planowanie obronne kraju obejmuje całokształt przedsięwzięć planistycznych związanych z ustaleniem zadań, sposobów przygotowania i zasad funkcjonowania sił zbrojnych i innych wydzielonych sił do realizacji zadań obronnych państwa oraz całego aparatu państwowego, gospodarki narodowej i ludności na okres bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa i wojny.

Planowanie obronne państwa w okresie pokoju i w toku wojny dotyczące bezpośrednio sił zbrojnych i innych sił wydzielonych do obrony obejmuje przede wszystkim określenie dla nich zadań oraz kolejności, sposobów i terminów ich wykonania. Ponadto planowanie ma na celu ustalenie sposobów współdziałania sił walczących oraz zabezpieczenia /wsparcia/ ich działań i dowodzenie nimi.

Wyniki planowania obronnego państwa oraz operacji obronnej w okresie pokoju i w toku wojny przedstawia się w stosownych planach. W niniejszym opracowaniu przyjmuje się, że plan jest to opis możliwego w przyszłości doboru i układu czynności zjednoczonych wspólnym celem lub możliwego w przyszłości doboru i układu części składowych wytworu czynności tak zjednoczonych.

Plan wojny, operacji i walki powszechnie uważa się za szczegółowe rozwinięcie decyzji dowódcy o operacji lub walce. W planie tym uwzględnia się przede wszystkim aktualną sytuację i przewidywany jej rozwój, dostępne siły i środki oraz ich możliwości bojowe i możliwe do wykorzystania, a także prawdopodobne, sposoby działania sił i środków stron.

Podstawę obronnego planowania na szczeblu strategicznym i operacyjnym stanowi przede wszystkim obowiązująca w państwie doktryna wojenna, odpowiednie dokumenty rozkazodawcze, normatywno-prawne i planistyczne oraz decyzja dowódcy i jego wytyczne, a także wnioski z analizy zadania i oceny sytuacji. Ponadto na proces ten duży wpływ wywierają również doświadczenia i wnioski z przeszłych wojen. Warunkiem zatem dobrego planowania jest przede wszystkim znajomość tych dokumentów i decyzji dowódcy oraz realna ocena potrzeb i możliwości sił własnych, jak też zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Na jakość planowania strategicznego i operacyjnego wpływa również trafność przewidywanego rozwoju sytuacji oraz znajomość przeciwnika, warunków prowadzenia operacji i działań bojowych, a także dających się przewidzieć innych czynników.

Planowanie zarówno strategiczne, jak i operacyjne powinno zapewnić między innymi jak najbardziej efektywne wykorzystanie wszystkich dostępnych sił i środków dla osiągnięcia celu wojny - wykonania zadania. Stąd jedną z właściwości planowania jest określenie wariantowego działania. Wyraża się to głównie w ustaleniu wariantów działania sił i środków na wypadek wojny oraz dla wykonania zadań.

Planowanie obronne zarówno na szczeblu strategicznym, jak i operacyjnym oraz opracowane dokumenty powinny odpowiadać określonym wymaganiom

1. Planowanie powinno być wynikiem wszechstronnej analizy oceny sytuacji polityczno-militarnej, możliwości własnych i przeciwnika, warunków prowadzenia wojny, operacji itp., realnych potrzeb wojsk i dowództw, a także ich możliwości i umiejętności. Trafne prognozowanie i pełne rozeznanie warunków, w

jakich będą one realizować zadania, pozwalają jak najbardziej efektywnie wykorzystać czas, siły i środki, jak też określić najskuteczniejszy dla danych warunków sposób działania wojsk i dowództw.

2. Proces planowania i opracowywania dokumentów nie powinien wydłużać czasu przygotowania działań lub być powodem opóźnionego ich rozpoczęcia. Musi więc być dostosowany do czasu wydzielonego na przygotowanie działań.

3. Całość dokumentacji składającej się na plan obrony kraju oraz obronnej operacji strategicznej i operacyjnej powinna być jednolita i uwzględniać różne warunki realizacji zadań.

4. Plany te powinny posiadać następujące walory: celowość, wykonalność, ekonomiczność, przejrzystość - czytelność, prostota, operatywność, jedność i ciągłość, dokładność, giętkość - plastyczność, długodystansowość, zupełnosc - kompletność i racjonalnosc.

5. Dokumenty planistyczne należy wykonywać starannie i tak, aby można je było łatwo dostosować do nowych sytuacji.

Celowość, tzn. plan powinien służyć temu celowi, dla którego został zbudowany. W planie należy wskazywać ciąg działań prowadzących skutecznie do zamierzonego celu. Plan powinien także wykluczyć możliwości działań pozornych lub deformujących cel zasadniczy.

Wykonalność planu to znaczy, że zarówno środki, jak i poszczególne ujęte w nim czynności powinny nadawać się do realizacji.

Ekonomiczność planu - traktowana w kilku płaszczyznach, zarówno w odniesieniu do odpowiedniego wykorzystania użytych sił i środków, jak i do planowanego rezultatu /nie tylko jako zgodność z zamierzonym wzorcem, ale również jako ciąg pozytywnych nie zamierzonych skutków z tym związanych/.

Przejrzystość, czytelność planu polega na jasności i zrozumiałości sformułowań dotyczących treści, a więc i zapewnieniu łatwości korzystania z tego dokumentu.

Prostota planu ułatwia jego wykorzystanie i znacznie skraca

czas opracowania. Przekazywane w ten sposób informacje są zazwyczaj jednoznaczne, łatwe do odczytania i zrozumienia przez wykonawcę i nie budzą wątpliwości.

Operatywnosc planu wyraża się tym, że jest on opracowany w sposób ułatwiający szybkie przejscie od wskazań w nim zawartych do stosowania w praktyce.

Jednosć i ciągłość planu. Jednosc planu rozumiana jest jako zgodność wewnętrzna i nie zawiera on sprzeczności. Natomiast ciągłość planu powinna odzwierciedlac celowe następstwo kolejnych czynności występujących w planie /ustawionych funkcjonalnie/ - zmierzających do osiągnięcia celu.

Dokładność planu. Plan winien dawać możliwość przewidywania różnych alternatywnych modyfikacji działania. Formułowanie odpowiednich ujęć alternatywnych zwiększa pewność działania, ułatwia ocenę w zakresie konieczności posiadania rozsądnych rezerw, przeciwdziała bezradności oraz podnosi rangę organizowania działania.

Giętkość, zwana też inaczej plastycznością planu. Niezależnie od poprzedniego waloru planu, jakim była dokładnosc, plan powinien pozostawiać wykonawcom możliwość wykazania twórczej inicjatywy - w zależnosci od przyszłych warunkow.

Szczegółowość /nieokreślonosc/ planu. Odpowiednia szczegółowość planu gwarantuje realizację podstawowych czynnosci prowadzących do osiągnięcia zamierzonego celu. Winna ona być ściśle dostosowana do takiego szczebla dowodzenia, na jakim plan jest wykorzystywany. Plan powinien zatem sprzyjać utrzymaniu kompetencji służbowych. Zbytnia szczegółowość planu może doprowadzić do rozdrobnienia działań, skupienia uwagi na czynnościach mało istotnych i w efekcie może nawet postawić pod znakiem zapytania jego terminowosc.

Długodystansowość planu. Cecha ta wiąże się przede wszystkim z potrzebami /realizacją okreslonych celów/ oraz możliwością uzyskania trafnych prognoz itp. - plan musi więc byc utrzymany w należytym przedziale czasowym.

Zupełnosć czyli kompletnosc planu - stanowi uzupełnienie

zarówno szczegółowości, jak i jego dokładności. Plan powinien bowiem uwzględniać całość działania /kompleksowość/.

Racjonalność planu wyraża się w oparciu go na aktualnych osiągnięciach odpowiednich dyscyplin naukowych. Dowódca i każdy inny oficer powinien szeroko korzystać z odpowiednich technik organizatorskich. Podstawową sprawą jest bowiem posiadanie przez planujących odpowiedniej wiedzy, gdyż przy znacznej złożoności współczesnych zadań, jakie realizują siły zbrojne, tradycyjne metody już nie wystarczają.

Wymienione walory planu mają dodatnie i ujemne strony. Do cech dodatnich można zaliczyć to, że każdy dowódca i każda inna osoba funkcyjna może niezależnie od rodzaju działania i celu, jaki powinien osiągnąć, sprawdzić poprawność sporządzonego planu. Ujemną stroną tych walorów jest to, że nie formułuje się konkretnych wskazań dotyczących poszczególnych planów.

Należy również mieć na uwadze to, że najlepiej zbudowany plan pomaga wykonawcom tylko wtedy, kiedy każdy z nich zna w niezbędnym zakresie jego treść, umie i chce stosować się do jego wskazówek, rozumie założenia i widzi ich zgodność ze stanami rzeczywistymi.

Załącznik 14

ORGANIZACJA DOWODZENIA SIŁAMI POWIETRZNYMI
w wypadku powołania Inspektora Sił Powietrznych

Sprawne dowodzenie siłami zbrojnymi RP przez NW, a także potrzeba operatywnego planowania i organizowania /uzgadniania/ współdziałania strategicznego i operacyjnego wymaga aby podsystem dowodzenia siłami powietrznymi /SP/ stanowił integralną część systemu dowodzenia SZ RP, a stanowiska i punkty dowodzenia lotnictwa i obrony powietrznej były także ściśle powiązane ze stanowiskami dowodzenia pozostałych RSZ i RW.

Dążenie do jasności kompetencji i zapewnienia koncentracji wysiłku organizacyjnego, powoduje potrzebę powołania centralnego organu dowodzenia lotnictwem i siłami obrony powietrznej.

W tej sytuacji celowym rozwiązaniem jest utworzenie instytucji Inspektora Sił Powietrznych /ISP/ - zastępcy szefa Sztabu Generalnego WP[10/]. Ponadto decydującym kryterium dla określenia roli i liczby szczebli dowodzenia oraz zadań, liczby organów i stanowisk dowodzenia w SP jest możliwość zebrania, opracowania informacji oraz postawienia we właściwym czasie zadań z wykorzystaniem środków łączności i automatyzacji dowodzenia posiadanych obecnie i prognozowanych w przyszłości.

W wyniku przeprowadzonych kalkulacji racjonalne będzie utrzymanie trzech szczebli dowodzenia lotnictwem i obroną powietrzną: strategiczno-operacyjnego, operacyjno-taktycznego i taktycznego.

Strategiczno-operacyjny szczebel dowodzenia - dowodzenie SP realizowane byłoby z GSD NW lub z ZSD NW, którego elementem funkcjonalnym byłoby CSD SP i ZCSD SP. Wyposażenie CSD SP /ZSD

10/ Nadanie takiej rangi Inspektorowi Sił Powietrznych i umieszczenie jego organu dowodzenia /Inspektoratu Sił Powietrznych/ w strukturach SG WP zapewni możliwość występowania w imieniu szefa Sztabu Generalnego WP w czasie "P" /naczelnego wodza Z RP w czasie "W"/ pozwoli realizować zadania z zakresu użycia lotnictwa i obrony powietrznej, zapewni także koordynację wysiłku między RSZ oraz w stosownym stopniu z systemem OP sąsiadów.

SP/ oraz powiązania informacyjne /łączności/ powinny zapewnić dowodzenie podległymi siłami lotnictwa i obrony powietrznej zorganizowanymi w związki operacyjno-taktyczne /KOP, KL/ i innymi jednostkami bezpośredniego podporządkowania oraz współdziałanie z wojskami lądowymi i marynarką wojenną. System ten powinien za pewnić również w przyszłości możliwość współdziałania z wojskami OP ewentualnych armii sojuszniczych.

W określonych sytuacjach /na kierunkach strategicznych/ w ramach określonych komórek funkcjonalnych PSD NW powinny być utworzone zespoły /ze składu Inspektoratu SP/ z odpowiednimi kompetencjami. Ponadto wskazane jest tworzenie grupy operacyjnej ISP w składzie WSD NW, szczególnie na głównym kierunku strategicznym, oraz na SD dowódcy MW. Alternatywnym rozwiązaniem w zakresie tworzenia organów dowodzenia ISP na głównym kierunku strategicznym jest rozwijanie SD KL w ramach PSD NW.

Pożądane byłoby także posiadanie powietrznego punktu dowodzenia /PPD/ wykorzystywanego w decydujących okresach operacji strategicznej lub w razie zniszczenia innych /naziemnych/ SD.

Tak zorganizowane dowodzenie SP na szczeblu strategiczno - operacyjnym zapewni podejmowanie i realizację decyzji dotyczących użycia wojsk /LiOP/ stosownie do korygowanych planów prowadzenia strategicznej operacji obronnej oraz działań wojsk lądowych i marynarki wojennej.

Wiele przesłanek przemawia za tym, aby ISP przebywał na GSD NW w okresie planowania i organizowania strategicznej operacji obronnej oraz w najistotniejszych okresach korygowania planów działań wojsk. Natomiast w decydujących etapach konfliktu zbrojnego /np. prowadzenia powietrznej operacji obronnej, wprowadzenia do bitwy odwodów strategicznych itp./ dowodziłby on z CSD SP, na GSD NW przebywałby wówczas jego zastępca.

ISP powinien też decydować o rozmieszczeniu i zasadach funkcjonowania GSD /ZSD/ szczebla operacyjno-taktycznego, tj. KOP i KL.

Operacyjno-taktyczny i taktyczny szczebel dowodzenia.

W pionie OP racjonalne byłoby utworzenie dwóch rejonów obrony

powietrznej /ROP/ - "Północ" i "Południe". W każdym z nich rozwijane byłyby siły i środki KOP. Wskazane jest by każdy KOP dysponował GSD i ZSD. W każdym KOP funkcjonowałyby w swoich strefach odpowiedzialności ośrodki wykrywania, powiadamiania i naprowadzania /OWPN/. Ośrodkom tym podporządkowane byłyby rozmieszczone na terytorium strefy oddziały rakiet OP, LM, rozpoznania i WE, w których organizowano by główne i zapasowe stanowiska dowodzenia.

W pionie lotnictwa /KL/ wyraznie kształtuje się potrzeba organizowania stanowisk dowodzenia zapewniających:

- po pierwsze, dowodzenie KL, ZT i oddziałami /samodzielnymi pododdziałami/ lotnictwa;

- po drugie, dowodzenie siłami lotnictwa wykonującego zadania na korzyść wojsk lądowych i marynarki wojennej.

Wiele czynników przemawia za tym, aby w grupie pierwszej KL posiadał GSD i ZSD połączone funkcjonalnie /informacyjnie/ z GSD i ZSD KOP, głównie w celu zapewnienia współdziałania z siłami OP, zbierania danych z rozpoznania radiolokacyjnego i bezpieczeństwa działań lotnictwa w strefach ognia rakiet OP. Na szczeblu taktycznym lotnictwa /DLMB lub BLMB, BS, oddziałów i pododdziałów/ istnieje potrzeba organizowania dwupołożeniowego manewrowego SD. Mogą one także wykorzystywać umocnione SD, które znajdują się na większości lotnisk.

Działania SP /głównie ze składu KL/ na korzyść wojsk lądowych wymaga organizowania i wydzielenia na potrzeby:

- każdego okręgu wojskowego i KZ - dwupołożeniowego, mobilnego ośrodka dowodzenia lotnictwem /ODL/;

- każdej dywizji /brygady/ zmechanizowanej /pancernej/ pierwszego rzutu /zwłaszcza na głownym kierunku działan oraz BDSz - grupy dowodzenia lotnictwem /GDL/;

- pułków /batalionów/ pierwszego rzutu, na głównym kierunku - mobilnych punktow dowodzenia lotnictwem /PDL/, wydzielanych ze składu GDL.

Wymieniony system punktow dowodzenia spełnia funkcję "wydłużonego ramienia" dowodzenia lotnictwem na kierunku OW /KZ/

Wydrukowano w 13 egz.
Egz. nr 1-8 - Szt. Gen. Zarząd VIII
Egz. nr 9-13 - Bibl. Gł. DZN
Wyk. Zespół oficerów
Druk B.U. dn. 29.10.93 r.
Druk AON nr pf 926/WW
Korekta autorska

BIBLIOTEKA GŁÓWNA * Nr ewid. Pf 463/15 III * Zbiorów Niejawnych Akademii ON
BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM * Nr ewid. 55787 * Akademii Obrony Narodowej